

Universitätsbibliothek Wuppertal

Epistolæ obscurorum virorum

cvm inlvstrantibvs adversariisqve scriptis

Hutten, Ulrich von

Lipsiæ, 1870

[Text]

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1009](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1009)

INDEX BIOGRAPHICVS ET ONOMASTICVS.

ACCOLTIS, Petrus de, Cardinalis sancti Eusebii (p. 51³⁵), Aretinus, natus Florentiæ anno 1455., a. 1511. a Iulio II. pontifice maximo presbyter cardinalis sancti Eusebii renuntiatus, vulgo Cardinalis Anconitanus appellatus est, quem episcopatum usque ad a. 1514. gessit. Quamvis Hochstratus virum subornare conatus esset¹, tamen Anconitanus cum Achille de Grassis aliisque cardinalibus inter Romanos iudices pro Reuchlino sententiam dixit². Ad eum a Reuchlino d. 10. Febr. a. 1515. et d. 13. Nov. a. 1518. scriptas epistulas edidit Friedländer³. Mortuus est Petrus de Accoltis a. 1532. ætatis anno 78.⁴

1) Cf. Hochstrat. *ovant*, §§ 27. 29. 34. (in Hutt. *Opp.* VI. p. 471. sq. 474.) et Epp. O. V. p. 220¹³. 2) Cf. supra *Consp. chronol.* p. 139. ad d. 2. Iul. a. 1516. 3) *Beiträge zur Reformationsgesch. Berl.* 1837. 8°. p. 49. sqq. 81. sq. 4) Cf. Ciaconii *Vitæ pontificum. Rom.* III. p. 295. sq. et Friedländer l. c. p. 36. sq.

ACCURSIVS (p. 275⁴) senior, qui anno 1220. glossam ordinariam corporis iuris civilis compilare cœpit¹, 'cuius tenebricoso ingenio hic offusus est iuri civili fumus', ut Huttenus² non male iudicavit, quamquam nec Zasius mendacium dicit, ubi Accursianas glossas acerbiusculas vocat, sed quarum potus, si modo assueveris, stomacho conferat³. Sane eæ ex glossis Accursianis sumptæ explanationes, quas magister Porretonius⁴, cuius epistulam facili coniectura ab ipso Hutteno compositam esse agnoscas, satis accurate protulit, quod de singulis commentarius noster exponet, eius quidem absynthii sunt, quod Bononiæ se potare ad Gerbellium questus est Huttenus⁵. De Accursio post Maurum Sartium⁶ Saviniumque⁷ accuratius disputare vel si me posse putarem, tamen huius certe loci non foret.

1) Cf. Hutt. *Opp.* I. p. 177. ad v. 6. adnot. 2) Cf. *ibid.* p. 180. 3) Hutt. *Opp.* I. p. 175¹⁶. sq. 4) Epp. O. V. II. 56. 5) Hutt. *Opp.* I. p. 105. § 1. 6) De claris archigymnasii Bononiensis professoribus. Bonon. 1769. fol. num. XLIV. p. 136 ... 147. 7) v. Savigny *Gesch. des R. R. i. M. A.* tom. V. cap. XLII.

ACCURSIVS, Wilhelmus. *vid. infra* Casus longi.

ADRIANVS *vid.* Hadrianus.

AESTICAMPIANVS, Ioannes RHAGIVS, patrio nomine *Rack*, quod Sorbice est 'Cancer' (ut patrium nomen Nicolai de Cusa, quattuor fere annos post Rhagium nati, item *Krebs* fuit, Krebsiorumque familiæ etiam nunc multæ sunt), in Lusato vico *Sommerfeld* natus est, unde primum a nobis positum cognomen accepit, quod nescientes Gesnerus ac Simlerus et longe post hos etiam Panzerus ex uno duos fecerunt, Iohannem

Rhagium Aesticampianum et Iohannem Sommerfeld. Vitam viri, quem primum Hutteni præceptorem in huius operibus¹ sæpius legimus, præ aliis eius ætatis multis memorabilem, ac Buschianæ nec non in multis Huttenianæ similem, plenius rectiusque quam a Iöcher², Mohnike³, Erhardo⁴, Carolo Hagen⁵, Straußio⁶ factum est, breviter descripsit Io. Alb. Fabricius⁷, quem illi præter Iöcherum omnes non consuluerunt, nos autem paucis nostris additamentis auctum dabimus. „Natus est Rhagius anno 1460., quia in eius epitaphio legitur a. 1520. ætatis anno sexagesimo decessisse. De iuventute eius parum constat, nisi quod Philippum Beroaldum in Italia docentem diu satis audivit⁸. Docuit bonas litteras per annos xxiii, quod testantur verba epitaphii illius, quod extat apud Mencium Suevum et Sennertum in Acad. Witteb.

Rhetoricen, Sophiam, vatum monumenta professus

Annis viginti plusve minusve tribus.

Danubius, Rhenus testatur, et Odera, et Albis,

Spiraque, cum docta Sequana Gallus aqua.

quo ordine vero in singulis regionibus versatus fuerit ignoratur. hoc certum est ipsum in Italia et Romæ præcipue fuisse, ubi Iacobo Questenbergio⁹ familiariter usus et forte ipsius auspiciis lauream poeticam a pontifice nactus est. Ex Italia profectus est in Galliam¹⁰, ubi Lutetiæ aliquamdiu hæsit. Inde auguror (Fabricius pergit) Friburgum in Brisgoviam devenisse, ubi teste Urbano Regio aulam Cæsaris secutus est et proculdubio ab hoc etiam lauream poeticam impetravit¹¹: nam duplici laurea ornatum fuisse testatur epitaphium. Coloniae ipsum bonas litteras docuisse tradit Henr. Corn. Agrippa¹². De Spira præter epitaphium nihil novimus. Sequuntur loca, in quibus versatus est Rhagius, addito anno. A. 1501. Basileæ Cebetis tabulam prælegit et exposuit¹³. [A. 1502. Heidelbergæ

1) e. gr. I. p. 8. 43. III. p. 68. 562. sqq. 2) *Gelehrten-Lexic.* voc. Rhagius. 3) *Hutten's Klagen* p. 446...452. 4) *Gesch. des Wiederaufbl. der Wiss.* III. p. 287...297. 5) *Deutschl. literar. u. religiös. Verhältn.* I. p. 242...244. 6) *Ulr. v. Hutten* I. p. 29. sq. 7) *Biblioth. Lat. med. et inf. ævi.* Hamburg. 1734...46. 8°. VI. p. 198...202. 8) Hieron. Weller in 'Libello' a Mich. Hempelo Lips. 1580. 8°. edito. p. 71. 9) Cf. infra hunc art. 10) Cf. epist. Urbani Regii ad Rhagium, quam in arcanis biblioth. Annæbergensis edid. rev. Wilischius p. 110. 11) ut postea ipse Urbanus Regius. Cf. *Hutt. Opp.* I. p. 145¹⁶. 12) Is in epistola ad Coloniae senatores consulesque Bonnæ d. 11. Ian. a. 1533. scripta (Epp. VII. 26. *Opp.* ed. Bering II. p. 1036) postquam Dominicanorum Pepericornistarum contra Capnionem, Erasmus, Hermannum Nuenarium et Petrum Ravennatem ab ipsis e Colonia [a. 1508.] expulsus nequitas eis opprobavit, ita pergit „quin etiam diu antea quendam Ioannem Aesticampianum, virum doctrina et moribus insignem, qui in vestra civitate Plinium, cum utilissimam, tum necessariam lectionem profitebatur, non solum scholis publicis secluserunt, sed et tanta invidentiæ rabie persecuti sunt, donec civitatem ipsam relinquere adegerint, adeo semper optimis litteris infensi, et doctissimos quosque viros perosi.“ Cf. aliam Agrippæ epistolam, quam ad art. 'Cæsarius' repeti iussimus. 13) quam postea edidit. cf. *Hutt. Opp.* III. p. 542. Celtis Cracoviam a. 1498. „ad Ioannem Aesticampianum quam dedit epistolam condidit iocosis salibus. Petiit librum Ruthenicum.

est²⁰ [ibique d. 20. Oct. a. 1517. albo inscriptus est, ut in art. 'Facha' rettulimus. Lutherus d. 11. Nov. a. 1517. scribit²¹ „Aesticampianus apud nos profitetur literas humanitatis publico et ducali salario“, et d. 24. Mai. a. 1519.²² „Miror quod D. Aesticampianus Iovinianum Hieronymi prae Plinio malit profiteri.“] ibique docendo strenue perrexit usque ad a. 1520. quo fati concessit prid. Kal. Iun.²³ Aiunt quoque ipsum Doctoris Theologiae dignitate fulsisse, et in ea non leviter fuisse versatum. Cf. Dan. Fidleri diss. singularem de Io. Rhagio Aesticampiano Lips. 1730. et Manlii Lusatiam VII. 1.²⁴ Tum post novem Aesticampianorum librorum enumerationem Fabricius addit: „Fuit autem, teste Wellero, vir pius, sobrius, castus et facundus. Valde praeterea laudavit ingenia iuventutis Freibergae“. Lutherus etiam l. c. ad eum scripsit 'virorum eruditissime et integerrime'. — Scriptorum Aesticampianorum brevis notitia quae sequitur, maxime ex Fabricio (F.), Mohnike (M.), Erhardoque (E.), qui uterque sua fere ex Panzeri annalibus collegerunt, confecta est:

- 1) Modus epistolandi . . Cracov. s. a. 4°. — Viennae 1515. 4°. M. E.
- 2) Petri Heliae grammatica c. comment. Ioh. Sommerfelt. Argent. 1499. 4°. F. Hain Repertor, n°. 8422.
- 3) Carmina (post 'Versiculi Theod. Gresmunti &c.') s. l. et a. [Argent. 1502.] 4°. M. E.
- 4) Tabula Cebetis. (M. E.) Vide Ind. bibliogr. Huttenian. n. III, p. 2°. sq.
- 5) Praefatio in Epistolas Libanii a Francisco Zambicario Latine conversas. Cracov. 1504. 4°. et post Wolfii Libanium Amst. 1738. F.
- 6) Libanii . . epistolae c. Iohannis Summerfelt argumentis &c. s. l. et a. 4°. E.
- 7) Epigrammata. F. M. E. cf. Hutt. Opp. III. p. 542 et 8.
- 8) 'Carmen de Lusatia, quod Melanchthon Basileam, ut excuderetur, miserat, nescio quo fato periit, et nondum repertum est.' F.
- 9) C. Plinii Secundi Veron. ad Tit. Vespasianum in libros N. H. Epistola c. praef. Ioh. Aesticampiani. Lips. 1508. fol. E.
- 10) Commentarius in Grammaticam Martiani Capellae et Donati figuras. s. l. et a. 4°. F. E.
- 11) Martiani Capellae Rhetorica c. Ioh. Rhagii verbosa praef. Lips. 1509. „fol. ap. Martinum Herbipolensem“ F. „in 8°.“ sec. M. E.
- 12) Oratio in studio Lipsiensi [a. 1511.] recitata. Post Fidleri supra cit. diss. Lips. F. cf. Burckhard. supra cit. not. II.
- 13) 'In quasdam Plauti Comoedias et libros Oratorios Ciceronis commentatus esse dicitur Gesnero, quae a me visa non sunt'. F.
- 14) M. Tullii Ciceronis de oratore libb. III. &c. praef. e. Ioh. Rhagius Aesticampianus. Lips. 1515. fol. ap. Melchior. Lotther. F. E.
- 15) Aur. Augustini libellus de vita Christiana. Lips. 1518. 4°. M. E.
- 16) Hymnus in laudem divae Barbarae s. l. et a. 4°. M. E. Extat etiam in Epigrammatis a. 1507. publicatis, incipit 'Virgo de claro generosa patre Nata . .'

20) Hier. Wellerus in Libello p. 71. Adde Andr. Molleri Theatrum Fribergense I. p. 285. 21) *de Wette Luthers Briefe* I. p. 73. i. f. 22) *Ibid.* p. 279. 23) Lutherus epist. tom. I. p. 42. 252. [Huic, ap. *de Wette* I. p. 429., Io. Langio scriptae d. 22. (non 21.) Mart. a. 1520. postscriptum est „Aesticampianus quoque asmaticus se inungi curavit, et ad exitum parari: quanquam adhuc deambulat in cubiculo suo, bono et animato corde, mortem nihil prorsus metuens“. post quam epistolam eam a de Wettio conlocatam esse mireris, quam 'D. Doctori Aesticampio' scripserat Lutherus, ut eum cum amico quodam ad prandium invitaret reverenter.]

Ioanni Dalburgio innotuit¹³]. Ab illo tempore in Academia Cracoviensi et maioris Collegii Collegiatus fuit, quemadmodum praeterea artium liberalium Magistri et sacrarum litterarum Baccalaurei titulo usus est, quia ibidem Epistolae Libanii ab ipso emendatae et editae sunt. A. 1506. et postea Francofurti ad Viadrum in Academia nova docuit, et Huttenum discipulum habuit¹⁴. Ab a. 1508. [immo 1507.¹⁵] per triennium Lipsiae docuit bonas litteras, et auctores optimos iuventuti praelegit, Plinium, Plautum et alios. [Lipsiae etiam a. 1507. prodierunt Epigrammata (in Hutt. Opp. III. p. 542. indicata) in quorum epistola dedicatoria ad Iac. de Libensteyn archiep. Moguntinum sine loci et diei adnotatione scripta gratias dicit pro 'liberalissimo stipendio', quo auctorem foveret. Et Lipsiae morantem Rhagium celebrat Huttenus Querelar. II. 10. vv. 67. sq.] Quia vero barbara ibidem ingenia litteras humaniores concoquere non poterant, apud Ducem Georgium id egerunt, ut dimitteretur¹⁶, et quum in oratione ultima¹⁷ paullo liberius verba fecisset, relegatus est¹⁸. [Expulsionis Lipsiensis (quam Mohnikius a Coloniensi, anno ut videtur 1506. adscribenda, perperam non distinxit, eius quam magister Hipp¹⁶) tam vivide descripsit, ut Burckhardus (de L. L. fat. II. p. 443) ipsum Aesticampianum unum ex illis fuisse suspicaretur, qui Crotum atque Huttenum in conficiendis Epistolis O. V. adiuuassent) adhuc inter documenta universitatis Lipsiensis inedita servantur Borneriani indices¹⁹, ubi inter alia leguntur haec: „Aesticampiano dicenda dies, A-us monendus ad professionem libelli sui, A-us relegandus ad x annos, A-i causa remota ex commissione apostolica, A-us reconciliari non potuit. A-i causa porro. A-i causa: Acta iacent in archivo“.] A. 1515. Fribergam venit, suasu potissimum Nicolai Hausmanni et duorum Consulium. Scholam Latinam et Christianam ibi aperuit, et iuventutem in declamationibus Italico more exercuit. [in quo munere a Petro Mosellano per breve tempus adiutum esse in huius vita diximus; et Fribergae Aesticampianus 'misit suos discipulos, qui traxerunt me cum crinibus', ut Schlauraffus queritur p. 200. v. 74.] Post triennium a Friederico, Saxonum Electore, satis liberali stipendio Wittebergam vocatus

Significavit, uxorium se fore poetam“. Tum „A. 1499. Ioanni Aesticampiano Cracoviae nuntiat, commodiore iam se uti valetudine. Mittit carmina. Promittit meliora, pridem cusa et tersim laevigata. Quærit quid sit de supellectile libraria, quam post obitum reliquit Callimachus.“ De vita Celtis. Frib. 1827. 4°. p. 153. sqq. 13*) „A. 1502. Ioanni Aesticampiano Oppenheimii proposuit Ioannes Dalburgius condiciones, quas Celtis ad episcopum perscripserat, ut persuaderi Aesticampianus posset et adduci ad munus professorium Heidelbergæ obeundum“. De vita Celtis. Frib. 1827. 4°. p. 156. 14) Vide P. Vigilantii Axungiae descriptionem urbis et Academiae Francophordiensis [ex ed. Becmanni] p. 1. 4. 10. [Ind. bibliogr. Hutt. n°. II.] 15) Cf. Hutt. Opp. I. p. 8. n°. III. 16) Cf. Hipp. Epp. O. V. I. 17. 17) post Dan. Fidleri de Rhagio Lips. a. 1703. publicatam disputationem repetita. cf. Burckhard De L. L. fatis I. p. 281. sqq. 18) Epp. O. V. Eiectus autem simul cum Hermanno Buschio, urgente praecipue negotium Hieron. Emsero, ut docet Herm. Hamelmannus in Vita Buschii Opp. p. 295. qui vero nostrum vocat Longicampianum. FABRIC. cf. infra art. Busch. 19) de quibus vid. Zarncke in *Abhh. der hist. phil. Cl. der sächs. Ges. d. Wiss.* Lips. 1857. II. p. 690. sqq.

ALBERTVS MAGNVS, Gallice *Maubert*, *Aubert le grand*, 'unice magnus', Lauingæ ex clarissima Bolstatiensium comitum prosapia natus (anno 1193. aut 1205.?), postquam adulescens Patavi studiosus Philosophi nomen sibi meruerat, anno 1223. prædicatorum ordinem s. Dominici ingressus est. Coloniam primum a. 1228. venit ibique usque ad a. 1233. Sententiarum libros legit, iterumque (post varias similes stationes, Hildesiensem, Friburgensem, Argentoratensem, Ratisponensem) ab a. 1240., ubi Thomam Aquinatem discipulum habuit a. 1244., quocum anno post Parisios migravit, in qua urbe, ut fabulantur, propter nimiam auditorum frequentiam lectiones in publico loco, inde 'platea (Magistri s. Magni) Alberti, *la place MAubert*' dicto, habere coactus fuit. tertium Coloniam a. 1248. reversus, theologiæ doctor factus, conventui ordinis sui præfuit usque ad a. 1254., quo anno Provincialis Dominicanorum Germanicorum electus est. sed paucos annos a Colonia afuit, neque cum a. 1260. episcopus Ratisponensis factus esset, ultra triennium, post quod ibi docere muneribusque ecclesiasticis, quæ tamen non nulla etiam longiorum itinerum faciendorum necessitatem ei imposuerunt, omnibus viribus fungi perrexit, usque dum moretetur d. 15. Nov. a. 1280. De ingenio meritisque viri, supra naturam insignis ac mirifici, si crederemus commentis Dominicanorum, verius quam blandius nuper competens index pronuntiavit². De vita Alberti scripserunt multi³. ex scriptis, quæ non omnia Pétrus Jammy ord. prædicator. Lugduni a. 1651. tomis XXI. fol^o. edidit⁴, hic memoranda videntur diversi in Aristotelem commentarii, De Prædicabilibus, De x prædicamentis, De sex principiis Gilberti Porretonii, Sermones de tempore, Commentarii in libros Sententiarum, Summa catholicæ fidei contra gentiles. vide plura apud bibliographos⁵. de iis quæ ad logicam pertinent, doctissime tractat Prantl⁶.

1) Hutt. Opp. I. p. 178. 2) Prantl *Gesch. d. Logik* III. p. 89. sqq. „*Auch Albertus Magnus (geb. 1193, gest. 1280) war ein unklarer Kopf und nicht befähigt, irgend eine grundsätzliche Auffassung hinauszudenken, soweit dieselbe reicht. Sein grosses Verdienst, welches verneinen zu wollen thöricht wäre, liegt in seiner unermesslichen Belesenheit, durch welche er für seine Mitwelt und nächste Nachwelt der bedeutendste Stoff-Lieferant wurde; aber Verstand oder etwa gar philosophische Begabung besass er wohl nicht in höherem Grade, als die ganze grosse Masse aller Mittelmässigen, ja . . . sogar in geringerem Grade. Er ist nur Compiler, und Alles, durchweg Alles, was er schreibt, ist fremdes Gut; ja auch seine bisweilen ins Endlose gehenden Distinctionen, welche man gerne an ihm rühmt, sind nicht sein Erzeugniss; die Auswahl, welche er zwischen verschiedenen Ansichten trifft, beruht nicht auf einheitlich festgehaltenen Grundsätzen, sondern auf dem momentanen Drucke, welchen Auctoritäten auf ihn ausübten, daher man sich auch nicht wundern darf, wenn man ihn häufig auf Widersprüchen ertappt.*“ 3) cf. Vitam ed. Lugd. tom. 1. præmissam. Fabric. *Bibl. Lat. med. et inf. æt. I.* p. 113. sqq. *Buhle Gesch. d. Philos. V.* p. 289. sqq. et quos nominat *Gieseler Kirchengesch. II.* 2. (ed. 1832. 8°.) p. 414. sq. not. r. *Bianco Gesch. d. alt. Univ. Köln. I.* p. 16. sqq. 4) *Fabricius l. c.* p. 114...120. 5) *Hain Repertor. n°. 427...572. 11915.* et *Panzer Ann. typ. V.* p. 15...18. X. p. 76...78. 6) *Prantl l. c. III.* p. 89...107.

ALES *vid. Hales.*

ALEXANDER DE VILLA DEI (s. Villadeus) s. GALLVS, ex oppido Neustriæ

hodie *Villedieu-les-Poëles* (*dép^t de la Manche*) adpellato oriundus, clericus, secundum Trithemium Minorita, quem a. 1274. Henricus Gandavensis (de scriptorib. ecclesiast. c. 59.) postque hunc fere omnes Dolensem nominant, Lampus (p. 244¹²) autem 'asinum Parrhisiensem', in Normannia docuit et præter alios libros anno 1199. aut 1209.¹ hexametricis s. Leoninis versibus compilavit Grammaticæ Latinæ quattuor partes, Doctrinale, nam incipit

Scribere clericulis paro doctrinale novellis
Pluraque doctorum sociabo scripta meorum.
Iamque legent pueri pro nugis Maximiani²
Quæ veteres sociis nolebant pandere charis.

In secundo libro determinat de syntaxi, in sequentibus duobus de prosodia et metrica. Quanti usque ad sæculum xvi. hæc Alexandri, 'Regis Barbarorum'³, grammatica, quam nec Bebelius cum ceteris grammatistis eidem infimo ordini adscripsit, in scholis Italicis et Germanicis Gallicisque habita sit, tum super eam scriptæ glossæ commentariaque, maximam partem multo horridius quam ipsum Doctrinale compositæ (inter quas a Iohanne Sinthen⁴ factas Colonenses plurimum tractabant), tum innumere sive totius operis sive partium in diversarum discipulorum classium usum destinatarum edita exempla demonstrant, quorum Hainius⁵ (numm. 662 ... 767.) supra centum ante annum 1500. publicata recenset, inter quæ non numerata sunt '*Opus minus primæ et secundæ partis Alexandri grammatici*' (p. 258²⁰ 31¹⁸), de quo Hain. n°. 768. sq., *Tractatus de accentibus* ap. Hain. n°. 770., *Oratio congrua secundum mentem Alexandri* ap. Hain. n°. 771...

1) „Anno milleno duceno minus uno“ sed in cod. Helmstad. versus sic mutatus est: „Anno milleno ducentenoque noveno“. 2) Hunc Maximianum ex 'Laborinto' colligo non differre a Maximiano poeta exeuntis sæculi quinti (?), cuius obscenæ elegiæ ad nos pervenerunt (cf. Wernsdorffii Poett. minorr. præf. in Maximianum), et Thurotus quoque infra laudatus „Alexander“ inquit „igitur, acerimus antiquorum et paganorum scriptorum contemptor, Maximiani et cæterorum paganorum scriptorum opera novis carminibus eiicere voluit quæ de disciplinis ecclesiasticis scripta essent, ideo Doctrinale et Ecclesiale conscripsit, et in Doctrinali præcipue reposuit ea 'quæ sociis veteres nolebant pandere caris', scilicet subtiliores grammaticæ regulas, quas, cum a Donato abessent, forsân Alexander putabat a veteribus grammaticis per invidiam, tanquam arcana quædam, esse profano vulgo negatas“. Eundem Maximianum in Germanicum *Schmoßmann* (*Schmotz* - s. *Schmutzmann*) obscenæ loquentem transformatum esse opinor. Grammaticum Maximianum, de quo ap. Ducang. præf. § LI., versificatorem fuisse Fabricius (Bibl. Lat. med. æv. h. v.) vixisseque ante a. 1200. dicit; eius „versus in Virgilium et in Ciceronem leguntur inter XII poetarum scholasticorum carmina in antiquis poematibus Petri Pithoei: et cuius 'Elegiæ sex de incommodis senectutis' toties sunt editæ sub falso Cornelii Galli, Augustei ævi poetæ nomine ... Eiusdem 'Regulam metricam, carmen de virtute et invidia, de ira, patientia atque avaritia' memorat Labbeus Bibl. nova MSS. p. 63.“ 3) ut adpellatur in Quodlibeto de generib. ebriosor. ap. Zarncke (*die deutsch. Universitäten in MA.*) p. 143. 4) Cf. infra hunc art. Et Hain n°. 14759 ... 14765. 5) Quocum cf. Panzeri Ann. typ. V. p. 21. sq. X. p. 83.

774., *Sermo Alexandri de v. d.* ap. Hain. n°. 775., *Vocabularius* ap. Hain. n°. 776. De *Summa s. Argumentis capitum omnium bibliorum utriusque testamenti* videatur Fabricius in *Bibl. Lat. med. Hamburgi* 1734. 8°. I. p. 197. Diligenter de Alexandri scriptis nuper disputavit Car. Thurot De Alexandri de Villa dei *Doctrinali &c.* Paris. 1850. 8°., ex quo libello iam supra non nullos recentiorum litteratorum errores correximus. *Primum Opus s. Alphabetum maius*, Iohannis Ianuensis Catholico simillimum, prosaice secundum ordinem alphabeticum ad artes liberales sacrorumque librorum interpretationem pertinentia continet. „Ab illo Alphabeto maiori Alexander *extra*xerat tria opera versibus scripta, ad institutionem usumque clericorum accommodata, et quibus clericalem christianamque quamdam *ἐγκυκλοπαιδείαν* complecti sibi videbatur, *Doctrinale* scilicet, *Ecclesiale*, *Glossarium* denique“ incipiens ‘Vocum pro posse paro significata docere’. „In *Doctrinali* leoninis versibus descriperat quæ de grammatica sibi videbantur magis apta. In *Ecclesiali* reposuerat calendarium vel quidquid pertinebat ad compotum [i. e. computum s. chronologiam], ius et officium ecclesiæ. *Glossarium* omissis iis quæ iam in *Doctrinali* et *Ecclesiali* exscriperat, non alia continebat quam Alphabetum maius, scilicet vocum significationes et grammaticalia accidentia, synonyma, Hebræorum nominum expositiones, quædam ad logicam pertinentia. Ordinem partim alphabeticum, partim grammaticalem sequebatur, dum primitivis derivata, simplicibus composita subiungit. Quod in Alphabeto maiori pedestri sermone scriptum fuerat, versibus plerumque reddebat Alexander; iocosas denique digressiones addiderat. His scriptis addendum esse videtur ex prologo *Doctrinalis Alphabetum minus*, de quo nihil mihi constat. . . . *Alphabetum maius* hodie deperditum esse censeo . . . *Doctrinale* totum habemus. *Ecclesiale* etiam nunc extat . . . Metricum autem illud *glossarium* ex Alphabeto maiori decerptum hodie in cod. 7682. non certe totum habemus . . . *Alphabetum minus* deperditum esse censeo . . .“ Hæc Thurotus, ad quem Zarnckius, ubi de *doctrinali* Alexandri egit⁶, non respexisse videtur. Hermannus Buschius, quem acrem Alexandri hostem fuisse constat, etiam post editas Epp. O. V. in Vallo humanitatis⁷ iterum iterumque contra eum declamat, e. gr. his verbis: „At nunc pro pudor optimæ indolis pueri et ecclesiasticis quandoque officii præficiendi grammaticos et rhetores audire quotidianis prope conviciis prohibentur, præter unum Alexandrum Gallum, cum glossa notabili, Colonisæ nata⁸, quem si consultum profectui eorum vellent (qui se solos recte nunc consulere illis putant) prohibendi erant vel procul aspiciere. An incorruptum latinæ linguæ sermonem puero dabit Alexandri textus informis? pumex aridus citius certe aquam postulanti dederit. Ex illa inopi et ieiuna (ne dicam barbara) institutione qui tu speres tantam eruditionis suppellectilem, ut aliquid, si opus sit, vel e Græco vel Hebræo apte possis latino sermone convertere? e. q. s.“ Wimpelingus contra, ne Alexandrum contemnerent, hortatus erat. Neque equidem Friderici Haasii, nuper his quoque studiis funesta morte erepti, laudationem⁹

6) *Brants Narvenschiff. Leipz.* 1854. p. 346. sqq. 7) Colonisæ 1518. 4°. pagg. D 4^b, E^a, F^b, sive edit. Burckhard. p. 57. sq. 78. 8) Cf. infra art. Sotphi. 9) in fine disputationis de mediæ ævi studiis philologicis Vratisl. a. 1856. 4°. editæ.

Alexandro detraham: „Qui deinde centum pæne annis post (Ebrardum Bethuniensem) secutus est Alexander de Villa dei tam apte et perspicue totam partem syntacticam ordinavit, ut si Valla, Perottus, Lancilot, Tardivus, Linacer, Henrichmannus et quicumque alii grammatici barbariem mediæ ævi insectati sunt, illius exemplum sequi voluissent, multo meliores et perfectiores libros edituri fuerint quam nunc fecerunt“.

ALPHONSVS A SPINA *vid.* Fortalicium fidei.

AMORBACH (s. *Ammerbach*, Bonifacius,) Ioannis filius Basillii pater minor natu, Basiliensis, natus a. 1495., a. 1513. philosophiæ doctor factus, Friburgi Zasii discipulus familiarisque¹ iuris studio incubuit, quod in Italia etiam Galliaque ita prosecutus est, ut Avenione summus in utroque iure honores nancisceretur et inde ab anno 1525. iuris professor in patria urbe factus 'iuris prudentiæ oraculum' diceretur. A morum sanctitate, ingenii excellentia, erga amicos (inter quos præcipue Zasium et Erasmus habebat) constantia, in pauperes libertate et in omnes comitate summopere laudatur. formosæ quoque gravitatis faciei fuisse virum testatur Iohannis Holbenii autumnus a. 1519. picta effigies, adhuc Basileæ servata². Obortis hic de fide christiana dissidiis cum Bonifacius reformatorum partibus palam sese addixisset, anno 1551. publicam professionem deposuit, obiitque d. 24. Apr. a. 1562³.

1) cf. *Stintzing Ultr. Zasius Bas.* 1857. 8º. p. 164. sqq. 2) æri incisa est etiam in Clerici editione Epistolar. Erasmi Lugd. Bat. 1706. fol. 3) Vid. Pantaleon Propogr. Bas. 1565. fol. III. p. 264. sq. Adami vitæ Germanor. ICTor. Haidelb. 1620. 8º. p. 152. sqq. (Herzogii) Athen. Rauric. p. 111. sqq. *Fechter Bonif. Ammerbach*, in *Beiträgen z. vaterl. Gesch. Basel* 1843. II. p. 167. sqq. *Vischer Gesch. d. Univ. Basel.* 1860. 8º. p. 246. sq.

AMPHORATICIVS, Ioannes, „magister noster, evasit in solennem virum: est enim prædicator noster: omnis homo eum laudat. anno domini 1416. [*Iego* 1516.] prædicavit passionem . . .“ Romæ (p. 296¹¹). Et hæc quidem omnia sunt quæ de hoc mimo Franciscano me legere memini. Nomen viro fortasse fuit *Krüger*, sive malis *Eimerich*, EymERICUS. sed quominus de Heimerico de Campis, celebri inter Colonienses doctores scriptoresque viro, Lovanii anno 1460. defuncto, cogitem, præter anni 1416. incertitudinem, alia quoque dubia prohibent¹.

1) De Heimerico Campensi conferri possunt Trithem. catal. ill. virr. p. 155. Fabricii Bibl. Lat. med. et inf. æv. III. p. 612. Foppens Bibl. Belg. p. 433. Hartzheim Bibl. Colon. p. 110. *Bianco Gesch. d. a. Univ. Köln.* I. p. 823. ad a. 1432.

ANGELINVS. „Wimpinus qui vocatur Angelinus“ (p. 289¹⁶), unus ex prætensis iuvenibus antitheologistis, quibuscum dominus Volwinus de Monteflascon Spiræ in convivio disputavit. Wimpinus est ex oppido *Wimpfen* ad Nierum sito oriundus¹, ut in albo Viteb. a. 1507. inscriptus est „Aristoteles Zcerhaff de wympina franco herbipol. dioc.“². Ceterum de illo Wimpino nihil exploravi. Wimpinenses memorantur etiam p. 293. a magistro Abraam Isaac, et de capitulo 'Wimpinensi a. 1506. habito, ubi

1) Cf. infra art. Hungen. 2) Förstemann Alb. Viteb. p. 23.

Bernensis sceleris committendi consilium prædicatores ceperunt, alibi³ dictum est.

3) cf. art. Bernense scelus, et Wirt.

ANGELVS DE BESVTIO inter tres viros p. 218²³ indicatos medius est p. 107¹⁸. sq. De eo ex Schreiberi libro¹ hæc enotamus: In matricul. univ. Friburg. in eunte mense Dec. anni 1495. inscripti sunt „Dominus Ioh. Angelus de Bisutio decretorum Doctor, Paulus Cittadinus in utroque Iure Doctor, Mediolanenses“; et sec. protoc. fac. Iurid. „... quarta die m. Dec. [a. 1495.] recepti fuerunt ad facultatem Iuridicam egregii viri et domini D. Angelus de Bisutio dioc. Mediolanensis et D. Paulus Cittadinis de Mediolano U. I. Doctores ac cives Mediolanenses, præstitis antea per eos solitis iuramentis..“ Tum d. 15. Iun. a. 1497. senatus decrevit ut ‘debeant adhuc per anni spatium legere et regere, quilibet eorum pro 120 florenis rhenensibus, et ipsis dari in posterum ut antea in expensis Universitatis, vel cuilibet eorum porrigi 8 aureos rhen. pro conducenda propria domo ad libitum suum. Item tempore pestis tenentur sequi Universitatem quocumque se vertat, alias carebunt stipendio suo’². Cittadini lectura a. 1506. in Zasium transiit, Angelus autem, Zasio teste „vir et nobilitate et doctrinæ excellentia omnibus calculis celebrabilis“, rectoratu annis 1503. 1505. 1508. 1513. 1516. functus² inque regimen Ensishemense vocatus lecturam iuris canonici retinuit etiam postquam a. 1516. assessor iudicii cameralis Spirensis nominatus fuit. d. 15. Aug. a. 1520. inter eum et universitatem convenit, ut illam lecturam in proximum annum retineret, postea vero dum viveret annuo salario xx florenorum frueretur.

1) *Schreiber Gesch. d. Univ. Freiburg.* p. 182... 185. 2) (Rieggeri) *Amœnitt. Freiburg.* p. 67.

ANGLICVS, Thomas. *vid.* Walleis. Ricardus Anglicus *vid.* Mediavilla.

ANGST (Anxt, Latine Angustus), Wolfgangus, Cæsarimontanus (*Kaisersberger*) Alsatus, Hutteno fere æqualis eidemque quondam familiaris, de quo satis supra¹ diximus. Hagenoæ, procul dubio in Thomæ Anshelmi typographica officina correctoris editorisve veterum scriptorum munere fungebatur, cum Huttenus Schlauffianum carmen scriberet. p. 202. v. 125. — Mohnikii somnium, in quo hic Angustus illi auctor alterius epistolarum O. V. voluminis visus est², operæ pretium non est repetere.

1) *Hutt. Opp.* III. p. 78. ad v. 217. cf. etiam I. numm. xxx. et lxxxvi. 2) Scilicet Angusti verba „Obscuri viri .. apud me in sterili arena orti &c. (*Hutt. Opp.* I. p. 126. vv. 26. sq.) ille interpretatus est ac si se auctorem esse illarum epistolarum profiteretur scriptor.

APERBACHIVS (p. 200. v. 60.) Petrus s. Petreius Eberbach, Aprobacchus, Rotenburgi ad Tuberam natus patre Georgio, celebri medico ac professore Erfurtensi, sub cuius rectoratu a. 1497. Petrus cum Henrico fratre in album academicum inscripti sunt. Petrus post peracta Erfurti studia adeptusque in iure gradus academicos Vindobonæ¹ cum Vadiano aliquamdiu vixit. Erfurto iter Italicum suscepit²; Romæ Aprobacchum fuisse fraudesque ibi

1) cf. *Hutt. Opp.* I. p. 21. sq. 2) cf. epp. Aprobacchi ad Reuchlinum (a. 1514. ?) ‘Herphortiaë’ et ‘d. 25. Aug. 1515. ex Urbe’ scriptas epp. (supra *Ind. scrr.* p. 134. 138.)

impostorum didicisse, et natura esse ad irridendum et facete obiurgandum valde accommodatum, ad ipsum Huttenus d. 3. Aug. a. 1519. scripsit³, et inter Coryciana nonnulla Petreii carmina extare supra⁴ vidimus. Erfurtum reversus cum Mutiano, Croto, Eobano Hesso aliisque Erfurtensis consortii litterarii sociis Reuchlinistisque⁵ humanioribus litteris excolendis incubuit. vita functus est exeunte a. 1531. sive ineunte a. 1532. Nonnullarum epistolarum O. V. Petreium auctorem fuisse complures recentioribus scriptoribus in mentem venit, neque ego negaverim eum in excogitando elaborandove libello aliquam partem habuisse eiusque ingenio non nullos sales fragrantiores deberi; sed quominus inter ipsos vel unius illarum epistolarum auctores locum Eberbacho equidem denegem, nec Mutiani Rufi ad Petreium epistula⁶ prohibet hæc: „Qui urbanitatem non intelligit, hebetis est et obtusi cordis. Tu, homo sagacis et perspicacis ingenii, et Croto vir omnium horarum et valde lepidus, auditis [?audetis] et scribitis urbanissime, festivissime, facetissime, et vestris cavillis me iam senescentem excitatis et restituitis mihi iuvenilem dicacitatem et lætum atque serenum ingenium. Dii bene vertant. Salva res. Saltat senex. Si XLII. annus senem facit. Rufi cito canescunt, et quiescentes corpore, animo peregrinantes celerius fiunt maturi. Vale“.

- 3) Hutt. Opp. I. p. 302. § 8.   4) Hutt. Opp. III. p. 276³¹.   5) Hutt. Opp. I. p. 131³².   6) Tentzel Suppl. hist. Goth. Ien. 1701. 4°. I. p. 153. num. cccxiii. (s. a. sed exeunte a. 1513. s. ineunte a. 1514. epistolam scriptam docent verba ‘si XLII. annus senem facit: Mutianus a. 1472. d. 15. Oct. natus erat.)

AQVINAS *vid.* Thomas.

ARGENTORATENSIS *vid.* Hugo.

ARNOLDI, Ioannes, Ortvini Gratii discipulus (p. 15²⁶), homo puto quamvis non omnino fictus, tamen totus obscurus: nam veri valde dissimile videtur, ad eum Ioannem Arnoldum Bergellanum (de cuius tamen vita itidem nihil compertum habemus), cuius de chalcographiæ inventionem poema encomiasticum superest¹, ea referenda esse quæ in Epp. O. V. I. 10. et II. 36. scripsisse Ioannes fingitur. Ceterum et Croto et Hutteno risum movisse eum clericulum, cui Ioannis Arnoldi personam induerunt, sponte adparet.

- 1) repetitum ap. Ioannis Serr. hist. Mogunt. III. p. 431. sqq.

ARNOLDVS de Tungris. *vid.* Tungris.

BACCALAVREVS formatus (p. 3³), „qui¹ omnes Actus Scholasticos confecit ad licentiam obtinendam . . . Itaque videntur ita distinguendi: Baccalaureus simplex, B. Currens [s. Cursor], et B. formatus: quod B. simplex ille diceretur qui Gradum ipsum obtinuerat tantummodo; Currens, qui in cursu erat ad Licentiam, seu qui Actus inceperat conficere ad Licentiæ consecutionem; Formatus denique qui Actus omnes Scholasticos, Collationes, Disputationes aliaque eiusmodi plane et omnino confecerat, ita ut nihil ipsi deesset ultra nisi Gradus Licentiæ susceptio. atque ideo Baccalaureus formatus et Licentiatus unica Gradus susceptione

- 1) Bulei hist. univ. Paris. V. p. 377.

differunt, contra quam aliqui existimant⁴. Cf. etiam Ducangium². Secundum statuta Erfurtensia³ hi quattuor promotionis gradus fuerunt: 1) Baccalaureatus biblicus, quem qui adsecutus fuerat, sacræ scripturæ libros discentibus interpretandi ius habebat; 2) Baccalaureatus formatus, qui de quibuslibet theologicis disciplinis prælegendi ius tribuebat; 3) Licentiatúra, quam non nanciscebatur nisi qui sine præside de thesibus 'ex omnibus theologiæ partibus ac tractatibus' desumptis publice disputaverat; 4) Doctoratus sive Magisterium, qui summus honor non nisi multis sollemnitatibus et sacramentis, prandiis et impendiis factis acquirebatur. — De formis variis baccalaureus, bacalaurius, bacularius, bacalarius, baclarius, similibusque, quæ omnes in usu fuerunt, non est quod h. l. disputemus, neque meum est de etymo vocabuli, de quo inter ipsos competentes iudices adhuc lis est, ferre sententiam: provoco ad Diezium⁴.

2) Ducange (ed. Adelung) v. Baccalarius: „3) Baccalarii, seu Baccalaurei in Academiis, apud Nicol. de Clemengis . . ., qui Bachellarii Nic. Triueto in Chr. a. 1282., Bachalarii Walsinghamo p. 51. et Bacularii p. 309. qui in eo gradu sunt, ut ad Doctoratum aspirare possint, quemadmodum Baccalarii militares adolescentes [cf. ibid. § 2. „qui n'avoient pas encore levé Banniere, Bachellers“], qui ad Baneretorum gradum perinde aspirant. Nam inde Baccalaureos Academicos dictos fere constat [et Diezius quoque confirmat, qui cum Ducangio principalem baccalarii significationem, sæc. ix., baccalariæ, i. e. mansi rustici, possessorem fuisse docet]. Sacra autem Theologiæ Parisiensis facultas, ut observat . . . Filesacus, in quatuor velut ordines distributa est, Magistrorum, Licentiatorum, Baccaliorum Formatorum, et Baccaliorum Cursorum. Magistri iidem sunt, qui Doctoris lauream consecuti sunt: de Licentiatis dicetur suo loco [sunt quibus publice in academia profitendi licentia data est, licentiati ad magisterium]. Baccalaurei Formati dicuntur illi, qui expleto Theologiæ cursu possunt ad superiores gradus provehi, atque inde alio nomine vocantur Dispositi. Baccalaurei denique Cursorum sunt Theologiæ Candidati primi generis, qui ad Cursum Theologicum explicandum admittuntur, Bibliorum nempe, postea libri Sententiarum Petri Lombardi: unde nata illa distinctio apud maiores Baccaliorum, ut alii Biblici, alii Sententiarum nuncupentur. Vetus Statutum Academiæ Parisiensis: Quilibet Cursor (Baccalarius) in Theologia inter primum Cursum ad Sententias tenebitur respondere in Theologia ad minus semel de disputatione Tentativa sub Magistro. Alio loco: Nisi talis volens admitti tempus suum probaverit per Bibliorum &c. Vide Hist. Academiæ Paris. tom. IV. p. 391. et Lambecium lib. 2. Comm. Bibl. Cæs. p. 128. sqq. Baccalariatus vero vel Doctoratus in Academiis Anglicis gradus non obtinent . . . . Baccellarius, ead. notione. Vita S. Thomæ Aquin. . . . 4. In ecclesiis iunior canonicus professus, nondum presbyterio donatus. . . . Baquelarius, ead. notione. . . . 5. Eadem ratione adolescentes non coniugati, et iuenculæ nondum nuptæ, Baccalarii et Baccalariæ vocabantur . . .“ 3) Cf. Mutschmann Erford. literat. continuat. I. p. 10. sq. 4) F. Diez Etym. Wörterb. der roman. Sprachen. ed. II. 1861. 8º. p. 41. sq. v. Baccalare.

BALBUS, Ioannes. *vid.* Ianua, Ioa de.

BALDVNG, Pius Hieronymus, de Gamundia, inter tres viros, quorum nomina non repetit p. 218²³, primus est, eiusque plena subscriptio legitur in Pepericorni defensione ed. n. p. 107^{8...11}. In matriculam universitatis

Friburgensis die 5. Febr. 1506. inscriptus est. Postquam Zasius poeticam lectionem, ne Philomusi ad Ingolstadienses abitione vacaret¹, per quatuor fere menses habuerat, ea Baldungo die 16. Iun. a. 1506. demandata est; statim iuris utriusque doctor factus iam hiberno semestri a. 1507. decanus ordinis Ictorum fuit. eodem d. 16. Iul. eiusdem anni „assignati ab Universitate XL floreni rhenenses pro lectione poetica . . . item eidem pro disputaione circulari in iure singulis mensibus celebranda et quod legat pro aliis Doctoribus Iuris, quotiens iusserit Universitas, assignavit alios XX aureos, sicque annis singulis LX florenos erit recepturus“. Lecturam Institutionum d. 27. Febr. a. 1510. sibi commissam abdicavit d. 23. Iul. eiusd. anni, in regimen imperiale Ensishemense transiens, vir (Zasio iudice) et iuris peritissimus et insuper omnibus humanitatis studiis ex pari doctus. Hæc fere sumpsi ex Schreiber².

1) cf. infra art. Philomusus. 2) *Gesch. d. Univ. Freib.* 1857. 8°. I. p. 82... 84.

BAPTISTA MANTVANVS s. Ioannes Baptista Hispaniolus (Spagnoli), natus Mantuæ d. 12. (sec. all. 17.) Apr. a. 1488., Carmelitarum ordini sese devovit, cuius vicarius generalis sexiens electus totius ordinis generalis factus est Romæ a. 1513., qua dignitate, eum ordinis reformandi frustraneum periculum fecisset, anno 1515. deposita in patrio oppido vitam expiravit mense Martio anni 1516.: falli eos qui a. 1518. mortuum esse scripserunt, Lampus (p. 209¹⁹) evincit, cui cum vere anni 1516. Carmelitarum claustrum visitaret, „dicebatur, quod Baptista Mantuanus est mortuus“. Quod alterius Vergilii famam adsecutus est, ita ut iuxta huius sepulcrum Fridericus Mantuanus dux marmoream columnam ei poneret, magis eum natali solo versuumque multitudini, quorum plus quam LV milia reliquisse fertur, quam carminum bonitati debere putaverim. certe nimis sunt Trithemii¹ laudes: „vir in divinis scripturis eruditissimus et in secularium literarum scientia nulli secundus, sacræ theologiæ doctor, philosophus insignis, poeta et orator celeberrimus, ingenio excellens, sermone disertus, vita et conversatione præclarus, Latinae linguæ decus et Græcæ clarus interpres, metro excellens et prosa. Scripsit utroque stylo multa egregia volumina“, quæ prodierunt Paris. 1513. fol. Ff. ad M. 1573. 8°. IV voll. Antv. 1576.; de singulis scriptis videsis Whartonum². De neotericis, cavillis et captionibus instructissimis, Mutianus ad Urbanum³: „... Baptista Mantuanus est summus poetarum: ergo hic idem est Homerus“.

1) *Serr. eccl.* p. 387.

2) in *Append. ad Cave ed. Basil.* 1745. fol. II. p. 239.

3) *Tentzel hist. Goth. suppl.* I^a. p. 59.

BATODIVS, Lucas, Germanice *Lux Hackfurt*, unde rectius Batodius quam Bathodius scribitur. De eo Erasmus ad Gerbellium¹ in eadem, d. 20. Oct. a. 1518. scripta epistola, qua Eobanum Hessum Erasmi visendi causa Lovanium venisse gloriatur, 'saluta' scribit 'diligenter novum amicum Bathodium', iterumque in epistola gloriosa ad Laurinum d. 1. Febr. 1523. scripta² Luca, qui 'nuper sodalities [Argentoratensi] accesserat', in Erasmus vehementiorem amorem prædicat. Batodii ad Erasmum epistolam d. 1. Oct. a. 1525., ut is scholasticos libellos reformandos et classicos q. v. libros ab obscænis moribusque iuvenum noxiis locis repurgandos curaret,

1) *Erasmi Epp. L. B.* 1706. fol. n°. CCCXLI. col. 354.

2) *Hutt. Opp.* II. p. 162. § 19.

scriptam Argentorati ineditam servari ex Röhrichio³ didici. Sletstadiensis scholæ discipulum fuisse Batodium, ut hic quoque inter Wimphelingianos recensetur⁴, relatum quidem me legere non memini, puto tamen. Vicarius in cathedrali ecclesia, deinde capellanus hospitii Oberehnheimensis factus, a. 1522. partes reformatorum professus muliereque ducta a munere amotus est, quare cum aliis Appellationi sacerdotum maritorum Argentoratensium subscripsit⁵. tum autem a. 1524., cum Argentoratenses scholis constituendis novam diligentiam impenderent, inter eos fuit qui magistratus auctoritate pueros erudiendos in habitationes suas reciperent, idem Röhrichius³ refert, apud quem Schwebelii quoque de ipso hæc verba repetita sunt: „*der du nit allein für ein bewerten lerer gehalten wirst, sondern auch mit gemachten büchern hast du angehebt der iugend nützlich zu sein*“, quos libellos ut scholarum triviis destinatos nunc in oblivionem abisse non mirum est. Postea Röhrichius⁶ Lucam Hackfurtum a. 1529. primo publicæ eleemosynæ ratiocinatorem sive diaconum factum esse narravit. De morte nihil mihi constat.

3) *Gesch. d. Reform. i. Elsass.* Strassb. 1830. 8°. I. p. 255. 4) cf. infra art. Kircherus. 5) *Röhrich Mittheil.* I. p. 159. not. 1. 6) not. 3. cit. p. 266.

BEANVS (cf. Ind. verbor. h. voc.) est, ut Ducange¹ scripsit, novellus studiosus qui ad academiam nuper accessit. Statuta academiæ Viennensis in Austria [et iisdem fere verbis Coloniensia² præcipiunt] ‘Item quod nullus præsumat novos, quos beanos vocant, indebitis quibuscumque exactionibus gravare aut aliis iniuriis aut contumeliis molestare’. Ubi Lambecius: „Beani definitio latitat in ipsa nominis sui acrostichide:

Beanus Est Animal Nesciens Vitam Studiosorum

Vox Gallica *bejaune*, quasi *bec-jaune*³, ut aviculæ quæ nondum e nido evolarunt... Qua ratione vero scholastici de novo venientes recipiebant, pluribus docent Statuta collegii s. Bernardi Paris. a. 1493. ex quibus etiam discere est, inter scholasticos unum eligi solitum quem Abbatem Beianorum vocabant.⁴ Depositionem sive beaniam appellabant absolutionem a beanio, i. e. beani statu sive conditione, eas vexationes exactionesque, quibus perpeccis beanus in studiosorum consortium recipiebatur, in album studentium inscribatur, suppositus sive ‘unum suppositum’ fiebat⁴. Imprimis ad hos pravos mores academicos cognoscendos ‘Manuale scholarium Lipsiense’ exeunte sæc. xv. publicatum⁵, utile est. In Dornavii Amphitheatro⁶

1) Du Cange ed. Adelung. v. Beanus. n°. 1. cf. ibi vv. Bejanus, Bejania; Bejanium, Bejaunum. 2) Statuta antiqua de a. 1392. repetita ap. *Bianco Gesch. d. a. Univ. Köln.* p. 10. Appendicis. § 12. 3) cf. Pseudoep. O. V. p. 521¹⁶. Hutt. Opp. VI. inscript. ‘Citrino Schnabelio’. 4) cf. Ind. verbor. h. v. 5) repetit F. Zarncke *Die deutschen Univ. i. MA. Leipz.* 1857. 8°. p. 1...48. Huc pertinet præcipue cap. 2. (ap. Z. p. 4... 10.) 6) Hanov. 1619. fol. p. 815... 820. Pagg. 815. sqq.: De origine, causis, typo et ceremoniis illius ritus qui vulgo in Scholis Depositio appellatur, Oratio M. Iohannis Dinckelii. Pagg. 818. sq.: Iudicium... D. Martini Lutheri de Depositione in academiis usitata. Pagg. 820. sqq.: Friderici Widebrami Depositio scholastica, et Iambici in ritum depositionis. Videsis etiam nuper editum parvi ponderis ac momenti librum *O. Dolch Gesch. d. Deutschen Studententhums. Lpz.* 1858. 8°. I. p. 156... 166.

complura de depositione scripta collecta sunt, unde hos Widebrami versiculos interpunctione q. v. emendata repetimus:

Hic armis opus est, variis opus instrumentis,
 Huc directa mihi tota est, quam tracto, supellex,
 Horrida, materie similis cui forma paratur:
 Serra dolabra, bidens, dens, clava, novacula, pecten,
 Cum terebra tornus, cum lima malleus, incus,
 Rastraque cum rostris, cum furca et forcipe forpex:
 His ego [*depositor*] distortum nodoso robore truncum
 Tondeo, tundo, seco, rado, lavo, levigo, limo,
 Scalpo, sculpo, scabo, fodio, tero, torno, terebro,
 Divido, compono, frico, dedolo, cudo, recudo,
 Si qua dante deo tam crasso e stipite possim
 Fingere Mercurium et quod curvum est ponere rectum.

Quod attinet ad vocabuli etymon parum recte v. cl. Kosegarten⁷⁾ *beanus* a Gallico *beer*, i. e. *den Mund aufsperrn*, *gaffen* deducit; quem errorem esse is qui in his rebus etymologicis sine provocatione fere iudex est, Friedericus Diezius, non solum tacite iudicavit⁸⁾, sed et præsens mihi dicit, nihil inter se commune habere vocabula *beer* et *beanus* sive *beianus*. Diefenbach⁹⁾ ex vocabulariis barbaris sic: „*Beanus*, *bijanus*, i. *leator*; gall. i. *scholasticus trivialis*, *ethrusc. i. barbarus*, *barbarusculus*, *banausus*, *baechuns. ain bean*, *bacchant*, *schelm*, *grobianus*, *grober esel*; *ochs*, *puffel*, *tulpel*“.

7) in *Gesch. d. Univ. Greifsw.* 1857. 4°. I. p. 84. 8) in *Roman. Wörterb. voc. ba-*
dare (unde illud *beer*) de beano nihil. 9) *Glossar. v. Beanus.*

BEBELIVS, Henricus, Iustingensis Suevus, natus a. 1472. decessit a. 1516., sed de utroque anno non certo constat, quamvis multi¹⁾ vitam viri descripserint. Postquam in patria, Cracoviæ, *Basileæ litteras didicerat docueratque, anno 1497. Tubingæ professor linguæ Latinæ poeticesque factus reformandis huius linguæ studiis diligentissimam docendo scribendoque operam dedit, ibique usque ad vitæ exitum ‘non sine victuro nomine castra locat’²⁾. Anno 1501. lauream ei imposuisse Maximilianum Cæsarem supra¹⁾ quoque adnotavimus. Mortis neque genus neque tempus scimus. Scripta viri multa sunt et varia, magnaque et epistolarum et poematum pars aliorum libris addita legitur. eius commentaria epistolarum conficiendarum, ad quæ rettulerim p. 19⁶⁾, ab a. 1503. usque ad a. 1513. noviens publicata esse Panzerus³⁾ rettulit. Quæ p. 206¹⁾ Iodoci Sartoris studiis inservit ‘*Ars metrificandi*’ sive ‘*Ars versificandi et carminum condendorum Henrici Bebelii Iustingensis poetæ laureati. Quantitates syllabarum eiusdem. Racemationes et exquisitiores observationes eiusdem*’,

1) Non nullos Hutt. *Opp.* III. p. 79. ad v. 229. sq. nominavi, quibuscum cf. præter Pantaleonem, Adamum, Freherum Ischerum etiam Burekhardum de L. Lat. in *G. fat.* II. p. 317. sqq. 2) Verba sunt Hutteni, l. c. v. 230. 3) *Ann. typ.* X. p. 143. Cf. infra art. Pontius.

item sæpe prodiit⁴. In Reuchlinistarum numerum Bebelium relatum quidem non legimus, sed inter Antischlauraffianos nomen eius est, p. 201. v. 94., itemque inter Antilangianos, qui a parte Wimphelingi stant, p. 288. v. 10. — Ioannes Piemontanus in MS. Auctario [Trithemiani libri] de scriptorib. eccless. fol. 57. de Bebelio hæc:

Henricus bebellius de iustingen nacione teutonicus patria suevus vir in secularibus litteris eruditissimus et diuinarum scripturarum non ignarus greco et latino peritus eloquio grammaticus celebris philofophus orator insignis et poeta laureatus ingenio excellens acer et vehemens apud ducem wirtembergensem magno in precio habitus qui sua erudicione totam grammaticam ad puritatem latine lingue excitare conatur latine namque eloquencie cenfor mordacissimus dira et exacta sua reprehensione multorum nostre etatis grammatistarum ipse facile princeps se iudicio et examine ausit exponere Scripsit et edidit de hoc plura erudite lectionis opuscula quibus se et presentibus notificauit et posteris memorabilem fecit e quibus ista chalcographice iam dudum mandata circumferuntur scilicet

Modus epistolandi	li 1	Cum homo ad hominis utilitatem
Contra modos epistolandi pontij et aliorum cõ	li 1	Superbus commentariolus princeps
Contra epistolas caroli commen.	li 1	Scripturo mihi contra ineptias
De abusione latine lingue apud gr̃e	li 1	Querenti mihi atque sepius cogitanti
Vocabularius externarum dictionum	li 1	

E(t) multa alia que nondum ad meam peruenerunt noticiam vivit adhuc in studio tibingenfi oratoriam et poeticam publice profitens. (Ad marg. recentior manus adscripsit: faceciarum li 1. De condendis versi(b)us li j De quantitate sillabarum li j Recemationes li j)

4) Panzer X. p. 143. decem exempla ab a. 1506. usque ad a. 1520. edita enumerat. recentiora exempla a Iacobo Henrichmanno Sindelfingensi emendata auctaque sunt.

BELLVNENSIS *vid.* Urbanus.

BERNA *vid.* Bernense scelus. Ditherus de Bern.

BERNARDINVS s. Bernardus Caravajal, episcopus Ostiensis, cardinalis sanctæ Crucis (p. 220³), natione Hispanus, patria Placentinus, Sixto PP. III. a cubiculo, ab Innocentio PP. VIII. episcopus Carthaginiensis factus, ab Alexandro PP. VI. anno 1493. purpuram accepit. post quod decus acceptum "apostolicæ sedis legatus Maximiliano regi Romanorum occurrit. legatus etiam ad Ferdinandum regem Neapolis venientem ad Urbem; Germaniæ et Campaniæ quoque legatione functus est. Iulio II. vivente, a quo stulte deficiens cum cardinalibus Federico Sanseverinate, Francisco Borgia, Guilelmo Brissoneta et Renato de Bria Pisis conciliabulum contra Iulium indixit. quare cardinalitia dignitate cum sociis a Iulio privatus, a Leone X. restitutus est. obiit d. 16. Dec. a. 1522."¹ Hochstrato favisse Bernardinum adnotavimus ad Hochstrat. ovant. § 30.² et testatur etiam ep. O. V. II. 20., ex qua dicimus eum etiam in causa contra Petrum Ravennatem pro Hochstrato egisse³. Maius⁴: „sumum stu-

1) cf. Ciaconii Vitæ pontiff. III. p. 170. sqq. et C. Burmanni Hadriannus VI. Trai. ad Rh. 1727. 4°. p. 23. sqq. 107. 2) Hutt. Opp. VI. p. 472. 3) cf. etiam Epp. O. V. II. 49. 4) vit. Reuchlin. p. 48. sq.

dium adhibuit Hochstratus, ut Grimano⁵ adiungeretur Bernardinus cardinalis s. Crucis, quippe quem sciebat sibi pariter et suis collegis, a quibus cum in Germania aliquando esset, benigne liberaliterque hospicio excipiebatur, esse faventissimum, et se iam ante eius opera a proscriptionis poena liberatum⁶. At vero qui a partibus Capnionis erant, multas satis graves ac iustas causas adducunt, cur eum recusarent: quas paulo accuratius apud se perpendens Leo Petrum de Accolitis Anconitanum D. Eusebii cardinalem⁷ pro illo substituit. Hi quanquam nihil quod sui officii esset, intermisere, Hochstratus tamen moras identidem nectit, atque malis suis artibus obtinuit, ut nonnullis quoque ex suo ordine causae cognitio una demandaretur, in quibus praecipue fuerunt Thomas [de Vio] Caietanus purpuratus et Sylvester Prierias, palatii quod vocant sacri Magister⁸. De hoc cardinale sic Ioa. Piemontanus in MS. Auctario scr. eccl. fol. 143^b:

Bernhardus episcopus et sacrosancte ecclesie rhomane tituli sancte Crucis presbyter cardinalis vir in diuinis scripturis eruditus atque in seculari litteratura egregie doctus et iuris pontificii non ignarus ingenio clarus et eloquio disertus vita et conuersatione integer et maxime religiosorum fautor pacisque non minimus amator sincerus qui iam dudum legatus in galliam germaniamque missus inferiorem multa pro reformatione pacis sedandisque discidiis praesertim inter brabantinos et alios habitis laborauit et fecit Scripsit quedam preclara opera E quibus vnus extat quod mihi dudum innotuit Contra laurentium Vallam et alios qui vesana sua loquacitate audent latrare in summum christi vicarium et sanctam rromanorum ecclesiam quasi non vera sed falsa sit donatio constantini imperatoris in quo quidem pergrande volumen omnem istorum assertionem ita subneruauit vt non tantum veram sed quod magis est legitimam et debitam restitutionem potius quam donationem fuisse probet Quorum itaque bestialem laurentij inuentionem elidens scripsit grandem

De restitutione constantini

li j

Et alia quedam Viuit usque hodie feruens fidei zelator sub julio 2° et maximiliano imperatore anno dñi quo hec scripsimus m^oxj.

- 5) cf. infra hunc art.   6) cf. Conciliabulum theologistar. in Hutt. Opp. IV. p. 575. sqq.   7) cf. supra art. Accoltis.   8) cf. supra Consp. chronol. praecipue ad annos 1515. et 1518.

BERNENSE SCELVS tam in Epp. Obscuror. Viror. quam in Hutteni huiusque aequalium scriptis saepissime memoratum in his libellis aequalibus relatum est:

1) De quattuor heresiarchis | ordinis Praedicatorum de Obseruantia nuncupatorum apud | Suitenses in ciuitate Ber|nenfi cõbustis. Anno Christi | m. d. ix. | (Pict. xyl. Combustio 4 praedicator.) | Ad Ioannẽ Scotũ doc. subtilẽ. | Concepta est virgo primi sine labe parentis | Hic tulit/ hic heresi prẽlia dira dedit. | Inde genus meriti tantũ sibi papa refundens | Doctor subtilis dicitur vtque dedit. (28 foll. 4°. s. l. signata A8 B4 C8 D8 foll.) Pag. Aij: ¶ Magnificis nobilibusq; fenatoribus & pa|ricijs [sic] magistratuiq; inelytẽ ciuitatis Ber|neñ SALVS. | ¶ Si Christo Iesu . . . Pag. A6^a post 2 versus: „¶ Infoelix quattuor hereticorũ ordinis Predica|torũ historia & inaudita narratio. | ¶ Anno ab incarnatione domini nostri . . .“ Pag. D7^b distichon: „Dignare me laudare . . . | . . . hostes tuos.“ Pag. penult.: „Ad Lectorem. ¶ Pseudopatrum . . .“ Pag. ult. vacat a scriptura. Singulae plene pagg. 33

versus habent. Typi q. v. Latini. Est inter libros meos. Excerpta ex hoc libello infra dedimus*.

*) Foliis 7. et sqq. libelli de quattuor hæresiarchis hæc leguntur:

¶ Infœlix quattuor hereticorum ordinis Prædicatorum historia et inaudita narratio.

¶ Anno ab incarnatione domini nostri Iesu Christi millesimo quingentesimo septimo in civitate Bernensi Lausanensis diocesis pullulavit et exorta est heresis omnium plane nequissima, qua nulla maior audiri potuit, sed neque cogitari. Cuius quidem perversitatis et audacię auctores fuere quidam fratres ordinis Prædicatorum de observantia nuncupatorum . . . .

¶ Wigandus Wirt tam miserę messis sementarium et occasio.

¶ Ne autem vana spe lectorem demoremur, infœlicitatis eorum historiam dicam. Wigandus quidam cui cognomento Wirt nomen erat, sacrarum litterarum professor, et magister ordinis Prædicatorum de observantia, vir vafer et audax, cui cum in Francpordia officium esset prædicationis commissum, nescio quid titillationis vel suscitabili cum eiusdem civitatis plebano incenderit, et in contumeliarum focum inflammavit, publicis quoque prædicationibus suis multiplicatiore contemptu ac procacius quam religiosum et divini verbi seminatorem deceat impulsarit, viroque ita bilem movit et choleram auxit, ut et ipse palam in concionibus suis ad plebeculam suę curę subditam reclamaret et verbum verbo rependeret, similesque vices, si non maiores, refunderet. . . . quis . . . non vehementer doleat, quando ab his per quos erudiendus est Christi populus, tam impudenter cernit scandalisari potius quam erudiri, meretriciterque mutuis contumeliis sic publice convitiari ac insultare, id quoque copiosius perpetrare quod in subditis acrius arguunt? Wigandus autem ille noster cum ex quibusdam accepisset se quoque lacessiri, reclamareque plebanum eius conciones, in propria persona statuit eundem visitare, utque videri posset ab eo, in faciem eius astabat quam præsentissime, paratus audire siquam iniuriam ei foret irrogaturus. Qui præsentiam tam temerariam ferre non valens hoc se irritari prospiciens bilem movit, excusseque sunt in cerebrum flammæ furoris, et duo convitia in præsentem Wigandum palam effudit, quod scilicet ex numero se non esse gauderet qui Henricum imperatorem toxico aut venenato sacramento occidissent. Taxabat secundo eos et momordit, qui nulla satis festiva commendatione sertulum rosarum Marię virginis extollere possunt, ausint tamen conceptus eius originali macula defœdare, sicque idipsum Marię sertulum et erinale canino hoc flosculo originalis delicti deturpare, fœdamque rosam hanc in tantę virginis coronam implicare. Quibus a Wigando auditis in totius populi contuitu plenissimo boatu reclamavit dicens, 'mentiris, et ut hereticus hæc ficta expuisti'. Hansit plebs cętera displicentiam, et quam graviter scandalisata est. Fuere ex amicis plebani, tum etiam ex his qui suo Pastori et rectori astandum putabant, ferebantque sinistre, ut verbis eorum utamur, cucullatum monachum in tam inclytę civitatis insigni et capitali parochia tanta temeravisse, ac in eorum contemptum reclamasse, mortemque ei minati sunt quocumque divertisset. Quo audito vitam fuga salvavit. At mansit alta mente repostum iudicium et censura pulpitoria plebani francpordiani, tamque insigniter se læsos romanę sedi, sed intelligentius et verius, romanę sedis conservatori conquesti sunt, querelis haud minimis contra plebanum impositis, quomodo nedum in personas, sed totius ordinis integritatem

2) Historia mirabilis | quattuor heresiarcharum ordinis Predicatorum de Observantia apud Fernem. | combustorum. | Anno. M. D. ix. | Cum [16] figuris. | (Pict. xyl. ut 1.) 18 foll. in

invexisset, nunquam cogitata crimina obicendo. Sicque in id generis multa prorumpentes, sedem apostolicam seu ordinis sui conservatorem clamorosis vocibus pro vindicta seu administratione iusticiæ impetebant, Obtentoque commissario doctore Thoma Wolf viro in hisce rebus consummatissimo, plebanum citarunt. Qui comparens celeberrimi doctoris Sebastiani Brant advocacionis patrocinio functus est, Perpensaque diligenter eiusce negocii occasione, principio, medio, fine, excessus quoque enormitate in Wigando, qua etiam muti silentium provocare potuisset in vocem, in causa sic est indicatum, quod ipse Wigandus stomacho et indignatione repletus abscessit, eo quod pro voluntate sua non fuisset plebanus vivus excoriatus, quod tamen iudicio et intento suo certius sperabat.

¶ Wigandi vindicta in Commissarium, advocatum, et plerosque alios.

¶ At Wigandus ille noster apostolico commissario has vices impendere studuit. Libellum enim multis contumeliis plenissimum conflavit potius quam ediderit, in quo tam prodige livorem effudit, ut nullius honori aut dignitati parceret, sed nec in simili vesania cuique secundas vices concederet. Iudici inquam quod pecunia corruptus fuerit obiecit, eo quod plebanum francfordensem nulla revocatione obtenta absolvisset, Bernardinum de Busti leguleum consummatissimum, quod mundæ virginis conceptioni faverit, causidicum mendacissimum et turpissimum descripsit, generali vicario ordinis fratrum minorum de observantia una cum suis fratribus Heidelbergæ pro virginis immaculata conceptione disputantibus et concludentibus sic illudit, quod non ob id sanctiones censi debeant, quia grossis sint funibus cincti, mordari cappa et calopediis in truncum formatis vestiti, quodque doctrina eorum sit maledictis blasphemis, mendaciis, figmentis, vita vero hypocrisis et simulata sanctitate cum invidia immortalis plenissima. Sebastianum item Brant celebratæ doctrinæ et nunquam intermorituro nomine virum cognitissimum ita suis contumeliis, iniuriis, convitiis discerpit hominem vivum, qualiter non solent etiam feræ bestię discerpere cadaver eiectum et emortuum. Post quem Iohanni Spengler fratri ordinis minorum de observantia sic maledixit, ut illius famam et vitam non parum denigraret ac obumbraret. Sed nec illi satis fuerat lacessere vivos, quin etiam egerrime ferret sanctis Doctoribus et viris et emeritis pro eorum in rem pub. christianam diligentia epitheta dici honoris, Divum videlicet Bonaventuram seraphicum, Alexandrum irrefragibilem, Scotum subtilem, nescio quam de quodam casco fabellam inducens, turpiter erravisse contendit, qui hisce doctoribus hunc honorem decore nuncupationis impenderunt. Cuius quidem libelli temeritatem et a vero deviam superbiam reprimere curavit archipresul moguntinus, qui præceptione provida viri tam proeacis dedignatus est importunitatem, mandavitque sub anathematis vinculo huiusce libellos incendi, deleri ac penitus incinerari, Cavit quoque, ne quis illos vendere præsumat, comparet precio, aut quovis titulo vel colore acquirat. Quo remedio viris inculpatis præter fas et iusticiam subventum est, et ipsorum dignitati suffragatum, Wigandique improba, malivola et contumeliosa verborum proluvis, superbaque arrogantia repressa est et cohibita. Ioannes vero Spengler qui se cæteris plus læsum non dubitavit, Romam profectus est, de Wigandi iniuriis conquesturus. Citatur ob id Romam Wigandus ipse, de enormitate et excessu tam

4°. sign. a . . . r. Pag. 2. incipit (ut p. A6^a edit. 1.): ¶ Infelix quattuor &c. pag. r5^b habet dist. Dignare me . . . . tuos. | Pag. antep.: ¶ Venit p̄bidie post festū &c. cum duob.

frivolo responsurus. De cuius citationis executionisque processu longum esset et superfluum hoc loco recitare. Formidantes autem patres sui præter optatum illi quiddam in romana curia evenire, miraculis falsis, apparitionibus fictis, truffis perversis ei subveniendum in Capitulo wimpinensi decreverunt. non omnes tamen, ut vere creditur, sed quos tanti criminis non puduit esse socios et auctores. de quo maledictam historiam auditorus crucis te signaculo firma, ne te divina clementia in eum sinat cęcitatem pervenire, ut pro terreno et perverso mendaciorum subsidio tuam pauperculam animulam sic dæmoni impignores, ut pleno dominatus imperio illi tribuas possidendam.

¶ Consulunt de loci dispositione, eligiturque Berna tam nefarię excogitationi apta.

¶ Quod ubi patres tam nefarii sceleris conscii in Capitulo eorum in oppido Wimpen celebrate decrevissent excogitato fictoque patrocinio Wigando subveniendum, delendamque immaculatę conceptionis opinionem ac multorum ora in eos delatantium ocludenda, animo eorum firmiter insedisset, quoniam id locorum potius practicandum esset, mentem deflexerunt. Fuere ex illis qui Francfordiam delegerant, utpote civitatem ad quam ex omni Germania Galliaque confluerent mercatores, qui hoc ipsorum negotium ad omnes mundi partes deferrent, brevique tempore denunciarent. Namque consultum videbatur eis, si absque eorum diligentia revelaretur, et convalesceret negotii et opinionis suę testimonium. Reliquis tamen renitentibus, ob archipræsulis moguntini vicinitatem, qui rem tantę novitatis non sineret inexaminatam, relicta est Francfordia ad negotii executionem inepta et indisposita, Electaque est Nurenberga ex simili ratione disposita, quod ex diversis mundi partibus illic convenitur, quo præsumeretur rem hanc quam citissime a mercatoribus publicari. Sed et ipsa Nurenberga dimissa est, præveniri timentes negotium providentia et excitatissimis ingeniis incolarum, doctorum inquam virorum illic est ingens copia et innumerabilis multitudo, qui sine diligenti perquisitione rem hanc sceleratam non sic passi fuissent adolescere, crescereque in tantam messem hoc venenatum sementarium. Ideoque Bernam tandem elegerunt, utpote civitatem simplicem, rusticam et indoctam, sed pugnacem, bellicosam et potentem. Simplicem ob id elegerunt, ne fraus et deceptio providentia docta proderetur, Potentem tamen, ut si persuasi fuissent negotio credentes, sua potentia essent opinionis testimonium defensuri. Bernenses potentes esse non ambigimus, esse tamen et credere simplices, sine cachynno nequaquam recitamus. quare longe aliter de ipsis sentiendum erat.

¶ Dæmoni ut auxilio eis sit et consilio, animas proprii sanguinis chirographo firmarunt.

¶ Non te prætereat lector amice fastidiosam hanc excogitationem tam pertinaciter tentatam, aliam ob causam fuisse inceptam, quam in exitium et deletionem immaculatę conceptionis semper virginis Marię. quam cum fratres minores usque ad mortem hactenus tutati fuerint ac defenderint, necessarium ex consequenti fuit, etiam in eorum personas, ordinem et doctores moliri insidias, et crimen incidere læsę fraternitatis. Neque id scientia vel doctrina tentandum putabant, ex quo minorum ordo eandem immaculatę conceptionis opinionem insigni triumpho tutarit, ideo aliud vincendi medium perquirentes miraculis

carminibus Philomusi, claud. „Hoc scelus horrendum non placuisse deo. Pag. ult. vacat a scr. Singulae pagg. plenae habent 40 versus, typ. q. v. Gotth. (Est in Bibl. Ienensi.) Repetiit (non exacte) libellum de quattuor heresiarchis &c. sine figuris Io. Henr. Hottinger Histor. ecclesiast. N. T. tom. V. saec. xvi. Tiguri 1655. 8°. p. 334 ... 413. i. f. „Brevis *ἐπιτομή*. Tragicum hoc profecto fuit scelus, quod Bernae 130 foliis Latine conscriptum in archivis asservatur, Stettlero teste lib. 8. Hist. Nuit. [I. Suit.] ubi haud admodum prolixè pertexit Historiam, addita appendice de repetita rei gestae confessione, a Ietzero, cum Badæ captus, per Præfectum Helvetiorum examinaretur, edita. Malui tamen hoc loco verbis uti eorum, quorum fidei apud adversarios Reformata religio non obstat: quanquam plura longe ab ipso expectare potuissemus Stettlero, cui præter acta publica, ad manus, dubio procul, fuerunt scripta Doctoris Thuringi Frick, qui Interpres Ietzeri, adeoque ἀντίπτης καὶ ἀντήχοος, omnia diligenter notavit: Stettl. an. Chr. 1507. p. 413. et Valerii Anshelmi, Rotvilensis, Doctoris Medicinæ, testis in cognoscenda hac ipsa causa asciti. Id. an. Chr. 1509. p. 436.“

3) ¶ Defensorium impiæ falsitatis, a quibusdam pseudo|patribus ordinis prædicatorū excogitatum/ princi|paliter contra mundiffimā superbenedictæ virginis | Mariæ conceptionē: Cum infertione actorū in Berna sub annis christi millesimo quingentesimo septi|mo/ octavo & nono vsq; ad vltimam Maij: qua die | quattuor eiusdē falsitatis architecti igne deleti sunt. | (Pict. xyl.: Ietzer 4 prædicatores supplex ut in ordinem recipiatur orat.) 30 foll. in 4°. sign. A...E. Ultimum fol. a scr. vacat. In fine fol. 29^a legitur: ¶ Finis Defensorij impię falsitatis quorundā pseudopa|trū ordinis Prædicatorū: vna cū Confessatis eorundem | Impressa sub Dio: Anno Christi: M.DIX. Fol. 29^b: Ad Lectorem conclusio. | ¶ Hęc dulcissime Lector ...“. (In Bibl. Ienens.)

id fictis et falsis facere aggressi sunt. Cuius temeritatis quattuor heresiarchę nequissimi fuere operatores: primus conventus Bernensis Prior, Ioannes dictus Vetter, secundus Stephanus Bolshorst sacrae theologiæ doctor, eiusdem conventus prædicans, tertius Franciscus Ulschi Supprior, et quartus Henricus Steinecer procurator conventus. Hi ergo quattuor patres assumptum onus negociumque prætensum pergrave sentientes, et de suis viribus diffidentes, demonis implorarunt auxilium . . . . [Reliquę narrationis inscriptiones tantum capitulum adicimus has:] Frater ad ordinem suscipitur [laicus quidam artificio sartor, cui nomen Ioannes Ietzer ex oppido Zurzach Constantiensis diocesis]. Simplicitas fratris negotio miraculorum præstitit occasionem. Spiritus fictus fratri revelat quo liberari possit [a vexationibus spiritus, i. e. Francisci Ulschi]. Ficti spiritus apparitio secunda, cum eorum excogitatis falsitatibus. Exploratur spiritus si bonus sit necne. Quæstiones nequiter spiritui in epistola doctoris Stephani factæ. Apparitio larvatæ Barbaræ fratri facta. Mentiti sexum in persona virginis Mariæ apparent. Alia apparitio virginis Marię, in qua frater vulneratur. Fratri converso residua quattuor vulnera faciunt. Tentatur frater ultroneis Mariæ apparitionibus: fitque tandem impatiens fraude quattuor patrum notata. Frater ordinem exire tentat, sed persuasus in fraudem consentit. Imaginem virginis Marię furnisio aliisque coloribus plorantem finxerunt. Vitam tam arctam et anxiam frater ultro tolerare noluit. Capiuntur quattuor pseudopatres, et per chordas torquentur. Confessata Fratris. Legatio a romano pontifice mittitur, examinantur, degradantur, comburuntur.

4) History von den vier heiligen Predigerordens der observanz zu Bern im Schwytzer land | verbrant / in dē jar noch Christi geburt. **M.CCCCix.** [sic] vff dē nechste donderstag noch pfingstē. | (*Pict. xyl. in cuius medio supra: 1521. tum Reuch|lin. | Hut|tenus. | Luther^o | sub quor. pedib. : PATRON. | LIBERTATIS. | In med. pict. : Hochstrat'. | Doct. Iesus | et ceter. | quinque predicatores colloq. c. Murnar. qui caput felis caudamque draconicam habet; ad dextram intuentis sub scuto Bernensi sunt Die Maculisten | von Bern. ante quos Hans Jaker. Ad pedes utriusque monachorum turmæ: Conciliabulū malignantium.*) Ein kurzer begriff vnbilliger freuelhandlung Hochstrats / Murnars / Doctor Ihesus / vñ ihrer anhenger / wider den Christlichen / Doctor Martin Luther / von alle | liebhaber Euangelisther [sic] lere. | 88 foll. 4°. s. l. et a. cum 8 pict. xylogrr. quarum maior pars sæpius repetita est, ut in 20 pagg. extent. (Bibl. reg. Berol.) Novissimæ huius libelli paginæ infra** repetitæ sunt.

- ** History Von den vier heiligen Predigerordens etc. 1521. 4°. p. P 2^b sqq.
- „Vnbilliger handel der münch | Hochstrats / doctor ihesus Murnars | Vnd
Kündtlich ist nun vor kurzer frist | Was münch gebrucht hond arger list
Was vffsach / geltsuch / hūberey | Die ich nit mag erzelen hie.
Ja kundtlich siend sye aller welt / | Der gemeyn nachteylung zū gestellt
Allein zū bettlen hinder sich | Vnwillich arm / on tugent rich
- (10) Der sach kein end noch boden hat | Im ergeyt nye erfunden satt
Bermischen sich in alle spil / | Und treffen allzeit recht das zill
Verblendten Keyffer fürsten groß | Ir schmechclery tribents on maß
Dardurch sye schaffen iren will | Erslichen was sye wend in still
Dern schalkheit weyßt Bern sondersich | Hatt die veruast auch hinder sich
- (20) Wer nit güt / das die yederman | So eygentlich solt verston.
Straff hand empfangen doch auch die | Solt sein der andren warnung ye
So seindt ir nach kumen also frech | Von bösser art / zū vngerecht
Zū vnfrid vil zū schanden gericht | Wö hochstratt wer ein bsund' gedicht ||
Zū machen / vnd ein gantz legend / | Noch hat die sach nit ort noch end
- (30) So er vnbillich vnd on not | Nun lange jar getriben hat
Den frommen Reuchlin hin vnd hár | Verlogen durch sein falsch mâr
On grund / on recht im zū gesezt / | Vff in mit im auch vil verhezt
Das ist der geistlich neyd vnd groll | Des alle kuttlen steden voll
On Luther der hoch theilr gots man | Bey vnsser zeit von yederman
- (40) Bekan(t) / gerecht / der in ewigkeit | Ein einzig stuck der christenheit
Den hat er auch darzū durchächt | Mit seinē apostütkler knecht gebrächt
Bast hochgelert in gle(i)hnerey | In falschen lere sophistrey.
Vnd im zū stimpt loblicher that | Der Luther auch verbrennet hat
Zū worms / mit freyden vñ frolock | Wer würdig selbs verdürb im stock
- (50) Dan das er an ein strang erhing | Der kornkast schafft im boß gebing
Münch sych dich selbs an ober wicht | Vnd sprich dir selbs vorhin gericht
Ge dan du früm / leit leit ir eer | Ich wolt dir noch wol sagen meer
Du werst dann als gar nit bekant | Vnd felschlich doctor iesus genant ||
Sein gesell murnar hat klein gewin | Ist kumen gar bey nach von sin
- (60) Als er wolt straffen Luthers schrift | Ward er zur tazen vnd speiwet giff
Gleich wie der drach Leniathan | Sein beschiffne buch tregt er auch an
Vnd ist veriert sein sün vnd müß | Von gänzen mer kein predig thüt
Lasset Luther rügen, blibt doheim | Dann in gesagt ist nit im geheim
Er sey der sach zū kindisch noch | Wiewol er fuert ein hohen hoch
- (70) Wolt schreiben vil dozan nit ist | Entdeckt seind aller lüben list

5) Valerius Anshelm's | genannt Rüb, | Berner-Chronik, | Herausgegeben | von C. Stierlin . . . und J. R. Wyß, || Dritter Band, . . . bis | gegen das Ende des Feyerischen Handels, 1508. | Bern, | bey L. A. Haller . . . 1827. | 8°. Pagg. 369...484. „Von der großen That und Straf des ungehörten, grüßelichen Mißhandels, so zu diser Zyt hir zu Bern im Prediger-Kloster ist ergangen und zuvor von Urhab, Anlaß und Ursach desselben.“

Ex recentioribus scriptoribus nomino *Abr. Ruchat Hist. de la réform. de la Suisse. Genev. 1728. 8°. tom. VI. p. 569...630.*

- Dye Hütten [hat] beschriben wol | Ich hoff die zeit auch künen sol
Gott werd sein straff auch senden bald | Dann sein wort leydet vñt gewalt
Der bapst solt sein ein ruffend slim | So ist er ein troß Leo grim/
Bergeußt das christen blüt en recht | Das nit zü gehört ein gottes knecht
(80) O bapst wo kumpt dir här der gwalt | Das du ergrimst so manig falt
Bewegst das erdrich sonder nott | Im schin des frides/ wider gott
Das schwert dir ist beuolhen nit/ | Frid soll verschaffen dein sürbitt.
Die Euangelichs leer syh recht bass an | So bistus Keyffers lehen man. ||
Der kirchen seelsorg vnd pastor | Mit deinen schafflin gand firts thor
(90) Weiß sye den weg der seligkeit | Mit simoney/ vnd ippigkeit
So en zal Rom bestyt en end | Ach frummer Hutt bie sach abwēd
Nit stand ab bring fur manlich frey | Dein schwert erschwing/ dir wonet bei
Gott/ vnd was warheit halt in eer | Doch darff ich dir nit geben leer
Ich hoff es werd sich schicken sunst | Das nider werd gelegt der brunst
(100) Der angenümen geystlichkeit | Der Curtisanen betruglichkeit
Der mündch darzü zauberey | Der appottüßer büberey
Vnd werd in gott all sach gericht | Ja zü dem ich setz mein züversicht . 2c

WEN

¶ Der dieses büchlein hat trucken lon | Der hattß Marie zu eeren gethon/ | Er hofft von ir den ewigen lon 2c.

BERTRAM, Petrus, plebanus Moguntinensis (p. 240³⁰), qui ad marginem Triumphii Reuchlini v. 756. per errorem sive auctoris sive operarum 'Ioannes Bertram de Naumburg plebanus Moguntinus appellatur: nam 'Ioannes Bertram Nuenburgensis, qui claret in gymnasio Moguntino theologiam ordinarie docens ac varia componens'. a. 1494., ut Trithemius² habet, procul dubio ab hoc clamatore diversus est. Præter ea quæ Huttenus de crasso rudique sacerdote, quem cum Decimatore Meyeroque coniungere solitus est, nobis rettulit, nihil quidem constat, sed illa sufficere putem.

1) Hutt. Opp. III. p. 438. 2) de scriptorib. eccl. p. 387.

BESVTIO *vid.* Angelus.

BETHVNIENSIS *vid.* Eberhardus.

BEVTINGER *vid.* Peutinger.

BILD *vid.* Rhenanus.

BOCK, duo fratres nobiles Otho et Philippus de, (p. 273²) Moguntiae, curiae episcopalis puto officiales. utrum hi fratres ex familia Bock de Kessel fuerint, an (quod veri similis videtur) Pack pro Bock scribendum sit, nescio. Philippi Packii studiorum socium aliquamdiu Mo-

guntiae hæsisse Ioannem Huttichium¹ apud Ioannis² legitur; sed Otto de Paek, Misnicus nobilis, ex disputatione Lipsiensi ac proditione sua supplicioque famosus, num illius Philippi frater fuerit, valde dubito. Argentoratensem Bockiorum familiam huc pertinere negaverim, neque huc pertinere videntur „Philippus et Iohannes Bock de delitz filii doctoris Iohannis Bock consiliarii ducis georgii dioc. Magdeburgen.“, qui anno 1507. in album Academiae Vitebergensis inscripti sunt³.

1) cf. infra art. Huttichius. 2) Ioannis Serr. hist. Mogunt. III. p. 322. 3) Förstemann Alb. acad. Viteb. p. 22.

BOETHIVS, Anicius Manlius Severinus, natus octavo sæculi quinti decennio, Theoderico rege iubente cum Symmacho occisus est a. 524. De viri vita et scriptis historiae litterariae scriptores adeundi sunt, et nuper disputavit Theod. Obbarius¹. Boethii libri per medium ævum inter philosophicos præstantissimi habebantur præcipueque in honore erat Ticini in carcere compositus liber de consolatione philosophiæ, de quo Everardus Bethuniensis

‘Eximia ratione beat Boethius, ut det
Solamen misero philosophia viro.’

‘Severini Boetii de consolatione nec non de scolarium disciplina melliflua opera cum sancti Thomæ [de Aquino, ord. prædicator.] super utroque commentariis sæpissime, etiam Coloniae sæpius prodierunt, tum Latine tum in linguas recentiores plerasque fere omnes translata². Contra libellum qui „Disciplina scolarium Bœotii“ intitular³ Bebelius⁴ sic disputat: „Circumfertur quidam parvus libellus qui inscribitur Boetius de disciplina scolarium, non parvi precii apud indoctos, quamvis titulus sit barbarissimus. At ita habeas lector Bœotium in omni literatura virum præstantissimum, nunquam edidisse hoc opusculum, quod ab omni veteris eloquentiæ umbra est alienissimum, et adeo barbarum, ut nephas sit Bœotio hoc vile mancipium adscribere, quod ne ad imperium quidem dignum fuit . . .“ et de eodem libello, in codice quoque MS. Gothano extante H. Habich⁵: „Constat hunc librum describentem mores depravatos iuvenum, qui scholam Parisiensem medio sæculo XIII. frequentabant, a Thoma Brabantino sive Cantipratano [nato a. 1201. † a. 1263. aut postea] conscriptum esse“⁶. In Epp. O. V. p. 37²⁵ memoratur Boecius ‘in omnibus suis operibus et præcipue de disciplina scolarium et de conso-

1) in Boethii de consol. philos. libris V, a se editis Ienæ a. 1843. 8°. 2) cf. Hain. n°. 3361...3425. 3) cf. Hain. n°. 3411...3425., inter quæ sæc. xv. publicata exempla, ut inter XVIII a Panzero V. 101. enumerata quattuor exemplaria Quentelliana sunt, et unum inter IV sæculo XVI. publicata, quæ Panzer X. 181. enumerat. 4) Commentar. epp. conficiendar. pag. xxxiii^a edit. a. 1510. 5) Programm. Goth. a. 1860. 4°. p. 3., in quo Reineri Alemannici Phagifacetum emendatius edidit. 6) Refert Habichius ad Thomasii progr. Lips. 1662. Fabric. bibl. lat. med. et inf. I. p. 650. (ed. Mansi) et III. p. 217., Freytag. Appar. lit. I. p. 253. Savigny *Gesch. d. R. R. i. M. A.* III. p. 315. Grässe *Lehrb. d. Literärg.* II. 3. p. 927.“ De Cantipratano vid. etiam Foppens *Bibl. Belg.* p. 1131. sq., ubi tamen, ut nec ap. Fabric. *bibl. med. æt. edit.* Hamburg. 1746. 8°. VI. p. 694. sqq., de libello de disciplina scolarium nihil relatum est.

latione philosophica cum commento doctoris sancti¹, et p. 206¹² commendatur genuinum Boethii carmen 'Carmina qui quondam etc.

BONAVENTURA (p. 47⁴¹ 48⁶), doctor Seraphicus (p. 18²³), de quo etiam supra¹ dictum est, i. e. Ioannes Fidanza, Balneoregiensis Etruscus a. 1221. natus, ordinis Minorum sancti Francisci conditor ac generalis, episcopus Albanensis et per breve tempus presbyter cardinalis, cum concilii Lugdunensis primæ sessioni interfuisset, obiit a. 1274., ætatis 53., sanctis adscriptus est a. 1482., doctoribus ecclesiæ a. 1587. 'Elatus funere, quale a memoria hominum gloriosius non legitur: adfuere Gregorius X. P. M., Imperator Græcorum per Græcos proceres, Latinus Orientis imperator, Balduinus II., Iacobus rex Arragoniæ, patriarchæ CP. et Antiochenus, cardinales universi, archiepiscopi et episcopi D, abbates LX, sacerdotes supra M, regum ac principum complurium oratores, Tartarorum et aliorum populorum legati, sacri ac politici ordines homines innumerabiles'. Plenius hæc Fabricius² et quos laudat. „Wenn³ . . . Bonaventura . . . gewissermassen ein Gegenstück oder wenigstens ein Correlatum zu Albert und Thomas bildet, und an seinen Schriften die nachmalige Fehde zwischen Dominikanern und Franziskanern sich nährte, so kann die Geschichte der Logik es mit Vergnügen den Mystikern oder andererseits den gelehrten Theologen anheimgeben, über die Verdienste desjenigen Autors, welcher ein Itinerarium mentis ad deum schrieb, zu entscheiden . . .". Operum Bonaventuræ⁴ nunc maxime in usu est editio Rom. a. 1588. sqq. VIII voll. fol°. — Quod p. 18²⁷. sq. dicitur, 'sine Bonaventura nullum fieri bonum phisicum', rettulerim ad libellos⁵ Summam grammaticæ speculativæ, Tractatum logicæ de signis universalibus, variasque apud Fabricium enumeratas Quæstiones; quæ p. 47. 48. memorantur, puto esse aut Commentarios in IIII libros Sententiarum, Sermones de tempore et sanctis, quod utrumque opus et seorsum sæpe et in operum collectionibus prodiit.

- 1) Hutt. Opp. I. p. 177⁷. 2) Bibl. Lat. m. et i. æt. I. p. 690. sqq. 3) verba sunt Prantl *Gesch. d. Logik* III. p. 119. 4) cf. Hain *Repert.* n°. 3462. . . 3575. et Panzer *Ann. typ.* V. p. 103. . . 106. X. p. 183. 5) a Fabricio l. c. p. 697. ex Waddingo, sed apud Panzer. et Hain. nominatim non memoratos.

BORSCVS *vid.* Vratislavia, Ioa. de.

BRANT s. Brand s. Brandt, Latine 'Titio', Argentoratensis, natus a. 1458., mortuus d. 21. Mai. a. 1521., I. V. D. Basileæ Argentoratique publice docuit, auctor celeberrimus Navis stultiferæ s. Narragoniæ, quæ primum a. 1494. deducta nuper diligenter reparata varioque instrumento exornata est¹. De viri vita eiusque ad iuris scientiam evulgandam editis libris novissime disputavit Rodericus Stintzing², ex quo hæc repetenda videntur:

- 1) *Seb. Brants Narrenschiff herausg. v. Fr. Zarncke. Lpz. 1854. 8°.* (c. effigie Branti ad Iobini exemplum repet.) Ad Zarnckii de pervariis Navis stult. editionibus comment. cf. etiam Hain. n°. 3736. sqq. qui alia eiusdem Branti scripta sæc. xv. publicata indicat n°. 3724. . . 3735. 2) *Gesch. der populär. Literatur des röm. kanon. R. in Deutschl. Lpz. 1867. 8°.* p. 451. sqq. De vita et litterariis meritis Branti Stintzingius refert ad Strobelsii Zarnckiique ed. Navis st., *Gervini Gesch. d. deutschen Dichtung* vol. II., *Louis Spach Biographies Alsaciennes*, tom. II. ser. 2. p. 100. . . 128. *Vischer Gesch. der Universität Basel*,

„Zu seinem Lebensberuf wählte er die Jurisprudenz, und ward 1475. in Basel immatriculirt, wohin er als Diener des zugleich mit ihm immatriculirten M. Jacobus Hugonis aus Mauersmünster gekommen zu sein scheint. Hier blieb er 25 Jahre; er ward 1477. zum Baccalaureus, 1483. zum Licentiaten und 1489. zum Doctor beider Rechte promovirt. Seit 1480. wirkte er als akademischer Lehrer und vertrat sowol humanistische wie juristische Fächer. [1485. verheiratete er sich mit Elisabeth Burgin, mit der er 7 Kinder zeugte³.] Als i. J. 1500. zu Strassburg die Stelle eines gelehrten Rechtsconsulenten vakant geworden war, empfahl Geiler von Kaiserberg seinen berühmten Landsmann dem Rathe seiner Vaterstadt: und Brant selbst bewarb sich um die Anstellung, denn der Aufenthalt in Basel war ihm verleidet, seitdem sich die Stadt vom Reiche getrennt hatte. Am 13. Jan. 1501. ward er in sein neues Amt installirt; 2 Jahre später ward er Stadtschreiber [oder, wie Brant sich lieber nannte, *Erzkanzler*³].“ Brantus cum Wimphelingo, Sturmio, Schurerio aliisque doctis Alsaticis viris Argentinensis sodalitatibus socius fuit¹. Placidus gravis viri mores etiam Schlauraffus, ipse in navem stultiferam ab illo abductus, testatur p. 201. vv. 104...106.

3) Hæc ex Zarneckio p. xviii. inserta sunt. 4) Wimphelingi ad Erasmum Rot. „ex Argenteraco, prima Septembris. m.d.xliii.“ scriptam epistolam, cum ad alias quoque in hoc indice describendas vitas pertineat, ex Rieggeri Amœniti. Friburg. 1779. 8°. p. 368. sq. repetisse iuvabit: „Des. Erasmo Roterodamo Iac. Wimpheling. Seletstat. nomine sodalitatibus literariæ Argentinensis S. Iumento nonnunquam ineptiori manticiæ et sarcinæ imponuntur, sic et mihi veterano minusque idoneo sodalitas literaria apud Argenteracum id oneris imposuit, ut te omnium nomine salvum iubeam, tibi bene esse exoptem, tuas literas, quæ status tui certiores nos efficiant, ad nos propediem mittendas expostulem. Credimus te quoque a Basiliensi gymnasio humaniter exceptum, atque perbenigne foveri inter doctos doctissimum. Præcipue vero in convictu philosophico nihil tibi, quod iucunditatem præstare possit, Beatum Rhenanum, qui te alioquin colit, amat, observat, speramus negaturum. Commendat sese tibi universa nostra sodalitas literaria, Sebast. Brantus, Iacobus Sturmus, Thomas Rappius, Thomas Ancuparius, Matthias Schurerius, Ioannes Rudalgingius, Stephanus Tielerus, Ioannes Guida, Petrus Heldungus, Hieronymus Gebvilerus, Ioannes Ruserus, Ottomarus [Luscinius], et cæteri, quorum nomina me fugiunt, et ego inprimis. Vale.“ Longam responsoriam Basileæ xi. Cal. Oct. m.d.xiv. rescripsit Erasmus (quam in iisd. Amœniti. Frib. p. 369...378. repetiit Rieggerus), in qua post aliorum laudationem de Branto hæc: „Nam Sebastianum Brant (ut eximium) extra omnem et ordinem et aleam pono. Quem ego virum, mi Wimphelingo, tanti facio, sic suspicio, sic amo, sic veneror, ut magna quædam felicitatis pars accessisse mihi videatur, quod illum coram intueri, coram alloqui, et amplecti contingerit.“

BRASSICANVS (Germanice *Kohlburger*, non *Kohl* nec *Kohlmann*), Iohannes, Canstadiensis¹, non confundendus cum filio Iohanne Alexandro, Tubingæ a. 1500. nato posteaque patrem celebritate superante², sed in Epp. O. V. non memorato, d. 27. Nov. a. 1539. Vindobonæ mortuo³. Brassicanus pater

1) 'von Canstadt' habet *Denis Wiens Buchdruckergesch.* p. 263. alii 'Constantiensis'. 2) cf. Hutt. Opp. I. p. 252. sq. 3) Eder Catalog. Rector. Vienn. 1549. 4°. p. 75.

Bebelii discipulus et post Ioannem Heinrichmannum auctor institutio-
num grammaticarum (p. 18^s), ut Alexandri doctrinale e scholis expelle-
ret, scriptarum; prodierunt Argentorati in off. Ioa. Prüss iun. a. 1508.⁴
posteaque saepe repetitæ sunt⁴. Eiusdem Brassicani est Panegyrica epi-
stola, qua gymnasium Tubingense extollitur, Haganoæ in ædibus Thomæ
Anselmi a. 1518. 8°. edita. Anno 1493. Iohannes Tubingæ magister ar-
tium factus fuerat, (ubi cum Bebelio Pauloque Vereandro bono Schlauraffo
verbera comminatur, p. 201. v. 94.) ibique grammaticam philosophiamque do-
cuit usque ad vitæ obitum, quem in idem fere tempus incidere puto, quo
filius Iohannes Alexander inclarescere cœperat, i. e. circa annum 1520⁵.

4) 1509. Denis l. c. 5) cf. *Erhard Gesch. d. W. d. W.* III. p. 317. sq.

BREVILOQVVS. De hoc lexico otium nobis facit Haasius¹: „Ordinem
denique eorum, qui maxima per medium ævum auctoritate in lexicogra-
phia usi sunt, postremus claudit Io. Reuchlin: ab hoc enim nunc editus
creditur liber item vulgatissimus *Vocabularius Breviloquus*, cuius auctor
olim immerito haberi solebat Guarinus Veronensis². Descriptum est totum
lexicon in tres partes, quarum una continet nomina, altera verba, tertia
partes indeclinabiles observato per omnia accurate ordine alphabetico;
emendata sane in Breviloquo multa sunt, adiuvante præcipue maiore sed
non magna græcæ linguæ peritia, nondum tamen hoc actum, ut accu-
rate omnia ad probatorum scriptorum usum exigenterentur; quamobrem bar-
bara multa servata sunt atque etiam nova addita, quæ videbantur ma-
xime theologis et iuris studiosis prodesse, posse; neque enim aberat rerum
explicandarum cura, quamquam et in hac parte et in reliquis omnibus
auctor summa usus est brevitate; proinde sic iudico, emendatiorem qui-
dem cum librum multo esse quam superiores, ipso tamen genere cum
Papia, Hugutione, Io. Ianuensi esse coniunctissimum et in plurimis rebus
ab illis pendere, maxime autem ab Io. Ianuensi³; quo factum est ut cum
primum editus esset Basileæ a. 1478. ac deinde sæpius⁴ repeteretur, non
tamen ultra triginta annos auctoritatem retineret, spretus et proculcatus
una cum reliquis mediæ ævi litteris ab iis qui tum pristinum linguæ
latinae nitorem restituerunt“.

1) de mediæ ævi studiis philolog. disput. Vratisl. 1856. 4°. p. 35. 2) Scilicet ‘Ars
diphthongandi Guarini Veronensis’ in nonnullis certe Breviloqui exemplis (e. gr.
Basil. 1486.) præmissa est. 3) Cf. infra art. Ianua, Ioa. de. 4) e. gr. Basil.
a. 1486. a. 1489. Argent. a. 1493., ultima ed. videtur esse Argent. a. 1504.

BRITO, Guilelmus (p. 298¹²), ordinis Minorum, veteris prosapiæ Cambricæ,
anno 1303. Procurator Nationis Gallicanæ et ad pretia librorum Parisiis
venalium definienda cum aliis deputatus, moritur anno 1356. Compilavit
grammaticalia, lexicalia, theologica scripta multa, quæ magno in honore
olim habebantur sunt: Synonyma et duodecim decades Iohannis de Gallan-
dia¹; Vocabularius hebraicorum vocabulorum biblicorum; Summa s. opu-
sculum difficultium vocabulorum bibliæ ex glossis sanctorum; Commenta-
rius sex principiorum Gilberti Porretonii², et alia³.

1) Hain Repertor. n°. 3988. sq. Parisiis a. 1508. sæpius edita sunt. 2) cf. infra
art. Porretonius. 3) Vid. Bulæi hist. univ. Paris. VI. p. 62. 958. Ducange
pref. Glossar. Lat. § XLIX. Fabricii Bibl. Lat. med. & inf. æt. I. p. 772. sq.

BRVLIFER (p. 37²³ 201. v. 85.) s. Brulefer s. Burlifer ('Brulfer, Brulever, Breneisen', addit Iöcher. h. v., poterat etiam 'Prulifer'), Stephanus, Macloviensis (ex *St Malo, dép^t. Ille-Vilaine*), ordinis Minorum de observantia, doctor Parisiensis circa a. 1460., secundum Whartonum¹ „Gulielmi Vorilongi discipulus, theologiæ scholasticæ iuxta Scoti sententiam apud Moguntinos et Metenses professor“. Scripsit *Formalitates secundum viam Scoti*², et *Opuscula varia* eiusdem sæpius publicata sunt³. Fabricius⁴ monet Moguntinam synodum in qua concionem *de valore Missarum* habuit Brulifer, videri illam a. 1451. eundemque in libro *de ss. Trinitate* recte reprehendere pictores variis et indignis modis mysterium sanctissimum deformantes. Etiam Iöcherus alia quoque viri scripta nominat, „*Declarationem identitatum et distinctionem rer. sec. Scotum, Reportata in IV Sententiarum libb. d. Bonaventuræ, Sermones de paupertate Christi, Tractatum defensorium, Errores condemn. in variis facultatibus. Herm. v. d. Hardt hat 1718. in einer besondern Schrift dessen Andenken erneuert*“. Colonix etiam aliquando moratum esse Bruliferum, docet Wimphelingii ad Spiegelium epist. kal. Nov. a. 1512. scripta⁵: „... Apud Rhenum a Basilea usque ad Agrippinam per annos quinquaginta amicos aut prælatos me vocantes, ... bibliothecas, viros egregie doctos, uti Stephanum Pruliferum et Petrum Ravennatem cum iucunditate visitavi ...“.

- 1) Append. ad Cave hist. litt. ed. Basil. II. p. 197. 2) quæ cum argumentationibus ad eas Samuelis Cassinensis a. 1496. Mediolani in 4°. prodierunt (Hain. n°. 4005., Panzer Ann. typ. II. p. 80. n°. 481), item Basileæ a. 1501. et 1507. in 4°. sec. Panzer. VI. p. 175. n°. 5. p. 182. n°. 57. 3) Paris. a. 1499. et Venetiis a. 1516. 8°. cf. Hain. n°. 4003. sq. et Panzer VIII. p. 437. n°. 828. Cf. etiam Wharton l. c. 4) Bibl. med. æt. I. p. 782. 5) (Riegergeri) Amoenitt. Friburg. 1779. 8°. p. 418.

BRVMANNVS sive Brummannus, Henricus (p. 273¹³), Moguntinus, Hutteni inter Rhagii Aesticampiani discipulos olim commilito, de quo dictum est Hutt. Opp. vol. III. p. 7. et in Addendis vol. III. p. 564.

BRVNELLVS. Obscuro nostros (p. 50¹⁷ 53⁷) anno 1515. non loqui de Patavino iuris doctore Sigismundo Brunello, qui a. 1543. „*noch in den besten Jahren*“ sive secundum exactiora Rotermundi verba „*im 41ten Jahre seines Lebens*“ mortuus est, id vel Münchii Rotermundique ingenia non latere debebat. In quemnam gynæcologum uroscopumque Heidelbergensem doctorem Buntemantellus Ortvinusque inrideant, equidem non dixerim; Crotus fortasse eius Brunelli memoriam revocare voluit, qui ab aliis sæpius et a Coloniensibus quoque ann. 1471. et 1499. editus est¹. de quo Fabricius: „Brunellus Vigelli (sive potius Nigelli Wirekeri, Angli monachi Cantuariensis, qui circa a. 1200. vixit) *asinus* sive *speculum stultorum*, de asino qui volebat caudam auferri et novam creari, satira scripta versibus elegiacis, præmissa epistola ad Guilelmum, postea episcopum Elicensem, ... aitque 'speculum stultorum' se id scriptum appellasse, ut inspicientes aliena inspecta stultitia tanquam speculum eam habeant, quo inspecto propriam corrigant“. In complurium exemplarium inscriptionibus Galienus [i. e. Galenus] et Brunellus cum sannione xylographice depicti

1) Fabric. Bibl. med. et inf. æt. I. p. 783. Panzer Ann. typ. V. p. 460.

sunt. apud Hainium² quinque sæculo xv. edita exempla recensentur, sic inscripta 'Liber qui intitulatur 'Brunellus in opusculo stultorum', 'Speculum stultorum', 'Veteris Vigellii speculum stultorum', 'Brunellus in speculo stultorum'. Leyserus³ prologum opusculi sic incipientem exhibet:

Suscipe pauca tibi veteris, Guilelme, Nigelli
Scripta, minus sapido nuper arata stylo.

2) Repertor. n°. 16214...16218. 3) Hist. poetar. p. 751...758.

BRVXELLENSIS, Georgius (p. 285¹⁷), nominalium interpres diligentissimus, „philosophus sæc. xv. non incelebris atque in universitate Parisiensi dialecticorum interpres, scripsit sermone barbaro 'Facillimam in Aristotelis logicam interpretationem, textu nonnullisque a magistro Thoma Bricot editis Quæstionibus accumulata. Paris. 1496. 4°. 1, In Summulas Petri Hispani², In Physicam eiusdem, Lugd. c. annott. et quæstionib. Thomæ Bricot 1504. et 1509. et Rotomagi 1508. 4°. 4. Foppens³.

1) Accuratius librum indicat. Hain. n°. 6700. sq. 2) Hain. n°. 6702...6704.
3) Bibl. Belg. p. 332.

BVRCKHARD s. BVRKART *vid.* Iesus, Dr.

BVRIDANVS, Iohannes, Bethuniensis Artesius, discipulus 'doctoris singularis sive invincibilis' Guilielmi Occam, ordinis s. Francisci et inter nominalistas principis, qui ipse 'doctorem subtilem' Iohannem Duns Scotum præceptorem habuerat. Parisiis ante medium sæculum XIII. inter philosophiæ et LL. AA. magistros summo loco habebatur, et sunt qui anno 1320. rectoratum gessisse scribant. de eo Bulæus¹ „floruit Ioannes Buridanus philosophus maximus, qui invenit viam modernorum². Postquam realistarum insectationibus coactus Lutetiam reliquerat, commovit Urbanus PP. V., ut Vindobonensibus privilegia studii generalis, i. e. litterarum universitatis, concederet, anno 1356., quibus Urbanus PP. VI. anno 1385. privilegia facultatis theologicæ addidit. Anno 1358. Buridanum defunctum esse scribunt. Ab eo notum de asini (sive asinæ secundum Spinozam) inter duos fœni manipulos fame morientis dilemma³ nomen habet, lepidius illud quam explicatio eorum qui, cum 'asinus' a Gallico *âne* (*asne*) veniat, hoc *ane* cum Latino *an*, ut philosophus quærit 'ulrum hoc sit *an* illud', commutatum esse opinentur⁴. Eidem Buridano tribuunt etiam hoc sophisma 'Reginam interficere nolite timere bonum est', quod prout ante aut post 'timere' interpungis, contrarium sensum habet. Item deducunt ab eo singularem 'asini pontis significationem⁵. —

1) Hist. univ. Paris. IV. 186. ad ann. 1320. 2) cf. *ibid.* IV. p. 996. 3) Quocum apte Büchmannus (*Geflügelte Worte. Berl. 1867. 8°. p. 76.*) contulit Dantis parad. IV. I.:

*Intra duo cibi distanti e moventi
D'un modo, prima si morria di fame
Che liber' uomo l'un recasse a' denti.*⁴

4) Cf. *Bayle diction. v. Buridan.* 5) *Grimm Deutsch. WB. „Eselsbrücke, f., inertæ adiumentum, franz. le pont aux ânes. der ausdruck soll durch Ioh. Buridan in 14. jhd. aufgekomen sein, der spöttlich asinus Buridanus und dessen schrift super summulas 'asini pons' genannt wurde. Ritter gesch. der philos. 8,606. An-*

Buridani scripta sæculo xv. edita recenset Hain⁶: Quæstiones in x libb. Ethicorum Aristotelis, Compendium totius logicæ, Summula de dialectica, Sophismata⁷; recentiora exempla indicant Fabricius⁷ et Panzer⁸. Addimus ex Ioa. Piemontani MS. Auctar. scrr. eccl. fol. 46^a hunc brevem articulum: Iohannes buridanus philosophus maximus primum in gymnasio parisiensi philosophiam multis annis gloriose docuit ac deinde in vniuersitate Wenensi in austria multos in eadem facultate non sine admiratione omnium erudiuit. Scripsisse inter cetera ingenii sui opuscula fertur

Questiones ethice

li j

Et quedam alia nobis incognita.

dere verstehen darunter eine schwierigkeit, wovor unwissende stutzen, wie der esel vor der brücke. 6) Repert. n°. 4106...4111. cf. n°. 1758. cf. Panzer Ann. typ. V. p. 118. 7) Bibl. Lat. med. et inf. æt. I. p. 837. 8) Ann. typ. X. p. 204.

BURSAE, Collegia sive Contubernia, Regentiæ, Domus. Hoc Parisiensium quasi inventum, quod in Anglicis præcipue litterarum universitatibus inde ab exeunte sæc. XIII. excultum est¹, in Germanica quoque Studia generalia inde a medio fere sæc. XIII. exorta introductum est. Generalia nonnulla de his bursis Germanicis etiam recentiores de academiis scriptores protulerunt, e. gr. Krabbe², Dolch³, Vischer⁴. De singularum universitatum bursis passim tantum in libris de singulis universitatibus et multo plura in documentis academicis non editis relatum est; nos de bursis universitatum Germanicarum præcipue, quæ ante reformationis q. v. tempora conditæ sunt, alphabetico ordine observato hæc obiter enotavimus:

BASILEENSIS universitatis mentio facta est ep. II. 38. Ea ad exemplum præcipue Erfurtensis, cuius Statuta fere recepit, erecta est a. 1460. Apud *W. Vischer* lib. cit. de singulis bursis Basileensibus p. 171. sq. hæc legimus: „Den eigentlichen Sitz der Parteien [nominalistarum realistarumque] bildeten die Burfen, . . . deren Zahl anfangs nicht beschränkt gewesen zu sein scheint, vielmehr durfte jeder in die Facultät aufgenommene Magister [artium] eine solche errichten . . . erst 1496. finden wir eine Beschränkung auf vier. Die bekannten Burfen der ältern Zeit sind die im Collegium, die gleich in den ersten Jahren erwähnt wird, sodann die Leuenburs, bursa Leonis, im jetzigen Seidenhof am St. Johansschwibbogen, und die Pariserburs am Egenolsthor, auf der Lyß. Von diesen gehörte ohne Zweifel die im Collegium dem neuen Wege an. Dagegen war die Pariserburs der Hauptsitz des von Paris hierher verpflanzten Realismus . . . Außer diesen 3 Burfen werden aber gelegentlich noch andere erwähnt . . . 1461 auf 1462. „Peterlin dem Arzt an sein Burs ze stüren“ . . . im Sommersemester 1461. . . „in bursa Heidelbergensi“. . . Ohne Zweifel wohnten darin vorzugsweise die zahlreich von Heidelberg hergekommenen Universitätsangehörigen . . . 1471. Katharinenburs . . . i. J. 1480. wohnte Sebastian Brant, damals Baccalaureus der Rechte, in der bursa Hieronymi . . . Andere finde ich vor der Wiedervereinigung der Facultät 1492. nicht erwähnt.“ P. 181. „Da 1499. eine . . . Bursa angelica, Engelsburs, erwähnt wird, so ist das vielleicht der neue Name für die Pariserburs.“ Pag. 182. sq. „1496/97. Beschluß, daß in Zukunft es nur noch 4 Burse geben sollte, und wenn eine von diesen eingienge, es bei 3 bleiben und keine neue mehr errichtet werden

1) Huber *Die Engl. Univ. Cassel* 1839. sq. II. 8°., imprimis I. p. 375...450. „*Die Colleges u. die Wiedergeb. der humanist. Studien.* cf. Bulæi hist. univ. Paris. IV. p. 186. 2) *Die Univ. Rostock.* 1854. 8°. I. p. 84...88. 3) *Gesch. d. deutschen Studentt. Lpz.* 1858. 8°. p. 84...88. 4) *Gesch. d. Univ. Basel.* 1860. 8°. p. 151. sqq.

folgte. Si vero bursa Collegii evanuerit, una ex aliis tribus in eius locum sit inferenda, nullaque de novo assumenda... Auch finden wir wirklich, daß hinfort wiederholt Magistern die Errichtung eigentlicher Burfen abgeschlagen wurde, wenn ihnen auch bewilligt wurde Schüler bei sich aufzunehmen... 1507. wurde die Zahl noch um eine vermindert, so daß bloß noch 2 beibehalten wurden... die Leuenburs und die Burs im Collegium... Zugleich wurde auch die Erlaubniß bei andern Magistern zu wohnen sehr beschränkt, und... 1512. bestimmt, daß kein nicht zum Facultätsrath gehöriger Magister Studenten bei sich haben dürfe, .. wenigstens sollte den Studenten die Zeit nicht angerechnet werden, wie denen in den Burfen... 1523. kaufte die Facultät den Hof des Markgrafen Philipp v. Baden-Rödeln in der kleinen Stadt und ließ ihn bauen, um die bisherige Leuenburs dahin zu verlegen, die nun den Namen der neuen Burse (bursa nova) erhielt. So waren allmählich die Burfen aus ursprünglichen Privatanstalten unter Aufsicht der Facultät, aber mit sehr wohlthätiger freier Concurrenz, zu eigentlichen Facultätsanstalten geworden, neben denen nur noch ausnahmsweise Privatpensionate vorkamen, wie der 1514. in die Facultät aufgenommene Heinrich Glareanus eines längere Zeit hindurch hatte."

COLONIENSES. „Brevis notatio super tribus collegiis seu bursis (Statuta antiqua universitatis generalis studii Coloniesis De Anno 1329. in fine: Colonie Agr. a. 1707. d. 24. Martii typ. impr. Petri Theodori Hilden. 4°. p. 71. sq.): In Universitate nostra Coloniensi, testantibus Annalibus Facultatis Artium, varia olim fuerunt Studiosorum collegia, ex quibus, aliis successive pereuntibus*, Montanum, Laurentianum, et Cucanum fuerunt celebriora. horum omnium antiquissimum Montanum a secundo eius Regente Gerardo de Monte [rectore univ. a. 1436. 1453.], Cucanum a Ioanne Cuick [Kuijk, rectore a. 1448.] nomen habent. Montanum et Laurentianum etiamnum in suo flore durant;... Quia autem Cucani Gymnasii, quod in platea s. Maximini situm et modo Collegio S. I. incorporatum est, Regens Iacobus Lychius a. 1556. uxorem duxit et factus hæreticus eam dimittere nollet, ab Universitate dictum Gymnasium oclusum est, Foundationibus eius partim ad Montanum, partim ad Laurentianum translatis, quæ eas usque ad hæc tempora possident; Quo facto et intellecto Patres Societatis Iesu hanc Bursam Cucanam et se ad docendum admitti petierunt, et utrumque... ab Universitate precibus impetraverunt, cui ex tunc novum Nomen scilicet 'Tricoronatum' ab Insignibus huius Urbis indiderunt, et postquam in platea S. Marcelli versus Ecclesiam præsentem eorum Bursam ante aliquot annos edificarunt, nomen sub eodem titulo Tricoronato in eadem qualitate et facultate usque ad hoc tempus 1907. [lege 1707.] retinuerunt...“ — Bianco lib. cit. p. 253. sqq. enumerat Collegium Ruremondanum, Domum de Campis, Domum de Becka, Domum Montis, Domum de Busco, Domum Laurentii, Domum Kuckanam primam et secundam, Bursam Corneliam.

*) In litteris facultatis artium a. 1525. scriptis (Bianco Die alte Univ. Köln. I. Anl. S. 334.) bursa Montis appellatur Burse vnder Iestzhen Huyseren, (quas sedecim domus in nomen Sachsenhausen corruerunt recentiores), bursa Laurentii Burse In der smerstraiße (Schmerstraße), bursa Kuijk Burse vnder Gygelsteyn. Item in inscriptione ultimo sæc. xv. decennio publicatorum Petri Hispani Copulatorum et Parvorum logicalium legitur 'Colonie infra sedecim domos in bursa Montis (Hain. n°. 8705.); in alio exemplo (Hain. n°. 8702.) 'iuxta processum m̄gor. Col. in bursa magistri Lamberti de Monte, artium ac sacre theologie professoris eximii.' Cf. Hain. n°. 1672. sq.

CRACOVIENSIS academia, a Poloniæ rege Casimiro a. 1344. erecta, privilegiis ab Urbano PP. V. a. 1364. munita et Bonifacio PP. IX. consentiente a Vladislao Iagel-

lone vocatis ex Praga professoribus a. 1400. instaurata, in Epp. O. V. ipsa quidem non memoratur, sed complures ibi memoratorum virorum in eius matriculam quondam inscripti fuerunt.

ERFVRTI cum a. 1392. litterarum universitas condita esset, senatus statim 'Collegium maius' fundavit, quod ædificium academicum a. 1510. totum pene dirutum anno 1525. restauratum est. Ex collegiis privatorum beneficio fundatis splendidissimum est 'Amplonianum' sive, ut ab ædificii nomine appellatum est, 'Porta Coeli'; quod a. 1512. condidit Amplonius Ratink *von Buchen* s. de Fago, Rhenobergensis, medicinæ doctor, qui secundus academix rector fuit a. 1393. sq. † a. 1435. Idem „bibliothecam suam huic collegio legavit manuscriptis adeo frequentibus divitem, ut inter illustres Germanix numerari valeat“, ut Gudenus p. 129. habet. (a. 1837. bibliotheca Amploniana regix Erfurtensi adiuncta est. cf. *Petzholdt Hdb. deutscher Bibl. Halle* 1853. p. 117.). — Anno 1448. Henricus de Gerbstede, decretalium doctor B. M. V. decanus qui a. 1415. academix rector fuerat, 'Scholam iuris s. Collegium Iuris Marianum' condidit, quod a. 1472. incendio consumptum fuit, sec. Guden. p. 146. — 'Bursa Pauperum' Magistro Nic. Kleiwitz canonico Vratislaviensi originem debet. 'Collegium Saxonum' anno demum 1524. conditum est. Cf. Gudeni *Hist. Erfurt. Duderstadii* 1675. 89. Motschmanni *Erfordia liter.* 1729. p. 475. *Erhard in Ersch u. Grub. Encycl. v. Erfurt.* p. 465. De 'Dracone' cf. comm. ad p. 57²⁰.

FRANCOFVRTI ad Viadrum „a. 1506. altera die post intronisationem, i. e. d. 27. April. Collegiati Collegii Maioris constituti sunt per iv Nationes, . . Marchitarum, . . Francorum . . Slesitarum . . Prutenorum . .“ (Becman *Notitia univ. Francofurtanæ.* 1707. fol. p. 33.) „Collegium Philosophicum . . . a. 1499. eo in loco erectum, qui antea Iudæis . . Synagogam . . vel certe habitationem præbuerat . . (postea ædificium academicum factum) . . instauratum a. 1694. Ima eius parte continetur Auditorium maius . . , e cuius regione Auditorium minus . . Et Theatrum anatomicum a. 1689 . . extractum. In superioribus partibus olim habitacula Studiosorum fuere, nunc custodiæ Archivi et Bibliothecæ publ. inserviunt . . Circumiacet hortus academicus . . a. 1678 . . adornatus . . Collegium Iuridicum sumptibus Matthæi Molitoris, quarti in Univ. Rectoris [a. 1508.] . . excitatum fuit. — Accessit præterea Monasterium Franciscanorum, hanc procul æde S. Nicolai, initio ut inde typographo academico prospiceretur . . a. 1545. postea ut *φιδίτιον* [*φειδίτιον*, cenatio] publicum esset tennioris fortunæ iuvenibus: Quod contigit a. 1572 . . Res universitatis etiam accessione Monasterii Carthusiensis in suburbio Gubenensi a. 1540. aucta fuit . . Cui et a. 1551. Ecclesia S. Nicolai apud Stendalienses cum redditibus suis adiecta fuit . .“ (Ibid. p. 38. sq.) „Ferner . . ein f. g. großes Calands-Haus . . hinter der Kirche nächst dem Marstall . . gelegen, nach angefangener Reformation von Churf. Joachim II. sampt dem Einkommen des ganzen Calands der Univ. geschenkt . .“ „ . . Das königliche Haus . . von Churf. Georg Wilh. der Univ. überlassen . .“ „In der Unterstadt stehen unterschiedene zu der Univ. gehörige Häuser, worunter sich das Ordinariat-Haus am Ende der Obergasse befindet . . Hinter demselben steht das juristische Collegium . . Weiter hinunter ist die Friedrichs-Schule gelegen, so ehedessen das Rathhaus gewesen . . Das Hospital S. Jacobs lieget gegen der . . S. Nicolai Kirche über . . Das nächst an demselben gelegene Haus hat man vor Alters das Bernhardiner Collegium geheissen, welches Churf. Ioachim II. . . der Theologischen Facultät geschenkt . . Folget das Graue München-Kloster und jetzige Communität . . ingleichen das Siechenhaus . . Man hat auch außer dem großen Collegio* etliche kleine Häuser oder Conventen gehabt, so man Bursas geheissen, dergleichen . . . Bursa Iodoci . . , Bursa Lindholzii . . . Man hat auch die Stelle

gegen der Friedrichs-Schule über die Burse zu nennen pflegen, und findet sich ... a. 1558. der Namen einer Schaums-Burse, und ... a. 1574. die Burschleute ..." (Einsd. Beschreibung der Stadt Frankfurt a. d. O. 1706. fol. p. 72...75.)

FRIBVRGENSES bursas ita describit H. Schreiber Gesch. der Alb.-Ludw.-Univ. zu Freiburg i. Br. 1857. 8°. I. p. 37. sqq. „Zu Freiburg bestand die älteste Burse (jetziges neues Universitätsgebäude in der ehemaligen Sattel-, spätern Jesuitengasse) aus 2 Häusern: das Eine, mit dem Bilde zum 'Pfauen' (daher Bursa Pavonis), hatte schon der Stadtrath den ersten Lehrern der Artisten-Facultät zur Wohnung eingeräumt; später gieng es als Collegium B. Mariæ Virg. in die Hände [!] der Jesuiten über. Das Nebenhaus, zum 'Adler' (daher Bursa Aquilæ) genannt, wurde von der Artisten-Facultät selbst angekauft und mit dem ersten in Verbindung gesetzt; auch dieses wurde f. Z. zum Collegium der Jesuiten gezogen. Zu dieser ältesten und eigentlichen Burse, worin es keine Freiplätze gab, kamen im Laufe der Zeit, durch besondere Stiftungen noch andere ähnliche Institute, wie das [!] domus Carthusianorum, collegium Sapientiæ, Battmannicum, Pacis u. s. w., deren Bewohner entweder gar nichts zu bezahlen oder nur geringen Ersatz zu leisten hatten. ... Die ursprünglichen Bursen-Statuten auf der Univ. Freib. sind doppelter Art und beziehen sich sowol auf die Vorstände (Conventores, Regentes), als auf deren Untergebene. Was die Ersteren betrifft, so sollen immer wenigstens 2 Meister der Artisten-Facultät, welche von derselben gewählt und von der Univ. bestätigt sind, der Burse vorstehen und gleichberechtigt und verpflichtet, Lasten und Vortheile (Emolumente) unter sich zu theilen. Mindestens Einer von ihnen muß, unter Strafe von 8 Pfapperten, jede Nacht in dem Hause zubringen ... ebenso hat Einer von ihnen jeder Mittags- und Nachtmahlzeit beizuwohnen. In seiner Woche hält der jedesmalige Vorstand zweimal, oder so oft er es für nöthig findet, nächtlicher Weile Umschau. Wenn die Abendglocke (Winters 8, Sommers 9 Uhr) den Thorschluß der Stadt verkündet, schließt auch er die Burse. ... Er verhindert jede Störung seiner Untergebenen bei Tag und Nacht, durch Geplauder oder Musik. ... Alle Woche hält der Vorstand mit dem Verwalter (Procurator), unter Beizug der Tischgenossen, Abrechnung. ... Nach jedem Mittagmahl, ausgenommen an einem Feiertage, veranstaltet der Vorstand eine Uebung oder Disputation; Abends nach 9 Uhr hebt er jede Trinkgesellschaft auf und läßt keinen Wein mehr abgeben. Widersetzliche, Unfleißige, Zantfuchtige, Ruhestörer u. s. w. schließt er, bei Strafe seiner Regentschaft verlustig zu werden, von der Burse aus. Er selbst darf keinen Stellvertreter halten. ... Während seiner Amtsführung hat jeder Rector wenigstens einmal die Regenten der Burse und andere Meister, welchen Schüler anvertraut sind, vor sich und seine Råthe zu berufen und sich über den wissenschaftlichen und sittlichen Stand ihrer Pflöglinge Bericht erstatten zu lassen. ... Auch ist er verpflichtet, .. mindestens einmal .. durch den Bedellen der Univ. in Beisein eines Vorstandes und eines andern Magisters, die Burse untersuchen zu lassen. Etwa vorgefundene Wassen sind ihm versallen. Die Studierenden geloben dem Vorstande Gehorsam. ... Keiner darf außerhalb der Burse übernachten, oder heimlich deren Schlösser öffnen, oder in dieselbe aus- oder einsteigen; Keiner darf sich weigern, Alles, was er unter seinem Verschluß hat, seinen Vorgesetzten auf Begehren vorzulegen. Schwer verpönt ist das Einführen eines verdächtigen Weibes, worüber die Zimmergenossen selbst zur Anzeige verpflichtet sind. In der Burse wird nur die lateinische Sprache zugestanden. ... Da sich bald auch zu Freiburg Lehrer und Schüler der Artisten-Facultät in Nominalisten und Realisten trennten, so wurde die bisher vereinigte Burse gleichfalls getheilt und jeder Partei ein eigenes Haus mit einem Vorstande in ihrer Richtung zugewiesen. Als i. J. 1469., mit 4 neuen Professoren von Wien, die dortigen Universitätsgesetze nach Freiburg kamen, .. wurde beschloßen: man wolle bei den eigenen Statuten verbleiben, und sich jener von Wien nur ergänzungsweise und zur Verbesserung, wo solche nöthig erschiene, bedienen. ...

Pag. 156. „Während er [Joh. Maier, Ed] über Aristotel. Bücher ununterbrochen lehrte und prüfte, wurde er am 8. Mai 1505. auch als Vorstand (Conventor) der Pfauen-Burse, als der Burse der Neuerer (Neotericorum s. Nominalium), wofür er sich erklärt hatte, aufgestellt. Beide Bursen waren, wegen Ausgelassenheit ihrer Bewohner in Gefahr einzugehen, weshalb schon der Decan der Artisten-Facultät von dieser den Auftrag erhalten hatte, mit unbedingter Vollmacht Ordnung zu schaffen. Edius rühmt sich, die Pfauenburse wieder hergestellt zu haben.“

GRYPHISWALDENSI academiæ a. 1456. duæ domus artistarum, 'Collegium maius et minus', prope locum desertum, ubi nunc ædificium academicum extractum est, et 'Collegium iuristarum' tribuuntur, et 'Collegium Canonicorum ad S. Nicolai' eriguntur. Etiam a privatis bursæ s. regentiæ conprobante tamen universitate habebantur. Cf. *Kosegarten Gesch. der Univ. Greifsw.* 1857. 4°. I. p. 56. sq. 87. 106.

HEIDELBERGENSES cum universitate coniunctas Bursas, Collegia s. Contubernia sex descripsit Haug Gesch. der Univ. Hdlbg. 1864. I. p. 183...207. : 1) Collegium Iacobiticum [cf. ad p. 286³⁹], 2) Bursam veterem [a. 1390...1693.], 3) Collegium Artistarum [a. 1391.], 4) Contubernium Dionysianum [a. 1396.], 5) Contubernium divæ Catharinæ [a. 1491...1546.], 6) Bursam Suevorum s. Realium. Häuffer Gesch. der rhein. Pfalz I. p. 440. exeunte sæculo xv. tres bursas Heidelbergam habuisse refert: Novam, nominalistarum sectæ addictam, Suevicam et Collegium Dionysianum, realistarum. Cf. Epp. O. V. p. 70²⁷.

HERBIPOLIS multitudinem quidem clericorum (p. 215. v. 23.) sed Studium generale tempore Epp. O. V. scriptarum non habuit: nam quod a. 1403. condiderat episcopus Ioannes ab Egloffstein vix vitales edidit motus, adhuc autem florens academia Iulia ineunte demum a. 1582. condita est. cf. Grapp Wirtzb. Chronick. 1748. fol. I. p. 326. 339. 382.

INGOLSTADIENSES. De his otium nobis fecerunt Annales Ingolst. academiæ. emend. I. N. Mederer. 1782. 4°. ubi Rotmari prolegomena cum Medereri adnot. I. p. xxxiiii. sq. sic habent: „Quoniam Academia Ingolstadiensis tota penitus ad formam et statum Academiæ Viennensis constituta est [Pius PP. II. per bullam 7. Id. Apr. a. 1459. datam confirmaverat studium generale Ingolstatense, sed anno demum 1472. inauguraverunt Baviaræ duces Ludovicus cum filio Georgio], indeque et Statuta sua et immunitates privilegiaque petivit, ut non immerito filia eiusdem dicatur prioresque Viennæ concedat, Bursarum quoque usum inde transumpsit, quæ in hunc usque diem [1580.] in Viennensi et Friburgensi Academia .. retinentur. . . . (Mederer add. „Erant igitur Bursæ academiæ genus quoddam convictuum publicorum seu Collegiorum; habebantque sub directione Artisticæ Facultatis sua Statuta, suum Rectorem, Conventorem Bursæ tum vocabant, suumque Procuratorem sive Oeconomum etc.“). Quantum vero hominum sermone et indiciis quibuscunque consequi possumus, Bursæ apud Ingolstadienses n. 7 erant, quibus singuli Conventores seu Regentes præerant: *Bursa Draconis, Solis, Angelica, Rosarum, Liliorum, Aquilæ et Parisiensis*. Quæ posterioribus temporibus in privatas ædes conversæ in civium potestatem et possessionem per emptionis modum devenerunt. (Meder. add. „Acta Facultatis philos. genuina omnino atque synchrona non VII tantum, .. sed minimum undenas eius modi Bursas produnt, scil. præter iam memoratas Bursam *Aristotelis, Pavonis, Leonis, et Viennensem*. Bursa Aquilæ antea *Dingolfsingensis* dicebatur. *Statuta Bursalia Bursæ Pavonis* de a. 1472. .. vid. Annal. Acad. IV. p. 95.“ Tum idem: „Ego circa Bursarum abolitionem, ut nihil demam Rotmariarum sententiæ [vel propter studiosorum paucitatem, vel quod verisimi-

lius, disciplinæ impatientiam bursas desertas esse], . . non nullam tamen causam in Collegium Ducale Georgianum reiiciendam existimo: hoc enim cum et ser. fundatoris sui auctoritate et ædium amplitudine et prærogativis quibusdam aliis præstaret, Bursas academicas successive videtur quasi exhaustisse.“

LIPSIENSES ‘bursas, aulas et collegia quinque’ primus quem sciam, poetice descripsit Conr. Wimpina (*Koch*, qui a. 1506. Lipsiensem cum Viadrina cathedra commutavit primusque Francfurtensis Rector factus est; nat. a. 1479, † a. 1531.) in Descriptione originis universitatis studii Lipsiensis versib. 195. sqq. (Conr. Wimpinæ . . Lipsiæ descr. poet. c. Buschii Lipsicis rest. F. Eberhard. Lips. 1802. 8°. p. 29. sqq.); sed ad rem nostram utilior videtur Dav. Peiferi (nati ineunte a. 1530., † d. 1. Febr. a. 1602.) Lipsia, cur. Ad. Reichenberg. Ffurti 1700. 8°., ubi postquam ex Pragensi Lipsiensem universitatem a. 1409. prodiisse exposuit, ita pergit (p. 27. sqq.). „Porro cum domicilia quoque necessaria essent Academiæ novæ eaque studiis idonea ac commoda, tributæ sunt Universitati mox in prima fundatione domus duæ, quæ dictæ fuerunt ‘Collegia Principum’; alterum quidem ‘Maius’, in platea seu vico Equestri, e regione Templi D. Nicolai; quod etiam hodie nomen illud prisicum retinet: alterum vero ‘Minus’, in Petrino vico; ubi ‘Pædagogium’ quoque Magistris Artium, sed peculiari et distincta domo assignatum fuit; quo in loco hodie ‘Collegium Petrinum’ amplissimæ Facultatis Iuridicæ proprium cernitur. Nam primis illis temporibus. . . ICTos in ambitu Templi ad D. Thomæ publice docuisse constat, et quidem usque ad a. 1515. Non solum vero Domiciliis istis, Academiæ donatis a principe, libertas singularis et immunitas a vectigalibus et oneribus cæteris, auctoritate Principali concessa fuit: sed etiam ut nervi studiorum necessarii suppetere, ‘Collegiaturæ’ constitutæ et distributæ in Nationes iv, Polonicam, Bavaricam, Misnensem, Saxonicam: in has quippe totum corpus Universitatis, more institutoque Pragensis Academiæ, divisum est. Et initio quidem in Collegio Maiori XII constituti fuere Collegiati, terni scil. ex Nationibus singulis, sed iste numerus ad octonarium postea redactus est; et duæ quidem Collegiaturæ, pro stipendiis assignatæ Medicis duobus . . iuxta constitutionem . . editam a. 1428. Duæ autem reliquæ cesserunt duobus Professoribus in scientia iuris, qui separati sunt a Collegii societate, de quo itidem extat constitutio Ducis Sax. Georgii sub a. 1504. Collegium vero Minus octo Collegiatis attributum est, binis similiter ex Nationibus singulis: quæ constitutio prima ad hodiernum usque diem deducta et observata est. Voluerunt . . Fundatores hos ipsos Collegiatis quasi præsides et custodes esse disciplinæ et doctrinæ eruditæ in Collegiis, et proinde ex ærario suo primum annua stipendia eis statuerunt, sed postea pro pecuniis ‘Pagos tres’ quos ‘Veteres’ vulgo solemus appellare, dicarunt iisdem: idque hoc consilio, quod fundorum fructum omnium certissimum esse Principes optimi iudicarent. Quin etiam peculiare ius attributum est Collegiatis, emendi pro Convictoribus suis atque aliunde importandi Zythum s. Cerevisiam, quantum scil. usus et necessitas exigeret. . . Et hinc originem traxit anniversaria illa *ζυθοπώλησις* seu venditio ‘Cerevisiæ, ut vulgo vocant, Latine’ in utroque Principum et Mariano Collegio, quæ deducta ab a. 1445. ad hæc usque tempora perdurat. . . Executores iv ex singulis Nationibus delectos [constituerunt Fundatores], viros ætate, prudentia atque auctoritate graves, qui tanquam *ἔφοροι* seu Inspectores perpetui res Academiæ cum Rectore curarent. . . His [duobus Collegiis Principum] adiectum est circiter a. 1440. ‘Collegium beatæ Virginis’, Silesiæ Nationis proprium: ad quod ædificandum Io. Ottho Münsterbergius, primus Academiæ Rector, contulit pecuniam eam quam Pragæ collegerat ad condendum ibi Collegium pro Silesiis. Sed cum mors

improvisa Munsterbergii intervenisset, popularis ipsius Io. Hoffmannus, quem postea Misniæ Episcopum factum diximus, opus istud absolvit et 'Collegium Marianum' instituit, in quo Collegas v Silesios, et si libeat, sextum e Prutenis adsciscendum ordinavit. Post hæc autem (a. 1456.) Collegium Principum Minus e vico Petrino translatum est in eum locum, ubi exstructum modo veteri ædificio cernitur. Erat ante id tempus in eo loco Area quedam (quæ vulgo Cauda Vulpina dicebatur nostrate lingua) quam Communitas Artium a Collegiatis Collegii Maioris .. obtinuerat. Hanc aream deinde permutatione a Philosophis accipiunt Collegiati Minoris Collegii Principum, atque ibi domum ædificant, et Collegium eo suum transferunt: Domum vero Petrinam totam .. Artium Magistris relinquunt. Hæc Petrina domus 'Pædagogium' vulgo dicebatur, usque ad a. 1515., quo Georgius Sax. Dux illud convertit in Ictorum Collegium, qui antea in ambitu Templi ad D. Thomam docuerant. Pro Pædagogio autem illo .. Philosophis attribuit idem Princeps Collegium, quod hodie 'Novum' dicitur, ex Equili Senatorio ad pomærii confinia exstructum a. 1513. ... Ita nimirum progressu temporis cum Academia crescente Collegia quoque numero aucta et multiplicata sunt, ut primum hodie numeremus Collegium Maius, secundum Minus, tertium Marianum, quartum Novum, quintum Petrinum, quibus tandem sextum quoque, nempe Paulinum, a. 1544. .. adiectum est."

LOVANIÏ in Brabantia a. 1426. Ioannes IV. dux privilegiis a Martino PP. V. impetratis academiam erexit, in qua ut theologia quoque doceretur Eugenius PP. IV. permisit. ea (ut Middendorpi lib. IV. p. 276. sq. verbis utar) „ex Coloniensi derivata et procreata tandem ... partim amplissimis privilegiis, partim etiam extractis splendidissimis collegiis, egregiis foundationibus et legata in usus literarios maxima pecunia in eum splendorem deducta est, ut celeberrimum in Germania omnium literarum emporium florentissimaque academia merito appelletur. Adrianus PP. VI. egregium Lovanii, ubi ipse tum Rector et Cancellarius sub collegium sub Adriani nomine extruxit, ubi tenuioris fortunæ iuvenes cum doctoribus sustentarentur ... ipse in pædagogio portiorum gratuito nutritus fuerat..." Cum Nic. Vernulæi de Academia Lovaniensi libri tres a. 1627. 4°. publicati ipsi ad manus mihi non sint, dabo de collegiis Lovaniensibus quæ præcipue ex illo libro desumpsit Casp. Burmannus in Hadriano VI. Tr. ad Rh. 1727. 4°. p. 7. sqq. „Quatuor Gymnasia s. Pædagogia illustria Lovanium habet, quorum alumni subsunt Gymnasiarchæ s. Regenti, singulis Gymnasiis tali Regenti præposito, qui et œconomiae et disciplinæ præest. Hæc sunt *Lilli, Porci, Castri et Falconis*, quæ singula ab insignibus nomen sortita dicuntur." In prioribus tribus litteræ et artes liberales, in Falcone logica, physica et metaphysica docebantur. (Cf. etiam infra art. Caroli epistolæ.) „Porcensis collegii ipsas Academiæ incunabulis adscribendum est, et auctorem habet Ioa. Widoë, qui ... domum suam ad scholæ usum reliquit, quæ cum e regione porci sylvestris esset, Schola s. Pædagogium Porci adpellata est..." „E regione Pontificii collegii (Middend. p. 278.) habitat familia Standonica, quam Ioa. Standone a. 1500. instituit", et Burm. l. c. gymnasium Porci hodie *Standonicum* nomen habere scripsit. Idem „Litteræ Latinæ, Hebraicæ et Græcæ docentur in Collegio *Buslidiano* s. *Trilingui*, ... humaniores autem litteræ in Collegio *Vaulxiano*." Hieronymus Buslidius, Erasmi Rot. Morique familiarissimus, obiit d. 27. Aug. a. 1517. De eo eiusque collegio laudis plenæ sunt Erasmi epistolæ.

MOGUNTIAECENSIS academiæ, Tubingensis æqualis, Trevirensi paullo iunioris, „cum duo essent domicilia, Schenkenbergicum et Algesheimense", ut in hoc immigrarent patres soc. Iesu, cum academicis transegit archiepiscopus Daniel a. 1568.,

idemque „præter Collegium hoc Algesheimense adiacentes tres domos *zum Hammerstein, zum Herbst* et *zum Bierbaum* dictas æreque suo coemptas tum eorum in usus consignavit, tum maxime ad seminarium seu contubernium iuventutis, nobilis præcipue, bonis artibus litterisque imbuendæ. . . Brevi ceteroquin hoc contubernium effloruisse vel inde liquet, quod in hoc convictu xx quin plures fuerint alumni, victorum vero prope centum, . . donec a. 1631. Succis urbi appropinquantibus coetus iste periculi metu diffueret.“ Cf. G. C. Ioannis Rer. Mogunt. tom. I. p. 108. et 873.

Ex PARIENSIBVS bursis fere innumeris (de quibus cf. Crévier Histoire de l'univ. de Paris. 1761. VII. 8°. locis tom. VII. p. 245. et 210. vv. *Colléges et Bourse, Boursiers* indicatis) in Epp. O. V. p. 242¹³ memoratur Collegium Montis, de quo Crévierius cit. I. p. 501. „*Entre les années 1250 et 1259 s'établirent à Paris les colléges des Augustins et des Carmes, non pas dans les lieux où nous les voyons aujourd'hui, mais celui des Augustins dans le quartier Montmartre, vers la rue que nous appellons encore des vieux Augustins; et celui des Carmes, à l'endroit où sont aujourd'hui les Célestins. Ils étoient admis les uns et les autres en 1259. dans le corps de l'Université, comme il paroît par l'acte qui assigne le dernier rang aux dominicains dans toutes les assemblées académiques.*“ Cf. etiam Bulæi hist. univ. Paris. locis in Ind. rer. vv. Bursa et Collegium indicatis, qui multa etiam Statuta collegiorum exhibet.

De PRAGA hæc ex libro decanorum fac. philos. Pragensis. Pragæ 1832. 8°. part. II. p. 554. sqq.: „ . . Bursa = domus, habitatio scholarium pauperum e diversis nationibus, ubi eiusdem Collegii alumni degebant. His præerant bursarum rectores.“ „*Collegia erant domus, in quibus magistri studiosique communi victu utentes degebant, potissimum a fundatoribus nuncupatæ. Octo in codice numerantur: a) Collegium Caroli IV. s. Carolinum vel magnum, etiam Domus Caroli, b) Coll. Regis Wenceslai, alias cæsareum, domus regis W., c) Coll. omnium Sanctorum vel angelicum, ubi angelicus hortus, d) Coll. reginæ Hedvigis, e) Coll. Reček vel Rečkonum, f) Coll. Laudæ, g) Coll. nationis Bohemicæ s. Bohemorum, h) Coll. Nazareth. Tribus prioribus præerant præpositi, posterioribus quinque directores, ita ut Collegium Reček ex consuetudine semper dirigeret decanus, reliqui eligerentur. . . Habuere Collegia hæc suas bibliothecas.*“

ROSTOCHII medio sæc. xv. sec. *Ŕrabbe* l. c. p. 132. fuerunt Regentiæ hæ: Domus rubei leonis, Collegium Unicornis, Collegium Norwegianorum, Porta Cœli, et Collegium Aquilæ, Collegium philosophicum, Bursa Olavi; accesserunt a. 1472. Mesoleonium s. Domus mediæ lunæ (*Ŕrabbe* p. 148), a. 1509. Domus theologi (*Ŕrabbe* p. 296).

TREVIRENSI universitate a Nicolao PP. V. 1555. [a. 1454. styl. Rom.] creata (nam ad rem nostram non facit Romana schola, de qua vide comm. ad L. 11. Theod. Cod. de medic. et in professorib. XIII. 3.) senatus Trevirensis a. 1473. 'suo iure suoque sumptu disciplinarum Professores conduxit, in ædibus civitatis, quæ 'Collegium maius etiamnum vocatur, scholas aperuit easdemque convenientibus auditoriis adaptavit, salaria ludimagistris in ærario suo persolvit'; tum Sixtus PP. IV. bulla VII. kal. Iun. a. 1474. data complures canonicatus præbendasque universitati incorporavit, quæ donationes privilegiaque etiam a. 1532. et 1621. confirmata sunt. Cf. Neller in Honthelmi Prodr. hist. Trevir. I. p. 527. sqq. In ipsa Hist. Trevir. tom. II. p. 325. scriptum est „*Hactenus literæ in Monasteriis metropolitana et collegiatis solum doctæ fuerunt; nunc scholæ publicæ eriguntur . . habendæ tum in Collegio S. Germani (quod Gymnasium aureorum sacerdotum etiam dicebatur [posteaque abbatiæ S. Matthiæ adsignatum est]), tum in Auditorio publico Academico, quod*

Bursam [s. Hallam academicam] vocant...“ de qua bursa Limpurg. chronic. contin. a Mechtelio in Honth. Prodrum. II. p. 1165. refert, eam (‘*Borß zur Schulen*’, so da was gelegen bey der Ketten in platea Thetradii nechst S. Ciciliæ Hoff uber.) patres S. I. deseruisse „und Irer Gelegenheitt nacher Scholen hinuff ahn das Collegium SS. Trinitatis nechst der Engalgassen Ort angefangen zu bauen in anno 1610.“ — De bursis a privatis hominibus Treviris habitis nihil quod afferam habeo.

Cum TVRINGENSI universitate studii generalis a. 1477. condita statim ab initio ‘Pædagogium’ coniunctum fuit, quod in conductis domibus habebatur, sed iam a. 1482. propria domus, ‘bursa s. Contubernium academicum’, ei ædificata est (Bök *Gesch. d. Univ. Tübingen.* 1774. 8º. §§ 13. sq.). „Die 2 sogenannten Bursen waren in einem Gebäude, an der Stelle, wo jetzt das Gebärhaus steht, vereinigt. . . Sie waren für die Scholaren der Artistenfacultät bestimmt, und wie die philosophischen Studien in 2 Richtungen, die der Nominalisten und Realisten auseinandergingen, so zerfiel auch die Burse in 2 Abtheilungen, . . eine für die Realisten, die andere für die Nominalisten. Sie wurden Adler (aquile [i. e. contubernium aquile]) und Pfau (pavile) genannt. [cf. comm. ad p. 47¹⁵.] Einer der Artistenprofessoren wurde herkömmlich zum Vorstand bestellt, und hieß als solcher Rector contubernii. Ein œconomus contubernii besorgte die Speisung.“ Klüpfel *Gesch. der Univerf. Tübingen.* 1849. 8º. p. 9. sq. — Recentiora collegia, quamvis vetustioribus illustriora facta, ut Stipendium ducale theologicum et ab academia separatum Collegium illustre s. novum (cf. Bök I. c. §§ 35. sq. Klüpfel p. 99. sq.) prætereunda nobis sunt, memorandum autem a. 1514. conditum Stipendium Martinianum, a conditore Martino Plantsch appellatum, de quo vid. Klüpfel p. 113. sq., ubi de recentioribus quoque Stipendiis Grepiano Hochmannianoque dictum est.

De VINDOBONENSIBVS bursis præter id quod ad p. 199. v. 34. de Bursa Liliorum adnotatum est, ex G. Ederi Catalogo Rectorum Viennensium. 1549. 4º. enotavi hæc: ad a. 1407. „comparata est domus, quæ nunc dicitur *bursa agni*, antea dicta *bursa Sprenga*“ ad a. 1420. „empta est *bursa Silesitarum* ex fundatione canonici Vratisl. Nicolai Klebitz.“ ad a. 1432. „Academix accessit *bursa Rosa* . . .“ ad a. 1454. „(Rector Georgius Mayr) restauravit visitationes bursarum et contuberniorum pauperum.“ ad a. 1474. „Egidius Mayr Weyßenburgensis fundavit duo stipendia in *bursa Haydenhaim*, ubi et alia plura stipendia sunt fundata.“ ad a. 1480. „(Rector univ.) M. Briccus ex Cilia th. lic. fundavit stipendia aliquot in *bursa Agni*.“ ad a. 1491. „fundata est *bursa Pruckh* a M. Oswaldo de Weykhersdorff.“ ad a. 1504. „Io. Trapp Vien. th. prof. (rector un.) fundavit aliquot stipendia in *bursa Agni*.“ ad a. 1518. „Venditur *bursa Pauli* et eius in locum domus emit proxima, quæ nunc dicitur *bursa Heydenheim* ex fundatione Pauli Wann canonici et concionatoris circa a. 1484.“ ad a. 1522. „D. Ioan. Trapp th. prof. fundavit stipendium in *bursa Agni*.“ ad a. 1525. „M. Chph. Kulber (rector. univ.) fundavit etiam stipendium in *bursa Agni*.“ ad a. 1527. „Steph. Maus fundavit Stipendium in *bursa Rosa*.“ ad a. 1531. „Albinus Graffinger ex Schwatz th. lic. (rector univ.) huic academix ingentem et vix comparabilem donavit librorum optimorum thesaurum, et perpetuos reliquit redditus ex quibus hodie in *bursa Pruck* V aluntur Studiosi Suevi et Austriaci.“ ad a. 1534. „Obiit Wilh. Puelinger Pataviens. Superintendens *bursæ Haydenhaim*, vir bene de schola meritis.“ ad a. 1535. „M. Georgius Hieter (univ. rector) fundavit stipendium in *bursa Rosa*.“ — Idem Ederus p. 91. sqq. Descriptionem totius academix Vien. generalem in quinque libros dispartitam promisit, cuius lib. II. cap. III. ‘De Bursis et Contuberniis pauperum’ ageret. sed verèor ut hæc descriptio edita sit.

WITTENBERGENSI universitati studii generalis per primum quinquennium sumptus necessarios ipse conditor Friedericus Sapiens omnes dedit, sed a. 1507. illi collegiata ecclesia omnium SS. cum redditibus vicisque incorporata est, accesseruntque paulatim alia stipendia varia, quorum numerus a. 1578. ab electore Augusto ad CL auctus est, non adnumeratis iis stipendiis, quæ privati homines fundaverant. idem Augustinorum monasterium, cui quondam Staupitzius vicarius generalis præfuerat quodque Lutherus, a. 1508. Vitenbergam vocatus inhabitaverat, et ab electore Iohanne a. 1527. dono acceperat, a. 1564. a Lutheri heredibus emptum universitati donavit, unde celebre 'Collegium Augusti' originem sumpsit. 'Convictum' quidem, ubi pauperes alerentur, iam olim academia habuerat, sed id quoque ab Augusto collegii fundatore reformatum auctumque est, ut quasi novum institutum videretur. Cf. *Grohmann Annalen der Wittenb. Univ. Meissen* 1801. 8°. part. I.

BVSCHIVS (*von dem Bussche*), Hermannus, Pasiphilus cognominatus, nobili genere Sassenbergi Westfaliæ a. 1468. natus Dulmæque a. 1534. mortuus, Hegii discipulus, inter renascentium litterarum educatores altoresque ingeniosissimos Huttenique amicos ac Reuchlinistas¹ ubique conspicuus, ex Italia reversus in nulla pæne dixerim Germaniæ civitate non docens eminet, Hollandiam quoque et Angliam vidit, ut mirum non sit vitam eius tot scriptores breviusve fusiusve, satis exacte adhuc neminem scripsisse², quorum plerique virum inter inventores compositoresque epistolarum O. V. aut certe multorum earum scommatum præcipue Rostochienses Lipsiensesque sugillantium agnosci posse opinati sunt, cum mihi non quidem nullam earum sed tamen eam tantum fecisse videatur, quæ in utroque q. v. volumine legitur, Calvastrianam³. Quasi cicada per arbusta canens Buschius per Germaniæ partes, modo inferiores modo superiores, grammaticos, poetas, historicos interpretatus est. vix ipso audacius feliciusque quisquam ex æqualibus at quam studiosis adsiduisque præceptoribus barbaros grammaticas e scholis expellere puriorisque doctrinæ subsidia introducere conatus est. quæ beneficia ingenioso sed et pugnaci viro tot scholasticorum theologistarumque similitates tantamque invidiam contraxerunt, ut Coloniam, Rostochium, Lipsiam relinquere cogeretur, ut passim Obscuri nostri offensi memorant. In album universitatis Coloniensis die 8. Oct. a. 1495. rectore Henrico Maengolt sic inscriptus est: „Hermannus Buschius Monasteriensis ad Iura iuravit. Et quia Domino Rectori multum familiaris ac conterraneus fuit et est Et quia equestris ordinis et in humanitatis studiis non vulgariter edoctus, quæ quidem poeticæ disciplinæ studia in hac nostra Universitate studii Coloniensis ad annum fere professus est, huiusmodi pecunias debitas universitati nec Rectori exsolvit, sed pro bedellis solvit album denarium.“⁴ Tum inter eos qui Wittenbergæ sunt „intitulati a. 1502. a festo divi Lucæ Evangelistæ ad primum Maii Sub Rectoratu . . Martini Polich de Mellerstadt“ legitur „Hermannus Puschius pasiphilus monasterien. artis oratorie atque poetice lector conductus“.⁵ E Rostochio a. 1501. exeunte

1) Cf. Hutt. Opp. I. p. 131. v. 19. 2) Cf. Hutt. Opp. III. p. 73. ad v. 164. not. 159. Ibi laudatis scriptoribus iam adicienda est dissertatio H. I. Liessem de Herm. Buschii vita et scriptis. Bonnæ 1866. 8°. 3) Epp. O. V. I. 19. II. ante 63. ed. n. p. 29. 284. c. comm. ad hos locos. 4) Liessem I. c. p. 16. 5) Förstemann Alb. Viteberg. p. 2.

aut ineunte sequenti Gryphiswaldiam, indeque Wittenbergam venisse Buschium computat Liessemus⁶, cum Krabbius⁷ circa a. 1503. Rostochium et Kosegarten⁸ Gryphiswaldiam intra annos 1502. et 1504. venisse illum censuissent. Nec Wittenbergæ diu mansit migrator Buschius, nam æstate a. 1503. Lipsiæ „adscriptus est Hermannus primus eorum, qui ad Nationem Saxonum pertinent et solvit decem florenos“, ibique „Ioanne „Breytenbach decano dignitatem baccalaurei legum“ assecutus est⁹. Ibi docentem Trithemius epistula d. 1. Mart. a. 1506. data¹⁰ ad sobrios et puros mores sanitatisque recte tuendæ curam paterne admonet: „Admonitionibus nostris (inquit) et parcas et adquiescas oramus: tu enim quod te diligamus non ignoras, et nos quod freno indigeas scimus“. Lipsia a. 1507. relicta Wittenbergæ non diu moratus cum Ricardo Sbrulio Baptistam Mantuanum veteribus poetis præferendum esse contendenti certavit; „ideo, pergit Hamelmannus¹¹, Buschius regreditur Lipsiam, ubi „interim priores barbari lectores conspiraverunt contra eum, ideo effecerunt opera Hieronymi Emeseri apud Ducem Georgium, ut a. 1511. „cum *Aesticampiano*¹² eiiceretur. Sic regreditur in Saxoniam, subsistens „Magdeburgi, et voluit quidem ibi legere, sed impeditur a barbaris, „digressus Brunswigam, ubi admittitur . . . discedens venit Hildesium, „ubi Canonicos aliquos habuit cognatos, cum quibus per mensem vixit „. . . ex ea urbe confert se in Schowenbergicum Comitatum, in quo habebat bona hæreditaria, ex quibus cum annuos proventus consecutus „esset, ut ad longiora itinera perficienda paratior esset, abit Mindam „ad fratrem Borchardum, tunc electum Decanum in maiori collegio, ubi „reperit Bartholomæum Coloniensem . . . et cum ibi paululum respirasset Buschius . . . confert se Osnabrugam. . . Mox recurrit Monasterium „ad Langium et alios veteres in scholis condiscipulos: inde profectus „Daventriam ad Aedicollios fratres Gerhardumque Lystrium. . . Inde tendit Amstelrodamum. . . Mox se recipit Alemariam, . . . ubi tunc studia „rexit Ioannes Murmellius, et cum ipsum, carmine aliquo recitato suis „auditoribus commendasset, abit Traiectum ad Gerhardum Noviomagum „historicum. Cum eo pergit Lovanium, ubi in Academia reperit Adrianum Barlandum, Adrianum Traiectensem (qui postea Cardinalis et deum Papa factus est), Iacobum Latomum . . . aliosque plures. . . Ex „ea Academia se in Angliam recipit et ibi cum Io. Coeto, Io. Roffensi „episcopo, Thoma Moro, Vergilio Polydoro et aliis familiaritatem contraxit, et in schola nova Coleti et alibi in Academiis professus est. „interea dum ex Anglia redit, proficiscens per inferiorem Germaniam „fit certior de morte Io. Murmellii subito Daventriæ extincti [d. 2. Nov. „a. 1516.], de cuius obitu in itinere scribit publicum mæroris carmen „ad Rodolphum Langium [cf. Hutt. Opp. III. p. 84...88.]. Interea revocaverat Coloniæ Buschium . . . Hermannus Comes a Newenar, qui eum „vehementer amavit. . . Sed Buschio se mox opponit Orthwinus Gratius,

6) Liessem l. c. p. 29. sq. 7) Krabbe Univ. Rostock p. 260. 8) Univ. Greifsw. I. p. 163. 9) Zarneke ap. Liessem l. c. p. 31. sq. 10) Trithemii Opp. Ff. 1601. fol. part. II. p. 487. sq. 11) Narrat. de Buschio p. 295. sqq. §§ 49. sqq. 12) Falso Hamelm. „*Longicampiano* Mathematico“. Cf. Epp. O. V. I. 17. c. comm. nostro.

„ eius olim condiscipulus et popularis . . . rursum relegatur ex academia „ Coloniensi. Ita opera . . . Wilhelmi Comitis in Newenar . . . promovetur, „ ut suscipiatur in Rectorem et gubernatorem scholæ in inferiori Wesalia „ Clivorum . . .“, quod munus a. 1516. circa diem festum s. Michaelis capessivit¹³, sed iam d. 5. Apr. a. 1518. Cæsario Coloniam scribit Erasmus „ audio Buschium istuc rediisse“¹⁴. Per eos fere annos, quibus Epp. O. V. scriptæ sunt, Buschius Colonia habitabat: Cum Erasmus Rot. ætate a. 1514. ex Anglia Basileam petens Coloniam ingrederetur, Buschius carmine¹⁵ eum exceperit, idemque, cum Erasmus sequenti anno in Angliam reverteretur, nundinis vernis cum eo Reuchlinoque Francofurti convenit¹⁶; et iam antea, d. 30. Sept. 1514. Buschius „ ex ædibus meis Coloniae“ ad Erasmum litteras dederat¹⁷. Coloniae Buschius cum diva virgine comparatur (p. 60¹⁵), Schlauraffo instantias facit (p. 203. v. 176.), cum Cæsario scholares et supposita Ortvinio Gratio abinde trahit (p. 258⁹), et cum Vesaliam abiisset, Ortvinus Gerilambio nuntiat, ‘quod Buschius non est amplius Coloniae’ (p. 257¹⁶). Vere a. 1518. Coloniam redierat Buschius¹⁸; tum Spiræ, ac Lutheri partibus faventem cum hoc in conventu Wormatiensi *πολύροτον* Pasiphilum deprehendimus¹⁹, unde iterum iterumque in aliis aliisque civitatibus, Spiræ, Moguntiæ, Heidelbergæ, Wittenbergæ, veteres poetas, maxime Christianos interpretantem audimus, donec Murgensis universitatis primus historiarum artisque poeticæ professor fieret a. 1526., ubi sequenti anno sexagenario non multo minor uxorem duxit. Ad disputationem contra anabaptistas a Monasteriensibus evocatus, die 27. Aug. 1533. vociferationibus, non argumentationibus victus tantisque rabidæ plebis contumeliis laceratus est, ut mæror ex inquieto viro quietum faceret Dulmæ mense Aprili a. 1534.²⁰ Scripta Buschii, quæ per multa singularibus sub eius nomine editis libellis continentur, sed multa maxime carmina commendaticia in æqualium libris extant. Plenius et commodius quam Burekhardus Buschianos libellos enumerat Erhardus *Gesch. d. W. d. W.* III. p. 95 ... 108. Cf. Hain Repertor. n°. 4157. et Panzer

- 13) Heidemann ap. Liessem p. 65. sqq. 14) Hutt. Opp. I. p. 169²⁷. 15) quod Glareanus ‘ex depravato codice’ exscriptum Erasmo transmisit in ep. d. 5. Sept. 1516. scripta, quæ est in Erasmi Epp. Lugd. 1706. fol. editis coll. 197. sqq. n°. ccvii. 16) Hutt. Opp. I. p. 44. init. 17) Cf. supra Consp. chronol. p. 134. 18) Hutt. Opp. I. p. 169²⁸. 19) Cf. Buschii ad Hutt. ep. Vormatiæ d. 5. Mai. 1521. scriptam in Hutt. Opp. II. n°. ccxxxvii. p. 62. sq. 20) Hoc ei epitaphium scripsit amicus Cordus exeunte sequenti anno defunctus (Cordi Opp. poetica cura Meibomii. Helmæstad. 1616. 8°. p. 524.):

Vidit ut insanos artes iugulare retinctos [*i. e. anabaptistas*]
 Et patriam pessum Buschius ire suam.
 O ait ex istis me Iuppiter erue turbis,
 Ne tantum videam dedecus atque scelus.
 Tum facilis pronò rerum pater annuit ore
 Dignaque promeritum sumpsit in astra senem.
 Hic modo divinam doctis sermonibus aulam
 Mulcet, et ambrosia vescitur ille dape.

Ann. typ. X. p. 205. Nova non nulla addisci possunt ex hoc Ioannis Piemontani MS. Auctarii serr. eccless. p. 9^b 10. exacte transcripto loco:

Hermannus buschius natione teutonicus patria monasteriensis ex Westphalia vir undecumque doctissimus philofophus clarus orator facundus et poetice professionis acutissimus cuius carmina doctissima eciam poete et mirantur et summis efferrunt laudibus diuinarum quoque scripturarum non ignarus vtriusque lingue peritus ingenio subtilis et excellens eloquio clarus et compositus Hic olim fuit discipulus supra memorati hegij a quo in primis grammatices rudimentis ad plenum optime imbutus haud multo post in ytalia ad altiora conscendit maxime in poetica in qua iam cultiorem se habere neminem omnium iudicio comprobatur Scripsit tam metro quam prosa preclara quedam opuscula quibus memoriam sui posteris commendauit De quibus extant subiecta

Ad alexandrum hegium preceptorem suum

Tumultuariorum carminum li ij Sepe numero preceptor

In natalem domini ca j Leta salutiferi

Triplex rosarium beate marie li j Cum deus astriferis

Varia de sanctis li j

Orationes varias

* Epistolas quoque multas ad diuerfos elegantissimas metro et prosa edidit ac Dinersa epigrammata et epistolas commendaticias in varias impressiones Viuit adhuc vt audio apud colonienfes [faxonie duces *inductum et supra scriptum est alia manu colonienfes*] magno in precio habitus a quibus et publico salario vt fertur donatus est annos triginta natus et varia scribit sub Maximiliano rhomanorum Imperatore Illustrissimo et summo pontifice Iulio A°. D. quo *huc* scribimus 1.5.8. [i. e. 1508.]

* (Hic inserenda alia manus p. 10^a adscripsit:)

Epigrammaton de domina li j

Siluarum li j

Oestrum in heuerlingum li j

In perfium commentarium li j

In donatum li j

De litteris li j

De uerficatura li j

In potiora epigrammata Marcialis li j

De dignitate poeseos li xij

Collectanea theologica li plu

Ad iacobum nostrum [*ad marg. al. man. adscripsit ad Iacobum Siberz (i. e. Siberti) Lacensem*] indiculum operum eius ep̄ j

BVTZBACH *vid.* Piemont.

CÆSARIVS, Ioannes, Iuliaci circa a. 1460. natus, Daventriæ primum litteras didicit, deinde Parisiis Ioannis Fabri Stapulensis discipulus fuit; Coloniae rectore Iacobo de Amersfort d. 9. Nov. a. 1491. matriculae univ. sic inscriptus est¹ „Ioannes Cæsarius de Iuliaco ad artes iuravit ... pauper“. Coloniae Græcas litteras præter alios multos docuit Hermannum

1) Kraft in *Ztschr. f. Preuss. Gesch. v. Hassel. 5. Jahrg. August. Berlin 1868. 8º.* p. 469.

comitem Nuenerium, Glareanum, Petrum Mosellanum; anno 1516. 'legit ibi Plinius' (p. 203. v. 177.)², et personatus Ortvinus p. 257¹⁵ lectiones Cæsarii inter poetarum detestandas suppositorum seductiones memorat, ut p. 258⁹ „est querela, quod Buschius et Cæsarius trahunt vobis (Ortvino) scholares et supposita abinde“. Reuchlinistam fuisse Cæsarium, vel si non inter Capnionis defensores acerrimos recenseretur³, aperte tamen doceret tum id quod infra art. Groningen dicemus, tum ipsius ad Erasmus epistola d. 30. Jul. a. 1517. data⁴ et Erasmi ad illum datæ, quas repeti curavimus⁵. De Cæsario Hartzhemius⁶ „cum novis erroribus favere videretur, coactus fuit solum vertere⁷, apud Guilielmum Neuenarium et Mœrsensem comitem benevolo hospitio exceptus [tum postquam Monasterii in Rudolphi Langii ædibus habitans in Cameneri Murmellique schola Græcas litteras aliquamdiu producerat, Coloniam reversus] videtur resipuisse ab errore et ad catholicæ ecclesiæ gremium rediisse. Obiit [cælebs in summa egestate] Colonia, ubi medicum quoque egisse Desselius rettulit, a. 1551; nonagenarium testatur Petrus Mersæus, et in collegio fratrum S. Hieronymi *am Weydenbach* . . . sepultum esse, addito hoc epitaphio . . .

A puero colui musas studiosus honestas . . .

Vide præf. Ioa. Sturmii ad Hermann. archiep. Colon. in tomum II. orationum Ciceronis, quo loco plura de Cæsario. . . Quæ de eo Ioa. Piemontanus in MS. Auctario Scriptor. ecclesiasticor. fol. 151^b habet, hæc sunt:

„Iohannes cesarius natione germanus patria juliacensis vir in litteris humanitatis atque in divinis scripturis studiosus ingenio pollens et sermonis claritudine scripsisse fertur quedam exacte latinitatis opuscula metro prosaque elaborata quibus noticiam sui nominis studiosis significavit legi eius carmen in stychologiam jacobici gaudensis [*in marg.*: et epistolam et argumenta in epistolas flacci horatij] cetera nondum vidi Viuit adhuc dauentriensis litterator.“

Vitam Cæsarii descripserunt etiam Bælius h. v. et *Erhard Gesch. d. W. d. W.* III. p. 292 . . . 296. Scripta Cæsarii secundum Hartzhemium, qui sua maxime e Foppensio h. v. desumpsit, hæc sunt: Introductio Iacobi Fabri Stapul. in arithmet. Boethii. Colon. 1513., *Ars supputandi* . . ., S. Augustini de progressionem numerorum, *Dialectica* a. 1532. et sæpius edita, Horatii epistolæ. Colon. a. 1522. in 8°, Plinii hist. nat. Colon. a. 1524. [cf. not. 2.], Plinii libri II de medicina piscium. Arg. 1534., Boetius de consol. philos., *Rhetorica* in VII libb. digesta, primum Colon. a. 1535. [etiam Lugd. a. 1546. 8°.] edita, Diomedes grammaticus. Colon. 1536.

Cum ad alios quoque Epp. O. V. locos illustrandos commode faciat, subiungimus Agrippæ a Nettesheim (ad Cæsarium, suum quondam præceptorem) epistolam

2) Cæsarius a. 1524. edidit Plinii historiam naturalem, Colonia in ædibus Eucharri Cervicorni, in fol. et 4°. (cf. Panzer Ann. typ. VI. p. 390. n°. 396. 397.) emendavit sive mutavit Hermolai Barbari exemplum multis locis. Huttenuum antea de Plinio edendo cogitasse vidimus Hutt. Opp. II. p. 446. 3) Hutt. Opp. I. p. 131¹⁷. 4) Erasmi Epp. L. B. 1706. fol. Append. n°. clvii. 5) Hutt. Opp. I. p. 149. sq. n°. lxi. et p. 169. sq. n°. lxxvii. 6) Bibl. Colon. p. 165. 7) Cf. infra repetitam epistolam Agrippæ a Nettesheim.

lector Rzf.

(Epp. II. 60.) supra p. 153. indicatam, qua Schelhornius quoque (Amœnitt. XI. p. 15. sqq.) bene usus est quamque nimio errore C. Krafft (*Ztschr. f. preuß. Gesch. von Paul Hassel. Berl. 1868. p. 476.*) ad Lutherum scriptam putavit, ex edit. Lugd. Bering. II. p. 778. sqq., hanc:

„Amicus amico. Intellexi hoc mane, colendissime Cæsar [i. Cæsari], quam nequiter a Coloniensibus Magistris nostris traductus fueris, eorum, ut vocant baddello, nescio quas bullatas nugas merasque sycophantias circumferente. Vehementer (fateor) indignatus sum ut qui omnem hanc iniuriam mihi communem esse existiment. Itaque ad te scribere mox decrevi, dubius autem lamentatoriamne an consolatoriam epistolam dictaturus essem, cumque inter hæc paululum cogitabundus hæsitarem, visum est hanc tibi illatam iniuriam non ulla condolentia, non ulla etiam consolatione, sed ingenti congratulatione prosequendam. Quid enim potuit tibi contingere illustrius quam ab illis vituperari, quibus non nisi optimi et doctissimi quique semper odio habiti sunt? quorum calculo te adnumerari profecto non mediocris gloria. Quis enim ignorat hos esse illos Magistros qui Ioan-nem Campanum [Aesticampanum scribendum esse docet ep. VII. 26. ex qua huc pertinentem locum dedimus supra in Aesticamp.], insigni doctrina et virtute virum, scholis secluserunt? qui Petrum Ravennatem, celeberrimum iuris doctorem, urbe exegerunt? qui Hermannum comitem Nuenarium, eruditissimum virum, nequissimis calumniis in tergo prosciderunt? qui Erasmus Roterodamum, virum et vita et doctrina omnium exceptione maiorem, qui Iacobum Fabrum Stapulensem, unicum peripateticæ philosophiæ reparatorem, insuper mathematicarum humanarumque quarumcunque et divinarum literarum eruditissimum, suis sordibus asperserunt? Sed adversus Ioannem Capnionem Phorcensem, iurisconsultum clarissimum et arcanarum literarum variarumque linguarum peritissimum, tam pertinacissime pugnarunt, donec omnis eorum doctrina, fides, fama, autoritas simul perpetuum naufragium fecerunt, cum vulgatissima per universum orbem eorum inscitæ, ignominie, perfidiæ falsitatisque infamia facta est. En quanta nunc tibi accessit gloria a talibus hostibus incurri. . . . Non est ergo quod indigneris: si te oderint Colonienses Magistri nostri, laus est; si persequuntur, gloria est; si detrahunt, lucrum est. Non est quod doleas, cum hoc eorum odium non tibi, sed illis dedecori et damno sit, qui cum post unam et alteram insaniam indies novas excitantes tragœdias graviore quam ferre possunt, iniurias sibi faciunt perpetuæque ignominie indelebiles notas sibi ipsi inurunt, illos vero quos prosequuntur, insigni afficiunt gloria ac digna illustribus encomiis victoria. . . . Ex ædibus meis Coloniae Anno 1520.

CAMPIS, EBERHARDVS DE, doctus cucullatusque vir p. 288¹⁰ inter Tritheimianos memoratus, etiam ap. Ioa. Piemontanum occurrit, qui in MS. Auctario scriptorum ecclesiasticor. fol. 86^b hæc habet:

„Eberhardus prior monasterii sancti Mathie prope treuerim ordinis sancti Benedicti natione teutonicus patria campensis traiectensis diocesis vir certe in sacris scripturis iugi exercitacione et studio egregie eruditus et in secularibus litteris non infime doctus ingenio excellens sermone compositus metro valens et prosa scripse [sic] fertur pro edificacione fratrum apud Tholeiam [Tholei prope St. Wendel] vbi quondam pluribus annis prioris gessit officium quedam non spernenda eruditionis sue opuscula quibus memoriam sui cum laude ad posteritatem transmisit E quibus extant perpulchri quidem quos more veterum superuacaneis allegationibus incorruptos [sic, puto vero interruptos] declamatorie ad fratres habuit

Sermones de tempore	li j	(<i>Super sententias</i>	li iiij]	(<i>rec. man.</i>)
Sermones de sanctis	li j	(<i>De conceptione Marie</i>	li j]	
<i>Fundamenta theologie</i> (<i>rec. man.</i>)	li j			
Et quedam alia (<i>mihî ignota</i>)				

Hic quondam nostri [*Lacensis*] monasterii monachus cum supradictis [Iohanne Enkhusen cum Gerardo postea abbate s. Mauricii in Theologia, et Wilhelmo monacho] ad Tholeiam missus fuit. Viuit adhuc.

Ziegelbauerus¹: „Apud Treviros in Monasterio S. Mathiæ Eberhardus de Campis an. 1519. in Abbatem electus, vir erat doctus, et optimis moribus præditus, qui et plurima scripsit, quibus nomen suum ad posteritatis noticiam cum summa laude ac gloria transmisit.“

Itaque ad has epp. O. V. non pertinet Everardus de Clivis, prædicatorii ordinis, theologiæ magister laureatus, qui a. 1507. in comitiis generalibus Papiæ coactis studii generalis Heidelbergensis regens institutus, a. 1513. cap. gen. Ianuensi affuit provinciæ Teutoniæ diffinitor, et biennio post electus eiusdem prior provincialis capitulo Romano sedit, atque d. 4. Dec. a. 1524. obiit, ipse quoque auctor Commentariorum in quattuor libros sententiarum, de quo quæ Hartzhemius² habet, ex Echardo³ transcripta sunt.

Ab utroque Everardo diversus est Ev. de Amersfordia, quem cum Iacobo Tymæo Amersfortio eundem fuisse nonnulli opinati sunt. Amersfordiensis bursam Laurentianam rexit circa a. 1490., eandemque post eum Tymæus circa a. 1497.; uterque commentaria in Aristotelem composuit⁴. Huius Everardi sunt Commentaria librorum 'de celo et mundo Aristotelis iuxta viam venerabilis domini Alberti Magni et processum magistrorum regentium Colonie in bursa Laurentii', de quibus vide Hain. n°. 6756. sq.

- 1) Hist. rei liter. ord. s. Bened. Aug. Vind. et Herbip. 1754. fol. part. I. p. 102.
 2) Bibl. Colon. p. 75^b. 3) Serr. ord. prædic. II. 58^b. 4) cf. Foppens Bibl. Belg. p. 269. et 540.

CAMPOFLOR, Campus Floræ, ut a Pompei amata¹, sive a dea Flora² appellatum alii olim putaverunt, verius alii cum Andrea Fulvio a floribus, quibus consitus fuerat (*campo de' fiori*) antequam eum medio fere sæculo xv. „tunc temporis neglectum atque in equorum pascua redactum lapidibus stravit et ornavit ædibus iuxta basilicam sancti Laurentii in Damaso et maximo sumptu instruxit“ Ludovicus Scarampa sive Mediarota cardinalis ac strenuus terra marique belli dux³. Partem facit regionis septimæ (*rione della regala*). In hoc campo hæretici summo supplicio olim afficiebantur; quæ tamen unica causa non fuit, ex qua Hochstratus cum Meyero per eum deambulare amabant; sed quod ibi Teutonicos expectabant inque hospitio ad campanam in campo Floræ deversati erant, Hochstratus ideo scribere fingitur (I. 48.), quod tum palatium cancellariæ apostolicæ prope hunc campum a cardinale Raphaele Riario (qui procul dubio est Cardinalis prope campum floræ II. 66. memoratus) exædificatum et tribunal, quod in causis quoque fidei cognitionem et bullarum plumbandarum dispensationumque episcopis decernendarum ius habet, in

- 1) Plutarch. Pomp. cap. 53. cf. cap. 2. 2) Lactant. Inst. div. I. 20. 3) Ciaconii Vite pontiff. II. p. 919. sqq.

novum hoc palatium translatum est. item ad principales huius palatii portas bullæ, monitoria, constitutiones consistiorumque habendorum edicta affixa publicantur. Constat autem hæc Cancellaria vicecancellario sacræ Romanæ ecclesiæ, direttore, parcis maiore et minore, abbreviatoribus, summistis, scriptoribus, secretariis, plumbatoribus, equitibus, cubiculariis, scutiferis, protonotariis et ceteris apparitoribus. — De campo Floræ cf. descriptiones urbis Romæ⁴.

4) e. gr. Nardini. Rom. 1666. 4°. p. 358. sq. Platner et Bunsen etc. Stutg. 1842. 8°. III. 3. p. 433. sqq.

CANIS, Magnus et Minor (p. 49⁵). Magnus Hundt de Magdeburgk (Parthenopolitanus) natus anno 1449., artium liberalium magister, medicinæ baccalaureus, ad gradum theologiæ baccalariatus præsentatus et assumptus, collegii principis minoris collegiatus annis 1499...1519.¹, decanus a. 1497.², rector universitatis Lipsiensis a. 1499., mortuus est a. 1519. d. 3. Mai. Scripta eius secundum Panzer³ et Hain⁴ sunt hæc: Compendium totius logicæ Parvulus Antiquorum nuncupatum⁵, Expositio Donati secundum viam doctoris sancti⁶, quæ Buschio stimulandi ansam dedisse videtur (cf. p. 48³⁵), Tractatus de diffinitione secundum doctrinam doctoris sancti⁷, Introductorium in universalem Aristotelis physicen Parvulus philosophiæ naturalis⁸ vulgariter appellatum⁹, Anthropologium de hominis dignitate¹⁰, ad quod auctor anatomiam docebat. Inter viri scripta quæ post annum 1500. prodierunt, Köhler¹¹ habet etiam Brevem interpretationem regularum iuris libri Sexti, sed hanc non Magdeburgensi Hundtio, sed Patavino ICTo Ioanni Iacobo Cani, auctori libelli 'De modo studendi in iure', adscribendam esse patet, quamvis ea a recentioribus non indicetur, neque a Panzero¹² neque ab Hainio¹³ neque a Savinio¹⁴ neque a Stintzingio¹⁵. De Magno Cane sic habet Ioannis Piemontani MS. Auctar. serr. ecclesiasticor. fol. 132^a:

Magnus hunt natione teutonius patria peopolitanus franco orientalis [! sic ex Parthenopolitano Wirceburgensem Franconem facit Butzbachus] homo bonarum artium studiosissimus et egregie eruditus ingenio pollens et eloquio qui in gymnasio lipzensi multis amicis liberales docendo artes gloriosam vndique sibi famam acquisivit scripsit

De eisdem artibus vt audio

Compendium perpulchrum . . . li j

Et quedam alia nondum mihi cognita Vinere adhuc dicitur philosophando 1. 5. 9. [i. e. 1509.]

- 1) Zarncke Abhandll. p. 765. n°. 55. 2) ibid. p. 810. n°. 176. 3) Ann. typ. V. p. 256. X. p. 425. 4) Repertor. n°. 9031...9040. 5) anno 1493. et sæpius. 6) a. 1498. et sæpius. Partem libelli cum multis Arguitur, Nota et Queritur repetiit Zarncke Brants Narvenschiff. p. 348. sqq. 7) sine loco et anno. 8) Cf. infra art. Parvulus phil. nat. 9) et sine anno et a. 1500. 10) anno 1501. 11) Fragmente zur Gesch. Leipz. I. p. 132. sqq. 12) Ann. typ. V. p. 126. X. p. 213. 13) Repertor. n°. 4321...4333. 14) Savigny Gesch. des R. R. im M.A. III. p. 538. VI. p. 484. 15) Gesch. der popul. Lit. p. 35.

Minor CANIS, item Magnus Hundt Magdeburgensis, nescio an prioris filius, item collegii principis minoris collegiatus per annos 1520...

1532.¹ et in matricula facultatis artium Lipsiensis ad annum 1521. legitur: Magnus Hundt Parthenopeus, duc. C. med. studiosus. Pentec. : 5. Nativ. Mariæ : 36.⁴

1) Zarneke Abhdll. p. 765. n.º. 72. 2) *ibid.* p. 813. n.º. 224.

CANTIPRATANVS; Thomas *vid.* Boethius.

CAPNIO *vid.* Reuchlin.

CARAVAJAL *vid.* Bernardinus.

CARBACH, Nicolaus, de quo præter ea quæ supra¹ relata sunt, id est Moguntia cum 'legentem pro scholaribus exposuisse Titum Livium' et 'in poesi', et cum Wolfgango Angstio imprimendis libris ibi navasse operam, id est correctoris (in officina Schœfferiana) munere functum esse², nihil mihi constat³, nisi quod Germanici Livii, qui Moguntia apud Ioannem Schœfferum anno 1523. prodit, librum xxxiii. non integrum cum posteriore libri xc. parte, et eius qui ibidem anno 1533. prodit, etiam libros lxi. xlii. vertit. Ad eum Livium quem Huttenus Alberto archiepiscopo dedicavit⁴, Carbachius adiectis annotatis præfatus est 'Moguntia Idibus Martiis. M.D.xix.' et ad Germanicum illum anno 1523. editum epilogum eodem anno scriptum adiecit.

1) Epp. O. V. p. 203. v. 162. et 270¹³. Hutt. Opp. p. 251³.sq. 2) Cf. etiam Hutt. Opp. I. p. 365²². 3) Carbach s. Karbach nomen non nullorum vicorum, et unius Rhenani et plurium Franconicorum est. ex aliquo eorum, Rhenano opinor, Nicolaum nostrum oriundum fuisse indeque, ut tum fere moris fuit, ei quasi familiare nomen factum esse conicio. 4) Cf. Hutt. Opp. I. num. cx. et Indic. bibliograph. Hutt. num. xxii.

CARDINALIS prope Campoflor. *vid.* Riarius, Raphael.

_____ sanctæ Crucis *vid.* Bernardinus Caravajal.

_____ sancti Chrysogoni *vid.* Hadrianus.

_____ sancti Eusebii *vid.* Accoltis, Petrus de.

_____ sancti Marci *vid.* Grimanus, Dominicus.

CAROLI EPISTOLÆ (p. 12⁸). Carolus Manneken sive Mennigken, Latine Virulus, Flander, studii Bononiensis magister, regens Lovanii in bursa lili, qui obiit anno 1493. ætatis 80., scripsit Epistolarum formulas, quas, ut iam Erasmus censet, nunc nemo dignetur sumere in manus; huius libelli formularis, olim celebratissimi, exempla recenset Hain¹; Bebelius² eum damnat his verbis: „... cum Plinius iunior dicat stultissimum esse ad imitandum non optima quæque proponere, nullum tamen invenies omnino, qui aliquid tuo more post se reliquerit, nisi Carolum quendam [Mennellium appellat paulo ante, nam Suevis Flandricum Manneken est Mennel], ut opinor Burgundum, cuius epistolæ undique circumferuntur, velim perpetuo silentio vitam transisset, quam tot egregia ingenia seducit, et in perpetuum errorem allicit, ut multo melius fuisset nihil scripsisse, quam adeo indocte prolabbasse. Scripsit enim salutationes plurimas non

1) Repertor. n.º. 10659...10687. 2) Commentaria epistolarum faciendar. Phorce 1510. 4.º. fol. 1^b.

modo non mundas, sed etiam ab omni latinitate descendentes [abhorrentes]. O quot futuros scio qui macerantibus linguis me inhoneste lacerabunt, vociferantes 'quid conaris floccipendere hominem cuius vestigia sequi non es dignus?' Fateor multo me doctiorem fuisse [scilicet Carolum], sed ingenium suum non contulit ad hoc, ut lectu dignum posteris relinqueret aliquid, sed iactabundus effudit ea quæ ab omni antiquitate abhorrentia sonant nescio quid barbarum et rancidulum. Tum³ 'contra epistolas Caroli' pugnans incipit: „Scripturo mihi contra ineptias epistolarum cuiusdam Caroli, ut ex eius scriptis facile liquet Burgundi, tota Germania in me eiiciendum et explodendum conspirabit, adeo sacer et celebri nomine est apud nos, ut præripuisse palmam omnibus qui modo in conscribendis epistolis operam locarunt, existimetur, nec quisquam epistolas se confecturum sperat, nisi eius copiam habuerit“. De vita Caroli ex Foppensio⁴ repetimus hæc: „Carolus Virulus. Quasi *Homuncione* dicas, vulgo *Manneken*, patria Casletensis Flander, Pædagogii Liliensis Lovanii (quod inter quatuor Facultatis Artium Scholas antiquissimum est) primus Institutor et per annos plures Rector, dum illic simul cum philosophicis artibus, humaniores quoque litteræ olim tradebantur. Scripsit Formulas Epistolarum in omni genere scribendi, quas ipse suis in Lilio prælegere solebat, excusas primum anno 1482. . . . Ex quibus animadverti potest, quæ fuerit infantia Lovaniensis literarum sermonisque Latini, ut ita dicam, balbuties. In quas proinde ut barbaras merito incurrit Erasmus libro de conscribendis epistolis. 'Iam apud Italos' inquit 'cœperant reviviscere bonæ litteræ, cum Lovanii magne cum applausu legerentur Caroli cuiusdam. . .'. Memoratu hic dignum est, quod de eodem Virulo scribit Io. Lud. Vives libro iv. de tradendis disciplinis: 'Vellem' inquit 'ut docti aliqui delectarentur eo more, quem fuisse Caroli cuiusdam Viruli narrari audiebam Lovanii, hominis non perinde litterati, ut boni: nec illi ingenium aut diligentia defuit, sed locus et tempora. . .'. Ceterum Virulus Lovanii sepultus quiescit apud Canonicos Regulares S. Martini, in templi Choro, cuius fere solus fundator exstitit. In eius Sarcophago sic legitur . . . „præfuit Pædagogio Lili . . . sex et quinquaginta annis. . . Obiit autem v. Idus Maii . . . anno cto.cccc.xciii. agens annum ætatis octogesimum“. — Subicimus ex Ioannis Piemontani⁵ MS. Auctario scriptor. ecclesiasticor. p. 57^b hunc articulum: Carolus burgundijs latine eloquentie singularis amministrator grammaticus et orator haud insignis apud litteratores et grammaticistas plus merito magno in precio habitus ingenio subtilis et blandus eloquio Scripsit pro scholasticorum usu quedam opuscula quibus nomen suum longe lateque divulgavit e quibus extant eius plurime epistole quarum iam frequens in gymnasijs studiose iuuentuti a simplicioribus ludimagistris inculcatur erudicio Nam istorum scilicet caroli joannis horide pontij lescherii ceterorumque huius modi epistolandi tradiciones vel potius depravationes a quibusdam bonarum litterarum studiosis penitus et omnino teste bebellio sunt vitande et detestande Vide de hoc bebellii contra illosce inuectiones Claruit tempore ñc. —

3) Commentaria epistol. faciendar. Phorce 1510. 4°. fol. xix^a. . . xxv^b. 4) Bibliotheca Belgica cur. et stud. Ioa. Franc. Foppens. Bruxell. 1739. 4°. p. 163. sq.

5) Cf. infra art. Piemont.

CASPAR, 'prædicator ex Kempten, sacræ theologiæ licentiatus, propediem magister nostrandus' (p. 250¹⁵), qui 'habet causam sacri olei contra quosdam monachos qui habitant extra muros Kempten etc.' (p. 250²⁶). De hac causa memoranda est epistula Adelmani ad Pirczheimerum Augustæ d. 19. Dec. a. 1517. scripta¹: „Misi tibi ridiculam ac detestandam monachorum civiumque in Chempten contentionem de inoleatione Christifidelium (ut verbis eorum utar) inter eos exortam, in qua dum unus quisque se pro sua libidine ac affectione defendit, ultra tria millia numerorum aureorum impensa seu potius effusa sunt, ac quid adhuc impendendum sit, incertum est. Vide, mi Wilibalde, quæ humanitas, quæ religio, quæ charitas, maxime apud eos qui sibi ea nomina usurpant. Fovent hanc discordiam in primis prædicator in eo loco, ut videbis, ac multi qui se theologos appellant; qui utinam tanti concordiam rectæque vitæ institutionem facerent, quanti nominis iacturam ac gloriam, forsitan se melius Christiana res publica haberet. . .“.

1) apud Heumann. Docum. literar. p. 165. sqq.

CASVS LONGI SVPER INSTITVTIS, quem 'librum multum practicum et excellentem, mirabilem et valde declarativum' Petrus Steynhart Romæ invenit (p. 214^{18. 894}), sunt 'compositi per willehelum doctorem legum filium domini Accursii bone memorie egregii legum doctoris', ut Moguntinensis ms. codex aperte testatur¹. Durius quam obscurus noster Steynhartus olim, nuper clarus noster Stintzing² de opere iudicavit sic: „Die Form der Behandlung des Stoffs ist so oberflächlich, oft geradezu einfältig, daß sich die Schrift keineswegs über den Rang einer populären Schrift erhebt. Man würde sich aber sehr getäuscht finden, wenn man mit den Erwartungen, welche der Name Casus und seine ursprüngliche Bedeutung erweckt, an dieses Werk heranträte. Denn die eigentlichen Rechtsfälle bilden in ihr so wenig die Hauptsache, daß sogar nicht wenige Titel der Institutionen abgehandelt werden, ohne daß auch nur etwas den Casus Aehnliches abgehandelt würde. Der Hauptsache nach enthält die Schrift vielmehr kurze Inhaltsübersichten der Titel mit Erläuterungen. Zunächst nämlich werden die 'partes' jedes Titels hingestellt, d. h. angegeben, welche Gegenstände darin erörtert sind. Daran schließt sich die Angabe, in welchen Paragraphen die einzelnen partes enthalten sind; und damit ist der Inhalt vieler Abschnitte erschöpft. In den längeren Abschnitten folgen dagegen nun die Casus zu jeder pars. Diese aber bestehen meistens darin, daß Fragen über den Inhalt aufgestellt werden, und zwar in Form directer Rede, als wären sie an den Lehrer oder an Justinian gerichtet; und die Antwort erfolgt in derselben Form.“ — Wilhelmus tertius Accursii filius, natus anno 1246. Bononiæ iuris utriusque doctor factus docuit donec anno 1274. inter proscriptos ex patria expelleretur. post uxorem amissam sacris ordinibus susceptis Gallica Hispanicaque beneficia sibi comparavit, deinde in Italiam reversus capellanus summi pontificis et auditor rotæ factus est. Efflagitantibus scholaribus anno 1297. ex urbe Roma Bononiam summo cum honore revocatus est, ut Digestum novum doceret, qua cathedra post annum relicta ad honores Romanos reversus ante annum 1314. mor-

1) cf. v. Savigny *Gesch. d. R. R. i. MA.* vol. II. (ed. II.) p. 334. 2) *Gesch. der populären Lit. des röm. kanon. R. in Dtschld.* Leipz. 1867. 8°. p. 63.

tuus est. Vitam viri exactius scripsit Maurus Sarti³, quem fere secutus est Savinius⁴. Casus longi sæpius quam apud Savinium⁵ et Stintzingium⁶, quibuscum conferendus est Hainius⁷, relatum est, editi sunt. exemplum ibi non indicatum, quo ipse utor, infra⁸ indicavi.

3) De claris archigymnasii Bononiensis professorib. tom. I. part. I. Bonon. 1769. fol. pagg. 188...192. 4) cit. *Gesch. d. R. R. V.* p. 331...337. 5) l. c. p. 349. sq. 6) lib. not. 2. cit. p. 62. 7) Repertor. n°. 4663...4666. 8) Casus longi super | institutis | (I[ohannis] P[arvi] sign. typogr. cum inscr. ICHAN PETIT.) In fine est: **¶** Casus longi sup institutis pariß im|p[re]ssi Imp[er]is Iohannis parvi biblio|pole parifiens Finem ceperüt xxvii octo|b[is]. Anni domini millefimi|quingente|fimi|secundi Deo sint gratie. (104 folia 4°. sign. a...m.)

CATHOLICON *vid.* Ianua, Ioannes de

CELTIS, ut ipse scribebat, *Celtes* secundum alios, Conradus, de cuius cognomine, quod fuit Protucius¹, pariter ac de Germanico familiae nomine, quod alii *Meißel* sive *Pickel*, alii *Schefer* sive *Scheffer* fuisse putant², adhuc disputant scriptores, Wipfeldi prope Suenofurtum d. 1. Febr. a. 1459. natus³, in Epistolis O. V. tantum ut Georgii Sibuti Vindobonensis præceptor memoratur (p. 267⁷): nam poeta inter æquales longe celebratissimus, ipse artis versificandi carminumque auctor, atque inter Germanos primus ab ipso Cæsare Friderico III. rogatu Friderici Saxonie ducis laurea coronatus Norimbergæ d. 18. Apr. a. 1487⁴, Vindobonæ decesserat d. 4. Febr.⁵ a. 1508., quo tempore neque Reuchlini causa neque tota hæc Obscurorum fabula sive historia potius agi cœperat. De Celtis vita multi scripserunt⁶, inter quos eminent Klüpfelius. paucis nos defun-

1) In hoc nomine, ut alias nugas omittam, mihi quoque Græcum *τύκος* (s. *τύχος*) latere videtur, sive Celtis sese instrumentum quo *προτυνίζεται*, quo marmor sculpiri, ut statua inde perficiatur, sive *πρωτον τύκον*, principalem celtem, esse significare voluerit. sed illud veri similis quam hoc quod Protucius scribendum fuisset. Certe somnia sunt quæ de vico natali *Protuch*, qui nusquam exstat, non nulli scripserunt. Quid si scivissent Petrum Mossellanum a vico natali *Bruttig* Protegensis cognominatum fuisse? 2) *Meißel* sive *Pickel* vel *Bickel* nihil nisi versio vocabuli 'celtis' est, et hoc quidem nomen, *Pickel*, præferunt, quod id Franconicarum familiarum non infrequens est. Qui *Schefer*, *Scheffer*, *Schäfer* Celtim nostrum fuisse scribunt, argumento utuntur, quod Celtis, quem Erfurtum venisse constat, in matricula huius universitatis non legitur, legitur autem 'Conradus Schefer de Sweynfort'. Cf. *Erhard* II. p. 4. sq. 20. 3) Ipse „Celtis ad Mœni generatus undas“ „Februus natus quid agam calendis...“ 4) Secundum alios a. 1491. cf. Klüpfel I. p. 78. sqq. Erhard II. p. 23. sqq. 5) Epitaphium habet: Θ AN. ΧΡΙ. Μ.Δ.ΥΙΙΙ. ΙΙ. ΝΟ. ΦΕΒΡΥ. ΥΙΧ. ΑΝ. ΧΛΥΙΙΙ. ΔΙ. ΙΙΙ. Cf. Scheybii ed. tabulæ Peuting. Vindob. 1753. fol. p. 34. Klüpfel I. p. 212. Eder Catal. rector. Vienn. 1559. 4°. p. 52.: „A. 1508. Rector 261. M. Theodoricus Renanus Slestatinus. 4. Februarii moritur hic Viennæ Conradus Celtes primus in Germania Poeta Laureatus“. 6) Vita Celtis præmissa est eius odar. etc. exemplo a societate litteraria Rhenana edito Argentorati ex offic. Schureriana a. 1513. 4°. — Tritheim. not. 11. cit. Cf. Gesneri Bibl. — Io. Fichardi Viror. illustr. vitæ. vol. I. Ff. 1536. 4°. — Henr. Pantaleonis Prosopogr. Bas. 1565. fol. II. p. 470. — Melch.

gemur. Ut ex Fuldensibus muris Huttenus, ne monachus feret, ita Celtis, non nobilibus quidem sed tamen honestis et apud primores Franciæ honoratis parentibus ortus, cum prima litterarum elementa, ut tum dorsis capitibusque tradebantur, domi hauserat, ne vitium culturæ, quod volebat parens, vitam dederet, conscensa rate Coloniam fugit, ubi d. 9. Oct. a. 1477. immatriculatus⁷ in bursa Montana, tum a Valentino Engelhard de Geltersheim recta, scholasticæ philosophiæ studere cœpit. In matricula Heidelbergensi ad a. 1484.⁸ legitur: „Conradus Celtis Franco“, cui nomini recentior manus adiecit⁹ „insign. Poeta et Polyhist.“ Ita

Adami Vitæ Germanor. philoss. Hdlb. 1615. 8°. p. 29...32. — Aub. Miræi Bibl. eccl. Antv. 1639. fol. p. 267. [pro 279]. — Ger. Io. Vossii de historic. Latt. L. B. 1651. 4°. p. 641. sq. — Petr. Lambecii Bibl. Vindob. 1665. fol. I. p. 31. sqq. — Paul. Freheri Theatr. viror. erudd. Norimb. 1688. fol. p. 1435. — Hier. Gundling. in Obs. select. tom. I. Ff. 1708. 8°. art. 1. et maxime ex hoc: Hübner Bibl. hist. Hamb. centur. VI. c. 30. — Reimann Einleit. in die histor. Litt. Halle 1709. p. 410. ff. — Iac. Burckhard de L. L. in Germ. fatiis. part. II. Wolfenb. 1721. 8°. passim. — I. C. Kleibert progr. de agnom. et patria C. Celtis. Suenofurti 1724. fol. — Io. Alb. Fabricii Bibl. Lat. med. inf. æt. Hamb. 1734. 8°. I. p. 1019...1023. — I. G. Rupprecht orat. de soc. lit. Rhen. Ienæ 1752. 4°. — J. P. Nicéron's Nachrichten v. Baumgarten. Halle 1755. 8°. XII. p. 327...335. — Jac. Brucker Ehrentempel. Augsb. 1747. 4°. p. 126...132. — Jöcher Gel. Lex. Lpz. 1750. 4°. I, 1800. sq. — Will Nürnb. Gel. Lex. Nürnb. 1755. 4°. I. p. 190...192. und Fortsetz. v. Nopitsch, Altd. 1802. 4°. I. p. 155...162. — H. E. Rumpel progr. de C. Celte. Erford. 1762. 4°. — Chph. Saxi Onomastic. Trai. ad Rh. 1777. 8°. II. p. 520. — Mich. Denis, Wiens Buchdruckergesch. Wien 1782. 4°. p. xvii. 8. sqq. — Engelb. Klüpfelii de vita et ser. C. Celtis Protucii ... ed. I. C. Ruef et Car. Zell. partes II. in 4°. Friburgi 1827. — H. A. Erhard Geschichte d. W. d. Wissensch. Bd. II. Magdeb. 1830. 8°. p. 1...146. und Art. 'Celtis' in Ersch u. Gruber's Encyclop. Bd. XXI. p. 135...141. (1830. 4°.) — C. J. Ruith Kurze Skizze v. ... Celtis. Würzb. 1852. 4°. — K. Endlicher in Hormayrs Archiv 1830. (?) — L. Häusser Die Anfänge der klass. Studien zu Heidelberg. 8°. p. 23...30. — F. J. v. Bianco Die alte Univ. Köln. 1855. 8°. I. p. 667. sq. — Jos. Aschbach, Roswitha u. Conr. Celtis, in Sitzungsberichten der kais. Akad. der Wissensch. LVI. Bd. Heft 1. Wien 1867. 8°. S. 1...62. (Roswithæ opuscula a Celte sodalibusque conficta esse frustra demonstrare voluit auctor. non nulla vero utilia nova de Celtis vita scriptisque continet commentatio.) Quæ ex eiusdem auctoris disputatione „Die früheren Wanderungen des Conrad Celtis und die Anfänge der von ihm errichteten gelehrten Sodalitäten“ relata sunt in Sitzungsbericht. 1861. n^o. xxi. p. 33. sq. infra not. 15. adnotavimus. 7) In Coloniensi matricula ad a. 1477. legitur: „In die S. Dionysii martyris etc. Conradus Zeltis non iravit, quia minorennis est; et Dominus Andreas de Thenlohen, Baccalaureus in theologia formatus, fideiussit pro eo in forma consueta; et quia medius pauper fuit, solvit 8 Schilling.“ Klüpfel I. p. 54. 8) Schwabius quidem (Syllab. rector. Hdlb. p. 76.) hanc inscriptionum ad annum 1487. repetiit. sed vide contra Klüpfel. I. p. 58. not. 6. 9) Recentiore manu esse quod iam Klüpf. l. c. suspicatus fuerat, aperte testatus est Häusserus (Die Anfänge der klassischen Studien zu Heidelberg) p. 24.

Trithemius¹⁰ quoque Celti familiarissimus triennio minor natu amicus¹¹, de eo iudicavit: fuit „vir undecunq̄ue doctissimus, philosophus clarus, orator facundus, astronomus et cosmographus insignis, et poeta laureatus, divinarum quoque scripturarum non ignarus, utriusque linguæ peritus, ingenio excellens et disertus eloquio. scripsit tam metro quam prosa quædam præclara opuscula, quibus memoriam sui posteris commendavit“. Reliquam studiis, itineribus, amicitis, honoribus laboribusque ac sodalitatibus litterariis ab ipso conditis quasi refertissimam Celtis vitam brevem latius Klüpfelius et ex hoc fere Erhardus, alii perscripserunt, omnes pro fundamento usi ea vita, quam Rhenana societas litteraria poematis Celtis præmisit, ex qua hæc (quamvis nec omnia bene ad temporum et locorum ordinem disposita sint, neque ultimum vitæ decennium describant) repetisse hoc loco sufficiat: „Motus dein fama Ioannis Dalburgii, Vangionum episcopi, et Rudolphi Agricolæ Heidelbergam adiit [æst. a. 1484.], ibique oratoriam ac poeticam cum linguæ græcæ et hebraicæ prægustamentis hausit. Et mox per Erfordensium, Lipsensium [unde ut Buschius Aesticampianusque hostiliter eiectus est], Rostocensium gymnasium¹² iter corripiciens non parvas pecunias docendo acquisivit. Et ad Italiam profectus Paduæ Calphurnium et Creticum [Marcum Musurum], Ferrariæ [Baptistam] Guarinum, Bononiæ Philippum Beroaldum, Florentiæ [Marsilium] Ficinum, Venetiis [Marc. Anton.] Sabellicum, Romæ Pomponium Lætum audivit. A Roma per Venetias, Ylliricum et Pannonias, Sarmatas adiit, ibique [a. 1488...1490.] astrorum studio vacavit, præceptore Alberto Bruto usus. A peregrinatione Sarmatica rediens Friderici Saxonis ducis familiaritatem nactus, cuius suasu et ductu coronam poeticam a Cæsare meruit, ætatis suæ anno xxxii^o. primusque eius dignitatis titulum et insignia apud Germanos gessit. Quamobrem ad peregrinationem rursus cōversus, cuius avidissimus discendi gratia fuerat, totam Germaniam et eius xv publica gymnasia perlustravit. Primus patriæ linguæ suæ terminos ad quattuor latera conspexit, Primusque eloquentiam Romanam, quantum Germano homini concessum, cum rudimentis Græcæ linguæ in Germaniam retulit, vivendi, loquendi, intelligendique præcepta docens et scribens, multa varietate rerum et opinionum veterum sapientum. Primus comœdias et tragœdias in publicis aulis veterum more egit. Statura erat mediocri, corpore obesiore, facie clarissima, candentibus oculis et grandiusculis, ore decoro, pilo leni, raro et

10) de scriptorib. eccl. p. 390. cf. Catalog. illustr. virr. p. 174. Opp. Ff. 1601. fol. part. I. In Trithemii Chron. Hirsaug. ed. S. Galli 1690. fol. tom. II. p. 636. ad a. 1508. legitur: „Anno Ioannis [Trithemii] abbatis [Hirsaug.] quinto, indict. Rom. xi. in principio mensis Februarii mortuus est Viennæ in Austria Conradus Celtis Protucius, poeta laureatus, vir in litteris humanitatis haud mediocriter eruditus, Græcæ linguæ non ignarus, et Hebræam callens in parte, natione Germanus, patria Francus Orientalis ex Wupfeld prope Schweinfurt oriundus, qui scripsit vario carminum genere iv non parvæ lectionis volumina ... et quædam alia minora prosaice, quorum titulos annotavimus in lib. nostro de scr. eccl. et alio de Germanis. Vixit annis 46. [immo vixit annos 49] et 3 diebus, in Ecclesia Viennensi sepultus.“ 11) Trithemii cum Celte familiaritatis gratum testimonium est illius ad hunc Herbipoli d. 1. Iul. a. 1507. scripta epist. in Trith. Opp. Ff. 1601. fol. part. II. p. 545. sq. 12) Cf. *Krabbe Univ. Rostock* 1854. 8°. p. 256. sqq.

subnigro, et circa tempora parum renodi, barba rara, et eius præcoci canicie, et frontis calvicie¹³. Animo et mente hilari, et vultu gelasino, validudine prospera, sed imbecilli stomacho. . .¹⁴ Quod ad extrema quatuor Celticæ vitæ lustra attinet, de annis 1488...1491., in quos longissimæ peregrinationes quattuorque Amorum librorum inceptio incidunt¹⁴, veriora quam ab aliis nunc ab Aschbachio¹⁵ proposita esse videntur.

13) Pulchram Celtis effigiem ab Haidio excusam habemus in Bruckeri Ehren-tempel ad p. 162. 14) Semel tantum prodierunt CONRADI CELTIS PROTVCII | PRIMI INTER GERMANOS IM-|PERATORIIS MANIBVS POE-|TE LAVREATI QVATV-|OR LIBRI AMORVM | SECVNDVM QA-|TVOR LATERA | GERMANIE FELICI|TER INCIPI-|VNT | Quatuor vrbes tetragonales Germaniæ ad quatuor latera | eius (etc. xylogra-|phice in rotundo sero describuntur, infra quod hi versus:

Qum TOT iam NUTRIAT tellus Germana Poetas
Audent qui cunctis spargere metra plagis
Cur ego TER quinum tacui qui Celtis in annum
Non ausim nostros edere in orbe libros

(In aversa folii r iiii pag. legitur:) Absoluta sunt hæc C. C. opa in | Vienna Domicilio Max. | Augusti Cæsa. Anno M|D. noui seculi II. kalē | Febru. In-|pressa autem | Noribergæ eiusd anni | Nonis Aprilibus. Sub | priuilegio So-|dalitatis | Celticæ nup a senatu ipia|li ipetrato vt n^l9 hæc i decē | ānis i Impii vrbib⁹ inprimat. | (infra signum bibliop. cum litteris) A P. Constat foliis 120 in fol^o. Signatura a...r. (8 folior. a b e f i l m o p q, 6 foll.: c d h k n r, 4 foll. g) Novem paginæ præter primam picturis xylographis, partim Dure-rianiis, implentur. 15) Ex Aschbachii declamatione supra not. 6. i. f. indica-ta hæc repetimus: „... Des Celtes polnischer Reise ist die Zeit von 1488. bis 1490. anzuweisen. . . Er widmete sich an der Univ. Krakau als Scholar den astro-nomischen Studien (bekleidete dort nicht eine Professur der Rhetorik). Von Kra-kau aus bereiste er die polnischen Länder bis an die Karpathen und die Ostsee und lieferte über seine Wanderungen und Beobachtungen eine Anzahl beschreiben-der Gedichte. Es muß aber als eine poetische Fiction seine Reise zu den Lapp-ländern betrachtet werden, deren Land, Sitten und Gebräuche er wie aus eigener Anschauung und Erfahrung schilderte. Sicher aber ist daß er nach dem Muster der platonischen Akademie des Pomponius Lætus, die er in Rom kennen lernte, eine gelehrte Weichsel-Gesellschaft (Sodalitas literaria Vistulana) zu gründen suchte. In Krakau faßte Celtes auch zuerst die Idee zu seinen Reisebildern oder 'libri Amorum'. Er erhielt den Impuls dazu durch die Liebe zu der edlen Polin Hasilina. . . Daß sie keine fingirte Persönlichkeit war und das Liebesverhältniß zwischen ihr und dem Dichter in Wirklichkeit bestanden, wird aus einem bisher ungedruckten, in böhmischer Sprache verfaßten Briefe der Hasilina an Celtes bewiesen. Nachdem der Dichter Polen verlassen und 1490, sich kurze Zeit . . zu Ofen, . . zu Wien und . . zu Regensburg aufgehalten und überall an diesen Orten zur Errichtung einer gelehrten Donau-Gesellschaft (Sodalitas literaria Danu-biana) angeregt hatte, schilderte er im zweiten Buche des Gedichtes die Donau-länder und besang seine neue Regensburger Freundin Elsula. Die erfolgreichsten Wanderungen aber waren die rheinischen, deren Beschreibung er im dritten Buche der Amores seiner Mainzer Geliebten Ursula widmete. Auf dieser Reise war es, wo Celtes mit dem Wormser Bischof Ioh. v. Dalberg, dem Mæcenas der deutschen Humanisten, am 1. Febr. 1491, die Sodalitas literaria Rhenana gründete, als den

Anno 1492. Celtis Ingolstadii oratoriæ poeticæque professor fuit; sequenti apud Ioa. Tolophum amicum Ratisponæ habitans privatim docuit, tum per sequentem hiemem Moguntiae apud Theodoricum Gresmundum degit. vere a. 1494. Ingolstadiensem cathedram iterum ascendit; æstate Trithemium Spanhemii visitavit. Auripoli æstate a. 1496. pestis exortæ causa relicta Heidelbergam concessit, ubi electoris Philippi filios docuit. inde æstate a. 1497. ab imp. Maximiliano Vindobonam evocatus, societate litteraria Danubiana s. Pannonica condita primus bibliothecarius factus eique roganti, ut in Vindobonensi studio generali quinta facultas erigeretur, ab imperatore concessum est, ut ipse in Collegio poetico primarius professor doceret¹⁶, quod, interiectis nonnullis brevioribus peregrinationibus, ab anno 1502. ad mortem usque fecit. — Operum Celtis recensionem videsis ap. Klüpfel¹⁷ et Erhardum¹⁸. Celtem eis adnumerandum esse qui a se confectos confictosque libros pro antiquis venditarunt, recte quidem de Gunthero Ligurino, falso autem de Hrotswithæ misellis comædiis poematisque recentiores scriptores iudicant. Me magis delectat memoria tabulæ itinerariæ ab Celte emptæ Peutingeroque legatæ, quæ 'tabula Peutingeriana', ut fere omnes Celticæ reliquæ, adhuc Vindobonæ adservatur¹⁹.

*eigentlichen Mittelpunkt für die Verbreitung des Humanismus im deutschen Reiche. Daß die weite Wanderung im Sommer 1491. nach dem deutschen Norden zur Bildung eines niederdeutschen Vereines (Sodalitas Baltica oder Sodalitas Codonea) keinen Erfolg haben konnte, davon werden die Ursachen dargelegt. Der Dichter endigt seine Reisebilder mit dem vierten Buche, das er nach seiner plattdeutschen Freundin Barbara benannte. Wenn er am Schlusse seines Werkes von einem bestandenen Seesturm im nördlichen Ocean und vom Besuche der fernen im Eismeer gelegenen Insel Thule erzählt, so liegt die poetische Fiction auf der Hand, da der Dichter, der nur ein paar Monate damals in Niederdeutschland verweilte und dazu einige Wochen in Lübeck ans Krankenbett gefesselt war, nicht innerhalb so kurzer Zeit eine so gefahrvolle und damals nicht gewöhnliche Seefahrt in die entfernte Region des Eismeres machen konnte. Aber er unternahm sie auch nicht 10 Jahre später (1501.), wo sich seine beständige Anwesenheit in Süddeutschland nachweisen lässt. . . . Nach seiner Rückkehr in die fränkische Heimat, im Anfang September 1491., schien Celtes dem steten Wanderleben entsagen zu wollen, da er den Ruf als Professor der Rhetorik an der Ingolstadter Hochschule annahm¹⁶. 16) A. 1498. „Aula inclitæ facultatis Art. Conradi Celtis . . . opera restituta est atque variis exornata picturis.“ Eder Catal. rectorr. Vienn. p. 46. 17) In parte altera supra (not. 6.) laudati operis, quam edidit post I. C. Ruefi mort. C. Zell Friburgi a. 1827. 4°. 18) *Gesch. d. W. d. W.* II. p. 135...146. *Encyclop.* l. c. p. 139. sq. 19) Huius tabulæ itinerariæ, ante Diocletiani tempora scriptæ, sæc. XIII. descriptæ exemplum, quod a. 1490. Spiræ viderat Felix Malleolus, a. 1507. Wormatiæ venale prostant emit Celtis testamentoque legavit amico suo Peutingero. De eo Trithemius (epp. famm. n^o. xli. Opp. Ff. 1601. fol. p. 553.) d. 12. Aug. a. 1507. ad Wilh. Veldicum Monapium, plebanum in Dyrnstein [prope Wormatiam] scripsit: „Orbem terræ marisque et insularum, quem pulchre depictum in Wormatia scribis esse venalem, me quidem consequi posse optarem, sed quadraginta pro illo expendere florenos, nemo facile mihi persuadebit“. Cf. Scheyb tab. Peuting. Vindob. 1753. fol. p. 32. sqq. Mannert tab. itin. Peuting. Lips. 1824. fol. p. 34. sqq. Müllenhoff ü. d. *Weltkarte des K. Augustus.* Kiel 1856. 4°. p. 3. sqq.*

CEREVISIA. Da ea eiusque variis speciebus fuse tractavit Placotomus¹, quem h. l. nominasse sufficit, transcribemus autem, cum non solum ad Langschneideri epistolæ (I. 1.) sed et ad nomen non nullorum in epistolis O. V. passim adhibitorum explicationem faciat, ex æquali libello *De generibus Ebriosorum*² hunc locum³: „Quamvis (fortasse) turpe non sit rem suo vocabulo exprimere, alienas tamen a re ipsa voces fingimus, ut scilicet semper quidem cerevisiam bibentes, videamur tamen diversa velut genera diversis nominibus explicare, quamvis ridicula potius, quam censoria nota digna. quod Erfurdienses (ut a nobis incipiam) suam pinguem et crassam cerevisiam peculiari vocabulo *Schluncz* appellitant nomine sane barbaro et horrido, quod ne barbari quidem intelligunt, puto eo mysterio, quod eandem avidius potantes omnino non intelligibiles, insensati, ne dicam irracionales atque indeclinabiles in quamcunque partem moveas. . . . Lipsensium vero cerevisiam studentes vocant *rastrum*, metaphora puto sumpta ab agricolis, quod quemadmodum hi rastris et sarculis et ligonibus omnem agri duritiam vertunt et emolliunt, ita Lipsensium cerevisia velut rastrum intestina omnia sua acetositate lædit, mouit [sic] et corumpit. Est autem triplex de quo talis est versus *Ein topff scherpentum, czwen rastrum, dat spanque coventum* [Coventum p. 68⁷]. Nihilominus tamen in tam nobili oppido externæ quoque habentur cerevisiæ, ut sunt *Eynbeccensis*, quæ apud nos est optima, *Numburgensis* quæ oculos lædit, *Turgaviensis*, *Belgeranensis*, de qua proverbium est *Belgerana est omnibus sana*; *Wurtzellensis*, *Friburgensis*, et reliquæ id genus. Præterea quis non novit Saxonicas quoque diversis appellari nominibus: *Filtz* scilicet Magdeburgensem, *Mommom* sive *Momum* Brunsvigensem, *Gauße* Goßlariensem. sed præstat alia præterire silentio, ne de re nihili aliquid facere velle videar, cum sint tot pæne cerevisiarum quam civitatum et oppidorum nomina, in quibus et talia quandoque audivi ridicula: *Quitschart*, *Kuswantz*, *Kelberzagel*, *Büffel*. Apud Franckfordianos ad ripam Oderæ *Staffeling*, *Beyderwan*, *Schlipschlap*, *Fitscherling*, *Stampff in die aschenn*, *Stortz den Kerl*, *Batzman*, *Hotenbach*, *Gluckelschan*, *Sperpype*, *Horlemotsch*, *Stroheingen*, *Bastart*, *Rutelop*, *Hellschepoff*, *Lorch*, *Itax*, *Salat*, *Streckepertzel*, *Fertzler*, *Rolings bir*, *Ruseman*, *Allclauß*, *Korvinck*, *Kreßen*, *Mortportner*, *Reißkopff*, *Fidelia*, *Lotenafse*, *Hartenacke*, *Breyppot*, *Muckensenff*, et multa talia quis numerabit? nomina per deum emuscarum quamvis plane ridicula, tamen bibonibus et birolatronibus istis adeo amabilia, adeo auditu iucunda, ut quoties

1) ad Eobani Hessi de tuenda bona valetudine libellum, e. gr. edit. Francof. 1564. 8°. foll. 76^b...114^a. 2) *De generibus Ebriosorum* | et ebrietate vitanda. | *Questio facietiarum et urbanitatis plena: q̄z pulcherrimis | optimozum scriptozum flo-*
sculis referta: in conclu-sione Quodlibeti Erfurdiensis. Anno | Christi. M.D.XX.
Circa autumnale equinoctium Scolastico | more explicata. | (Pictura animalium
bibentium Esel Saw Kalb Schaff Hund Aff Wolf Gans Ber: anser facem, ursus
librum tenet.) In fine libri 14 foliorum in 4°. est: Impressum Nurnberge per Hiero-
nymum Holzjel | Anno dñi. Millesimo quingētesimo decimosextimo | Repetiit libel-
lum Fr. Zarncke, Die Deutschen Univ. i. MA. Leipz. 1857. 8°. pagg. 116...154.
 3) pag. Cij^b sq. edit. 4°. pag. 144. seq. ed. Zarncke.

talium quippiam nominetur, meras Sirenas sese audire putant et iam tum ad ipsas voces sitiant.“

CHRYSOLOGI, Cardinalis sancti. *vid.* Hadrianus.

CLYPEVS THOMISTARVM (p. 37²³). „Clypeus contra iacula in sacram ac immaculatam virginis Mariæ conceptionem volitantia per modum trium sermonum cum quadam questione theologica ac disputatione iuridica in scholis iuristarum alme universitatis Liptzensis facta sub anno dñice incarnationis. M.CCCC.LXXXIV.“ 4°.¹ Exemplum anno 1489. 4°. publicatum memorat Köhlerus², qui docet libri auctorem esse D. Georgium Orter Frickenhusensem Franconem, ordinis s. Dominici et prof. philos. et theol. Lips. mortuum anno 1497. Ipse Köhlerus de Orteri Clypeo et simili eiusdem auctoris alio libello inscripto ‘Repetitio disputationis de immaculata conceptione virginis gloriosæ’³ hæc monet: „*Sie sind dem Ordinar der Juristenfacultät D. Johann von Breitenbach entgegengesetzt, der den tollen Einfall der Franziskaner von der unbeflechten Empfängnis Mariä in einer akademischen Streitschrift vertheidigt hatte. Dieser Streit ward wenigstens von Orters Seite mit vieler Mässigung geführt, so daß ihm selbst ein Franziskaner Peter von Ava das rühmliche Zeugnis geben muß:* „scripsit sensate et modeste satis pro sua opinione, relinquendo scommata et convicia“. Exempli anno 1490. Lipsiæ in 4°. editi sec. Hain. l. c. hæc est inscriptio ‘Repetitio fabulosæ narrationis quæ alias ab auctore suo intitulatur clypeus contra iacula in sacram ac immaculatam virginis Mariæ conceptionem volitantia per fratrem Georgium (Orterium) de Frickenhausen ordinis predicatorum etc.

1) Hain Repertor. num. 5472. 2) *Fragmente zur Geschichte Leipz.* I. p. 118.

3) Hain n°. 12107. sq. Panzer Ann. typ. I. p. 475. n°. 25. p. 476. n°. 28.

COLLIMITIVS *vid.* Tannstetter.

COMBIBILATOR (p. 52⁷) i. e. auctor ‘libri valde notabilis, qui dicitur Combibilationes, qui etiam continet autoritates in theologia et prima principia sacre scripturæ’ (p. 47⁸), ‘quas magistri nostri resumunt per omnes regiones, præsertim in Parrhisia . . . et in Colonia, ubi nuper magistratiter est probatum . . . quod multo melius est scire istas combibilationes . . . quam mente tenus scire Hieronymum et Augustinum, . . . quia combibilationes sunt optima materia, ceu disputant magistri nostri per omnia monasteria’ etc. (p. 48.). Crotus hæc sive ex vulgari usu sive ipse primum ita Colonialiter balbutiens nomina Compiler et Compilationes corruptit, ut monachorum libidinem simul cum ignorantia perstringeret: nam bibilum (‘*der Bippel*’ sive ‘*das Pipel*’¹) penem significat. ita in carmine circa a. 1170. scripto ‘*das Pfaffenleben*’² vv. 65. sqq. habent:

*Ich wane, die phaffen unt die nunnen
ein gemeinez biwort chunnen,
Daz sie sprechent ‘post pîrum vinum,
nach dem wine hært daz bibelinum’.*

1) *Schmeller Bayer. WB.* I. p. 291. p. 218.

2) *Haupt u. Hoffmann Altd. Blätter.* I.

quod proverbium (*bivort*) Latino de Cerere et Baccho ac Venere simile esse patet. Quamvis ad Comestoris nomen illud Combibulatoris excogitatum esse negem, de quo Petro Comestore sive Manducatore, Gallice *le Mangeur* dicto³, Fabricius⁴ „Comestor“ ait „sive manducator idcirco dictus est, quod scripturarum auctoritates in suis sermonibus et opusculis crebrius allegando quasi in ventrem memoriae manducavit“, tamen fieri potuit, ut Combibilationum nomine ipsius Comestoris Historia scholastica significaretur, quæ Latine sæpe, etiam Coloniae Argentoratique, Gallice Parisiis prodit⁵.

3) Trithem. de serr. eccless. p. 275.

4) Bibl. Lat. med. et inf. æv. I. p. 1134.

5) cf. Fabric. l. c. Hain. n°. 5529...5540. Panzer Ann. typ. X. p. 260.

COPVLATA et COPVLATISTA. *vid.* Hispanus, Petrus.

COPVS, Guilielmus, expresso quidem nomine non memoratur in epp. O. V., sed est procul dubio „superiorista, qui studet in Græco“ et apud Parisienses „vadit ubique et dicit“ contra Pepericornum pro Reuchlino p. 247⁴.⁸⁹⁹ Basileæ natus ibi bonarum artium elementa imprimis a Reuchlini discipulo Ioanne Heberling Gamundensi hausit¹, unde post plus quam quadraginta annos Reuchlinus eum in epistola ineunte a. 1515. scripta² „literatissime Cope, doctrinarum mearum nepos“ adloquitur. Adulescens Lutetiæ medicinæ, mathematicæ, Græcis Latinisque litteris felicissimo cum successu studuit, doctorque medicinæ factus primum medici militaris munere functus est: iam a. 1498. d. 12. Apr. Parisiis ad Battum scripsit Erasmus „non pessima tamen in spe sumus . . maxime medicum nacti Guilelmum Copum, non modo peritissimum, verum etiam amicum fidelem et Musarum, quod rarissimum est, cultorem“, et iam a. 1514. in aula regis Ludovici XII. Copum egisse ipse testis est³. Pantaleon³, Adamus⁴, Iöcherus⁵, Herzogius⁶ memorant tantum, Copum a Francisco I. archiatrum constitutum esse liberali stipendio oblato; verum id non deum anno 1530. (ut Herzogius habet) factum esse, docet etiam Budæi ad Erasmum Parisiis d. 5. Febr. a. 1516. data epistula, his verbis: „Guilelmum Copum medicum regium, hominem utraque lingua doctum tibi que amicum. .“. Huttenus quoque passim, maxime in libro de guaiaci medicina⁷, Copi doctrinam experientiamque medicam extollit. De Copo hæc Herzogius l. c.: „Copus Græce Latineque fuit doctissimus, ut Erasmus de eo dixerit ‘medicinam eius opera primum loqui cœpisse’. Quanto honore atque existimatione eum habuerit Erasmus, non inde tantum liquet, quod de eo cecinerit ‘Unica nobilium medicorum gloria Copus’, [quem versus P. Rami esse ex Adamo scire Herzogius debebat], sed et quod gravi morbo afflicto, spreto omnium, qui tum Basileæ erant, Medicorum consilio atque auxilio, omnem salutis spem in hoc solo posuerit et remedium ab eo efflagitarit, ut testantur Erasmi literæ anno 1526. Parisios ad eum missæ. Parisiis etiam ob exactam doctrinam felicemque artis medicæ industriam tanto honore habitus fuit, ut medica professio

1) cf. Copi ex Parisiorum Lutecia VIII. kal. Sept. a. 1514. ad Reuchlinum scriptæ ep. locum in Comm. ad p. 247⁴ transcriptam.

2) cf. supra Consp. chronol.

p. 135.

3) Prosopogr. III. p. 104.

4) Vitæ Germ. medicor. 1620. 8°. p. 11.

5) *Gel. Lex.* h. v.

6) Athenæ Rauric. p. 169.

7) Hutt. Opp. V. p. 397...497.

ei commissa et Galliae regi Francisco I. a. 1530. archimedicos Arabes et, ut illos vocitare solebat, latinobarbaros eliminaret, eorumque in locum Graecos introduceret et editis eorum versionibus [praecipue Galeni, Hippocratis ac Pauli Aeginetae] familiares artis medicae cultoribus redderet. Magna nominis celebritate vixerat adhuc sub Ludovico XII. et Lutetiae diem obiit. " Ludovicum XII. d. 1. Ian. a. 1515. obiisse nemo nescit, et ipse Herzogius paulo ante scripserat Copum Francisco I. anno 1530. archiatrum fuisse constitutum. Ceterum Copi emortualem diem annumve neque equidem adhuc cognovi.

CORDVS, Euritius Ritius, Simeshusanus Hessus (falso Belgam dicit Pantaleon¹⁾), cui ex Henrico Mutianus Euricii sive brevioris forma Ricii nomen fecit, ipse Cordi nomen adsumpsit, quod post septem fratres et quinque sorores extremo partu matris editus fuerat. Errare eos qui Cordi nomen familiare fuisse *Eberwein* scripserunt, et qui Henricum s. Euricium Urbanum cum Cordo eundem hominem fuisse putarunt, recte disputavit Krausius². Eobano Hesso Huttenoque paulo maior Cordus fuit, natus a. 1486.³ parentibus infimae quidem condicionis, honestis tamen nec pauperibus rusticis, nec liberorum educationem neglegentibus. Postquam a decimo aetatis anno Henricus Frankenbergi Horlæo praepceptore usus fuerat, iuvenis operam philosophiae dedit, tum alibi, tum Erfurti, cum primis amans poetices, quam feliciter excolebat Cordi popularis Eobanus Hessus. cum philosophiae coniunxit medicinae studium. poesin professus est Lipsiae a. 1514... 1516. Bucolica Cordi prodierunt primum Erfordiae a. 1514. die x. Cal. Iun., tum Lipsiae a. 1518. Lipsia relicta post brevem Cassellanum rectoratum rediit Erphordiam, ubi a. 1517. sequentive rector scholae Marianae factus est. Erasmus d. 17. Apr. a. 1519. scribit: „... Quod Erfordiae ludum literarium aperis, ut felix faustumque sit precor. academiam multis nominibus celebrem reddes industria tua celebriorem... Quod si me audies, plus operae sumes in propagandis optimis disciplinis quam in refellendis harum hostibus... Eobanum aevi nostri Nasonem, sed castum ac pium, meis verbis salutabis diligenter.“ Inter Reuchlinistas enumeratur 'Eurycius Cordus'⁴, quem honorem sua ad Reuchlinum epistola⁵ sibi comparasse videtur. Ineunte anno 1521. Sturcium, in cuius amicitiam anno ante venerat, in Italiam ad summos in arte medica honores consequendos profectum comitatus est Cordus⁷; ambo eadem dignitate ornati sunt, et Cordus quidem a Nicolao Leonicensi. Ex Italia propter morum perversitatem sibi exosam post dimidium fere annum domum reversus tribus epigrammatum libris a. 1517. et 1520.

1) Scilicet tres viculi *Simtshausen* ad rivulum qui *Bestava* nominatur siti sunt, unde per duplicem errorem *Batavum* et tum *Belgam* fecisse Cordum videntur.

2) *Eurycius Cordus. Eine biogr. Skizze von Carl Krause. Marb. 1863. 8º. p. 2. sqq.*

3) Cum *Botanologicum* a. 1533. scriberet, quadragesimum octavum iam erat ingressus. *Krause* p. 2. 4) *Erasmii* epp. L. B. 1706. fol. nº. cccciv. col. 428.

5) *Hutt. Opp. I. p. 131. v. 35.* 6) quae supra p. 136. anno 1515. adscripta est, tum autem p. 156. anno 1517. potius adscribendam esse significavimus. 7) cf.

Hutt. Opp. II. p. 51. ubi ad Camerarium 'Coloniae', ut videtur, m. Apr. scripta epistula legitur.

editis alios sex variis temporibus adiecit. Diu ante profectorem Italicam (Krausius⁸ putat anno 1513.) uxorem duxerat Cunigundam Rallam prolemque ex ea iam susceperat. Non multis post reditum mensibus a. 1523. a senatu Brunsvicensi ad faciendam medicinam mediocri stipendio conductus est, verum (Meibomii verba sunt) quod sinceræ religioni ministerio Lutheri a fermento pontificio vindicatæ faveret, neque dissimulare id vel posset vel vellet, absque invidia et obtrectatione esse non potuit. . . Anno 1526. Philippus Hassiæ lantgravius post institutam in ditione sua ecclesiarum reformatione etiam academiam instituit. ad hanc paulo post accersitus est inter alios Cordus. Primus d. 30. Mai. a. 1527. auspiciatæ Marburgensis academiciæ rector Iohannes Ferrarius (*Eisermann*) Amœneburgensis in novam matriculam Cordum quinto loco inscripsit 'utriusque medicinæ doctorem et Musarum alumnum'⁹. Marpurgi Cordus reperit (ut pergit Meibomius) veterem amicum Herm. Buschium, novum sibi comparavit Erhardum Schnepfium. Quamdiu Marpurgi vixit Cordus [i. e. usque ad ineuntem a. 1534.], in gratia principis sui perstitit, neque desiit de academia bene mereri. Causam discessus sui amovet a principe, amovet a collegis, adscribit nescio cui Soloni¹⁰ eiusque complicitibus. Marpurgo abennti (vere a. 1534.) ceu virgula divina monstratum est hospitium in inelyta Brema, quam sui cupidam ipse vocat. Inde scribit ad Antonium Nigrum¹¹

E patria, nosti, discessi languidus urbe, . . .
Sed dexter, licet ægrotum, perduxit Apollo,
Et placido cepit me pia Bræma sinu.
Quæ non vile supra mihi pacta salaria donum
Gratuitæque dedit commoda tecta domus,
Et, quo non ego me dignor, veneratur honore,
Inter primates dans residere suos.

Bremenses enim Cordum ut in gymnasio a. 1528. fundato doceret medicinamque in urbe faceret conduxerant. sed non diu ea fortuna frui datum ei est: phthisis eum extinxit d. 24. Dec. a. 1535. (non, ut Meibomius habet, eodem anno, quo Dulmonæ in agro Monasteriensi in cœlestem scholam migravit Hermannus Buschius, sed undeviginti fere menses post). Effigiem viri hanc dat Ioachimus Camerarius¹²:

„Paulo post venit Lipsiam Euricius Cordus, patria et ipse [ut Eobanus] Hessiacus, natus in viculo, cui nomen Simus, Vnde et Simusii cognomentum aliquando assumebat: Attulitque secum Bucolica sua, quæ Lipsiæ volentibus audire explicuit. Eum primum vidi apud Magistrum meum Georgium Heltum. Cumque caperetur animus puerilis sermonibus eruditus illius, egregiam rem esse suspicari cœpi Poëticam: Nam hos Poëtas nominari audiebam. Hic Cordus postea Medicus factus, cum a se tum liberis egregiam laudem doctrinæ posteris reliquit. Quæ esset

8) Krause p. 27. Equidem nuptias biennio trienniove post contractas esse putaverim.

9) Krause p. 100. Ipse Cordus rectoratum Marburgensem bis gessit anno pestifero 1530., iterum a. 1532. Krause p. 104. 115. 10) Gerardo Geldenhauer s. Noviomago, historiarum professore, cui iniuste favere rectorem Sebastianum Nucenum Cordus suspicabatur. cf. *Krause* p. 116. 11) Epigr. XII. p. 504. ed. Meibom. 12) in Narratione de Hel. Eob. Hesso. Norimb. 1553. 8°. p. Biiij^b sq.

immensa, si filio huius Valerio, id absolvere, quod uterque instituerat, licuisset: Qui Romæ est cum omnium luctu mortuus, et reliquit ingens desiderium non modo peritiæ et doctrinæ, sed etiam virtutis et humanitatis suæ. Cum patre autem mihi singularis usus necessitudinis intercessit Erphordicæ. Neque illo ego quenquam cognovi magis vel vehementius potius studiosum veritatis, et qui peius odisset mendacia et vanitatem. Erat autem natura asperior, et paulo impatientior quæque dissimulare, nihil fere quo offenderetur, ac ferre posset. Quod in causa fuit ut in aliquorum interdum indignationem incurreret, a quibus potuisset sublevari, si favorem ipsorum ambiret ac retineret. Declaratur id Epigrammatis quæ edidit, et hoc ipsum studium, quale dixi, tale hominis fuisse ingenium ostendit. Cordum nominarat ille se, nam editus fuerat extremo partu matris suæ. Euricium autem de Henrico fecerat Cunradus Mutianus Ruffus, qui in sodalitia Ecclesiastico Gothæ degebat.¹³

Ad hunc articulum scribendum adhibui maxime Meibomium¹³ et Krausium², sed contuli etiam Motschmannum¹⁴ ac Rommelium Erhardumque¹⁵.

13) qui vitam Cordi Operibus poeticis Helmæstadii a. 1516. 8°. editis præmisit. Altera Operum poeticorum Euricii Cordi Simesusii prodiit Franc. Apud Hæred. Chr. Egen[olfi]. 1564. 8°. 14) Erfordia literata contin. 5te Forts. Erfurt 1737. 8°. p. 603...611. 15) in *Ersch und Gruber Encyclopædie*. vol. XIX. p. 285...291.

CORNVTVS *vid.* Garlandia, Ioannes de.

CORVINVS, Laurentius, Novoforensis (*aus Neumarkt*) Silesius, natus circa annum 1465. primum in patria sua, deinde Cracoviæ docuit, postea Thoruni Vratislaviæque¹ rerum publicarum gerendarum muneribus functus mortuus est (sec. Iöcher. h. v.) d. 25. Iul. a. 1527. De eo Huttenus².

Hic [in Silesia] faciles elegos Corvinus protulit autor
Qui patriam Musis ingenioque fovet.

Corvini 'Latinum idioma' (p. 18⁷), pueris Latine erudiendis libellus imbecillus, prodiit (secundum Panzerum³) ab a. 1506. usque ad a. 1523. duodeciens in 4°., quinquiens Lipsiæ⁴. Alia a Panzero⁵ indicata Corvini scripta sunt: Structura carminum s. Compendiosa carminum structura⁶, Cosmographia dans manuductionem in tabulas Ptolomei⁷, Hortulus elegantiarum⁸, Carmen de Apolline et novem Musis⁹, Epicedium in Alexandrum Polon. Reg.¹⁰, Dialogus de Mentis saluberrima persuasione¹¹. Quæ Iöcherus seorsum indicat, Carmina de Polonia et Cracovia, de Silesia

1) „A. 1499. Celtis ad Laurentium Corvinum Vratislaviam datæ litteræ amoris plenæ erant, ac monitorum. Hortatur, ut, cum ludo litterario præfectus sit, patriam et urbem celebrem melioribus studiis illustret. Excitat ad famæ et nominis adipiscendam immortalitatem; quam ipsi pollicetur cultu poseos. Petit, ad se ut mittat carmina Bohuslai de Hassenstein.“ „A. 1500. Laurentium Corvinum, Vratislaviæ litteras profitentem hortatur, ut, quæ promisit, carmina mittat“. 2) Querelar. II. 10. vv. 39. 40. in Hutt. Opp. p. 66. 3) Panzer Ann. typ. X. p. 270. 4) annis 1506. 1507. 1511. 1521. 1523. 5) l. c. et V. p. 167. 6) Lips. 1496. 4°. Cracov. 1496. 4°. Lips. 1504. 4°. 1505. 4°. Colon. 1508. 4°. 7) s. l. et a. 4°. Basil. circa a. 1496. 8) quinquiens deciens impressus, primum Cracoviæ a. 1502., novissime Lipsiæ a. 1519. 9) Vratislav. a. 1503. 4°. Norimberg. a. 1509. 4°. 10) Cracoviæ 1506. 4°. 11) Lips. 1516. 4°.

et Novo foro, in illis libellis fortasse continentur. Cf. etiam quæ supra¹² annotavimus. hic addimus articulum Ioa. Piemontani MS. Auctarii scriptor. eccl. fol. 111^a:

Laurentius coruinus de nouo foro natione teutonus homo in bonarum artium disciplinis studiosus et probe institutus ingenio pollens atque eloquio scolasticus Scripsisse fertur plura opuscula de quibus adhuc pauca videre potui Extat eius dialogus

De latino ydiomate

li j Quis hic scholaris

Alia que scripsit ad lectionem meam nondum pervenerunt Claruit breue

[Ad marg. recentior manus adscriptis: Hortulus elegantiarum li | De laude Craconie ca]

12) Hutt. Opp. III. p. 66. ad v. 39.

CROCVS, Richardus, Londinensis, Grocini discipulus, Parisiis primum (p. 53³²), ubi inter alios Hieronymum Aleandrum præceptorem habuit, Græcas litteras docuit. tum Coloniae in matriculam universitatis anno 1515. d. 20. Mart. inscriptus est „Magister Richardus croce anglicus dioc. lundenen. professor literarum grecarum iuravit et solvit universitati tantum“¹; unde non pleni duo anni fuerunt, quos computat Cocleariligneus p. 278³². Mox Lipsiam petiit Crocus, sed non, ut plerique scribunt, anno 1514., sed incunte demum, ut videtur, autumno anni 1515.: nam Idib. Sept. [non adiecto a. 1515.] Mutianus ad Reuchlinum scripsit²: „Adeptum te . . . Nuper Crocus Britannus (qualem ipse se facit, quanquam ob linguæ mobilitatem et mores græcanicos videatur esse græculus, nam Theocritum incundissime legit, et cum gratia balbutit) cum apud me quiesceret, et Grocinum et Aleandrum et nescio quos magistros laudaret, deesse sibi dixit hebraicam scientiam, quam omni via prosequi vellet . . .“ Et Perlius etiam (p. 276^{19-sqq.}) postquam ‘noviter advenisse Petrum Mossellanum’ rettulit, ‘et alius est hic [Lipsiæ]’ adicit, ‘qui legit in græco, vocatus Ricardus Crocus . . .’ cf. p. 200. vv. 48...51. Lipsiæ Camerarium inter alios multos discipulum habuit Crocus, ut ille ipse³ refert: „ego annos natus octodecim, qui Iesu Christi annus fuit M.D.XVIII. Erphordiam et ipse me contuli, cum Lipsiæ vixissem annis quinque, et duobus operam dedissem Ricardo Croco Britano, qui primus explicuit doctrinam Græcarum literarum in Germania, fuissemque etiam Mezeleri et Petri Mosselani auditor“⁴. Hunc Petrum Schade successorem in Græca cathedra habuit Crocus, qui Lipsia anno 1517. relicta Lovanium petiit, indeque in patriam reversus⁴ Cantabrigiæ docuit deque grammatica Græca etiam scriptis bene meruit. mortuus est anno 1530.⁵ Inter Reuchlinistas est ‘Ricardus Crocus’, et extat eius ad Reuchlinum Lipsiæ, nullo quidem

1) C. Krafft in *Ztschr. f. preuss. Gesch. v. Hassel.* 5. Jahrg. Berlin 1868. 8°. p. 491.

2) cf. supra p. 138. Consp. chronol. ad d. 13. Sept. a. 1515. 3) in Narratione de H. Eob. Hesso. Norimb. 1553. 8°. pag. B⁶. 4) cf. Hutt. Opp. I. p. 221⁶.

5) cf. Fabric. *Bibl. Lat. m. e. i. æt. VI.* p. 215. sqq. I. G. Böhmii de litteratura Lips. opuscul. acad. Lips. 1779. 8°. ubi p. 167...186. est De Richardo Croco Britanno, Græcar. litterar. in academia Lipsica instauratore commentatio, et p. 191...205. repetitum est Croci encomium academici Lipsiensis. 6) Hutt. Opp. I. p. 131³⁰.

die adiecto, sed puto æstate a. 1516. scripta epistula⁷, ex qua quanti hunc æstimaverit apparet: „Adeo te offendi mi Capnion barbaris meis et ineptis literis, ut nequaquam dignum Crocum existimes cui debeas respondere, an potius Tabellarii copia tibi defuit quam ne causari quidem potes, præsertim cum Phorcenses aliqui, qui negociis S. Spiritus inserviunt, serio affirmant, non ignorasse te ad nos eos profecturos. Tu mi Capnion, si ullum sit in te amiciciæ specimen, non sinas me tam diu carere doctissimis et iucundissimis literis tuis, quin facias potius ut de rebus tuis quas fœliciter succedere audio certior a te factus inimicos tuos enecem. Tu ut me eum esse putes qui te non modo veneretur, sed etiam observet, hunc quartum Theodori [Gazæ] librum a nobis verum accipies, in quo honorificam mentionem de te fecimus. Vtinam tibi inde honoris aliquid accedere posset. Reliquum est, ut me Roffensi [Fisher] commendes cui si fieri posset, velim opus Cabalæ inscriberes. Quod si feceris, non modo magnificentissimo te munere donabit, verum etiam rem ipsam tanti faciet quispiam nemo. Quartum nostrum rogo diligenter evolvas, admoneasque siquid non usque quaque ad amussim versum sit, quicquid enim erit, tuo iudicio et cadet et stabit. Vale Lipsiæ.“ Binas Hutteni ad Crocum de epistolis O. V. e Bononia scriptas litteras supra⁸ dedimus. Etiam in Erasmi epistolis Crocum sæpius⁹ memorari adnoto.

7) cf. supra p. 139. Consp. chronol. ante d. 2. Aug. a. 1516. 8) Hutt. Opp. I. n^o. xxxvii. sq. p. 123...126. 9) Erasmi Epp. L. B. 1706. fol. epp. n^o. cxlix. sq. coll. 131. sq. (a. 1513.), n^o. cxvii. col. 136. („Crocus regnat in acad. Lips. publicitus Græcas docens literas. a. 1514.?”), Emseri ep. ad Erasm. Append. col. 1592. n^o. cxvi. (a. 1517.), Mosellani ad Erasm. ibid. col. 1596. n^o. cxx. (a. 1517.)

CROTUS Rubianus sive Rubeanus, ipse harum epistolarum O. V., quæ in prioribus duobus exemplis¹ continentur, una fortasse excepta (I. 19.), primarius conditor et artifex, in una tantum Hutteniana (p. 206. v. 66.) expresso nomine memoratur. Nomen ingeniosissimi viri, Hutteno a cunis fere usque ad supremum vitæ exitum amicissimi, fuit Iohannes Iæger, patrius vicus Dornheim prope Arnstadium Thuringiæ, unde primis suis poematis ‘Iohannes Dornheim Venatorius’ inscripsit²; Croti nomen Erfordiæ adsumpsit, neque a vocabulis *κροτέω*, *κρότος*, neque a *κρέας*, sed ex hoc Hygini³ loco: „dicunt enim non nulli hunc [Sagittarium] esse Crotum nomine, Euphemes Musarum nutricis filium . . . : eum domicilium in monte Helicone habuisse et cum Muis solitum delectari, non nunquam etiam studio venationis exerceri. itaque pro merita diligentia magnam laudem adsecentum: nam et celerrimum in silvis et acutissimum in musis esse factum . . . itaque Iovem . . . caudam satyricam in corpore fixisse, quod non minus hoc Musæ quam Liber Satyris sit delectatus . . .”; Rubiani autem sive Rubeani vocabulum a rubo, pro qua libet vepri sumpto, ut Dornheimensem significaret, sinxerunt. De vita viri, quem iam Lutherus, cuius partibus ille primum impense faverat⁴, cum his desertis

1) Vide supra p. 1...3. Ind. edd. n^o. I. II.

3) poet. astron. II. 27. cf. eiusd. fab. 224.

2) cf. e. gr. Hutt. Opp. I. p. 4.

4) cf. Hutt. Opp. I. n^o. ccvii.

veteri ecclesie sese reddidisset, parum recte aestimavit⁵, quod hodieque utrique ecclesie adscripti facere solent, post ea quae in Huttenianis voluminibus passim dicta sunt, haec tantum adnotare libet. Natus est circa a. 1480. obscuro genere parentibus; primas litteras a Fuldanis monachis edoctus anno 1498. Erfordiam petiit, ubi cum Spalatio in matriculam inscriptus⁶, anno 1500. baccalaureatum accepit, in Lutheri familiaritatem venit⁷, Huttenique praceptor factus est⁸. hunc Coloniam Fuldano monasterio profugum secutus erat, ut nunc demum ex matricula univ. Coloniensis rescivimus⁹: nam ibi rector Adamus Volcmar de Bopardia anno 1505. haec inseripsit:

October 28. Adelicus [*sic pro Vdalricus*] hotten ad artes iuravit et solvit.
November 17. Iohannes Iegher de aernstad ad artes iuravit et solvit.

(Recte itaque Camerarius Huttenum e Fulda primum Coloniam venisse scripsit¹⁰.) Erfurti Crotus anno 1508. magister ac deinde professor theologiae factus inter acerrimos Reuchlinistas fuit¹¹. tum ab anno 1517. Fuchsiorum praceptor in Italia, Romae praecipue, moratus est, unde anno 1520. Erfordiam reversus rectoratum eius academiae d. 18. Oct. suscepit, Lutherumque a. 1521. honorificentissime excepit¹². Ut tum paucis annis post Erfordiensibus studiis dilabentibus Fuldam et inde in Prusiam ad Albertum principem sese receperit Crotus, post septem annos reversus catholicus canonicusque Hallensis¹³, posteaque evanidus factus sit, ut neque mortis tanti viri genus tempusque sciamus, haec omnia accuratius enarrare huius loci non est¹⁴. hoc tantum Camerarii¹⁵ testimonium adiciendum esse videtur: „Erat Crotus . . . ab antiquo notus Eobano, vir doctus et egregius: sed cum ingenio vario tum mutabili sententia. Is magistratu functus regendi academiam, Fuldam primum concessit, et in Borussia postea discessit. indeque reversus alienavit a se multorum

5) vid. imprimis Hutt. Opp. II. p. 456. sqq. 6) *Kampschulte die Univ. Erf. I.* p. 57. not. 1. 7) Hutt. Opp. I. p. 311. §§ 20. sq. 8) Hutt. Opp. III. p. 54. sq. 9) *C. Kraft in Ztschr. f. preuss. Gesch. v. Hassel. 5. Jahrg. Berlin 1868.* 8°. p. 482. 10) Camerarii Vita Melanchth. Lips. 1566. 8°. p. 92. „Intercesserat Hutteno cum Croto Rubiano singularis usus a prima adolescentia, quo autore vel certe adiutore reliquit ille contubernium Fuldannum, in quod pene puer magis disciplinae quam religionis causa datus esset, et Coloniam Agrippinam ad optimarum artium et literarum studia percolenda profectus est.“ Quae Straubius (*Utr. v. Hutt. I.* p. 24. sq.) de Hutteni Coloniam adventu speciose disputavit, etiam veriora futura fuissent, si illa Coloniensis inscriptio iam anno 1858. quo librum suum publicavit doctissimus amicus meus, publicata fuisset. 11) cf. Hutt. Opp. I. p. 28. sq. 131³³. 12) Hutt. Opp. II. p. 462. § 29. 13) cf. (Iusti Menii) ad Apologiam Croti responsionem, quam edidimus Hutt. Opp. II. n^o. cccclxxxiiii, p. 456...465. 14) Vid. *Motschmann Erford. literat. Fortsetz.* II. p. 217...222. Iac. Burckhard de L. L. fat. II. p. 434. sqq. Fabricii Bibl. Lat. med. et inf. aet. VI. p. 356...358. *Iöcher Gel. Lex. v. Crotus. Mohnike Hutten's Klagen* p. 391...398. *Erhard Gesch. d. Wiederaufbl. d. Wiss.* II. p. 281...285. et in *Ersch u. Gruber Encyclop.* XX. p. 201...204. *Strauß U. v. Hutt. Leipz.* 1858. 8°. I. II. passim (loc. II. p. 374. cilt.) *Kampschulte Die Univ. Erfurt. Trier* 1858. II. 8°. praecip. I. p. 197. sqq. et eiusd. De Io. Croto Rubiano commentation. Bonn. 1862. 4°. 15) Narratio de Hel. Eob. Hesso 1553. 8°. pag. Cij

studia, nescio qua de causa, vel nolo potius perscribere, ne quem viventem colui, ei mortuo obtrectare videar.“ — Ne quis forte putet Ioannem Venatorem de Herbipoli, qui anno 1516. gratis in album academiæ Wittenbergensis inscriptus est¹⁶, Crotum significare, sufficiet monuisse Dornhemium, Croti natalem vicum, non Herbipolensis sed Moguntinæ diœceseos fuisse.

16) Förstemann Album acad. Viteb. p. 62.

CRVCIS, Cardinalis sanctæ. vid. Bernardinus Caravajal.

CUSPINIANVS, Germanice *Spießhammer*, Iohannes, Suenofurti ineunte anno 1473.¹ natus apud suos litterarum elementa, tum Vindobonæ philosophiæ et Cæte præceptore politioribus litteris, sed medicinæ quoque studuit, poeta laureatus, Danubianæ sodalitatæ litterariæ primarius socius² post Celtis mortem a. 1508. bibliothecæ præfecturam poeticesque cathedram nactus est. Iam anno 1500. rector academiæ Vindobonensis fuerat³ tantumque faciendiæ gloriam sibi meruerat, ut anno 1502. Ioannis Stabii laurea coronandi poeticesque laudes prædicandæ præ aliis ei mandarentur. E schola virum ('quem amat rex Maximilianus' p. 199. v. 35., et est 'in magna gratia imperatoris' p. 279¹²) in consilium suum adscivit Cæsar: id non post annum 1515. factum esse docet etiam liber a Denisio⁴ descriptus, et a. 1516. 'Ioannes Cuspinianus est servitor et consiliarius Cæsaris' p. 237^{19. sq.}; Gerbelius in præfatione operum Cuspiniani, d. 1. Aug. a. 1540. scripta, e qua recentiores a Pantaleone ad Erhardum usque et Adamus quoque sua fere de illius vita sumpserunt, illud quoque sine anni indicatione rettulit, „eumque [Cuspinianum Cæsar] in Ungariam, Boemiam Poloniamque oratorem misit, annis XII continuis eius consiliis et opera in difficillimis rebus usus“. Inter Reuchlinistas legimus Cuspinianum⁵ Reuchlinistamque satis arguunt epistolæ O. V., sed epistola Cuspiniani 'Chœroporei' [i. e. Schweinfurtensis⁶] ad Reuchlinum „ex Vienna Pan-

1) „Cuspinian war 1500. schon D. Medic. Rector magnif. u. kaisert. Superintendent. A. 1473. war er geboren und jung nach Wien gekommen.“ Denis Wiens Buchdrucker-gesch. p. 297. Falso itaque Erhardus a. 1477. Cuspiniani natalem dixit.

2) Ad 'Episodia sodalitatæ litterariæ Danubianæ ad Conradū Celtæ dum a norico gymnasio ad Viennam Pannoniæ concesserat', quæ leguntur post Apuleium a. 1497. fol. 'Impressuz per Ioannē de hiberna arce [Winterburger] Haud procul a ripis Rhenanis Et vrbe inuentrice: parente impressorie Artis Mogunciaci feliciter', etiam Cuspinianus poeta laureatus symbolam contulit. Denis lib. cit. p. 8. sq. Cf. Hutt. Opp. I. p. 145⁵. sed cf. etiam paullo infra Greulium.

3) Eder p. 47. cf. Denis not. I. cit. 4) p. 319. n. 333. Der namhaftigen kay. Ma. vnd dreyer künigen zu Hungern Beham vnd Poln zusammenkumung vnd Versammlung so zu Wienn in dem Heymonat: nach Christi Sepurd m.d.xv. jar geschehen ain kurtze vnd warhafte erzehlung vnd erklerung. Darunter das kaisertl. Wappen. Der Titel des folgenden Bl. Die erklerung der zusammenkumung kayser Maximilian, vnd der dreyen Vladislai, Ludovici, vnd Sigmunden, zu Hungern Beham vnd Poln künige geschehen zu Wienn anfenglich. durch Herrn Johansen Cuspinian kay. Ma. Dratorm vnd anwaldt zu Wienn lateinisch gemacht, vnd nachmals von Artickeln zu artickeln getheusch. u. s. w. Ohne Schlußformel. Kleine nette gothische Schrift. 4°.

5) Hutt. Opp. I. p. 131¹⁶. 6) χοῖρος Schwein, πόρος Fuhr, vadum.

noniæ sexta Aprilis M.D.XII. data⁷, nihil, huiusque ad illum responsoria⁸ non multum ad causam cum theologistis cœptam facit. „Tandem (Adami⁹ verbis utor) cum et bonis litteris et reip. Christianæ plurimum profuisset atque præfecturam Viennensem magna cum laude administrasset, veneranda canicie insignis naturæ satisfecit a. 1529. [d. 19. April.]¹⁰ Viennæ, ubi et sepultus est honorifice“. Non me contineo quin ex Denio¹¹ Ioannis Menani Greullii ad nobilem Sebastianum Fœlicem Cuspinianum a. 1526. missam patris laudationem repetam:

Parens tuus eadem genitus provintia patriæ nostræ orientalis, decus Franciæ omnibus admirationi et stupori existit. Nam cum post obitum Mathiæ Regis Hungariæ, Viennam cum diuo Cæsare Maximiliano uenisset, quo tempore Hungariam oppugnauit, et Albam Regalem occupauit, Reuersus Viennam, statim patrem tuum gratia Regia est prosequutus. In multorum nobilium fauorem, summa auctoritate deuenit. Atq; hic bonas litteras auspicatus. Vix natus annos octo et decem, publice in frequenti Auditorio, Maronem, Lucanum, Ciceronem, Salustium, Flaccum, ac optimos quosq. est professus, Friderico III. Imperatori, nō parū dilectus, quod uitam diui Luipoldi, Marchionis Austriæ, quem in numerum sanctorum retulit, resonanti carmine cecinisset. Cum autem Fridericus Cæsar Augustus, diem obiisset a Maximiliano Cæsare, genitor tuus cum Viennæ Exequiæ peragerentur in magna Principum totius Germaniæ frequentia est lauro insignitus [cf. supra not. 2.], stipendioq; honesto pronisus. Multum diuq; non sine ingenti laude, bonas literas ac Philosophiam docens ab omnibus Austriæ proceribus est ueneratus. Quoad Cæsar e Scholis in Senatum suum asciiuit. [*Nun seine schon bekannten Gesandtschaften und Aemter.*] . . . Nec etiam prætereundum Rus, quod a nomine tuo Fœlicianum appellauit, Philosophorum quoddam ueluti domicilium commune, aruis, uinetis, arboretis, stagnunculis uenustatū. [... *Liesing?* . . .] Ex Vienna Pannoniæ. 1526. Iunii 20.¹¹

Scripta Cuspiniani, tum historica, tum politica prodire Basileæ a. 1540. 1561., Francof. ad M. a. 1601., Lipsiæ 1669. fol^o.

- 7) Claror. viror. ad Renchl. epp. a. 1514. 4°. p. h ii sive Illustr. virr. ad Renchl. epp. 1519. 4°. pag. k 4^b. 8) Cf. supra p. 123. Consp. chronol. ad a. 1512. April. 9) Vitæ Germanor. philosophor. p. 73. 10) Falso in *Ersch et Gruber Encycl.* Cuspinianum anno 1525. decessisse scriptum est. 11) not. 1. cit. p. 259. sq.

DECIMARIVS s. DECIMATOR *vid.* Zehender.

DELITZSCH, Delicianus¹, Andreas, magister, „qui est multum subtilis, et pro parte est artista, medicus et iurista, etiam legit ordinarie Ouidium in metamorphosi“ (p. 4²¹), et „qui est etiam alias bonus poeta“ (p. 26²⁷), Aesticampiani obtrectator, post cuius e Lipsia expulsionem „legebat in arte humanitatis“ (p. 27²¹). anno 1513. et iterum a. 1519. post Wüstenfeldum ante Petrum Mosellanum inter Lipsienses rectores sic inscriptus est²:

n°. 209. A. 1513^b. Andreas Epistates alias probst Delitianus cyclicarum artium professor pont. & cæsar. iur. B[accalureus].

1) ab oppidulo Delitzsch paucis miliarib. a Lipsia distante. Patrium nomen *Schultz* s. *Schulze* alias *Probst* fuisse videtur. 2) ap. *Zarneke* in *Abhdl. der phil. hist. Cl. d. sächs. Ges. d. W.* II. (1857.) p. 594. 595.

n°. 221. A. 1519^b. Andreas Epistates alias probst Delitianus cyclicarum artium professor. pont. & cæsar. iur. B. secundo electus.

Libelli Delitzschiani, cuius initium Langschneyderius pro epistolæ suæ (I. 1.) exordio usus est, nondum mihi copia facta est: ceterum illud Aristotelium, dubitare de singulis non inutile esse, tritum et trivialibus libellis pervulgatum fuit³. Ciceronis or. pro Cn. Pompeio M. cum carmine Deliciani ad lectorem Lipsiæ a. 1513. edit. memorat Hirsch⁴, et Scholia ad Ciceronis orat. pro lege Manilia Iœcherus⁵, et 'Carmen Sapphicum Grammaticæ Grammaticæ necessitatem monstrans', s. l. & a. in 4°. editum indicat Hain⁶. Miserum 'carmen Andreæ Deliciani F. R. quod in quatuor Luderanos per elementa perdendos lusit', 'procusum Lipsiæ. Anno 1530.' dedimus supra⁷.

3) cf. e. gr. Equivoca a Naumanno in Serapeo 1847. VIII. 202. descripta. 4) Miltenar. II. n°. 58. 5) *Gel. Lex.* v. Epistates. 6) Repertor. n°. 6089. 7) Hutt. Opp. II. p. 360.

DIOMEDES. Huius Latini grammatici sæculi v. ineuntis (grammatici moderni et novi p. 261¹⁰) scripta primum prodierunt Venetiis circa a. 1476.¹, novissime et optime edidit Henricus Keil². inter septem a Panzero³ indicata exempla non est Coloniense Hermannii Buschii a. 1523. Tertius liber est de poetica, de rythmo, de pedibus, de poematibus, de metris etc. Poetæ nostro Lampo (ep. II. 55.) idem Diomedes, „quem aliquis volens discere bona carmina facere, debet scire“ (p. 243³²), „non fuit bonus christianus“ (p. 244¹), sed fuit ille Bistonum Thraciæ rex, Martis filius, crudus Diomedes, „efferus humana qui dape pavit equos“⁴. de quo Servius⁵: „Diomedes enim, rex Thracum, habuit equos qui humanis carnibus vescabantur. hos Hercules occiso crudeli tyranno abduxisse perhibetur . . .“. Equorum autem nomina secundum Hyginum⁶ fuerunt Podargus, Lampon, Xanthus, Dinus: Lamponis nomen ignorasse Lampum dolemus. Albericus⁷ de Diomede sic: „Octava Herculis victoria scribitur, qua alium malum⁸, nomine Diomedem, mactavit: qui hospites advenas benigne recipiebat, et illis hilariter ministrabat vinoque condito inebriabat: dumque gravi somno essent obpressi, illos occidebat et equabus suis in pastum præbebat. quo comperto illuc Hercules adcessit et illum clava peremit, ipsumque in pastum eisdem suis equabus adposuit“. Torrentinus⁹: „Diomedes . . . rex tracie: qui suos equos pascebat carnibus advenarum: quem tandem hercules suis equis devorandum obiecit“.

1) Venet. ap. Nic. Ienson. fol^o. vid. Hain n°. 6214. 2) Charisii art. gramm. libb. V. Diomedis art. gramm. libb. III. Lips. a. 1857. 3) Ann. typ. X. p. 291. 4) ut Ovid. epp. IX. 67. habet. Apollodorum Diodorumque certe non legerat Lampus. 5) comm. ad Aen. I. 752. 6) fab. 30. 7) de deor. imag. c. 22. ed. van Staveren p. 934. 8) de Caco proxime dictum est. 9) in Elucidario h. v.

DISCIPVLVS *vid.* Herolt.

DITHERVS DE BERN. Huius in epistula Lampi (II. 12.), qua Huttenus iter Italicum, quale ipse cum iterum Bononiam peteret fecisse videtur, 'obscurice' descripsit, mentio facta unicum, si bene memini, argumentum est ex heroicis Germanorum carminibus ab Hutteno adhibitum; ne-

que vero eo demonstrari posse puto eundem Nibelungici carminis aliquam notitiam habuisse, cum Theotisca prioris temporis poemata omnia ignorasse videatur: aut ex chronicis de Theodorico Veronensi didicerat, aut in ipsa Veronensi civitate inter res memorabiles monstraverant ei domum Ditheri, „ubi ipse habitavit et ibi superavit et mortificavit multos gigantes, qui bellaverunt cum ipso“ (p. 209⁷).

DOCTRINALE *vid.* Alexander de Villa dei.

DOMINICVS, sanctus (p. 260.)¹. Dominicus de Guzman, patre Felice, matre Iohanna de Aza, natus est anno 1170. Calarogæ, qui est vicus dioceseos Uxamæ (*Osmá*) in Castilia vetere. A. 1183...1189. in Palantina universitate (*Palencia*) philosophicis ac rhetoricis theologicisque studiis incumbens ascetin, eleemosynam ac peccatorum conversionem ita exercuit, ut episcopus Uxamensis nondum vigintiquinque annos natum canonicum faceret, qui concanonice emendationis vitæ exemplo esset, id quod feliciter evenit. Anno 1199. Dominicus sacerdos initiatus mox subprioratum Uxamensem adeptus est. In itinere Gallico a. 1204. episcopi sui comes Albigensium convertendorum capto Romæ ab Innocentio PP. III. veniam sancti operis (nam sanctam crudelitatem habebant) impetraverunt, quod postea prosequens Dominicus religiosum fidei defendendæ prædicandoque destinatum ordinem condidit, „approbante, ut Fabricius² dicit, Innocentio III. [d. 20. Iul. 1216.], qui visus sibi est videre basilicam Lateranensem minantem ruinas, sed subiectis Dominici humeris sustentari. Hic est Ordo Dominicanus a primis initiis et anno mox 1216. [d. 22. Dec.] confirmatus etiam ab Honorio III. [electo d. 21. Iul. a. 1216., † d. 18. Mart. 1227.] exinde longe lateque in hæc usque tempora per totum diffusus orbem, nec minus missionibus in partes infidelium, quam prædicatione adversus Albigenses, et inquisitione contra alios hæretici nominis infamia notatos [cuius primum officium Tolosæ anno 1233. Gregorius PP. IX. condidit], magnam in Romana aula auctoritatem laudemque apud superstitionis sævæ patronos consecutus“. Obiit Dominicus Bononiæ d. 6. Aug. a. 1221., inter sanctos receptus est d. 13. Iul. a. 1223. Vita miraculaque sæpe descripta sunt³.

1) Cf. etiam Hutt. Opp. I. p. 139. 2) Bibl. Lat. med. et i. æt. II. p. 134. 3) cf. Fabric. l. c. p. 135...154. *vid.* etiam *Helyot Gesch. aller geistl. . . Orden. Leipz. 1754. 4°. p. 235. sqq. et G. W. Fink in Allgem. Encyclopäd. von Ersch und Gruber. sect. I. tom. XXVI. Leipz. 1835. p. 432...453. voc. Dominikaner.*

DONATIVS, Aelius, grammaticus Romæ post medium sæculum quartum docuit, ubi inter alios sanctum Hieronymum discipulum habuit. In epistolis O. V. præter p. 209⁵, ubi falso illius Vita Virgillii citatur, non nisi grammatici eiusdem libri (et p. 221²³ pro Charisio) memorantur, quorum exempla, præcipue adnotata, fere innumera sunt: xxvii et xxvii enumerat Panzer¹, et usque ad a. 1500. publicata lxi Hain². Expositio Donati secundum viam doctoris sancti Lipsiæ Coloniaeque præcipue in usu fuisse videtur. cf. p. 288²⁶, 285³⁹). Donati de partibus orationis Artem minorem ac Servii commentarium in artem Donati nuper egregie edidit

1) Ann. typ. V. p. 186. sq. X. p. 296. sqq. 2) Repertor. n°. 6322...6381.

Henr. Keil³. Tam communis usus tantæque auctoritatis Donati grammatica fuit, ut adhuc errorem vitiumve sermonis sive contra grammaticas regulas dictum 'einen Donat' (*Sprachschnitzer*) appellemus.

3) *Grammaticor. Latinor.* vol. III. Lips. 1864. 8°.

DVNGERSHEIM sive ut p. 286²⁰ scriptum est 'Tungerßheim', Hieronymus, ex Ochsenfurt ad Mœnum oppidulo dioceseos Wirzburgensis, quod sæpius Ochsenfurt appellabatur, unde ipsi Hieronymo hoc nomen dabatur (p. 277²³), quod non sine quadam tum populari cavillatione 'Ochsenfarts' scribebant. natus est anno 1465. Lipsiæ theologiæ philosophiæque studuit, ibique a. 1489.¹ magister factus est prædicatoriique ordinis religiosus. ineunte sæculo XVI. cum indulgentiario Raymundo Peraldo, ut contentionaretur pro veniarum nundinationibus, Saxoniam peragrans Zvicaviæ prædicator electus est. inde anno 1504. Bononiam, Senam, Romam, Coloniam ad Rhenum petiit, unde Lipsiam reversus anno 1506. collegii principis maioris socius factus est et permansit usque ad vitæ finem a. 1540.² Anno 1508. Lipsiæ Vicecancellarius fuit „Hieronymus Dungsersheim de Ochsenfurt, th. Pr., qui vices suas commisit Hinrico Greve de Gottingen“³, et a. 1510. ducentesimus secundus rector fuit „Hieronymus Dungsersheim de Ochsenfurt th. P. et ma. C.“⁴. Fuit etiam pastor ad ædem sancti Nicolai et canonicus Cizensis. mortuus est d. 2. Mart. a. 1540. Ad rem nostram non faciunt viri cum Luthero, qui pro suo sui-que temporis more non nimis blande 'bovem Lipsicum' aut 'taurum' eum appellabat, iurgia, neque eius Conclusiones ad Summam Thomæ Aquinatis et Epithomata IIII librorum Sententiarum Petri Lombardi ceteraque quæ Köhler⁵ enumerat scripta; sed 'litera quam ipsemet Tritemius ad Hieronymum Tungerßheim ex Ochsenfurt scripsit' (p. 286^{19, sq.}), inter editas epistolas⁶ Trithemii non legitur.

1) 'anno 1481.' scribit Rotermundus, cui fidem neque h. l. equidem habeo.

2) *Zarncke in Abhdl. d. phil. hist. Cl. der sächs. Ges. d. W. Lpz.* 1857. II. p. 751. n°. 76. A. 1506...1540. 3) *ibid.* p. 811. i. f. 4) *ibid.* p. 594. n°. 202. — ma.

C. = maioris collegii *conlega.* 5) *Fragm. zur Gesch. Leipz.* I. p. 141. sqq. cf. Panzer Ann. typ. X. p. 299. 6) Trithemii Opp. Ff. a. 1601. part. II.

DVNS *vid.* Scotus.

DVRANDVS (p. 71¹⁰) s. rectius DVRANTIS, Guilelmus, ordinis prædicatorum, natus a. 1237. Podiomissione in diocesi Biterrensi (*Beziere*), ab a. 1286. usque ad a. 1296. episcopus Mimatensis in Gallia Aquitanica, is est de quo diximus Hutt. Opp. I. p. 177. Eius 'Rationale divinatorum officiorum, quod auditoribus Ortvinus (p. 71¹⁰) recommendat, et Henricus Schluntz (p. 268) ut 'notabilem et multum proficuum librum' valde laudat, sæpe editum est¹, eiusque id exemplum, quod a. 1459. Moguntiæ typis expressum est, apud typographiæ scriptores celebratissimum est.² De scriptore magis ab Ictis quam a theologis celebrato multi scripserunt, quos laudant Fabricius³ et Savinius⁴.

1) cf. Hain. n°. 6461...6503. Panzer Ann. typ. V. p. 189. sq. X. p. 300. Fabric. bibl. med. et inf. æt. II. p. 206. sq. 2) cf. Ebert Bibliogr. Lexic. n°. 6512.

3) I. c. p. 205. sq. 4) *Savigny Gesch. d. R. R. i. MA.* ed. II. vol. V. p. 571.

EBERBACH *vid.* Aperbachius.

EBERHARDVS BETHVNIENSIS Artesius, dictus 'Græcista', quia
anno milleno, centeno bis duodeno [1124.]
condidit Ebrardus Græcismum Bethuniensis.¹

Hic Græcismus sive liber carmine hexametro scriptus de figuris deque octo partibus orationis etc. capita xxvii cum expositionibus Ioannis Vincentii Metulini² in Pictavensi universitate regentis fol. s. a. et l., atque cum Alexandri de Villa dei Grammatica Latina Lugd. 1490. 4°., incipit:

Est proprie meta trans Græce, formatio plasma.

'Elementa Grammaticæ' Latine MSta Lovanii memorat laudatus Miræus. 'Labyrinthum'³, sive carmen elegiacum 'de miseriis Rectorum Scholarum' edidit Polycarpus Leyserus historia Poetarum mediæ ævi pag. 796...809. cum altero de arte Rhetorica pag. 809...825. et tertio de versificatione pag. 825...854.⁴ Hæc Fabricius l. c. qui etiam ex Leysero p. 220...227. eum locum carminis de versificatione repetiit, in quo, quinam scriptores, poetæ plerique fere omnes, in scholis legerentur, Eberhardus recensuit. Ceterum probe monendum est Thurotum⁵ p. 31. de Labyrintho dicere poema esse „quod in ultimis annis xiii. sæculi scriptum esse videtur“ et „falso Leyserum opus Ebrardo Bethuniensi tribuere. Nec tractatus tertius⁶ eiusdem auctoris esse ac duo primi mihi videtur“. „De erroribus Græcistæ“ iam Bebelius⁶, ipse Græce fere inductus, ita habet: „Video plerosque trivialium nugarum literatores usurpare æquivocationes differentias terminorum, item derivationes et etymologias quas repererunt apud Eberhardum hunc, apud eosdem non sordidum auctorem, qui tamen in hanc literarum tenuitatem descendit, ut eius differentie et interpretationes non modo sint falsæ nulliusque momenti, sed etiam ridiculæ et de græcis præcipientis et de latinis. temere enim pleraque eructat, nec est ullum illi commertium cum linguæ latinæ proprietate, et remotiorum vocum significatione; nec mirum, præceptores enim et literarum censores habuit eos indoctiores Catholiconem Papiam Hugutionem, Isidorum et cæteram grammaticorum sordem, qui tanquam Sibyllæ interpretes omnia præcipiendo magnas in linguam latinam effuderunt tenebras“.

1) Vide Henric. Gandav. c. 60. et ad eum notas Miræi, Ducangii præf. ad Glossar. Latin. § XLV., Oudin. III. 37. Sic Fabric. Bibl. med. et inf. æv. II. p. 218. sq. Adde H. A. F. Haase de mediæ ævi studiis philolog. Vratislav. 1856. 4°. p. 14. 31. 45. 2) Hain n°. 3012. 6526. 'Mehilini' ap. Fabric. l. c. p. 219. error typogr. est, ut BITVRICENSIS ap. Panzer. Ann. typ. IX. 172, 112. pro biturienfis. 3) 'Laborintus' in Epp. O. V. p. 58²². 4) cf. superiorem art. Alexander de V. d. 5) ap. Leyser. p. 825. sqq. 6) Comm. epp. conficiendar. p. xxxiiii^b. sqq.

ECBERTVS DE HARLEM, magister artium, Rostochiensis universitatis rector a. 1517., de Hutteno optime quondam meritis¹, „vir doctus et probus, et non partialis“ (p. 224³⁰) et summi pontificis contra universitates auctoritatis defensor (p. 225⁶). Ad ea quæ supra adnotavimus, nunc ex libro

1) Cf. Hutt. Opp. I. p. 12. III. p. 51.

Krabbi² enotamus hæc: „*Iodocus Stagen (Stagghe)*“ *hatte eine Zeit lang mit Egbert Harlem die Leitung der Regentie Porta Cœli übernommen*“. In indice lectionum Rost. a. 1520. habendarum est: „In tertio ordine lectiones: D. Ewaldus thurow . . . D. Fredericus foppenga . . . D. Engbertus herlem Artium magister Theologiæ baccalaureus et in facultate artium Collegiatus disputabit hora III. Exercitium phisicorum Singulas questiones in solido textu fundando, quas tribus notabilibus, sub quadam exaggeratione elucidationis, Una conclusione iam uniformi, iam bifirmi, iam trifirmi, secundum quod rerum subtilitas requisiverit. Et quinque argumentis vigilantes discutiet.“ De Harlemensis contra Lutheranos studiis refertur: „*Auch die im J. 1527. von Magister Ecbert Harlem veröffentlichten Thesen bekämpfen den in der Martinianischen Häresis hervorgetretenen Gegensatz, und suchen theologisch nachzuweisen, daß die katholische Lehre auf anthropologischem wie auf soteriologischem Gebiete eine durchaus berechnete sei . . .*“ Et novissime: „*. . . auch im Sommersemester 1528. konnte der Rector M. Egbertus Herlem, theol. Baccalarius formatus, nur 12 Studierende intituliren. Auf das Rectorat Hertlems folgt in der Matrikel sofort das Rectorat Möllers . . .*“

2) *Die Univ. Rostock v. O. Krabbe. Rost. 1854. 8°. pagg. 320. 315. 384. sq. 388. not.*

3) cf. Hutt. Opp. I. p. 13. n. 15.

ELEGANTIARVM, ‘Viginti præcepta (p. 238¹⁵), ad conficiendas eleganter epistolas’ sive ‘ad perpulchras conficiendas epistolas’, quæ prodierunt etiam inscripta ‘Præcepta elegantiarum de latinis orationibus’ sive ‘Elegantiarum grammaticallium viginti præcepta’, xvii exempla, quorum plura Coloniae et Daventriæ, novissimum Lipsiæ prodierunt, descripsit Hain¹. De tenui libello nescio cuius auctoris satis qualem laudem mereatur et ex laudatore et ex simul laudatis barbaris opusculis cognosci potest. Ceterum Francisci quoque Nigri, Veneti, Modus epistolandi, cuius xxiiii exempla recenset Hain², viginti genera epistolarum habet.

1) Repertor. n°. 6561. . . 6577. cf. Panzer Ann. typ. X. p. 306. 2) *ibid.* n°. 11861. sqq.

ENGELBRECHT *vid.* Engentinus.

ENGELHARDI *vid.* Geltersheim.

ENGENTINVS, Philippus ENGELBRECHT, a patrio oppido Badensi *Engen* cognominatus, d. ult. Oct. a. 1514. in matriculam univ. Friburg. inscriptus „Philippus Engelbrecht Engentinus Constant. diœces., Magister artium, ut asserit, Wittenbergensis“, Hutteni, cum is Wittenbergæ moraretur, coniuratus, de quo dixi Hutt. Opp. I. p. 16. ad v. 10. et p. 51. etiam Schlauraffus (p. 199. v. 11. sq.) Wittenbergæ Engentino obviam factus fingitur, sed cum Friburgica sua, quæ “Ioannes Schottus Argeñ. | preflit. | 1515 | (10 foll. in 4°.) Friburgi Nonis Martijs, Anno a partu virgineo, M D XV.” „Clariffimis almæ academię Friburgenſi Rectori et Senatoribus.“ dedicasset¹, d. 9. Aug. a. 1515. Zasius Friburgi Erasmum Basileam reversum iubet Engentinum valde salutare²; tum idem d. 22. Aug. eiusd. a. ad

1) Panzer Ann. typ. VI. 73, 386. Basileæ repetita sunt Friburgica anno 1515. sec. eund. VI. 195, 151.; anno 1519. post Divi Lamberti vitam. cf. infra not. 4.

2) Erasmi Epp. LB. 1706. fol. Append. n^o. xxvii. col. 1540.

Amorbachium³: „Præcellenti poetæ Philippo Engentino meo nomine plenam favoris lineam describito. Cui, si ullo in loco commoditas dabitur, commodaturum me polliceor. Carmina eius, ut sunt ad unguem elegantia, commendat et magni facit Universitas. Ea autem commendatio, ut fit, sola sine loculario comite proficiscitur. Vetus poetarum querela, nil nisi umbram laudis sequi poetæ. “. Cum a. 1516. petisset ‘de lectura poetica sibi provideri, cum ad eandem lectionem sibi providisset et sic bona sua hic ultra spatium unius anni consumpsisset’, ea lectura ei mandata est, sed iam d. 2. Sept. a. 1517. ‘excusavit se propter infirmitatem non posse providere suam lectionem’. A. 1518. cum plerisque aliis Friburgensibus professoribus Constantiam se receperat Engentinus; „Ex ædibus nostris, mensè Februario. Anno dn. M. D. XIX.“ ‘Consulibus Senatuique Friburgensis reip. moderatoribus’ dedicat divi Lamberti vitam metricè scriptam⁴, se ‘magnis alioqui laboribus, pro exornando communi gymnasii nostri auditorio nonnihil operæ insumere’ adfirmans. Sed Constantiæ d. 17. Jun. a. 1519. ad Vadianum scripsit⁵, et Constantiam ad eum Zasius mittit epistolam d. 1. Sept. a. 1519. scriptam⁶. Die 7. Aug. a. 1520. Engentinus a senatu academico ‘decem florenos per modum doni et non stipendii, ne Poetices stipendium transcendat XL florenos’, accepit, ut mireris paullo post in crimen læsæ legis vestiariæ eum incidisse⁷. tamen „Wormatiam petiturus pro laurea consequenda a patribus facultatem abeundi impetravit ad unius mensis spatium. d. 25. Mart. a. 521.“ et „ex Wormatia die 26. Apr. 1521.“ Spiegelius ad Zasium scribit se Philippum

3) Rieggeri Zasio epp. II. p. 252. 4) Libellus 48 paginarum numeratarum sic inscriptus est: DIVI LAMBERTI EPISCOPI TRAJECTENSIS, Martyris & magni apud Friburgenses Brisgoicos Patroni vita, Philippo Engelbrechto Engentino auctore. | EPISTOLA AD HIERONYMUM HUFÆRUM Pludentinum | quæ Friburgum summatim complectitur, auctore eodem. | (In fine, p. 48. est:) BASILEAE, APVD IOANNEM FROBENIVM, MENSE APRILI, ANNO dn. M. D. XIX. A pag. 13. . . 46. Friburgica repetita sunt sic inscripta: EPISTOLA AD HIERONYMUM HVSÆRVM | Pludentinũ, quæ Friburgũ summatim complectitur, Philippo Engelbrecht Engentino auctore. | Pagg. 47. 48.: AD MNEMOSYNYEN HIERONYMVM BAPPIVM Felcicianum è Saxonia, ostensis Friburgicis, incolumem reducat, P. Engentinus. 5) quam epistolam edidit Schreiber, *Taschenbuch für Gesch. u. Alterth. in Süddeutschl. Jahrg.* 3. p. 18. 6) Riegger, Zasio epp. p. 371. n°. CCXXXI. 7) „Als Poetices lector ordinarius, wie ihn der Senat, oder Humanarum literarum apud Friburgum Professor, wie er sich selbst nannte, fiel Meister Philipp der Kleiderordnung der Universität anheim, weshalb ihn 22. Nov. 1520. der Vicerector durch den Pedellen auffordern ließ, entweder seinen Ueberrock nicht so kurz wie ein gewöhnlicher Handwerker zu tragen, oder den Degen, der darunter hervorblickte, abzulegen. Der Dichter nahm diese Rüge so übel auf, daß er gegen den Abgeordneten in die Worte herausplatzte: „Gang hin zu dem, der dich das geheissen hat und sag ihm, ich wolle mein Messer tragen, und sei er frisch, so komm er und gürt mir’s ab.“ Diese unbesonnene Aeußerung . . zog sich durch eine Reihe von Senatssitzungen hindurch, und war nahe daran, dem Meister Philipp seine Stelle zu kosten.“ 30. Dec. 1520. „Patres perpenderunt commissi facinoris gravitatem, cuius simile in Universitate nunquam auditum sit.“ Prot. Sen. acad.“ *Schreiber Gesch. d. Univ. Freib.* p. 88.

'nostrum' quantum inter negotia potuisset, iuvisse⁸. In hunc annum incidit etiam iocosa contra Engentinum, quod is poeta sibi domum emisset, quaestio publica, de qua vide Hutt. Opp. II. p. 51. sq. num. CCXXX. Die 30. Sept. a. 1522. venia Philippo data est visendi fratris Antonii chorepiscopi Spirensis, eiusdemque anni d. 20. Nov. „conclusum super magistri Philippi petitione, ut dentur ei LX floreni cum exhortatione pro barbæ eius razione“. Engentinum cum Bedroto a Ioachimo Camerario, cum is Basileam Erasmi visendi gratia peteret, a. 1524. prandio exceptum esse ille rettulit⁹. Lutheri causæ favit Engelbrechtus: die 5. Sept. a. 1521. affixerat hunc versiculum ædibus:

Lutherum ut redimas, *Hembd, Schuh, Buch*, omnia vendas.

unde senatui academico „placuit, ex quo ipse nuper in Virgiliana lectione occasione præstiterit, extollendo et nominando eum [Lutherum] summum Christi apostolum nostræ tempestatis, ut parumper dissimulet, et postea ab huiusmodi nugis absteineat. quod si autorem denunciare possit, pœnam non sit evasurus“. De morte viri d. 12. Sept. a. 1528. Zasius ad Bonifacium Amorbachium¹⁰ sic: „ . . . Cruciatu, quem Poeta, antequam abiret, passus est, vix enarrari potest. In tractibus, et iis cruentissimis evelli e vesica lapis non potuit, et non nisi mortuo exsectus est, scisso ventre, non tam lapis, quam miraculum lapidis. Miseriarum silva obrutus fuit vir optimus, Lutheranus tamen erat; sed de eo genere, qui Christum sapiunt. Iterum vale. Ex Frib. sabbatho ante Crucis etc. anno etc. xxviii. Tuus Zasius. Philippus poeta cum tempora complura intolerabiles cruciatu pertulisset, novissime Argentinam lectica et navigio vectus, se excindi vel secari passus est. Quæ sectura in fata concessit. Domino sit laus, qui eum a tantis cruciatibus liberavit! Utinam meliore iam cælo fruatur, Lutheranum enim nimium quam oluit!“ Quæ supra ex actis academicis repetivimus ac non nulla alia de Engentino debemus Schreiberno, *Gesch. der Univ. Freib. im Breisg.* p. 85 . . . 91.

- 8) Riegger, Zasio epp. II. p. 502.   9) Tert. libell. epistolar. H. Eob. Hessi ed. a Ioach. Camerario, Lips. 1561. 8º. fol. H6^b.   10) Riegger, Zasio epp. II. p. 198. sq.

EOBANVS *vid.* Hesus.

EPISTOLARE. *cf.* Carolus et Niavis.

EPISTOLARE MAGISTROVVM LIPSENSIVM (p. 66^b), e quo Curionis (*Hofmanns?*) epistolam Gallus Linitextoris (*Lcinweber*) nobis servavit, nescio an umquam prodierit hodieve supersit.

ERASMVVS Roterodamus. Cui non cantatus Desiderius? Natus est Roterodami d. 27. Oct. a. 1467., Basileæ d. 12. Iul. a. 1536. morti cessit qui sibi symbolum CEDO NVLLI fecerat. In Epp. O. V. primi voluminis prioribus duobus exemplis¹ non memoratur (Crotus in Erasmianos laqueos, quibus totus fere litteratus orbis tum irretitus est, non incidisse videtur); sed statim in appendicis illius voluminis² prima epistola, Hutteno, siquid recte video, adscribenda, Erasmus in scœnam prodit, ut vivum videre

1) Cf. supra p. 1. sqq. nº. 1. et 2.   2) Cf. *ibid.* p. 4. nº. 3.

opineris³, et Hochstratus⁴ iam suspicatus est illum non omnia recte facere in tractatibus in theologia, quos multos componeret⁵. Tum autem in altero Epp. O. V. volumine, quod Huttenianum dixerim⁶, frequens Erasmi mentio fit, quem in Reuchlini quoque exercitu primum locum optinere videmus⁷. Huttenus Roterodamum interius cognoscere cœperat, ut ostendunt versus Schlauraffiani⁸ et illud lepidissimum ac verissimum Kaufmanni dictum (p. 279⁷) 'Erasmus est homo pro se', omnesque loci qui laudem Erasmi aut aperte prædicant, ut p. 207¹⁷, 248², 264²⁹, aut Obscuros inridendo eam dissimulant, ut p. 220²², 267²⁵, 288³⁵, 296²⁷, quæ de Erasmano Novo Testamento Clingesor effert (p. 265¹⁵), retributionem eius præconii dixerim, quod in adnotatione Erasmus fecerat Hutteno⁹, et de Moria ioci (p. 263¹⁴) item Huttenicæ festivitatis sunt. Memorandum denique est permultis locis cum Reuchlino Erasmus coniunctim laudari, inter quos festivissimus est p. 241⁹, ubi hic 'Proverbia Erasmi' appellatur. ipse Erasmi Adagiorum liber p. 249¹⁷ citatur quasi quoddam proverbium contineret, quod in eo non legitur. — Tria tantum his demum annis cognita addamus: I. Matricula universitatis Coloniensis¹⁰ ad a. 1496., quo anno rector fuit Ulricus Kreydweiß de Esslinga, sic habet: „Iunius vi. Erasmus de Rotterdammis ad artes iuravit . . . pauper“. Recentior manus adnotavit „Iste Erasmus clarus multorum scriptorum monumentis obiit anno 1536. Basileæ“. II. Ioannis Piemontani¹¹ MS. Auctarium scriptor. ecclesiasticor. fol. 53^a:

„Desiderius Herasmus reterdamus canonicus regularium sancti Augustini homo in diuinis scripturis studiosus et secularis litterature excellenter doctus theologus orator poeta celeberrimus vtriusque lingue disciplina ad perfectum instructus ingenio subtilis et sermone clarus ac promptus et ornatus metro exercitatus et prosa auditor quondam Allexandri Hegii gymnasiarche dauantriensis Scripsit vtroque genere quedam non spernenda singularis eloquentie stilo opuscula quibus nomen suum longe lateque studiosus famosum reddidit et celebre e quibus ista vidi Collectaneam veterum insigniumque paromiarum id est adagiorum vel prouerbiorum que e greco in latinum transtulit

Ad Wilhelmum monicorum co.	li j	En tibi mi Wilhelme	
Ad duces britanie prosopeia	li j	Meminisse debes henrice	
De suis fatis [fuerat vatis]	car j	Miror quam mihi sidera	
Defensiones rethorices	li plures	[<i>Ad marg. rec. m.:</i> De copia rerum li ij De allegoriis eccl. li ij Aurorum opusculorum li plu laurentius eiusdem li j	
Herasmiana [<i>q̄ et laurentius eius</i>].	li plures		
Orationes plēs pro diuersis	li j		Morias encomium li j Vteumque de me vulgo mortales loquuntur
Epistolarum elegantum	li j		Scholia in epistolare diui Hieronymi Chiliades li plu
In laudem angelorum	car iiii	Coelitum princeps michael	
In gra et fa.	car j	Nuper cum uiridis nemorosa	

3) Cf. Comm. ad epist. I. 42. 4) p. 75¹⁷. cf. 263¹². 5) Cf. Hutt. Opp. I. p. 135. init. 6) i. e. Epp. O. V. II. 1...62. 7) Hutt. Opp. I. p. 130³¹. 8) p. 202. verss. 142. sqq. 9) Vid. Hutt. Opp. I. p. 103. sq. 10) C. Kraft in *Ztschr. f. Preuß. Gesch. v. Hassel. 5. Jahrg. Berl. 1868.* 8°. p. 471. 11) Cf. infra art. Piemont.

In castigationes vincencii	car j	Plus sibi quam farro
Contestatio saluatoris ad hominem	car j	Cum mihi sint vñi
In diue Anne laudem	car	Salue parens sanctissima
Epigrammaton	li j	
Et alia multa	In epistolas pau	li xvi [Euripidis etiam tragedias latinas fecit]

Vinit adhuc plura componens indies publicanda sub Maximiliano.⁴

Addere debemus etiam III. Ioannis Keßleri¹² a. 1525. scriptum testimonium⁵

Von Desyderio Erasmo Rotherdamo.

Wie hochverrumbt der name Erasmi by allen, furnemlich aber by den gelerten gehalten werd, ist mengklichen und besunder die der Latinischen sprach wissen tragend, owerborgen, dann er alle sine bücher in dißer genannten zungen beschriben. Sunst ist er an borner Holander von Rotherdam, welche gelerten sich nitt genügsam verwunderen können der kunst, wißhait ordenlicher schribung, da mitt er sine usgangne bücher geziert hat, also das züglich sin nam in ain spruchwort verwendt ist, solicher maßen was kunstrich, fursichtig, gelert und wiß geschriben ist, spricht man, das ist Erasmisch, das ist onselbar und vollkommen. Dissem Erasmo ist die Latinisch sprach vil eeren schuldlig, dann er sy durch die sophisten verwüst usß dem kat und unslat gezogen, usß gesubert und poliert hat. Zü dem hatt er die studierenden jugend uff recht ban zü lernen gefürt, die älteren aber hat er mit täglichem usßgeben nuwer nutzbaren bücher, och mitt verbesserung vil der uralten bücher erfröwt und belustiget, also das menigklich jung und alt zü flißigem studieren baiden häiliger und weltlichen geschribten, durch Erasmi anleitung entzundt ist. Zü dem, das nuw testament nach Kriecheschen text warhaft in Latin verdolmetst, daruß vil nutzes und besser verstand erwachsen ist. Desglichen ee Martinus Lutherus mitt schriben usßbrochen, hatt er nitt wenig irtumb, überfluß, mißverständnis im papstumb in sinem schriben angetastet, wie usß dem büchli Moria und usß sinem compendio Theologie ze vernemen ist. Aber ahweg so still und bescheiden mitt worten, das die nitt wol haben von den papstter mögen verstanden werden, und ob sy glich verstanden, die wil er nicht dester minder von dem papst, cardinälen und bischofen sold und schencke, als irer güter frund und gunner empfienge, haben sy es von im guter mainung verstanden und im besten usßgenommen [ad marg. Erasmi geschmidikait.] und damitt er iren gunst nitt verschutte, thüt er nitt ungleich den mütteren, so ire kinder schlachend; so sy vermeinend, sy welen zü vil wäinen und schmerzen bewegt werden, fachen sy an die mütteren widerumb mitt inen zartlen, ey schwige, es gilt glich, du bist mir dannacht lieb. Do aber Martinus Luther etwas fräidiger herfartretten, hatt Erasmus sich nitt witter wellen mercken lassen, und die wil man in fur den aller gelertsten und verstendigsten gehalten, hatt menigklich und besunder die gelerten und hoche schülen in sollicher spaltung uff sin irtail und verstand an usßsehen gehebt und lange zit gewartet, er aber hatt jedermann in zweifel ston lassen, uff welche part des Luthers oder des papsts er genaigt und züfellig sye. Derhalben der papst, cardinäl, bischoffen, kaiser und fursten in wider den Martinum Luther zu schriben obligende angestrengt haben, vermainend des Luthers ansehen sollte durch die hochachtung Erasmi geschwecht und durch sin redliche zungen gar umbracht und bestritten werden. Doch hatt er ahweg hinder sich gehalten biß ietzund in dem 1525 jar ist er in aller unruß usßgebrochen und wider den Luther an büch gestelt den fryen willen, wie Eckius zu Lips, als obstat, zu erhalten; hatt Martinus geantwurt, er widerumb, ist Martinus im nach mitt ainer antwurt

12) Keßlers Sabbata, herausg. v. Goetzing. Thl. I. S. Gallen 1866. 8°. p. 164... 166.

begegnet, durch welche (wie ich vernim) Erasmus erinneret siner manung und kempfens abgestanden ist. - Dieser Erasmus, wie wol er hinuſſwerts das widerspil gehalten (wir sind ja alle menschen und dem mangel underworffen), doch müssen wir mit danckbarkeit erkennen und verjehen das er ain groſſe stutz an dem euangelischen baw und vilſaltigen furschub anfangs dar zü geben, ja den Luther und ander selbst durch sin schriben zü dem irenn verursacht. Also lebt er nach jetzund zü Basel, hatt im Ioann Frobenius zü lieb nach sines lands bruch ainen besunderen sal erbawen, allda hab ich in gesehen, von person, nun ain tubgraver ersamer alter und ain klainer und zarter mensch in ainem langen blawen züſamen gurten rock mitt witen ermlen beklaidt und ain listen von sammet um den hals vornen zü baiden siten abgehenck nach des rocks lenge. So einer begerte zü wissen, wie vil und was er far bücher und warumb er zü ainem jeden verursacht, hatt er deshalb ain besunders büch, das er catalogum nennet, beschriben und ufſon laſſen. Er hatt ja sin rast wol thun des im alle nachkommen nimmer vergessen sollen.

EVCHARIVS (p. 273¹²) Gallinarius, puto, Germanice *Henner* s. *Haner*, Brethemius, Wimphelingi discipulus, canonicus Spirensis, qui „ex Spiris ad Bertholdum Kyrsmannum de Horb, philosophiæ magistrum“ Stylphonem transmisit¹, item in causa Wimphelingiana de Germania contra Murnerum acta pro Wimphelingo calamum strinxit². eundem in Erasmi epistolis³ falso ‘Encharium’ fecerunt. idemque, nisi fallor, est ille „alius doctor, qui fuit artista de via modernorum“, et cum aliis in hospitio coronæ Moguntiae Magistris nostris et fratribus de ordine prædicatorum faciebat summas nequitias, ut Gricius [i. e. Huttenus] scribit p. 273¹². Ceterum in re ineerta adnotandum videtur, Trithemii et Eucharii Heimerici Neometensis [i. e. Spirensis] a. 1505. et sq. scriptas mutuas epistolas extare⁴. — De Iohanne Gallinario, quem a Pirckheimero⁵ inter sapientes doctosque viros laudatum Iohannem Hanerum esse puto, quique certo inter eos numerandus est qui in Epp. O. V. p. 286¹⁵ ‘multi alii’ sunt, nescio num frater aut cognatus Eucharii Gallinarii fuerit; Wimphelingi cognatum, discipulumque fuisse constat. Budorinum cognominabant Iohannem Gallinarium: Budorin enim Ptolemæi alii, ut fere semper Trithemius, Heidelbergam esse, Durlacum alii opinabantur⁶. Hunc Iohannem Zasius⁷ inter ‘litterarum humanarum sacramentarii adsertores’ laudat, eidemque Thomas Wolfius iunior d. 31. Ian. a. 1505. Wimphelingi de integritate libellum (e quo cucullatorum lis a Schwinfordiensi (II. 63.) derisa exorta est, cuiusque alteram editionem ipse Gallinarius carmine commendavit⁸) dedicans scribit: „Tu perinde ac alter Antonijus Gripho grammaticus comi es faciliq; natura, nec unquam de mercedibus pacisceris: opulentos cum suis opulentiis contemnis magnifice: in omni re utpote homo integerrimus integritatem servas. Tu aliquot iam annis hic apud Tribotes [Sletstadii] in divi Petri templo grammaticam, rhetoricam et id genus alias disciplinas non sine laude docuisti: quotidie tradens præcepta eloquentiæ“. Celebrat quoque Gallinarium inter

1) cf. Amœnitt. Friburg. p. 183.   2) cf. ibid. p. 215.   3) L. B. 1706. fol. col. 1683.   4) Trithemii Opp. Ff. 1601. fol. part. II. p. 483. sq.   5) Hutt. Opp. I. p. 153¹⁶.   6) cf. Beati Rhenani Germania, lib. III. v. Budoris.   7) Rieggeri Zas. p. 391.   8) cf. infra Comm. ad p. 286. v. 11. et (Rieggeri) Amœnn. Friburg. p. 255.

Sturmium Fürstenbergiumque Huttenus⁹; Gallinarium a. 1512. in comitatu Reinhardi Hanoviensis canonici Coloniae moratum esse scribit Erhardus¹⁰; a. 1514. Erasmus Zasio scripsit¹¹, eum se primum cognoscere coepisse per Beatum Rhenanum et Gallinarium; a. 1516. hunc Brisaci parochum fuisse Röhrichius¹² testatur. Luciani Palinurum „*vß krieckischer sprach durch das latyn in tütsch transferiert*“ Argentorati a. 1512. 4°. publicatum memorat Erhardus¹⁰.

9) Querelar. II. 10. v. 213. in Opp. III. p. 78. 10) *Gesch. d. W. d. W.* III. p. 328.

11) Rieggeri Zas. p. 273. 12) *Gesch. d. Reform. im Elsass.* I. p. 85.

EVSEBII, Cardinalis S., *vid.* Accoltis.

EXERCITIVM PVERORVM (p. 31^{is} 258²⁰), nescio cuius compilatoris, indē ab anno 1485. usque ad a. 1506. terdecies editum est¹. Qualis fuerit libellus, ex hac exempli Hagenoensis descriptione² cognosci potest: „EXERCITIVM puerorum grammaticale per dietas distributum. *F. I^a tit.*: Exercitiū puerorū grāmaticale per dietas distributum. *F. I^b*: Prologus in quo grāmaticae necessitas demonstratur. *In fine*: Finit tractatus secūdus exercitij puerorū grāmaticalis. in quo de regimine et structiōe oīm dictionū. s̄m ordinē octo partiū orōnis p̄cessum ē per regulas et q̄stiunculas adeo lucidas. faciles. atq̄ breues doctissimoq̄ viroq̄ exemplis creberrimis roboratas. vt q̄tq̄ sine p̄ceptore eas discere scire. et intelligere possit. In q̄ si q̄ grāmaticae studiosi. cuiuscunq̄ stat⁹ fuerint. pueri. fr̄es. sorores. mercatores ceteriq̄ seculares aut religiosi. legerint studuerint atq̄ se oblectauerit. finē grāmaticae ausim dicere breuissime sine magno labore consequent̄. Impressus et finitus in imperiali oppido Haginowe per Heinricum gran. Anno gratie Milleesimoquadringentesimononagesimo primo. tertio kalendas Augusti. 4. g. ch. maj. et min. c. f. 131. ff.“ Coloniae liber non videtur in usu fuisse; certe nulla exempla ibi impressa memorari legi; Colonienses fortasse pro hoc Exercitio utebantur Regulis grammaticalibus antiquorum p. 285³⁸ 289²⁷ memoratis, quorum exempla quinque et quattuor, interque ea etiam Coloniensia unum et duo Quentelliana indicat Panzerus³.

1) Panzer Ann. typ. V. p. 26. et X. p. 378. Hain Repertor. n°. 6768...6773. sex exempla enumerat. 2) Hain. n°. 6768. 3) Ann. typ. V. p. 225. X. p. 378.

EX QVO *vid.* Vocabularius Ex quo.

FABER, Iacobus, Stapulensis (*d'Estaples, dép^t Pas de Calais*), 'de quo audivistis multa: ipse aperte favet Ioanni Reuchlin' (p. 247⁹), quod testantur etiam Huttenus¹ et ipsae Reuchlini Fabrique mutuae epistolae². Natus est Iacobus *Lefebvre* Stapulis in Ambianis anno 1455. *C'étoit* (Bælii³ verba sunt) *un petit bout d'homme, et de fort basse naissance, mais un bon esprit soutenu de beaucoup d'érudition* et „*un de ceux qui commencèrent à chasser la barbarie qui régnoit dans l'Université de Paris*“. De morte viri centenario paulo maioris sive secundum alios paulo minoris, Neraci anno 1536. (sec. Bælium a. 1537., secundum alios anno demum 1547.) sub-

1) Hutt. Opp. I. p. 186. § 11. 2) cf. supra p. 126. 133. Consp. chronol. ad d. 31. Aug. a. 1513. et d. 30. Aug. a. 1514. 3) Bayle Diction v. Fevre.

secuta, quæ singularia ab Huberto Thoma Leodiensi narrantur, male conveniunt cum illa anni 1455., quo Faber natus fertur, indicatione. Ceterum de vita et scriptis viri plura Erasmi Roterodami scriptoribus quam epistolarum O. V. commentatori dicenda sunt. memoro tantum Gallicam bibliorum versionem⁴.

4) cf. Gesneri Bibl. foll. 353...356. Iovii elog. cap. cxxi. Freheri Theatr. p. 149. sq. Bayle l. c. Iöcher. voc. Faber, Iac. Denis Wiens Buchdr. gesch. p. 88. „Zu Fabers Leben s. die Quellen in Clements Bibl. cur. T. VIII. p. 226.“

FABRICIVS, Balthasar. *vid.* Facha.

FACETVS (p. 296⁷⁰) quem nonnulli adscribunt Reinero sive Renero Alemanno, ordinis s. Benedicti in monasterio s. Laurentii Leodii, nato a. 1155., mortuo a. 1230.¹, ipse inscribitur ‘Liber Faceti docens mores hominum precipue iuvenum, in supplementum illorum qui a Cathone erant omisi etc.’ sive ‘Facetus morosus’ sive ‘Liber metricus facetiaram’. sæpe Latine et Germanice ‘per Sebastianum Brant in vulgare noviter translatus’ prodit², estque etiam inter ‘Auctores octo morales’³. extat inter alia multa etiam ‘Facetus’ in codice chartaceo quadrato bibliothecæ gymnasii Gothani, de quo Habichius⁴ sic scripsit: „Facetus e. vers. German. et glossis. fol. 256...262. Sub hoc nomine plura carmina mediæ ævi nota sunt. iam ab Ugutione Pisano circa a. 1192. Faceti carmen citatur⁵. Autorem illius carminis, quod Faceti nomine inter auctores octo morales Lugduni a. 1488. et sæpius excusum est, Reinesius⁶ Thaysium quemdam nominat, alii rectorem scholæ Parisinæ fuisse tradunt, qui a cura mores discipulorum formandi nomen Faceti acceperit. Incipit hoc carmen:

Cum nihil utilius humanæ credo salutis,
Quam morum novisse modos et moribus uti,

et a. 1459. per monachum quendam in Germanicum sermonem translatum editum est a Kinderling⁷, cum alia versione Germanica a Wiggers⁸. In syllabo auctorum, ex quibus Ieremias de Montagnone ‘epitomen sapientiæ’⁹ se compilasse profitetur, etiam Facetus legitur¹⁰. Facetus in codice nostro prorsus alius est. incipit:

Moribus et vita quisquis vult esse facetus

et explicat:

Tempore felici multos numerabis amicos,
Tempora si fuerint nubila, solus eris.

neque congruit cum ‘Faceto clericali iuvene’ in Endlicheri catalogo¹¹, quanquam hic primum versum eundem habet¹². Ab his Facetis diversus liber est ille Reinero liquido adscribendus (nam primi post exor-

1) cf. Fabr. Bibl. Lat. med. æt. VI. p. 178. sqq. 2) cf. Hain. Repertor. n.º. 6883...6895. 3) Hain. n.º. 1913...1919. 4) H. Habich, Codicem misc. bibl. gym. Gothani descr. et ex eo Reineri Alemannici poema Phagifacetus sive Thesmophagiam emend. edidit. (in ‘Programm des Gymnas. Ernest. zu Gotha. 1860. 4.º.) 5) v. Du Cange in præf. ad Glossar. lat. §. 45. 6) epist. ad Daumium 83. p. 211. 7) in Deutsches Museum 1788. p. 437. sq. 8) in Padag. u. liter. Mittheilungen üb. d. Dombgymnasium in Magdeburg Nr. 11. 1836. p. 5. cf. Jacobs Beiträge aus den Schätzen der goth. Bibl. II. p. 296. et Grässe II. 2. p. 706. 9) Venet. 1505. 10) v. Osann Vitalis Blesensis Amphitryon p. VII. 11) p. 160. fol. 86...92.

dium tetrastichum versus 15 acrosticho exhibent 'Reinerus me fecit'¹². 'Fagi facetus sive de facetia (s. facetiis) et moribus mensæ'¹³, cuius emendatiorem editionem debemus Habichio¹⁴; constat hoc carmen facete *φωγείν* docens præter illud tetrastichon, incipiens

Noscere qui mensis decori sint, lector, honores

versibus 440, quorum primus est:

Res rerum natura parens ita concipit omnes

ultimus autem:

Doctoresque meos, quos re sequor, ore secutus.¹⁵

12) Incipiunt hi versus xv: Res Et Indigeant Non Esse Ritus Vivitur Scilicet Mens Eadem Fās Esuries Cuius Incentiva Torrentemque. 13) Hain. n.º. 6899. sq. 14) not. 4. cit. p. 5...14. 15) Infra hunc v. est: Explicit Phagifacetus.

FACHA, Balthasar de, sive Phachus aut Phacchus (*aus Vacha an der Werra*), Fabricius patrio nomine, quo multo rarius quam a patrio oppido desumpto uti solebat. ubi primum eius nomen occurrit, id est cum in album academiæ Wittenbergensis anno 1502. inscriberetur, est „Balthasar fabricius de fach“, ut adnotavimus ad Hutteni versus¹:

Vivit in hac [Wittenberga] Francus, patriæ nova gloria nostræ
Phacchus, amicitiae portio fida meæ.

inde etiam de amicitia inter Phachum ac Melanchthonem Spalatinumque constat. Anno 1517. kal. Oct. rector Wittenbergensis 'communi suffragatione patrum creatus est „Balthasar Fabricius Phacchus, ingenuarum artium magister, utriusque humanitatis professor“², sub quo primus in album relatus est 'Iohannes Rbagius Esticampianus Rethor et Poeta laureatus sacrarum literarum Doctor Primusque Plyniane erudicionis publicus et ordinarius professor Dioc. Misn. 20. Octobr.'². Item Lutherus passim sese magistrum Balthasar haud parvi facere testatus est: anno 1520. Spalatio scripsit³: „De Facho sacerdotium resignante non admodum moveor; moveor potius eius ecclesiæ sacerdotia tantis pecuniis redimenda esse, ut nulli pauperi queat esse locus, idque hominum statutis“⁴. idem d. 10. Iul. a. 1541. „es ist nu die Lection Magistri Fach ledig“⁴: eo tempore decessisse videtur Balthasar.

1) Querelar. II. 10. vv. 57. sq. Hutt. Opp. III. p. 67. 2) Förstemann alb. Viteb. p. 69. 3) de Wette, *Luthers Briefe* I. p. 454. 4) *ibid.* V. p. 381.

FALCKENBERG, Matthias de, ad quem 'ex antiqua familia nobilistam' scripta fingitur epistola magistri Curionis Lipsiensis (I. 44.), idem in epistola magistri Grecii Maguntiae data (II. 55.) inter Moguntinenses Antireuchlinistas miris coloribus depingitur „nobilis domicellus et armiger“, vir multum bellicosus et portat semper arma secum et est equestris; ipse semper in mensa [hospitii Coronæ] sedet ante et nunquam retro, quia dicit quod quando sederet retro et fieret bellum, tunc non posset ita statim surgere et percutere inimicos suos. et cum hoc est argumentator multum subtilis de via antiquorum; ipse dicit, si Reuchlin non vult cessare, tunc vult venire cum centum equis ad auxiliandum vobis [Coloniensibus]⁴ (p. 273^{29. sqq.}). Vix 'Centaurum' sui ordinis verius vividiusque depinxerit Huttenus. attamen ex quam nobili familia

Falckenbergensi noster Bramarbas fuerit, minime constat: equidem puto ex ea Falkensteiniana, a qua arx Reichenstein ad Rhenum olim 'Falkenburg' dicebatur¹: sive iusto suo nomine sive corrupto in his epistolis producat noster Gloriosus, quod scire nostra vix interest, id ex eisdem apparet, virum his ipsis annis, in quos hæ epistolæ incidunt, iam provectoris ætatis Moguntia vixisse, eumque olim, etiamsi non ante totos quinquaginta annos², Erfurti Lipsiæque vino venerique magis quam litteris studuisse. Utrum Sickingensi contra Wormatienses annis 1515. et sequentibus gesto bello interfuerit necne, Curio (p. 66^{24. sqq.}) in dubio relinquit. si interfuit, certe non a Sickingi, optimi Reuchlinistæ, sed a Cæsarianis Wormatiensibusque partibus eum stetisse dicemus.

1) cf. *Sinrock Rheinland*, Bonn 1865. 8°. p. 261. 2) ut p. 66¹⁴ dictum est.

FASCICVLVS TEMPORVM *vid.* Paratus.

FETTICH, Theobaldus, 'qui pro nunc est doctor medicinae' Vormatiæ, et 'olim stetit Coloniae in bursa Montis' (p. 207²⁰), et quocum 'in hospicio' Schlauraffo 'fuit lis, quia de theologis dicebat multa scandala' (p. 202. vv. 149. sqq.), inter Buschii Huttenique familiares familiari nomine non adiecto nobis occurrit¹. Antiquitatis studiosis Fettichius magis ex eo notus est, quod ex eius codice Claudii Ptolemæi geographiæ libros VIII primum Græce sine versione Latina et sine tabulis geographicis Erasmus Roterdamus edidit²: Fabricius³ ubi de hac editione refert, Fettichium medicum Ingolstadiensem dicit, sed Erasmi epistolam Friburgi d. 1. Febr. 1533. datam, qua is de commodato sibi codice gratias agit⁴, non memoravit.

1) Hutt. Opp. II. p. 64¹⁴ 82¹⁴. 2) Basileæ ap. Hieron. Froben. et Nic. Episcopium a. 1533. 4°. 3) Bibl. Græc. ed. Harles. V. p. 276. 4) Erasmi Epp. L. B. 1706. fol. num. MCCXLII.

FIDANZA *vid.* Bonaventura.

FINCK, Matthæus, bacularius, epistolæ II. 8. (p. 196. sqq.) fictus scriptor, Ortivini quondam discipulus, nunc [i. e. anno 1516.] singularissimus eius fautor, habens bonam stantiam Romæ, bonum servitium in Copistria (quo nomine Parcum minorem, Cancellariæ Romanæ sectionem, designare videtur): prælaturam produnt largiorum epularum, quæ fecerunt eum pro magna parte infirmum, ut non sciret bene digerere (p. 197¹⁵), et carorum vinorum Cursicorum, quæ venter eius bibebat libenter (p. 271¹⁶), amor, qui fortasse in causa fuit quod non multo post 'in rubea toga sepeliretur', ut Bricoto 'ex Romana urbis Curia' Wormatiam scribitur ep. II. 54. Commenticium quidem est Finckum scripsisse epistolam II. 8. sed Fincki personam vitamque ac mortem non commenticias esse puto.

FLISCVS¹, Stephanus (p. 296²⁹)². De eo Fabricius³: „... Manfredi filius, Soncinensis, I.V.D. ac Epidaurii gymnasii rector circa a. 1453. scripsit Synonyma verborum, Synonyma seu variationes Sententiarum, ... Phrases elegantia Latinae, .. de componendis Epistolis, .. Regulas summaticas

1) i. e. *dei Fieschi*. 2) Memoratur etiam post Carolum et Samuelem in Cerdonis Vademecum (Hutt. Opp. VI. p. 453³⁷). 3) Bibl. Lat. med. et inf. æt. VI. p. 581.

(opus grammaticum).⁴ „ Exempla librorum typis expressorum recensent Panzer⁵ et Hain⁶.

4) „Arisii Cremona literata tom. I. p. 278.“ 5) Ann. typ. V. p. 204. 6) Repertor. n°. 7136...7154.

FLORES LEGVM, quos Lampus (II. 12.) allegat ad comprobandum praeceptum ‘audiatur pars altera’, est ‘tractatus aut Congeries auctoritatum iuris civilis, in quo auctoritates ordinantur secundum ordinem alphabeti cum allegationibus librorum, ex quibus sumuntur’. Exempla libri quinque (Veneta duo. s. a. 8°., Argentoratense a. 1496. 4°., Parisiense a. 1496. 8°., Ingolstatense a. 1497. 8°.) indicavit Hain¹, quibus tria recentiora, a Panzero quoque recensita (Coloniense a. 1507. et duo Parisiensa a. 1513. 1517. 8°.) addidit Stintzing², qui neglecta libelli in Epp. O. V. laudatione sic eum descripsit: *Es ist eine Sammlung von generalia oder auctoritates, d. h. von allgemein gültigen Sätzen in sprichwörtlicher Form, Legaldefinitionen, Gemeinplätzen und Versus memoriales, deren Inhalt sich nicht streng auf die Iurisprudenz beschränkt. Daneben wird auf Stellen des Corpus iuris civilis und die Glosse verwiesen; allein die Allegationen stehen mit dem Text oft in einem nur sehr lockeren Zusammenhang; gelegentlich werden auch widersprechende Stellen hinzugefügt und durch ‘contra’ hervorgehoben. Der Verfasser hat ohne sorgfältige Auswahl zusammengetragen, was ihm in die Hände kam; nicht selten auch denselben Satz in mehr oder minder geänderter Fassung an verschiedenen Stellen wiederholt. Die alphabetische Ordnung gilt nur für den ersten Buchstaben des Anfangsworts, ist dagegen bezüglich der folgenden Buchstaben nicht durchgeführt. . . Auch in den Allegationen ist große Sorglosigkeit bemerkbar. . . Der Character der Schrift ist ein durchaus populärer. . . Ueber den Ursprung der Schrift läßt sich Nichts ermitteln. Ohne Zweifel ist sie in Italien entstanden, aber schwerlich aus der Hand eines einzelnen Gelehrten hervorgegangen [?], sondern allmählig zu einer Sammlung überlieferter Sentenzen in der Schule herangewachsen, und schließlich in die alphabetische Ordnung gefügt.“*

1) Repertor. n°. 7168...7172. 2) *Gesch. der populären Lit. des röm. kanon. R. in Deutschl. Leipz. 1867. 8°. p. 122. sq.*

FLORETVS (p. 296³⁰), ‘in quo flores omnium virtutum et detestaciones viciorum metricè continentur’, item¹ extat inter ‘Auctores octo morales’ et in aliquot singularibus exemplis². Diversus is est ab eo Floreto, qui est ‘quasi flos de sacre scripture libris qui et alio nomine dicitur Facetus’³. Fabricius⁴: ‘Bernardus scriptor Floreti sive carminis moralis versibus leoninis, quod Bernardo Clarævallensi⁵ præter rem tributum⁶ prodiit . . . incipit

Nomine Floretus liber incipit ad bona cœptus
Semper erit tutus huius monumenta secutus.

1) cf. supra art. Facetus. 2) Hain Repertor. n°. 7182...7186. 3) ibid. n°. 7181. cf. Panzer Ann. typ. V. p. 347. ‘Floretus’ et X. p. 205. ‘Floretus’ et ‘Floretum’. 4) Bibl. Lat. med. et inf. æt. I. p. 624. 5) Etiam in cod. MS. Gothano est ‘Floretus Bernardi Claravallensis c. glossis’. cf. Habich, (supra art. ‘Facetus’ cit.) p. 15. 6) cf. infra art. ‘Samuel’.

Hic Floretus, Summa theologiæ sancti Bernhardi, quam Io. Gerson commentario illustravit, . . . auctorem e Bernardo excerptisse flores eosque versibus complexum et inde nomen habere Floreti Vossius suspicatur.“

FLORISTA (p. 296³⁶). Hoc nomen suis excerptis dat Textoris; sub eodem librum aliquem prodiisse h. l. non dicitur, ut in Oratione funebri Ioannis Cerdonis¹ innuitur, quod his Haasii² verbis explicatur: „Ludolfus de Luco, qui ‘Florista’ dici solet et Flores grammaticæ a. 1317. scripsisse videtur, plane incredibili subtilitatum logicarum studio tam accurate id genus [de relativorum usu] pertractavit, ut septem differentie species distinguat. . . . Is canonicus Hildeshemensis fuit, et testatur ipse v. 927. ‘Hildensenensis est Teutonicusque Ludolfus’; cf. v. 665. nomen scribit ‘de Lucohe’, alii ‘de Luckowe’. Aetatem ignorat Leyser hist. poet. p. 1226.; Fabricius etiam hominem; illam ego mihi repperisse videor e versu quodam, quem chronostichon habeo“.

- 1) Hutt. Opp. VI. p. 457¹. 2) F. Haase, progr. de mediæ ævi studiis philoll. p. 42.

FORNACIFICIS, Padormannus (I. 38.) cf. Kachelofen.

FORTALICIVM FIDEI contra fidei Christianæ hostes Alphonsi a Spina, ordinis Minorum in villa Vallisoletana anno 1459. quinque libris scriptum, inde ab a. 1485. sæpius editum est¹. ‘merdosum librum esse dixit ille trufator’ (p. 34²⁶), sed ‘uni magistro nostro est sicut Paternoster’ (p. 210²¹). Non admodum blande de Spina eiusque Fortalicio Iudæus H. Grætz² sic: „Am heftigsten und galligsten wüthete gegen die spanischen Juden ein Franciscanermönch Alfonso de Spina (keineswegs ein getaufter Jude, sondern ein geborener und in der jüdischen Literatur horrend unwissender Christ), ein Ordens- und Gesinnungsgenosse Capistrano’s, Prediger in Salamanca, der statt der giftigen Zunge die giftige Feder gegen sie in Bewegung setzte. . . . Ein gallsüchtiger Priester, donnerte er von der Kanzel gegen die Juden, ihre Gönner und namentlich gegen die Neuchristen, als heimliche Anhänger ihres alten Glaubens. Da seine Predigten ihm nicht genug zu wirken schienen, so verfasste A. de Spina ein giftgeschwelltes Werk in lateinischer Sprache gegen Ketzer, Juden und Mohammedaner u. d. T.: fortalitium fidei. . . . Alles was nur irgend ein Judenfeind Feindseliges geschrieben oder erzählt hat, stoppelte er darin zusammen, tischte die lächerlichsten Märchen auf und machte Alles so drastisch als möglich. Ketzer und Mohammedaner sollten natürlich, seiner Ansicht nach, mit Stumpf und Stiel vertilgt werden. Gegen die Juden wollte er ein scheinbar glimpfliches Verfahren angewendet wissen: Man sollte ihnen die jungen Kinder entreißen und sie christlich erziehen, ein Vorschlag, den er dem scholastischen Duns Scotus und . . . Capistrano entlehnte. . . . Er tadelte mit den spitzigsten Worten den König, die Großen und die Geistlichen, daß sie die Juden begünstigten. Um das Volk aufzuwiegeln, tischte er die Märchen vom Kindermord und

- 1) Cf. Wolfii Bibl. Hebr. Hamburg. 1721. 4°. p. 1115. sqq. Fabric. Bibl. Lat. med. et inf. æt. I. p. 198. Hain Repertor. n°. 871. . . . 875. Panzer Ann. typ. V. p. 24. sq. X. p. 86. XI. p. 125. 2) H. Grætz: Gesch. der Juden vol. VIII. Leipzig. 1864. 8°. p. 236.

Hostienraub durch Juden in breiter Erzählung auf und stichelle, daß solche Schandthaten durch die Parteilichkeit des Königs ungeahndet blieben . . .“

FRANCISCVS (p. 201. v. 97.) *vid.* Stadianus.

FRANCISCVS, sanctus (p. 73¹⁴ 287³⁶), Assisias UMBER, natus a. 1182. patre mercatore Petro Bernardo, „doctor Seraphicus (p. 18²³ 235¹⁹), auctor a. 1215. Franciscani Ordinis Minorum, confirmati ab Innocentio III. [a. 1210. et 1215.] et Honorio III. [a. 1216.]. Hic post iter in orientem a. 1219. susceptum redux diem obiit [Assisii] apud s. Mariam de Portiuncula a. 1226. d. 4. Oct. Sanctis post obitum adscriptus a Gregorio IX. a. 1228.“ Hæc ex Fabricio¹, qui etiam de scriptis viri mirifici et eorum qui de eo scripserunt tractavit. Cf. de sancto eiusque regulam sequentibus ordinibus variis Helyotum², et in universum Gruberum³.

1) Bibl. Lat. med. et inf. æt. II. p. 568...580. 2) *Helyot Gesch. aller geistl. Orden.* tom. VII. *Leipz.* 1756. 4°. 3) *O. Gruber in Allg. Encycl. d. W.* tom. XXVII. *Leipz.* 1848. 4°. p. 423...439.

FROBENIVS, Iohannes, Hammelburgi Franconia anno 1460. natus, Basileæ litteris studuit correctorisque muneribus apud Iohannem Ammerbachum functus est, deinde ab anno 1491. officinam typographicam bibliopoliumque suo nomine instituit, multisque egregiis operibus sacrorum profanorumque auctorum editis, Erasmi quoque in ipsa Frobeniana domo (p. 202. v. 127.) habitantis¹, magnam sui nominis famam per totum doctum orbem adeptus est. Hic Frobenius procul dubio ille „librivendus de partibus superioribus“ (p. 287¹¹) est qui Francofurti ad Mœnium, quod nundinarum causa sæpe adisse scimus, Cocleariligneo de doctis Germanis qui Reuchlino bonisque litteris faverent, narrasse fingitur². Quam coniunctissime cum Frobenio vixerit Erasmus, ex multis huius epistolis videmus, illiusque morum candorem, integritatem, liberalitatem, benignitatem omnesque animi dotes mire evehit hic. De Frobenii exitu, quem ex intimo animo deplorat, Erasmus³ sic refert anno 1527.: „. . . Aetas erat provector, sed valetudo ita prospera, vegeta, ut per omnem vitam nunquam morbo decubuerit. Ante annos sex e summis gradibus in solum lateritium decidit, casus erat plus quam lethalis, convaluit tamen, sed ut solet, mali reliquiis in corpore residentibus, utcumque dissimulabat ille: tam erat animi generosi, ut puderet dolere. Anno priusquam moreretur, corripuit illum gravissimus cruciatus circa talum dextri pedis. Ibi præsto erant medicorum officia, quæ nihil aliud quam exasperabant malum, dum de morbi genere dissentientes alii aliud admovent remedium, nec deerant qui autores essent pedem reseccandum esse. Tandem

1) cf. infra art. Rhenanus. 2) Cum Coclearilignei ad Ortvinum epistola cuderetur vel paullo post Erasmus Goclenio scripsit (med. m. Oct. a. 1517.) „iam Frobenio fervent quatuor præla, quibus fortassis accedit unum aut alterum“. Erasmi epp. L. B. 1706. fol. col. 267. i. f. 3) Erasmi Epp. L. B. 1706. n^o. dccccxxii. coll. 1054. sq. Etiam quæ de Frobenio vitæ eius scriptores tradunt, maxime ex Erasmi epistolis sumpta sunt. cf. e. gr. Pantaleonis Protopogr. III. p. 94. sq. Adami Vitæ Germanor. philosophor. Haidelb. 1615. 8°. p. 63...66. I. C. Zeltneri theatr. viror. eruditor. Norimb. 1720. 8°. p. 202...207. *Iöcher Gel. Lex.* II. coll. 777. sq.

aliunde venit medicus, qui dolorem haecenus sedaret, ut et tolerabilis esset, et somni cibique sumendi permitteret facultatem. Demum ita confirmatus est, ut bis equo proficisceretur Francfordiam, malo in dextri pedis digitos relegato, quos solos flectere non poterat, cætera valens. Tum a me, tum a medico frequenter monitus, ut rarius prodiret in publicum, aut vestitu contra frigus munitior prodiret: non obtemperavit, pudendum esse ratus, si quicquam omnino pristinae consuetudinis omit- tens morbi speciem præ se ferret. Iam et duos manus dextræ digitos stupor occuparat, morbi imminentis præludium. Dissimulavit et hoc, parum virile ducens quicquam morbo concedere. Denique dum in sublimi agit nescio quid, correptus, ut est probabile, vi morbi, in pavementum decidit pronus, non sine gravi cranii vulnere. Delatus in lectum nec oculos attollebat, nec ullum sensus indicium dedit, nec ullam omnino vitæ significationem, nisi quod manum sinistram movebat, nam dextrum latus omne dissimulata paralysis stupefecerat. Ita biduum consopitus sub mortem experrectus est, ægre paulum diductis oculi sinistri genis, lingua tamen immobili, nec supervixit ultra sex horas. Ita noster Frobenius rebus humanis exemptus ad vitam transiit felicior- em, uxori, liberis, amicis acerbo luctu, toti civitati notisque omnibus gravi sui desiderio relicto. Successerunt Frobenio in librorum edendorum vendendorumque negotio filius Hieronymus et gener Nicolaus Episcopus, qui Frobenianæ officinae famam ac merita adauxerunt.

GALLENSIS, Thomas. *vid.* Walleis.

GALLINARIUS *vid.* Eucharius.

GALLVS *vid.* Alexander.

GANDA (rectius Gauda, i. e. Gouda), Iacobus de. 'ordinis prædicatorii poeta subtilissimus' (p. 18³⁹.sq.), etiam ab Hutteno extollitur. De eo Hartz- hemius²: „Magdalius Iacobus Goudanus, sic a loco natali nuncupatus, Gouda s. Gauda apud Batavos ad Islam fluvium non ignobili municipio, ordini s. Dominici nomen dedit Coloniae Agr. et circa a. 1460. vel 1470. professus est. Vir fuit humanarum litterarum peritus, oratoresque et poetas, grammaticos et historicos callebat quam plurimos, ac sacrorum librorum lectione et studio potissimum incubuit, eaque ratione linguas Græcam et Hebraicam coluit diligentius. Quandonam obierit, nemo certe refert, sed ad a. 1520. pervenisse facile conicitur.“ Inter scripta viri hic quoque³ præcipue 'Erarium aureum'⁴ et Stichologia gaudensis⁵

1) Querelar. II. 10. vv. 181...184. (Hutt. Opp. III. p. 74.), ubi Gaudæ nomen in textu, Ganda ad marginem scriptum est. 2) Biblioth. Colon. p. 227. 3) cf. adnot. ad Hutt. Querel. l. c. 4) et 5) Erariū aureum | poetarū omnibus latine lingue. cuiuscūq; etiā facultatis fuerint. professoribus accōmodū. immo | et oīm poetarū sine ipsis cōmētarijs elucidatiū | (4°. 44 foll.) Pag. penult. „... opera expensiq; honesti viri Henrici Quentel. Anno domini m.cccc.l. xvij. kalendas Iunias. | (In ipsa inscriptionis pagina 'Hermānus Bufchius Monasterienfis | Ad lectorem |' elegiacis versibus 22 libellum commendat). In eiusdem Henrici Quentel officina a. M.cccciij. | tercio nonas februarias. | prodit Stichologia gaudensis. | Enchiridion Poetarum. | Homeomata Eorundem. | Naumachia Ecclesia- ftica | cū carminibus diuerfis. | 4°. A...K.

nominanda sunt. Apud Hartzheimium confuse hæc memorantur: Correctorium Bibliæ etc.⁶; Passio magistralis dom. nostri I. Chr...c. gl. interl. Alberti M.⁷; Polylogus compassionis virginis Mariæ . . Coloniae . . 1508.⁸; Eadem Domini n. I. Chr. Passio, sed compendiosius descripta; Aerarium aureum Poetarum tertio ab ipso Authore recognitum. Coloniae ap. D. Quentel 1506. 4.⁹; Neomachia Ecclesiastica. Carmen; Vita Salomes . . Carmen 73 distichis constans. Col. 1517.; Legenda seu vita et miracula B. Alberti M. etc.⁹ adiecit: Doctrinale altum sive liber parabolarum Alani . .; Epigrammata varia, quæ suorum lucubrationibus in commendationem operis præposuit¹⁰. Foppens¹⁰: „Flavii Iosephi librum de imperatrice ratione, e græco latine vertit, Colon. 1517. 4°. . . . Scripsit præterea Poemata Moralia, ævo illo laudatissima. Legebantur ex his nonnulla MSS. Leidæ penes Marcum Zuerium Boxhornium; Ampliorem autem Operum eius elenchum lege in Bibl. scriptor. ord. Prædic. per P. Echard II. p. 44. 336.“ De nostro Iacobo si habet Ioa. Piemontani MS. Auctar. serr. eccl. p. 67.:

Iacobus gaudensis patria holandinus ordinis predicatorii et conuentus coloniensis [dictus de alta platea *inductum est*] in diuinis scripturis studiosus et eruditus et secularis philosophiæ minime ignarus sacre theologie professor et artium magister eximius ingenio excellens et eloquio clarus metro exercitatus ac prosa Scripsit quedam instructe lectionis opuscula quibus memoriam nominis sui ad posteritatem transmisit e quibus legi

[<i>ad marg. rec. man.</i> : Vita Alberti Magni metric	li j	Alberti haud illi vasti]
Iustificatorium principum	li j	Et si consuetudinis vsvsque
Passionem domini per 5 decadas	li j	Et delegit si ⁹ quinque limpidi
De eadem iiii [<i>stythologiam</i>]	li j	<i>Quoniam quidam nonnullos offenderim</i>
<i>De quantitate syllabarum erariū aureū</i>	li j	<i>Quoniam quidem a nonnullis</i>
<i>Carmina multa varii generis</i>	li j	

Et alia quedam michi nec dum cognita Viuit adhuc in prefato loco plura conscribens quandoque in diem processura sub Maximiliano Imperatore a^o. 1.5.9. [1509.]

De alio Iacobo Gaudano idem Auctarium p. 56^a habet:

Iacobus de gandano eiusdem domus florentij in dauantria deuotarius. et prefati Ioannis Synthis in domo clericorum in officio lecturatus successor vir utique tam in diuinis quam in secularibus litteris studiosissimus et grece lingue non ignarus exemplo predecessoris sui cuius discipulus fuerat studiose inuentus tum in litteris tum in virtutibus diligentissimus institutor Scripsit quedam non spernende lectionis opuscula quibus se memoratu dignum reddidit E quibus extat vtilissimum in alexandrum de villa dei commentum li j

Et alia quedam mihi non reuelata Claruit sub frederico 3° et maximiliano.

6) „Coloniae 1508. 4°“ sed secundum Hain Repertor. n°. 7498. „Coloniae 1500. 4°“

7) Hain. n°. 7497. „Textus dominicæ passionis accuratissime collectus. Coloniae 1499. 4°“

8) „Qua in editione dicitur F. Iacobus Gaudensis vir, devotus, Conuentus Coloniensis Pœnitentiarius, ex ditissima Provincia Hollandiæ procreatus, optimarum artium Scrutator indefessus.“

9) „Coloniae ap. Koelhoff 1490. 8°“ sed Hain. n°. 7499. Alberti M. Legenda. 1489. 4°.

10) Bibl. Belg. p. 514.

GANDA (rectius GAVDA s. Gaudanus, i. e. de Gouda), Theodoricus de, ‘mellifluus pater frater, ordinis Carmelitarum, venerandissimus legatus

almæ Universitatis Coloniensis, providissimus artista, philosophus, argumentator et theologus supereminens' (p. 3³²), theologiæ doctor, provinciæ Allemanniæ inferioris provincialis, „se strenue gessit (ut Hartzheimius¹ scripsit) contra hæreticos, dum in Germania religio orthodoxa ubique impugnaretur, diversa contra hæreticos edidit volumina, quibus eos impugnavit. Eiusdem Theodorici operibus [vult opera] aliquando usa fuit alma Coloniensis universitas [immo, theologica facultas²], cuius causa ablegatus fuit ad universitatem Parisiensem in causa fidei super condemnationem improbissimi et impurissimi Speculi Ocularis . . . Reuchlini³, de qua sua legatione Theodoricus conscripsit 'Libellum per modum epistolæ, quam dicavit Henrico Geleen ss. theol. doctori'. Obiit d. 1. Sept. a. 1539.' Hic qui 'per modum epistolæ conscriptus libellus' ab inloto Hartzhemio indicatur, famosus ille est cui inscripserunt 'Acta doctorum Parrhisiensium'⁴. Foppens hunc Theodoricum prætermisit, nam de quo loquitur Theodoricus Gerardus Gaudanus medicus fere æqualis fuit. sed de nostro providissimo aperte accipienda sunt, quæ Agrippa ab Nettesheim⁵ ad Colonienses senatores inter alia scripsit, hæc: „Similis luti [atque Theodoricus Westphalus, a Coloniensibus, quamvis illiteratus, in theologiæ licentiatum promotus] alium quendam plasmaverunt sine doctrina, sine literis, sed hominem callidum, atque versutum, eoque aptiorem illorum sycophantiis, Monachum ordinis Carmelitarum, quem ob id solum meritum, quod Magistrorum nostrorum Coloniensium contra Capnionem calumnias, nunc toto⁶ Christiano orbi cognitatas, sollicitaret, Theologica sua aureola remunerarunt . . .“

- 1) Biblioth. Colon. p. 302. 2) cf. infra Commentar. ad p. 4¹. 3) Vide p. 34¹¹.
4) Vide supra p. 82. Ind. serr. n^o. xvi. 5) epist. supra p. 294. art. 'Aesticampianus' cit. 6) sic.

GARLANDIA, Iohannes de (p. 12¹²) sive Gallandria s. Garlandria s. Hortulanus, Anglus sive Hibernus, a patrio oppido puto cognominatus, grammaticus et poeta, circa a. 1040., plures etiam scholasticos libros¹ composuit, quos cum Obscuri passim inter veteres auctoritate insignes Latinæ linguæ doctores laudent, Bebelius² ab eis „tanquam a venefica cicuta, a labe ingenii pestifera“ cavendum esse suadet: „multo enim plus delirat in synonymis, æquivocationibus et interpretationibus, quam hic Eberhardus [Bethuniensis]. . . Quare consultissimum tibi sit eius libros omnino declinare, et una litura omnes delere, ne te falsis molestisque grammaticistarum fabulamentis irretiant“. Huc pertinent imprimis a Fabricio³ et sæpius in his epp. O. V. memorati: CORNVTVS (p. 12¹² 58²³) sive antiqua distigia [i. e. disticha moralia hexametricalia]⁴; VERBA DEPONENTALIA⁵ (p. 243³¹) sive 'Metricus de verbis deponentialibus libellus'⁶. Alia

- 1) De singulis infra. cf. in universum Panzer Ann. typogr. V. p. 213. X. p. 326.
2) Comm. epist. conficiendar. p. xxxvii^b. sq. 3) Bibl. Lat. med. et inf. æt. III. p. 56. sqq. 4) Primum prodiit a. 1481. Zwollis: Hain. n°. 7469. Qui a. 1489. Hagenoæ ap. Henr. Gran editus est (Hain. n°. 7470.) primus Hagenoæ impressus liber est. cf. Panzer Ann. typ. III. p. 566. n. 8. 5) Hain. n°. 7487. 7488. 6) Hain. n°. 7489.

huius Ioannis libelli grammatici, quibus etiam in studio Coloniensi utebantur, sunt **SYNONYMA**⁷, quæ incipiunt:

Ad mare ne videar latices deferre, camino etc.
exeunt v. 705.

Ex utero dicti germani sunt uterini. | Expliciunt synonyma.⁸;
EQVIVOCA⁸, incipientia:

(a) Nomen signat trahitur profertur utrumque;

NOMINA ET VERBA DEFECTIVA⁹, in quorum exemplo Coloniensi a. 1501. 4°. auctore multo magis barbarus glossator præfatus est: „... causa efficiens dicitur fuisse magister Iohannes de Garlandia, qui hunc librum ex diversis autoribus autenticis s. ex antiquo grecismo novo hugutione in unam formam . . . redegit“. scilicet Iohannes qui medio sæc. xi. scripsit, emendavit Græcismum sæculo post compositum, et Hugutionis Pisani librum derivationum incunte sæculo xiii. in lucem editum. — De Ioanne de Garlandia¹⁰ Ioannes Piemontanus in MS. Auctario serr. eccl. fol. 57^b sic:

Ioannes de garlandia homo in secularibus litteris sufficienter instructus et diuinarum scripturarum non ignarus grammaticus suo tempore haud inutilis Scripsit quidem non abijcende lectionis sintagmata quibus memoriam sui apud posteros reliquit E quibus extant

Verba deponentalia	li j	Vescor cum potior
Composita verborum	li j	A fipo composita
Carmina quedam proverbialia	li j	

Et quedam alia Claruit in illo tempore . . . . .

7) Hain. n°. 7471...7480. adde ed. Colon. per Henr. Quentell. cum Synonymis coniunctam a. 1504. Novissima repetitio est ap. Polyc. Leyser hist. poet. med. ævi p. 312...338. 8) Hain. n°. 7480...7486. adde ed. Colon. cum Synonymis coniunctam. Apud Leyser l. c. p. 338. sic incipiunt:

Augustus [I. Augustus] ti, to, Cæsar vel mensis habeto.

Augustus, tus, ui, vult divinatio dici.

9) Hain. n°. 7490. 7491. 10) de quo cf. scripta quæ supra not. 2. ad art. Ianua citavimus et Leyser l. c. p. 311. sqq.

GELFF, Bernhardus, magister Parisiensis. Dubito num præter laudem, quam sibi in Obscurorum conventu Romano hic (p. 186¹⁶) descripto meruit, aliud ingenii documentum posteris reliquerit. Cavendum autem est, ne quis quæ de Bernhardo Luxemburgensi Foppens et Hartzhemius ex Echardo rettulerunt, ad hunc iuvenem, qui ‘et etiam in theologia habet bonum fundamentum’, trahat. Moneo *gelf* s. *gelff* Germanice esse ‘clamatio, iactantia’.

GELTSERSHEIM, Valentinus Engelhardi s. Engelhart de Geldersheim (qui vicus est Franconicus prope Suenofurtum), Colonia maioris ecclesiæ canonicus, a. 1503. theologiæ licentiatus et rector universitatis, magister noster in bursa Montis (p. 12³ 189³⁹ 240¹⁹), ubi logicam docuit (p. 219²⁸), recens advenientium studiosorum ut bursarii sui fierent avidus captator (II. 29.), qualem nostri studiosi *Fuchsjäger*, *Keiler*, *Studentenfänger* appellant. is iam a. 1477. captavit inter alios aut certe in suam bursam

recepit etiam Conradum Celtim¹, qui etiam suum nepotem a. 1496. Valentino commendavit². De homine hæc habet Bianco³:

„Valentin von Engelhard aus Geldersheim im Würzburgischen, Canonicus der hiesigen Domkirche, legte zu diesem Gymnasium [Montanum], welchem er 27 Jahre vorstand, den Hauptgrund; er erwarb 1504. das s. g. Steinhaus zum Thurm, belegen auf dem Pohl, den 16 Häusern (platea sedecim domorum) gegenüber, auf der Stelle, wo das Gymnasium Montanum (zuletzt das alte Regierungsgebäude) bestand und fügte seinen zu Gunsten des besagten Gymnasiums gemachten Erwerbungen folgende Bedingungen bei: 1) daß die Doktrin des h. Thomas von Aquin in dem Montaner-Gymnasio vorgetragen werde. ... [Die Stiftungsurkunde vom 7. Juli 1504. s. p. 256...58.] Dieser am 28. Juni 1503. zum Rector der hiesigen Universität erwählte Val. Engelhard stiftete auch in seinem Geburtsorte Geldersheim ein vortrefflich eingerichtetes Hospital. ... Valentin starb 1526. und wurde in der hiesigen Domkirche vor dem Altar der h. Anna beerdigt.“

- 1) Cf. supra p. 342. art. Celtis. 2) Klüpfel de vita Celtis. Frib. 1827. 4°. II. p. 149. „Anno 1496. [Celtis] ad Valentinum Engelhard de Gelderheim, Conrectorem bursæ Montis Coloniae Agr. similem litterarum misit fasciculum. Promisit carmina; atque commendavit suum nepotem.“ 3) *Gesch. der alten Universität Köln*. 1855. 8°. p. 266.

GEMMA GEMMARVM (p. 4²² 298¹²). Exempla multa prodierunt, plura quam XIII, quæ Panzer. Ann. typ. XI. p. 182. sq. ab anno 1484. usque ad 1520. edita esse indicavit. ego maxime usus sum exemplo impresso ‘Hagenow p. industrii Henrici Gran ... 1507. altera die post festum sancti Bartholomei apki’ in 4°, cuius inscriptio est ‘Vocabularius Gemma | gemmarū. Quia per infertionem multorum vocabulorū emendatus est | ideo merito Gemma gēmarū appellatur’. Auctor de quo nec mihi constat, in prologo primum laudat Britonem, Huguitionem, Papiam, Catholicon, Braxiloquum [sic], Breviloquum ceterosque qui latinum per aliud solum latinum exposuerint; tum ‘hanc preciosam Gemmam’ ait ‘multo labore comparatam ad sanctam et felicem civitatem Coloniae famosissimam’ deductam esse. ‘Quæ Gemma priusquam ex conflatis Catholicon et aliorum supradictorum officinis excesserit, adeo polite exarata est ... ita accurate et appropriate vocabula latine teutoniceque traducit et exponit, ut de tam parvo volumine dici posset nihil supra ...’ Sequitur ‘Antonii liberi [Frey] Susatensis in laudem inclite Colonorum vrbis Epigramma’. Coloniae circa a. 1500. hunc vocabularium satis barbarum compositum esse affirmat etiam Du Cangius qui in Glossarii præf. § LI. „... Vocabularius optimus, Gemma vocabulorum dictus, editus Daventriæ a. MDII. Aliud Gemma gemmarum inscriptum, Coloniae editum a. MDII.“ Etiam Iohannis Tortellii, Arretini, Vocabulorum gemma a. 1495. exarata fuerat per ‘providum virum Hermannum Bomgart de Kettwyck Coloniensem impressorem’ (Hain. n°. 15578.), de quo Tortellio, Nicolai PP. V. a cubiculis († 1466.) cf. Diss. de lexicis Lat. Gesneriano Thesauro præmiss. et Fabricii bibl. med. et inf. æt. IV. p. 448. sq.

GEORGII, Cardinalis sancti. *vid.* Riarius, Raphael.

GERBELIVS s. GERBELLIVS, Nicolaus, Phorcensis, pictoris filius, cum in patria et ineunte sæc. XVI. Vindobonæ¹ litterarum studia inceperat, Coloniae Agrippinæ in universitatis matriculam sic inscriptus est a. 1506.

1) Cf. Denis, *Wiens Buchdruckergesch.* p. 85.

„Iunii 16. Nicolaus Gerbellius phorcensis ad artes iuravit et solvit“². Mutuæ eius Trithemiique a. 1507. scriptæ epistolæ nobis servatæ sunt³. Cum linguarum iurisque studio felici successu incubuisset⁴, Vindobonæ iuris professionem (de qua tamen dubitat Denisius) exercuit, inque Cuspiniani⁵ Ioannisque Pierii Gracci amicitiam venit. „Inde Argentoratum vocatus (ut maxime ex Pantaleone⁶ Adamus⁷ rettulit) bonas litteras promovit, cunctis gratissimus, operamque dedit collegio in illa urbe sacerdotum primario. historiarum lectione delectatus antiquorum et recentum populorum res gestas explicavit, atque hactenus abstrusa in lucem adspectumque produxit.“ Sacerdotium primarium impetrare primum non potuit, deinde noluit, ut Wimphelingus⁸ testatus est. Inter Reuchlinistas Gerbellius ex strenuissimis fuit⁹, reformationique et humaniorum litterarum studio docendo scribendoque eximie favit¹⁰, denique indefessum cum doctissimis sui temporis hominibus permultis epistolarum commercium exercendo atque in typographorum officinis, Schureriana præcipue Argentoratensi atque Anshelmiana Setzerianaque Hagenoensibus, librorum bonorum bene emendateque edendorum curam gerendo¹¹ optimam nominis famam meruit. Iure consultis in memoriam revoco Gerbellium ICTorum vitas Basileæ a. 1537. 4°. publicatas edidisse. Tribus mensibus ante Melanchthonem amicum, cuius ipse non nulla scripta ediderat, Gerbellius valde senex et ætate decrepitu Argentorati animam exhalavit d. 20. Ian. a. 1560. Inter recentiores de Nostro præcipue conferendus est A. Iung¹². De eo Ioa. Piemontanus in MS. Auctario serr. eccl. fol. 117^b sic:

„Nicolaus gerbellius natione teutonicus homo et ipse in litteris humanitatis satis nobiliter institutus ingeniosus idem et eloquens cuius nonnullæ feruntur lucubrationes quibus nomen suum posteritati innotuit. E quibus vnicum dumtaxat hucusque vidi carmen quod in laudem germanie et vehi sui triumphum cesareum composuit. Viuit adhuc et plura componit.“

- 2) C. Krafft in *Ztschr. f. preuss. Gesch. Berl.* 1868. 8°. p. 483. 3) Trithem. *Opp.* Ff. 1601. fol. II. p. 543. sqq. 4) Cf. Hutt. *Opp.* II. p. 102⁴³. 5) Cf. supra p. 355. h. art. 6) *Prosopogr.* Basil. 1566. fol. p. 275. 7) *Vitæ Germanor. ICTor.* Haidelb. 1620. 8°. p. 133. sq. 8) Vide locum infra art. 'Storeckius' transcriptum. 9) Hutt. *Opp.* I. p. 131²⁶. cf. I. num. xxxv. II. 459. sq. 10) Cf. etiam Hutt. *Opp.* II. numm. cclxx. cccxii. cccxxxvi. 11) Cf. I. C. Zeltneri *theatr. viror. eruditor., qui typographiis .. operam præstiterunt.* Norimb. 1720. 8°. p. 232...237. 12) *Gesch. der Reform. in Straßb.* 1830. 8°. I. p. 195...202.

GEREANDER *vid.* Vereander.

GLAREANVS i. e. Henricus Loriti s. Loritus, in vico *Mollis* pagi Glaronsis a. 1488. natus est. Bernæ primum Rotvillæque sub Michaele Rubello Latine didicit. tum secundum Herzogium¹ „ex patria egressus varias academias adiit et omnis generis artibus diligentissime incubuit; inprimis Viennæ Austriæ, ubi Ulicum Zvinglium, Vadianum, Ioh. Fabri Ecciumque condiscipulos habuit; et dein Colonie Agrippinæ philosophiæ operam dedit...“ a. 1506. in matriculam universitatis Coloniensis

1) Athenæ Rauric. p. 247.

inscriptus est „Iunii 5. Henricus Loerete de Glaris ad artes iuravit et solvit“². Coloniae „in gymnasio Montano accessiones ad eruditionem non vulgares fecit, et testimonium philosophicorum profectuum publicum virtute et doctrina sua promeruit“³, h. e. magisterii titulum obtinuit a. 1510. Vere a. 1508. Hermannum in ‘Flora’⁴ urbis laudem canentem summopere admiratus est Glareanus. „Ei (Herzogius pergit) domum reverso a. 1510. pastoratus ecclesiae in Mollis deferebatur, quam vero non accepit, et Lucernam abiit, ubi aliquamdiu commoratus Zvinglii et Myconii causam fortiter egit. In arte praesertim poetica ita excelluit, ut a. 1512. a Maximiliano I. Caesare laurea poetica fuerit donatus.“ Extat ‘In diui maximiliani Romanorum Imperatoris semper Augusti laudem et praconium Henrici Glareani helvetii poetae Laureati. In gymnasio Montano apud Agrippinenses philosophantissimi et Mathematici perspicatissimi Carmen panegyricum. (6 foll. in 4°. c. praef. Ortvini Gratii.) Coloniae ex officina nostra litteraria decimo septimo Cal. Octobris, Anno a natali christiano MCCCCXII’⁵. Relicta Colonia Ortvinique olim sibi familiarissimi amicitia „anno 1514. (Herzogio teste) Basileam venit, Erasmo, Budæo atque Zasio familiarissimus evasit“⁶, atque inter alacriores Reuchlinistas nomen suum professus est⁷; acrem Reuchlinistam cognoscimus etiam ex ipsis O. V. epp.⁷, et nunc quoque⁸ sub Gloriciani s. Cutii Gloriciani nomine, quo utitur cavillabundum edictum ‘Contra sentimentum Parrhisiense’⁹, Glareanum latere puto. Anno 1518. sic laudat eum Chph. Crassus: „communiiceps noster, vir doctus simul et diligens, quoque meliorem neminem dixeris, is aliquando mihi discipulus, nunc laborum socius, nihil prorsus in literarum studiis operæ in Viennensi Lycaeo intermittit“¹⁰. „Dein (Herzogii verba sunt) a. 1521. Lutetiam fuit profectus“¹¹, ubi per triennium, regis stipendio usus, substitit... Eruditioni Glareani eximiae accessit vitae integritas et singularis modestia, qui principum aulas, in quas saepe fuit invitatus, fastidiebat, bonis literis unice se natum existimans. temperantissimus fuit in victu. ... Lutetia cum Basileam rediisset¹², in professorum numerum adlectus et philosophorum ordini fuit adscriptus poeticae praecipue et mathesis, quam restaurasse dicitur, publice professor. Oeconomus quoque in collegio fuit constitutus, ubi publice privatimque docendo de iuventute pulchre, imo optime est meritus. Decanatum etiam philos. gessit a. 1526. Basileae etiam duxit uxorem.“ ... Sed facta Basileae religionis mutatione a. 1529. cum aliis Friburgum Brisgoiae commigravit¹² ... et historicam atque poeticam pro-

2) C. Krafft in *Ztschr. f. preuss. Gesch. von Hassel*. 5. Jahrg. Berl. 1868. 8°. p. 483.
 3) Adami ea verba sunt. 4) quam Floram ipse Glareanus a. 1554. denuo edidit.
 5) Sic Krafftius not. 2. cit. 6) Hutt. Opp. I. p. 131²⁰. cf. etiam Glareani epistolas supra p. 129. 141. in Consp. chronol. indicatas. 7) cf. p. 248. cum p. 73. 8) Cf. infra Comm. ad Epp. O. V. p. 248¹². 9) repetit. in Hutt. Opp. VI. p. 318. sqq. 10) Denis *Wiens Buchdruckergesch.* p. 186. 11) Sed iam a. 1517. (?) Nuonarius ‘a Glareano e Galliis nuper literas accepit’. Hutt. Opp. I. p. 149⁸. 12) Cum Friburgi professor esset Glareanus, liber baro Sigism. in Herberstein Defensionem iniuste delatorum, quae Vindobonae s. a. 4°. prodiit, illi dedicavit. cf. Denis l. c. p. 672. Et ipse Glareanus in dedicatione suae Epitomae de sex arithmeticae practicae speciebus, quae Vindob. s. a. 8°.

fessionem ibi magna cum laude obiit; hic in Zvinglium, cuius ecclesiae reformandae conatus olim probaverat atque defenderat, graviter fuit invectus. tandem cum rem literariam diu voce et scriptis adiuvasset, aetate et laboribus exhaustus fatis concessit d. 28. Mart. a. 1563.¹² Haec Athenae Rauricae (Herzogii) p. 247. sqq., ubi scripta quoque viri magnam partem etiam nunc utilia indicantur p. 250. sq.¹³ Vitam Glareani peculiari libro Friburgi a. 1837. edito descripsit Henr. Schreiber, quem ad manus non habeo, contuli autem Pantaleonem¹⁴ et Adamum¹⁵.

prodiit: „Excidit mihi ante annos aliquot libellus de supputandi usu, quem primum Lutetiae olim meis auditoribus Helvetiis, qui una mecum stipendio alerentur regio: Deinde Basileae ac Friburgi praelegere consueveram . . . Friburgi Brisgoiae anno a Chr. nato. M.D.XXXVIII. Calendis Iuniis.“ *Denis* p. 663. 13) Cf. etiam *Denis* p. 254. 386. 14) *Prosopogr.* III. p. 126. sq. 15) *Vitae Germanor. philosophor.* Hdlberg. 1615. 8°. p. 236...240.

GRATIVS (*de Graes*), Ortvinus, in vico Holtwick prope Coesfeldiam Westphaliae natus, sed Daventriensis cognomine non solum inter obscuros viros clarissimus: Daventriae enim a patre Ioanne de Graes educatus¹ Hegium praepceptorem habuit, ibique bonis litteris non infelicem operam dedit usque dum Coloniae domicilium numquam postea mutatum figeret, anno 1501. rectore Gerardo Harderovicense in matriculam universitatis Coloniensis inscriptus est „Ortvinus de Daventria iuravit ad artes . . . pauper“²; anno 1502. baccalaureus, anno 1506. magister factus, anno 1507. ad facultatis regentis concilium lunae post visitationem Mariae receptus, bursae Cucanae professor fuit a. 1509., quodlibetarius declamator electus est a. 1511.³ Quentellianae officinae typographicae praesidem et correctorem eum praefuisse Cratepolius testis est, et Caprimulgius noster p. 117. sqq., sed et aliis minus litterariis negotiis in illa domo Gratium sese intulisse epistolae O. V., quae paucis exceptis⁴ ad eum scriptae finguntur, passim produnt. anno 1514. Ortvinum gradus in sacra theologia nondum adeptum fuisse Vickelphius I. 23. docet, neque anno 1515., si penes medicinam quasi doctorem Nicolaum (p. 65⁹) fides est. Obit Coloniae xi. kal.

1) Ortvinus ipse de se puero haec: „Id quod olim dominus Ioannes de Graes vir alto natus sanguine et meus (ut dixi [7 pagg. ante]) patruus quum aliquoties secum cogitavisset: me qui unicus Federici fratris sui filius effem patri primum meo subtrahendum: ac deinde (tanquam qui omnia prius experimento didicerat) studiis praeclearioribus erudiendum destinavit. Verum ubi virtute duce et fortuna comite a suo superiore montanis in Dauentria civibus pastor offeretur [sic]: annoque sequenti et confratres suos in Vaerler vocatus pergeret: me ex domo illinc paterna que non longe a conuentu illo nobilissimo distabat vagientem adhuc et prope in cunabulis iacentem Dauentriam secum contulit. Vbi me tam diu maximis suis expensis enutriri fecit: donec ad almam nostram univerfitatem quam honorifice mitti possem. Tum demum me ita communi palestra distractum esse volebat ut intra viginti annos domum paternam videre non liceret. Preclare profecto. &c.“ *Orationes quodlibetice periuicunde Ortwinij Gratij infra not. 12. citt. pag. D ij b.* 2) *C. Kraft* in *Ztschr. f. preuss. Gesch. v. Hassel. 5. Jahrg. Berl.* 1868. 8°. p. 478. sq. 3) vide *Foppensi Hartzhemique Bibl.* 4) i. e. I. 31. 35. 44. 49. II. 68. 69. et quae ipsum Ortvinum auctorem praese fert, I. 34.

Iunias a. 1542. Hamelmannus⁵ de Gratio: „Hic scripsit multa et postquam esset ante annos 50 inter præcipuos cum Ioanne Cæsario et Iacobo Greselio, professores academiæ Coloniensis, miser ille nimium indulsit affectibus, et confidens stylo ac auctoritati, qua mediocriter valuit⁶, cepit causam Hochstrati defendere. Itaque in ipsum confictæ sunt epistolæ obscurorum virorum ab Hermanno Comite de Nova Aquila [?], Ulrico ab Hutten, et Hermanno Buschio, Cæsario [?] et aliis, quanquam Buschius propter patriam concivi parere debuisset, sed ipse Ortwinus antea Buschium anno 1511. irritaverat, scribens: insulse et inepte esse factum a Buschio, quod scriberet Theologis, Philosophis et magistris fore utilem suum in Donatum commentarium. Hinc illæ lachrymæ. Emit sit tamen apologeticum ad virulenta ista scripta, quo se mirum in modum excusat Ortwinus etc.“ Scripta Ortvini ab Hartzhemio⁷ enumerata sunt: 1) Fasciculus rerum expetendarum etc.⁸. 2) Triumphus B. Iob Prophetæ versu elegiaco Lib. III. Colon. fol°. ap. Quentel. . . 3) Apologia adversus Ioannem Reuchlinum . . .⁹. 4) Lamentationes O. V.¹⁰. 5) Præfationes in opus Victoris de Carben¹¹. 6) Orationes quodlibeticæ per iucundæ . . .¹² Oratio I. de Philosophiæ laudibus. II. In commendationem Grammaticæ. III. Dialecticæ. IV. Rhetoricæ. V. Poeticæ. VI. Arithmeticæ. VII. Musicæ. VIII. Geometriæ. IX. Astronomiæ. Oratio facietiarum et invectivarum contra inimicos Philosophiæ. 7) Epistola . . . ad V. Magistrum Everhardum Radinck . . . Subiicitur vitæ Bernardi de monte Iovis scriptæ per Henricum Glareanum Helvetium Poetam laureatum, et Coloniensis Academiæ in AA. Magistrum. in 4°. in Bibl. Cartusianor. Coloniæ. 8) Criticomastix Peregrinationis Ortvini Gratii ad Petrum Ravennatem I.V.D. Coloniæ, in quo multa de viri illius et Academiæ laudibus. Lugduni 1511. in 8°. cum alphabeto IV. Ravennatis ibidem in 4°. 1517. post alphabetum aureum. Extat in Cartusia Coloniensi G. 233.“ Multa passim Ortvini epigrammata, non omnia omnino contemnenda, in æqualibus libellis, maxime qui e Quentelliana officina prodierunt, legi memorandum, neque hic prætereundus est libellus ‘Gemma prenosticationum, quem in memoriam hominum revocavi supra¹³. Ioannes Piemontanus in MS. Auctario serr. eccl. fol. 84^a sic:

5) Opera geneal. hist. de Westphalia. Lemgov. 1711. 4°. p. 198. 6) cf. iudicium Quadi Kinkelbacensis in Hutt. Opp. II. p. 474. n°. ccccii. 7) Biblioth. Colon. p. 262. 8) cf. Ind. bibliograph. Hutt. p. 94*. num. 54. 9) quam dedimus Hutt. Opp. VI. p. 396. . . 416. 10) ibid. p. 323. . . 397. 11) cf. supra p. 63. Ind. serr. num. IIII. 12) laudatæ illæ, ostentationis et inanis doctrinæ undique surreptæ plenæ, semel tantum quod sciam prodierunt „Colonie per honestum ciuem | Henricum de Nucia. Anno domini. m.ccccc.viiij.“ 4°. 38 foll., sign. A. . . G. Inscriptio hæc est: Orationes quodlibeticæ periucunde Ortvini Gratii Dacuentriensis Colonie bonas litteras docentis. Quarum prima diuine philosophiæ preconia per multas partes | complectitur: et diuinum Albertum (quæ vere magnâ appellamus) ceteris phis antepōnit. Reliquæ vere [sic] de septem libera libus disciplinis ꝛ poetica. miro quodâ artificio. adiunctis [sic] etiâ quibusdâ facetijs in ordine subsequuntur. | ¶ Gualtheri Tangherij Busciducensis viri docti | Epigramma in cōmendationē operis perelegans. | sequitur tumidæ laudis plenum dodecastichon. 13) p. 97. sq. Ind. serr. n°. xxvi*.

Ortvinus gracios natione theutonicus patria dauentrieñ artium liberalium magister ingenio promptus et sermone cultus poeta quoque insignis cuius plurima in varias impressiones extant epigrammata atque epistolæ ad plures haud inelegantes Scripsit quoque

Ad sc̄m job instructam aõnej car j

Ad petrum rauennatem epl'am j

Alia que cudit adhuc sunt mihi ignota Viuit adhuc et plura indies componit in vninersitate colonieñ magno in precio habitus sub Max 159 [i. e. anno 1509.]

Iam si quærimus cur Ortvinum elegerint Obscurorum derisores, ut ad eum epistolas fere omnes datas fingerent eumque vel in libellorum inscriptionibus quasi publicæ ignominie exponerent, ne vulgari responsione, ipsum pro Pepericornianorum scriptorum vero auctore habitum fuisse, decipiamur (nam ea, ut solent vulgares opiniones, falsa veris commiscet), accuratius temporis, quo libelli ad rem nostram pertinentes prodierunt, ratio habenda totaque quæstio sic restringenda esse videtur: qua de causa epistolæ quæ primo exemplo continentur (I. 1...41.), omnes (nam excipiendæ 31. 34. 35. nullam explicationis difficultatem adferunt, et eandem quam veteres, i. e. principe exemplo publicatæ epistolæ semel ingressæ fuerant, viam etiam novæ, i. e. editionum 3...5., tenuerunt) ad Ortvinum directæ sunt? Exeunte anno 1515., primi Epp. O. V. exempli natali, octo Pepericorniani libelli antiudaici Germanice prodierant (Ind. scrr. n.º. II. III. V...VIII. XII. XVII.), ex quibus quinque etiam Latine publicati (II. III. V. VI. ab Ortvino, VII. a Kantero translati) vix Reuchlinistarum oculos in se traxerunt, impudentiores autem (VIII. XII. XVII.) Germanice tantum, et aut nullo aut tenui Ortvini adiumento, facti erant; atque hi fere soli in Epp. O. V. obiter vapulant. Ipse vero ambitiosus Ortvinus, nimius sui æstimator gloriæque procacius cupidus, a. 1514. ediderat Prenotamenta (Ind. scrr. n.º. XIII.), eaque non poterant non provocare Reuchlinistarum acerbis facetias, itaque incidit in ustulantem Croti saturam, qua nondum satis concerptus cum ex Pepericorni famoso libello Germanico *Beschyrmung* quasi novum Latinum fecisset (cf. Ind. scrr. n.º. XXI.), Hutteno auctoratus iuit. (cf. comm. ad p. 181.) Ceterum feliciter quo sagittas suas humanistæ q. v. dirigerent signum vix eligi potuit: nam Ortvini ingenium, mores, eruditio, eximium exemplum præbebat eius artium ac litterarum omnisque præcipue doctorum hominum vitæ rationis conditionisque, quæ postquam per superiora tempora suo iure optinuerat, tum tandem per eam vicissitudinum necessitatem, quam humani generis progressum vocant, superanda inque aliud sæculum transformanda erat. certe Ortvinus ille Obscurorum quasi idolum suo more magis quam Nonobscurorum magna pars lucebat, neque hodie, si viveret, Lutherus, Ortvinum 'asinum, canem, immo lupum rapacem, si non potius crocodilum', vocaret, ut fecit ep. d. 5. Aug. a. 1514. Spalatino scripta, quam repetivimus in comm. ad epist. II. 58.

GREYFERIVS, Ioannes (p. 293¹⁹), clericus ut videtur Wimpinensis, mihi ignotus: nam de magistro Ioanne Greiff, Reuchlini procuratore¹, noster magister Abraam Isaac certe non loquitur.

1) Cf. supra p. 130. Consp. chronol. d. 20. Febr. a. 1514.

GRIMANVS, Cardinalis sancti Marci. „Dominicus Grimanus, Antonii Venetorum ducis pientissimus filius, natus d. 21. Iul. a. 1463. [?], 'vix trigesimum agens annum' [immo tricesimum tertium] diaconis primo, mox presbyteris cardinalibus adscriptus est. Præfuit diaconus ecclesiæ s. Nicolai inter imagines, et presbyter ecclesiis s. Marci et s. Nicolai inter imagines . . . Patriarchatum Aquileiensem [ab Alexandro PP. VI. d. 13. Febr.] anno 1498. . . sibi delatum summa prudentia rexit. Præfuit episcopus ecclesiis Albanensi ac Portuensi, Urbinatem et Cenetensem ecclesias administrandas suscepit a. 1514. d. 2. m. Maii; at post sex annos Cenetensem renuntiavit, et post octo Urbinatem. . . . Vixit annos LXII. menses VI. dies VIII. Obiit XXVII. Augusti MDXXIII.“ Sic Ciaconius¹. sed hi epitaphii numeri, qui iusti sunt², non conveniunt cum indicato natali die, sed nec cum eo quod Friedländer³ scripsit: „er stirbt 1524. nicht 1523., wie Marchesi in den Protonotarij partecipanti sagt“. In epistola Reuchlini ad Grimanum d. 15. Iul. a. 1515. scripta⁴ hic „nunc capitis mei duumvir“ appellatur: hunc enim adiuncto cardinali Anconitano⁵ Leo X. cum Reuchlinus (pro quo tum imperator compluresque Germaniæ principes, tum non nulli ecclesiæ primates et episcopi cum magna civitatum inlustriumque virorum copia intercesserant⁶) causam suam ad curiam Romanam devolvisset, illi cognoscendæ præfecerat: itaque publicis litteris d. 8. Iun. a. 1514. datis⁷ et Hochstratum et Reuchlinum Romam citavit. Hochstratus ovans ac divitiis ad largitiones faciendas onustus venit, at non longe post ut lupus hians discessit⁸; Reuchlino ut per procuratorem⁹ rem ageret propter senium concessum est. Grimanum Reuchlino favisse alia quoque documenta¹⁰ ostendunt, itemque extollitur p. 233¹¹ et in Hochstrato ovante passim¹¹.

- 1) Vitæ pontific. III. p. 180. 442.   2) cf. etiam adnot. ad Hutt. Opp. p. 381.
 3) *Beiträge zur Reformationsgesch.* Berlin 1837. 8°. p. 38.   4) cf. supra p. 138.
 Consp. chronol. ad d. cit.   5) cf. supra art. Accoltis, Petr. de.   6) cf. Consp. chronol., supra p. 134. sqq.   7) cf. ibid. p. 132. ad d. 8. Iun. 1514.   8) cf. Ep. O. V. II. 53. cum comm.   9) cf. infra art. Wick.   10) vide imprimis Consp. chronol. not. 6. cit.   11) e. gr. §§ 27. 29. 35. 51. in Hutt. Opp. VI. p. 472. 474. sq. 479.

GROCINVS, non Ioannes, ut p. 53²² legitur, sed Guilielmus, Bristolensis Anglus, „præter theologiæ professionem in omni genere disciplinarum usque ad morositatem exacte versatus. is tamen, ut ad multam ætatem vixit [decessit a. 1522. octogenario maior], ita nihil² scriptum reliquit. attactus paralyti plus minus annum ipse sibi superstes fuit“. „primum in Angliæ Græcæ linguæ rudimenta didicit. post in Italiam profectus audivit summos viros¹, præcipue Demetrium Chalcondylam et Angelum Politianum. Multis locis Erasmus viri mores doctrinamque laudibus effert, quem patronum quoque præceptoremque suum in epistola ad Wentfordum

- 1) Erasmi verba sunt, a. 1524. scripta.   2) hoc Erasmicum 'nihil' non ita stricte accipiendum est: nam præter epistolas alia quoque opuscula, Tractatum contra hostiolum Io. Wiclevi, Grammaticam, vulgaria puerorum epigrammata nominat Iöcher v. Grocinius. Quos idem citat libros, Woodii Athenas Oxonienses et Knight's life of Colet, mihi ad manus non sunt.

a. 1515. scripta salutatur, quique primus inter Reuchlini Anglicos amicos nominatur³. Ex Italia reversus Grocinus primum Græcas litteras Oxonii, tum Londini ad s. Pauli ædem, cui Ioannes Coletus decanus præfuit, theologia docuit. Cum Thoma Linacro Guilelmoque Latimero, quos item Erasmus suos amicos sæpe prædicat, Grocinus Aristotelis opera Latine edere sibi proposuerat, quod tamen opus nunquam prodiit.

3) Illustr. viror. ad Reuchlin. epp. 1519. 4°. pag. t^{vers}.

GRONINGEN s. Gröning, Martinus, patria Bremensis, e gente quæ adhuc ibi floret, „iurista, doctor Senensis, ut ipse dicit, satis prætensus et superbus. ipse debet latinisare Speculum oculare, et est valde præsumptuosus, quia cupit videri. aliqui laudant eum“ (p. 203. i. f. 204. init.), et p. 263. i. f. „est unus alius [Romæ] scilicet doctor Martinus Groningen qui debet transferre Speculum oculare. ego intellexi quod magister noster Iacobus dabit ei centum ducatos in occulto quod falsificabit Sp. oc., et si faciet, tunc eritis victores. et spero quod ille doctor faciet“. Spes probum Philippum Sartoris fefellit. Postquam Speculi ocularis ab accusatore Hochstrato iudicibus Romanis propositam Latinam versionem Wickius Reuchlini procurator multis locis falsam esse adfirmaverat¹, „Reverendissimorum iudicum in urbe Roma iussu dati sunt ab utraque partium interpretes iurati, unus et item alter, qui Oculare Speculum Capnionis de lingua Alemanica in latinam verterent, quorum traductionibus examinatis accepta est interpretis Reuchlinistæ Martini Groningi translatio sane inventa verior, cui ubique terrarum præficiendus est hic prologus“², qui satis doctum transferendique ex alia in aliam linguam officium bene callentem virum prodit. Reuchlinus a Groningo litteris ad eum d. 23. Febr. a. 1515. datis³ petierat, ut „singula transferret conformiter ad materiam subiectam“, et Cochläus Bononiæ d. 31. Dec. a. 1516. Pirckheimero scripsit⁴: „(Huttenus) Nudius tertius epistolam mihi ostendit Romæ a Martino Groninck scriptam, qua certam Reuchlini promittit victoriam, quamvis hac æstate summo certamine utrinque sit laboratum“. Medio a. 1517. Groningus ex Italia abiit; Cæsarius Coloniae d. 8. Sept. a. 1517. Reuchlino hæc scribit⁵: „Doctor Martinus Groningus patria Bremensis, ubi ex Urbe Coloniam rediit, ad me divertit, atque per mensem fere in ædibus meis versatus et hospitatus est. Interim ne dies quidem fuit, in quo non de te commentati fuerimus. Multi quoque ob eandem causam ad nos venerunt, ut quanquam alias certi esse poterant de causæ tuæ in Urbe tractatu, ex illo tamen planius intelligerent, inter quos quadam nocte simul eramus præcipue Illustris Novæ Aquilæ Comes, Iohannes Capellarius alias de Regio Pago, et Henricus Monoceros alias de Wesalia, totam illam noctem tecum transeginus. Credo mi Capnion, neque fatis neque humano consilio evenisse, sed divina

1) cf. supra p. 135. Consp. chronol. ad d. 13. Ian. a. 1515. 2) Hæc cum ipso prologo sunt in Illustr. viror. ad Reuchl. epp. p. B... B m^a. Cf. supra p. 135. post not. 1. cit. et Maii vit. Reuchl. p. 471. sq. 3) cf. supra p. 136. Consp. chron. ad d. 23. Febr. a. 1515. 4) Hutt. Opp. I. p. 129^{17. 899}. cf. supra p. 141. Consp. chron. ad d. 29. (sic ibi pro 31.) Dec. a. 1516. 5) Hutt. Opp. I. p. 148⁶. 6) cf. supra p. 44. Consp. chron. ad eum diem.

potius providentia, ut talis tantaque controversia inter te et Theosophistas adversarios tuos suboriretur, quando alioqui quisquis alius is fuisset præter te, succubisset omnino, et si non virtute, multitudine tamen et turba superatus. Ita nec potest falli Deus, nec fallit unquam...". Paullo ante, d. 26. Aug. a. 1517., Nuenarius Zobellio Moguntinensi canonico scripserat⁷: „Hinc est quod non adeo multos ante dies quam istinc proficisceretur, Martinus Groningus Bremensis, quocum mihi aretissima quædam necessitudo et vetus amicitia intercedit, libellum cuiusdam Georgii Benigni Naz. archiep.⁸ quasi pignus aliquod amoris erga me sui penes nos reliquerit.“ Eundem Nazareni archiepiscopi libellum Groningus cum epistola⁹ d. 1. Aug. a. 1517. Coloniae scripta ad imperatorem miserat. Itaque optimo iure sibi meruerat Groningus, ut in Reuchlinistarum exercitu inter primarios censeretur¹⁰. Mortuum esse anno 1521. non nisi ex neglectenti scriptore¹¹ didici.

7) Luciani Piscator, ed. a. 1518. 4°. (cf. supra pag. 99. n^o. xxvii. 2.) pag. ciiij^b.
8) cf. supra p. 96. n^o. xxvi. 9) quæ supra p. 99. sq. repetita est. 10) Hutt. Opp. I. p. 130. v. 38. 11) H. G. Rotermundi ed. Epp. O. V. 1830. 8°. p. liv.

GUIDA (p. 288¹⁷), Ioannes, Sletstadiensis, ut videtur, discipulus Wimphelingi eiusque sodalitatis socius, quem inter 'elegantissimos iuvenes' Erasmus salutat in epistola ad Wimphelingium die 14. Sept. a. 1514. data¹. Guidæ ad Vellum Badensem 'Argentorati xxiiii. kal. Maias. Anno Sesquimillesimo xv.' scriptam epistolam dat Rieggerus², item³ hæc

Io. Guidæ disticha quædam.

Germanos vario describens ordine ritus,
Silyius Aeneas, res, loca, templa, vias,
Toxica commiscet scriptis tibi, Roma, favendo
Mellitis, nostras et nimis ardet opes.
Lector adesto sagax, latet en sub melle venenum,
Laudamur, nostras ut tribuamus opes.
Sanctio concilii damnatur Basiliensis,
Quam iuri nixam Francia docta colit.

De alio Ioanne Guida, 'docto canonico cathedr. eccl. Argent.' dictum est apud Strobel et Engelhardt⁴, ubi sic epitaphium eius exhibetur: Anno domini mxcx, vi idus octobris obiit venerabilis magister *Iohannes Gnyda* Elemosinarius huius chori, hic infra sepultus . .

1) Riegger Amœnitt. Friburg. p. 374. 2) ibid. p. 455. sq. 3) ibid. p. 432.
4) *Gesch. des Elsass*. III. p. 571.

HACKINETVS, Guillelmus. *vid.* Parvus.

HADRIANVS cardinalis sancti Chrysogoni, Castellensis sive Castelleseus, Corneti in Etruria circa annum 1458. natus, quem cum Batavo episcopo Dertusensi, postmodum Hadriano PP. VI.¹ interdum confundi observavi, 'Innocentii VIII. ad Scotiæ reges nuncius . . . facetus et lepidus regis Angliæ defuncto Iacobo Scotiæ rege, gratiam iniit eiusque beneficio . . . ecclesias in Angliâ consecutus est. Alexandri [PP. VI.] deinde iussu nuncii

1) cf. Hutt. Opp. I. p. 138.

munere functus est apud regem Galliae ad condolendum de morte Caroli VIII. [† a. 1498.]. Camerae apostolicae clericus thesaurarii munus et secretarii gessit. Quare ... ab eodem Alexandro [medio fere a. 1503.] cardinalium collegio adscriptus titulum sancti Chrysogoni obtinuit. sub Julio II. nullo cogente venia non petita discessit ab urbe et Ripam in Tridentina diecesi sua voluntate exul incoluit. Sub Leone X. suspicio fuit Hadrianum quorundam cardinalium conspirationi contra Leonem consensu favisse, unde ut sibi consulere duodecim aureorum millia persolvit, ac pontifice non monito ex urbe discessit. Sciebat Leo X. eum abiturum, at noluit protectionem retardare, vocari iussum, ut iura praescriberet et non parentem pontifex in consistorio publico contumacem declaravit, ac praecipit iudicem ad alia contra ipsum progredi. Narrat Garimbertus Hadrianum nummis persolutis veste mentita Venetias se contulisse, vocatumque et non parentem cardinalatu et sacerdotiis a Leone spoliatum² inde abiisse et nihil unquam de illo amplius nunciatum. . . . Quo vero tempore Hadrianus hic noster obierit, incertum: circa a. 1518. e vita migrasse scribit Ciaconius; die 16. Ian. a. 1526. illum iam fato cessisse affirmat Conteliorius: ferunt in Thracia Constantinopolim usque necis metu perterritum fugisse ac latentem clausisse diem extremum³. Etiam Reuchlinus Hadrianum 'omni liberali doctrina politissimum' appellat⁴, et Hebraice in primis eum doctum fuisse tum aliunde tum ex Reuchliniana librorum trium de accentibus et orthographia linguae Hebraicae⁵ dedicatione cognovimus. Optimam de rebus gestis scriptisque huius Hadriani commentationem esse Hieronymi Ferri Favent. 1770. 4°. cum Amadutii additamentis in Rom. edit. libri de vera philosophia a. 1777. adnotavit Friedländer⁶. Apud Miræum⁶ Hadrianus noster his describitur.

- 2) 'exauctoratus Adrianus' Hochstrat. ovant. § 35. 3) Ciaconi Vitae pontiff. III. p. 206. cf. etiam *Friedländer Beiträge* p. 19. 4) in epist. IIII. kal. Ian. a. 1513. ad eum data, quam edid. Friedl. I. c. p. 24... 26. 5) prodierunt Hagēnoæ a. 1518. mense Februar. fol^o. 6) Auctar. de scr. eccl. post Fabricii bibl. eccl. Hamburg. 1718. fol. p. 117. et p. 123.

HALES sive Ales, Alexander de, doctor irrefragabilis (p. 18²¹)¹, Halensis s. Halesius a monasterio ordinis Minorum Claudiocestrensi (*Glocester*) dictus, inter alios Bonaventuram Scotum Thomamque Aquinatem discipulos habuisse fertur Parisiis, ubi decessit a. 1245.² Inter varia 'Anglici doctoris, Irrefragabilis, Theologorum monarchæ' titulis a scholasticis scriptoribus elati scripta, quæ summam indicat Fabricius³, librum 'Quodlibeta' inscriptum (cf. p. 18²¹) non legimus. puto eo nomine significari eius 'Quæstiones in quattuor libros Sententiarum', quæ præter Summam universæ theologiæ inter celebriora eius opera sunt. Ad utrumque opus

- 1) cf. etiam Hutt. Opp. I. p. 178¹. 2) cf. præter Fabric. not. sq. cit. etiam Bruckeri hist. crit. philos. III. p. 778. sq. ibiq. cit. scriptores. 3) Bibl. Lat. med. et inf. æt. I. p. 170. sq. cf. Panzer Ann. typ. X. p. 82. Hain. Repertor. n°. 643... 647. — Quod *Prantl Gesch. d. Log.* III. p. 75. not. 274. adnotavit, Alesio adscriptum Commentarium in metaphysicam Aristotelis Alexandro de Alexandria adscribendum esse, etiam Fabricius l. c. et Bruckerus cum aliis non neglexerunt.

spectat quod doctissimus Prantl⁴ indicat his verbis: „So zeigt uns schon Alex. Alesius . . . einen nicht weiter durchgebildeten Realismus, welchen er unter Anknüpfung an dogmatische Autoritäten (besonders an Augustinus) auch auf die dem Aristoteles entlehnten psychologischen Fragen überträgt . . . In seinen einzelnen realistischen Ausdrücken aber ist die Einwirkung arabischer Lehre stets unverkennbar, sei es daß er z. B. die abstrahierende und einigende Function des auf das Einfache gerichteten Denkens beschreibt, oder hervorhebt, welch verschiedene Stellung die Universalien im Denken und in der Objectivität haben, oder sei es daß er eine realistische Wendung der Araber in das Rohere und Plumpere steigert.“ Vix opus erit monere, ne cum irrefragibili Alexandro Alesio confundatur ‘Alexander Alesius D. gente Scotus, patria Edinburgensis’, qui Lipsiensis universitatis rector a. 1555., sæpius theologicæ facultatis decanus fuit.⁵

4) *Gesch. d. Log.* cit. p. 75. 5) De eo cf. *Zarncke in Abhäll. der phil. hist. Cl. der sächs. Gesellsch. d. Wissensch.* 1857. II. p. 913. indicatis locis.

HAN, Henricus, „alias *Glockenheintz*, quia libenter campanisat“ (p. 273²³. sqq.), clericus ecclesiæ Moguntinæ, „singularissimus“ Antireuchlinistarum fautor, quem lepide magister Gricius l. c. describit. Magnus quidem etiam Obscurorum tempore Hahniorum sive Gallorum numerus, interque hunc etiam unus et alter clarus fuit; hunc autem nostrum campanisandi studiosum aliunde notum non habeo.

HARLEM *vid.* Ecbertus de Harlem.

HAROCH *vid.* Samuel.

HASSIA, Henricus de (p. 47¹³), senior, de Langenstein, mag. theol., vicecancellarius Paris.¹, postea sacerdos et canonicus Wormatiensis, denique ab a. 1384. usque ad vitæ supremum exitum a. 1397. Vindobonæ theologiæ professor, cuius vita et scripta sæpius descripta sunt². A Willibrordo Niceti p. 47¹³ citatam Summam Quæstionum in IIII libros Sententiarum in bibliotheca Paulina Lipsiensi manu scriptam extare refert Fabricius. Inter alia multa Henricus scripsit etiam Vocabularium bibliæ, Secreta sacerdotum (qui liber olim in frequentissimo usu fuit), Speculum animæ seu Soliloquium, Contra deceptiones fratrum mendicantium de conceptione b. Mariæ, De horis canonicis, De arte prædicandi *etc.*³

1) *Bulæi Hist. un. Par.* IV. 961. 2) Cf. Fabricii *Bibl. m. et i. sæt.* III. p. 646. sqq. *Erhard Gesch. d. W. d. W.* I. p. 181. sq., *O. Hartwig Henricus de Langenstein*, 2 *Untersuchungen üb. d. Leben u. d. Schriften H. v. L. Marburg.* 1857. 8°. 3) Cf. *Hain. n°.* 8375...8407. *Panzer Ann. typ.* V. p. 238. sq. X. p. 193. sq.

HECKMANN, Ioannes, Schillingstadiensis Francus, theologus, Vindobonensis studii annis 1507. 1510. 1515. rector fuit¹. Is Obscurorum protector Huttenum exeunte anno 1511. ex Moravia Vindobonam venientem ibique ‘practicare’, i. e. scholas habere volentem, cum non esset intitutus, expulit (ep. I. 14.), Schlauraffum autem tuitus est (p. 199. v. 28.), et Schlauchius ad Ortvinum Heckmannum laudat ‘esse de via nostra (p. 273³²).

1) *Eder Catal. rector. Vienn.* p. 52. 53. 59. *Denis Wiens Buchdruckergesch.* p. 143.

Ineunte anno 1511. Vadianus dedicat orationem de Iesu Christo² 'Ioanni Heccumanno, philosopho, sacrarum litterarum Licentiatō: et Studii Viennensis Vicecancellario'. Ioannes Eckius (quem ipsum in epistolis O. V., si paullo recentiores essent, legeremus) in epistula ex Ingolstadio ad Vadianum academiæ Viennensis rectorem d. 18. Mart. a. 1517. data³ „Heckmannum“ ait „Sophic astrum, si pro integritate licuisset, etiam lascivienter admodum excantasset: sed habenda ratio fuit personæ meæ: nam de sua perparum, scrupulo etiam minus, curo. Adeo enim mihi absenti fuit commendatus, ut eum collegam habere in Theologia plurimum desiderarim: at hominem audiens, sophismata, sphinges, quisquiliæ artium, Theologiæ nugæ ac inquinamenta accepi, etiam in re seria, pœnitentiæ videlicet et beatitudinis, ut tantum absit ut hunc hominem laudem quod vituperare eum quasi necessarium sit. En is, quem clypeum studii vestri geritis, solidam Theologiam ubi gestavit, disputationes grandes et maturas pravis Logicalibus commaculans. . . . Facultati Theologiæ scripsi, ut Heckmannum adhortentur ac admoneant, ut sit verborum continentior. Nam si aliquando epistolæ eius ad me redirent aliubi missæ, Rhenum, Danubium et Nicerum in hominem armarem. . . . In Locheri Spec. Acad. hunc Ioannem Heckmannum cum cognomine viro, „*der aber von Retz gebürtig war und schon 1512. starb*“, confundi monet Denisius⁴.

- 2) quæ 'Viennæ Pannoniæ. Quinto kal. Feb. Anno M.D.XI.' in 4°. prodiit. Denis I. c. p. 58. 3) Philologicar. Epistolar. Centuria . . . ex Bibl. Goldasti. Lips. 1674. 8°. p. 144. sqq. 4) lib. cit. p. 143.

HEMMERLIN *vid.* Malleolus.

HENRICVS PAVPER. Neque p. 70⁴ neque in *Monopolio des Lichtschiffs*¹ de 'noto carmine Hartmanni', quod Hutteno notum fuisse negaverim, sermo est, sed de Henrico Septimellensi², alias Samariensi, Florentino, Sangelsino, qui vulgo Henricus Pauper appellatur, et anno 1191. sive 1192. „gavisus antea summa felicitate, postea ad summam inopiam redactus, carmen elegiacum 'De diversitate fortunæ et philosophiæ consolatione' composuit“, ut est apud Polycarpum Leyserum³ qui illud lamentans carmen mille versuum edidit. De eo Ioannes Piemontanus in MS. Auctario serr. eccl. fol. 105^b:

Henricus cognomento pauper natione florentinus homo in scolasticis disciplinis mirabiliter ingeniosus et eruditus eloquio comptus atque facetus diuinis quoque scripturis competenter instructus qui hoc cognomen pauper idcirco sortitus est quia scholas frequentans facultatem emendi papirum pre paupertate nimia non habebat sed pellicio quod indutus erat pinguedine et myrectina oblito audita stilo inarans pro libro quod rapiarium vocatur vtebatur Scripsisse fertur quedam ingenii sui iocunda sintagmata e quibus feruntur

Carmina diuersorum	li j	De potentia frederici primi im.
Sermo de s̄co nomine (?)	f j	
Sermo de wicem (?)	f j	

Cetera que scripsit nondum mihi innotuerunt Claruit sub . . . . .

1) *Zarncke Beitr.* p. 57. 2) ex Etruria oriundo, pago quodam agri Florentini qui septimo ab urbe Florentia lapide Lucam euntibus occurrit. 3) *Hist. poetar. med. ævi.* 1721. 8°. p. 453... 497.

HERBARIVS (p. 50²⁴) est liber botanologicus incerti auctoris, Germanice, fortasse iam ineunte sæculo XIV. scriptus, de quo nuper Ern. H. F. Meyer¹ accuratius scripsit docuitque libro nomen 'Herbarius' primum datum esse in exemplo Moguntinensi, cum ipse auctor denominationem 'Aggregator practicus de simplicibus' voluisset, ideoque factum esse, ut cum aliis similibus libris, e. gr. cum Patavini Iacobi de Dondis († 1359.) Herbario², cum Gallico 'le grand Herber en francoys' confunderetur. Ex Meyeri commentatione hæc repetisse iuvabit:

„Unter dem Titel Herbarius ward es in Deutschland, unter dem Titel Herbolarium³ in Italien öfter gedruckt; in Deutschland zuerst 1484. zu Mainz, wenn nicht eine undatirte ... noch etwas älter ist⁴, darauf 1485. und 1486., vielleicht auch noch einmal, man weiss nicht in welchem Jahr; zu Passau; in Italien zuerst 1491. zu Vicenza, und endlich 1499., 1502. 1509. zu Venedig. In allen Ausgg. bildet⁵ das Werk nur einen mässig starken Band in 4°. Der Vorrede nach gebührt ihm aber ein ganz anderer Titel, als die Buchdrucker ihm gaben. Da heisst es: „Ob id presens opusculum suam sumpsit denominationem Aggregator practicus de simplicibus“. Schon die Aehnlichkeit dieses vom Vf. selbst seinem Werk gegebenen Titels mit dem Titel des ... Aggregator Paduanus de medicinis simplicibus begünstigte die Verwechslung beider Werke. .... Dass wir den Vf. in Deutschland zu suchen haben, dafür spricht .. die Erscheinung des Werks in Mainz, wenigstens 7 Jahre früher als in Italien; dafür sprechen die deutschen Namen der Pflanzen, welche in allen in Deutschland erschienenen Ausgg. neben den lateinischen stehen .., dafür spricht noch eine ... niederländische Ausg., die sich selbst für eine Uebers. aus dem Lateinischen erklärt⁵ .... Wo aber .. der Vf. sich aufhielt, wie sich nannte, wann lebte, das .. ist völlig unbekannt. ... Das Werk kann bis nahe an 1317. hinaufreichen. ... Zweck ist, den Armen des kostbaren Beistandes der Aerzte und Apotheker zu überheben .... es verfehlt seinen Zweck durch die Oberflächlichkeit oder gänzliche Austassung der Pflanzenbeschreibungen ...“

- 1) *Gesch. der Botanik* vol. IV. Königsb. 1857. 8°. § 23.   2) cf. Panzer *Ann. typ.* IX. p. 38. n°. 487.   3) *Erbolario volgare, tradotto del latino. et Anglice The great Herbal.* cf. Panzer X. p. 399.   4) Hain *Repertor.* n°. 8443. sq.   5) Hain n°. 8449.

HEROLT, Ioannes, Teutonicus prædicatorum sancti Dominici ordinis, anno 1418. scripsit sermones, qui 'intitulatur sermones DISCIPVLI, quod ... non subtilia per modum magistri, sed simpliciter per modum discipuli conscripsi et collegi'. Sunt 'Sermones de tempore et sanctis cum promptuario exemplorum et de b. Virgine. sequuntur casus papales, episcopales et inhibitiones a sacra communia'. Exemplum recenset Hain¹. Idem Heroltus scripsit etiam Quadragesimale Discipuli².

- 1) *Repertor.* n°. 8473...8508., quibus sæculo xv. recentiora addi possunt ex Fabric. *Bibl. Lat. m. e. i. æt. II.* p. 112. sq. et ex Panzeri *Ann. typogr.* X. p. 295.   2) Hain. n°. 8514. sq. Cf. Iöcher h. v.

HERVEVS *vid.* Verneus.

HESSVS, Helius Eobanus, in Reuchlinistarum exercitu 'Poeta et Orator' productus¹ et in Epp. quoque O. V.², tam Croticis quam Huttenicis, partis

- 1) Hutt. *Opp.* I. p. 131. v. 21.   2) Cf. *Ind. verbor. v. Eobanus.*

antitheologistarum defensor. Vitam hodieque merito celebrati poetæ multi scripserunt, inter quos primæ debentur iuniori Hessi amico Ioachimo Camerario³, quem in enarranda posteriores scriptores⁴ hincinde emendarunt et supleverunt. Quæ a. 1509. de Hesso scripsit Ioa. Piemontanus in MS. Auctario scriptor. ecclesiasticor. fol. 148^a, quamvis nonnulla falsa sint, tamen magnum iam tum Hessi adolescentis famam fuisse testantur. Sunt autem hæc:

Eobanus Hessus natione alamanus homo in secularibus literis admodum eruditus et sacre pagine non penitus ignarus ingenio subtilis et elogio comptus poeta insignis et a cesarea maiestate laurea decoratus [!] qui scripsit et in dies scribit quam plura preclara ingenii sui sintagmata quibus memoriam nominis sui apud posteritatem obtinebit. E quibus extat de triumpho cesaris et aliis diuersis rebus vario metro exarata que nondum ad manus meas peruenerunt. Viuit adhuc [a. 1509.] cesaream sequens curiam. [!]

- 3) cuius 'Narratio de H. Eobano Hesso' prodiit Norimbergæ a. 1553. 8º. repetita est a Carpzovio Lipsiæ a. 1696. et c. adnot. Kreyssigii Misena 1843. 8º.
- 4) Conr. Gesneri Bibl. universal. Tiguri 1545. fol. 301. sq. — Henr. Pantaleonis Prosopogr. Basil. 1566. fol. III. p. 219. — Paul. Freheri Theatr. viror. erudit. Norib. 1688. fol. 1444. sq. — Melch. Adami Vitæ Germanor. philosophor. Haidelb. 1615. 8º. p. 105...118. — I. P. Lotichii Biblioth. Poetic. Ff. 1625. 8º. part. III. p. 13...18. — G. M. König Bibl. vet. et nova. Altdorf. 1678. fol. p. 274. — L. a Seckendorf de Lutheranismo. Ff. et Lps. 1692. fol. p. 182. — L. Moreri Dictionaire histor. Paris 1712. fol. II. p. 742. [quem alia dictionaria biogr. Gallica sequi solent]. — I. Burekhard de L. L. fatis. Wolfenb. 1713. 1721. 8º. I. p. 387. II. p. 547. — Biantes (J. D. Griel) Lebensbechr. d. berühm. Erfurth. Erf. 1722. 8º. S. 78...96. — F. I. Beyschlagii Sylloge varior. opusce. Halæ Suev. 1729. 8º. I. p. 275...368. — J. C. Motzschmann Erfordia liter. contin. Erf. 1737. 8º. 5te Fortf. p. 611...625. — C. F. Ayrmann Diss. II. de H. E. Hessi ortu et nom. etc. Giessæ 1739. 1740. 4º. — H. G. Hausdorff Lebensbechr. Lazari Spenglers. Nürnberg. 1741. 8º. S. 355...358. — C. Haymann Gesch. der vorn. Gesellschaften der Gelehrten. Leipz. 1743. 8º. S. 390...403. „Von dem sodalitie Hel. Eob. Hessi zu Erfurt, Nürnberg. u. Marburg.“ Jac. Bruders Ehrentempel. Augsp. 1747. 4º. S. 132...137. — C. G. Zöcher Gel. Lex. Ppz. 1750. 4º. II. p. 358. sq. — G. A. Will, Nürnberg. Gel. Lex. Nürnberg. 1756. 4º. II. S. 99...110. eum C. G. Neptisch Fortsetz. Bd. II. (Altdorf 1805. 4º.) S. 78...83. — J. B. Nicerons Nachrichten, v. S. J. Baumgarten. Thl 16. Halle 1757. 8º. S. 49...59. — Hannoversches Magazin vom J. 1763. Hannov. 1764. 4º. Sp. 1063...1070. — B. F. Hummel Neue Biblioth. Bd. I. (Nürnberg. 1775. 8º.) S. 56...66. Bd. III. (Nürnberg. 1782.) S. 495...520. — J. W. Strieder Hess. Gel. Gesch. Götting. 1783. 8º. Bd. 3. S. 370...409. — G. Th. Strobel Neue Beytr. z. Litt. Nürnberg. 1792. 8º. II. S. 71...96. — K. F. Löffius, Helius Eobanus Hesus u. seine Zeitgenossen. Gotha 1797. 8º. — Rosenmüller Lebensbechr. ber. Gel. des 16. Jhd. Leipz. 1800. 8º. — C. Th. Kuinoel or. de H. E. Hessi . . . meritis. Giss. 1801. 4º. (repet. Kreyssig post Camerarii Narrat. a. 1843. 8º.) — G. C. F. Mohrike, Huttens Klagen. Greifsw. 1816. 8º. S. 399...403. — H. A. Erhard Gesch. d. Wiederaufbl. d. B. II. Bd. Magdeb. 1830. 8º. S. 287...291. — Hommel u. Erhard in Ersch u. Grubers Encycl. Section II. Bd. VII. Leipz. 1830. 4º. S. 206...214. — Camerarii Narr. de H. E. Hesso. acc. C. Th. Kuinoelii or. etc. recogn. I. Th. Kreyssig. Misena 1843. 8º. — J. W. Kampschulte, die Univ. Erf. Erier 1858. 1860. 8º. — D. F. Strauß, Utr. v. Hutten. Ppz. 1858. 8º. I. S. 36. ff. u. d.

Hessum d. 6. Ian. a. 1487., non a. 1488. natum esse falso adnotavi ad ipsius epistolæ⁵ a. 1515. scriptæ hæc verba „Ego his diebus uxorem duxi, homo iuuenis, qui hoc die, quo hæc ad te [Capnionem] scribo, id est octavo Idus Ianuarias, vigesimum octavum annum impleo“⁶: epiphaniorem die natum esse, certissimum ipsius quoque Hessi testimonium habemus apud Camerarium⁷ hoc: „Accepimus autem natum eum fuisse, et ita credi ipse postulabat, anno I. Chr. 1488. Nonis Ianuarii, hora post illius diei meridiem xvii.⁸, id est hora quinta diei dominici, quo ascriberentur in fastis Epiphania“: et sane Epiphaniorem s. Trium Regum⁹ dies a. 1488. in dominicum diem, anno autem 1487. in diem Veneris incidit. Natus autem est Eobanus (Camerarii verba sunt) „parentibus non illis quidem opulentis, sed honestis . . . mater civis fuit oppidi Gemundini, pater ex montibus quibus territorium Hassiacum concluditur, operam suam dedit Conventui Heinensi.“ Ipse de se

Et me cara parens viridi connixa sub umbra
Edidit et molles circum floralia cunas
Dona tulit teneraque sedens lactavit in herba,
Aurifer Hessiacos ubi præterit Aedera montes.

Bockendorfensis s. Tragocomensis a viculo ubi natus, Francobergensis a schola Horlæi magistri, cuius discipulus per triennium fuit, postquam prima litterarum elementa Gamundiæ didicerat, appellatus est. A. 1504. in matriculam Erfurtensem inscriptus est ‘Eobanus Cœci’, cui nomini recentior manus addidit ‘iam rex’⁹. Hessum Erfurti cum Mutiano Buschioque, cum Croto Huttenoque, Sturzio, Aperbacho, Euricio Cordo, Herebordo de Margaritis aliisque fere æqualibus contracta amicitia alias satis diximus. Non solum philosophiæ ac medicinæ, sed poetici quoque gymnasticisque artibus incubuit, philosophiæque magister a. 1509. renuntiatus ac rector scholæ Severianæ Erfurtensis factus est. non diu post peregrinandi studio, quo tum fere communi litterarum studiosi rapiabantur, Riesenbürgum in Borussia ad episcopum Iob de Dobeneck deductus est Eobanus, comitatusque est præsulem ad Sigismundi Poloniæ regis nuptias Cracoviæ concelebrandas, a. 1512. „Præsul (Adami verba sunt) qui Eobani opera ad scripturas uti et ad negotia, quæ civilem requirunt prudentiam, et ad legationes obeundas cogitabat, sumptibus liberaliter instructum Lipsiam ad ius perdiscendum misit a. 1513. . . Hic Eobanus, quem natura a Musis aberrare non patiebatur et nescio quis horror a studio iuris repellebat, oblitus voluntatis ac mandatorum præsulis sui pecuniam fecit atque libros istos grandes, antea a præsule ipsi em-

5) Hutt. Opp. I. p. 455. 6) In his verbis aut pro ‘octavum’ scribendum erat ‘septimum’ (VII. pro VIII.) aut pro ‘impleo’ ‘ineo’ aut ‘incipio’. Ipse Hesus ad Camerarium a. 1535. (Epp. post Narration. Norimb. 1553. 8°. pag. Mij^a) „Potest enim fieri, ut uno ego anno sim iunior, quam esse me existimaram“. Ceterum in huius modi computationibus apud nos quoque non raro verba numeralia cardinalia cum ordinalibus permiscemus. De aliis Hessi de sua ætate testimoniis vide Kreyszig. I. c. p. 19. not. 40. 7) Narrat. c. 5. 8) i. e. ut nos computamus et Camerarius ipse adicit, d. 6. Ian. hora 5. matutina. 9) Cave, ne hoc natalis diei Hesso Regis nomen comparasse conicias. cf. Hutt. Opp. I. p. 455. ad v. 13.

ptos, legum atque constitutionum divendidit, et mox Erphordiam ad incunabula suæ doctrinæ se rettulit¹⁰, a. 1515. ibi iterum scholæ Severianæ rector factus cum Catharina Spater nuptias contraxit, nimum quidem, ut videtur ab aliis derisas, ab aliis laudatas¹⁰. a. 1516. poeticæ rhetoricæque professor factus interdum quingentos (secundum alios vel MD, quot tum Erfurtum non habebat studiosos) auditores habuisse fertur. Inter eos qui Erfurti quasi doctrinæ evangelicæ præluserunt, præ omnibus Eobanum laudat Seckendorffius, et illum Erasmi tantum admiratorem fuisse, ut huius visendi causa a. 1518. Lovanium iter faceret¹¹; decantatum est. Erfurti neque academix neque propriæ domus condicio Nostro placebat, itaque Melanchthonis consilio Norimbergam vocatus ibi ab a. 1526. per septennium poeticam rhetoricamque docuit, cumque illusterrimis viris, ut Pirckheimero, Spenglero, Baumgaertnero, Ebnero, Linco, in amicitiam venit; Durero quoque summopere placuit, qui picturam præstantis staturæ ac faciei viri proceri fecit¹². Anno 1533. Erfurtum ut rediret, invitationibus precibusque veterum amicorum commotus ibi annos fere quattuor publice privatimque docuit, sed spe sua collapsæ scholæ instaurandæ fraudatus anno 1536. Marpurgum commigravit, professor poeseos et historiarum factus, ibique tertio nonas octobres a. 1540. phthitico morbo extinctus est. Scripta Hessi, quæ tantum non omnia in libris meis sunt, recenset Panzer Ann. typ. X. p. 308...310. quocum cf. Gesnerum, Beyschlagum, Motschmannum, Haußdorffum, Strobelum, Niceronem, Striederum superiore not. 4. nominatos.

10) Cf. Eur. Cordi Epithalamium in nupt. Hel. Eob. Hessi et Trynæ Spateranæ. Erph. 1515. Sed Iac. Mycillus (Sylvæ libri V. 1564. 8º. p. 330.) „Epitaphium Annæ, et Hedingis, coniugum Eobani Hessi. Hoc quoque, non longum est, hospes lege. namque mariti Vnius uxores hæc tegit urna duas. Vtraque cum senos vixisset nupta per annos, Iunior Hedingis, sed prior Anna, cadit. Vtraque cum terna ditasset prole parentem, Solvuntur quarto, morte, puerperio. Ergo pari fato, quibus est sua vita peracta, Et quas sors ambas una eademque tulit. Non geminæ his animæ, verum fuit una, vicissim Quæ corpus spacio rexit utrumque pari. Et cum tam similes teda nupsere ingali, Nempe vir unius coniugis ille fuit.“ Quinque Hessi filios enumerat Strieder p. 389. sq. 11) Hodoeporicon ad Des. Erasm. carm. heroic. Lovan. 1518. et Erphord. 1519. 4º. 12) Cf. exempla in ‘Iobini Icones s. imagines viror. literis ill.’ Argentorati 1683. 8º. p. E7. et ab Haido æri incisum ap. Bruckerum *Ehrentempel* ad p. 132. sæpius ab aliis repetitum.

HISPANVS, Petrus. Sub huius nomine scripsisse fertur Petrus Iulianus Ulyssiponensis, ordinis prædicatorum, qui a die 13. Sept. a. 1276. usque ad d. 21. Mai. a. 1277. quo mortuus est, sub nomine Iohannis XXI. sedem papalem tenuit. ‘Petrum de Spanheim’ eum nominat Hochstratus¹, scilicet ut huius personæ impura eruditio perstringatur. De scriptis Hispani, tum medicis, tum philosophicis scholasticisque videndi sunt Fabricius², Iæcherus³ et de antiquissimis illorum exemplis Hainius⁴. de Summulis Petri, unde Summulatoris nomen auctori inditum, nuper do-

1) in Conciliabulo theologistar. § 33. Hutt. Opp. IV. p. 582. 2) Bibl. med. et inf. æt. IV. 121. sq. V. 771. 3) voc. Iohann XXI. 4) Repertor. nº. 8677 ...8716. Cf. Panzer Ann. typ. X. p. 407. et not. sequentem.

ctissime tractavit Carolus Prantl⁵, qui misellum Hispani librum misere ex Michaelis Pselli (nati a. 1020.) Græca synopsi compilatum esse demonstrare voluit, contra quam sententiam alii certant. *Summulæ logicæ* sæpe editas commentati sunt Georgius Bruxellensis et Ioannes Versor (p. 285^{16. 17.})⁶ et Petrus Tartaretus (p. 285^{16.})⁷; *Parva logicalia* (p. 26^{16.} 258^{18.} 285^{23.}) sæpe etiam prodierunt tum cum comm. Lamberti de Monte secundum viam s. Thomæ, 'iuxta processum magistrorum in bursa Montium regentium' (p. 70^{20.})⁸, tum 'secundum processum bursæ Laurentii (p. 47^{1.}) iuxta mentem Alberti M.⁹, partimque etiam continent *Copulata omnium tractatum parvorum logicalium*. Ex aliis quoque Aristotelicis libris *Copulata* secundum diversas vias corrupta in usu fuerunt¹⁰, et *Copulata* (p. 289^{20.} 290^{35.}) *das Colnisch Copulat* p. 199. v. 23.) dicebantur discipuli qui logicam dialecticamque ediscebant. — *Thesaurus pauperum* Petri Hispani medicus liber est.

5) *Gesch. der Logik im Abendl. Leipz.* 1867. 8°. III. p. 33...75. Ibi edita quoque exempla composite enumerantur. 6) cf. Prantl l. c. p. 35. n°. III. p. 37. sq. n°. VII. 7) Prantl l. c. p. 38. sq. n°. IX. et infra art. Tartaretus. 8) Prantl ibid. p. 35...37. n°. IV. 9) Ibid. n^o. V. 10) cf. e. gr. Hain. n°. 1671...77. 1685. sq. et vide infra art. Porretonius.

HOCHSTRAT, *van Hoogstraten* s. *Hoogstraeten*, de Alta platea, Iacobus, qui, si fidem habemus epistolis O. V. aliisque eiusdem temporis scriptis præter prædicatorum plerisque fere omnibus¹, Vergilianæ Famæ consimillimus videtur, natus est in cognomine vico Campinensi Hoogstraeten hodiernæ provinciæ Antverpiensis sexto sæculi xv. decennio: nam iuvenis anno 1485. Lovanii a facultate artium laurea decoratus est qui nondum natus fuerat, cum Petrus Ravennās² in iuris studio iam novicius esse desisset. Coloniae Dominicanus et theologiæ doctor factus ac „studii generalis Coloniensis conventus primarius Regens institutus a capitulo Papiensi anno 1507., tum et Prior eiusdem conventus electus, ac tandem per provincias³ Coloniensem, Moguntinensem, Trevirensis generalis fidei censor ac quæsitior præfectus, obiit Coloniae d. 21. Ian. a. 1527.“⁴ Qui vitam hominis scripserunt⁵, neque communibus libris biographicis

1) Innumera fere ex his ipsis voluminibus exempla colligi possunt (cf. Ind. verbor. p. 207. v. Hochstr.); sed hoc ex 'Epistola Germaniæ studiosorum ad Carolum Cæsarem, Autore Hermanno Comite de Nova Aquila' anno 1519. edita repetere iuvat: „Unica, crede mihi, pestis est in Germania IACOBYS HOSTRATVS, quam si restinxeris *ἔσται πάντα καλῶς*, homo præter ingentem suam audaciam insigniter impudens, atque temerarius. Nolo equidem mihi tantum ut fidem adhibeas. Omnes interroga (si libet) per Germaniam doctos viros. Omnes læsit, omnibus æque infestus est. Quid multa? studiosorum publicus ex professo est hostis, *καὶ τῆς μὲν φιλανθρωπίας*.“ 2) cf. infra art. Ravennas. 3) scilicet ut ipse sibi sumebat, cui per Coloniensem solum provinciam illud magisterium datum erat. 4) Hartzheim Biblioth. Colon. p. 144. 5) Præter Scr. ord. prædicator. Echardi et Quetif conferri possunt Pantaleo, Miræus, Bælius, Foppens, Hartzhemius, Iœcherus, Erhardus (*Gesch. d. W.* II. 302.), Bianco (*Gesch. d. Univ. Köln.* I. 736., ex Hartzhemio), Baur (in *Ersch u. Gruber Encycl. h. v.*), Friedländer (*Beitr.* p. 14. sqq.), Strauß (*Hullen* I. p. 209. sqq. et passim) et novissime Hub. Cremans de Iac. Hochstrati vita et scriptis. Bonn. 1869. 8°. (diss. inaug.)

exceptis, plerique fere omnes contra eum iudicaverunt, venenosumque malorum morum hominem, indoctum, arrogantissimum, bonorum virorum adlratorem fanaticum *πυρπνευστον* fuisse depinxerunt⁶; ac vereor ne propius ad veritatem accesserint quam quorum iudicia hæreticorum magistro magis favent, ex quibus hoc Hartzhemianum repetendum esse videtur: „Vir intrepidus, et qualem optabant tempora illa novatorum motibus et erroribus pullulantibus tumultuosissima. Germaniæ Magnates hæresum fautores in suam perniciem coniunctos vidit, et in aula Imperatoris in ipsum frendentes imperterritus muneris sui officia implere perrexit. Stilo eum acriori lacerarunt Heterodoxi, at sannis eorum contemptis veram Hoogstratus suis operibus religionem sancivit, adversam flammis addixit. Latinae orationis barbariem obiecere grammatici, sed fidem, sed disciplinam ecclesiasticam in eius libris nemo non agnovit Catholicus. Brevi, quæ damnavit ille, damnarunt theologi Parisienses, damnarunt quotquot abinde Pontifices summi, damnataque in æternum manebunt in Indice Tridentino. Ad hunc scopulum dstringuntur quæcunque in eum deblaterant depravatorum opinionum aura afflati, quorum odia et dicteria summa eius sunt laus . . . Eius cum laude meminerunt omnes scriptores Dominicani; extranei vero Author additionem in Trithemium, Possevinus, Miræus, Swertius, Valerius Andr. Desselus in Bibliotheca Belgica, et alij . . .“ Scripta Hochstrati quæ ad Reuchlinianam causam pertinent, recensuimus supra in Ind. serr. numm. xxviii. xxxiii. xxxv., reliqua tædiosa opuscula barbara satis bene descripsit Cremans⁷.

6) Ita Iacobus Sobius Mutiano narravit „Hochstratum esse Romæ, ut litem Capnioni faciat. Eundem esse virum crudelem, ut qui nuper in Hollandia doctissimum medicum combusserit [in Haga Comit. cf. Hochstrat. ov. § 39.], et Coloniae in cœnobio suo libros omnes humanitatis secluserit, imo in tetrum carcerem coniecerit, facto decreto, ut qui deinceps musas amaverit, vita saluteque careat. Sed bardus Nero doctiores habet tum odio, tum ludibrio. Sed spero Dice sanctissima, quæ Dea punit insolentes, ibit obviam.“ Tentzel Suppl. hist. Goth. I^a. p. 112. 7) l. c. p. 75...85.

HVGGO. Ex multis huius nominis scriptoribus tres sunt, quorum nescio quis unus p. 218¹⁷ indicatur:

1) Hugo Argentoratensis, prædicatorum ordinis, qui claruit circa finem sæculi xiii. scripsitque Compendium theologicæ veritatis, Commentarium in iiii libros Sententiarum, Quodlibeta, Quæstiones, Disputationes et varias in divinos libros explicationes¹. De eo Ioannes Piemontanus in MS. Auctario serr. eccl. fol. 38^a:

Hugo de Argentina ordinis fratrum predicatorum doctor parisiensis in scripturis sanctis studiosus et eruditus atque in seculari philosophia egregie doctus ingenio subtilis et eloquio clarus Scripsit inter alia ingenii exercicia

Super sententias	li iiij
Compendium theologicæ veritatis	li vj
Sermones multos	li j

1) Cf. Trithemii Catalog. serr. illustr. p. 142. Fabricii Bibl. med. et inf. æt. III. p. 844. sq. Hain. Repertor. n°. 434. sq.

Quodlibeta questiones disputationes et varias in diuinis libris explanaciones atque alia non pauca scripsisse dicitur que ad noticiam meam minime peruenerunt.

2) Hugo de Prato florido (prope Florentiam oppido), prædicatorum ordinis, mortuus anno 1322. Auctor est Sermonum de tempore et de sanctis, Quadragesimalium aliorumque scriptorum.¹

1) Hain. n°. 8994. sqq. Cf. Fabric. l. c. p. 874. sq.

3) Hugo Sletstadiensis, ordinis minorum Franciscanorum, „insignis disputator et Bonaventuræ interpret celebrissimus, ingenio clarus, sermone scholasticus. Scripsit insigne opus super Sententias lib. 4, Sermones quoque et varias in scripturis diuinis questiones“¹.

1) Trithem. l. c. pag. 155. Cf. Gesneri Biblioth. voc. Hugo de Schletstadt, et Fabric. l. c. p. 880.

HUND *vid.* Canis.

HUNGEN, Ioannes, magister, Padormanni amicus affectualissimus (p. 58³⁶). Illud nomen oppidi, olim Solmsici, in Hassia superiore siti est, non eius familiæ, cuius hic magister Ioannes fuit, qui pro communi eius temporis more, cum humili loco natus esset, patrii loci nomine pro familiari usus est. Idem de aliis magistris dignissimis Ortvinophilis qui p. 58. laudantur, de Ioanne Kirchberg, et Iacobo de Nurnberga et Iodoco Wynßheim, nunc pariter omnibus oblivione sepultis, dicendum esse videtur, neque ullum horum nominum in albis matriculisve universitatum, quæ adhuc publicata sunt, me legere memini.

HUTTENVVS, Ulricus. Huic maioris partis epistolarum O. V.¹ non solum compositionem (quam hodie redactionem dicimus) sed inventionem quoque adscripserim², ut Hutteni prodromo et exemplo Croto Rubiano, qui nomen suum in epistolis reticendo non adsecutus est quod voluisse videtur, ut non agnosceretur, compositionem inventionemque epistolarum I. 1...41.³ adscribere minime dubito. Quæ ad vitam equitis pertinentia in his epistulis memorantur, fere hæc sunt: Vindobonensis statio et cum Heckmanno altercatio, docendique artem metrificandi consilium inritum factum, exeunte anno 1511. (I. 14.); Lampi descriptio itineris Italici (II. 12.) ad Hutteni iter Romanum, quod peractum memoratur p. 273⁴ („nunc abivit — ille ‘Ulrichus de Hutten, qui est valde bestialis’⁴ — ad fiendum doctor, et in uno anno non fuit hic“ Moguntia), referenda est; Schlauraffi quoque epistola (II. 9.) pariter atque Querelarum elegia ultima⁵ Hutteni virorum sui temporis doctrina celebrium recensionem continet. Ceteri epistolarum O. V. loci Hutteni nomen memorantes eum inter ‘novos poetas’, quos humanistas appellamus, et imprimis inter Reuchlinistas eminere significant, ut p. 59²⁷ 200. v. sl. 220²³. sqq. („semper ridet et vexat theologos et magistros artium . .“), p. 267²⁴. sqq. („surgunt multi hæretici et pseudochristiani . . Ulrichus Huttenus . .“), p. 272²⁹. sqq.

1) i. e. Appendicis primi voluminis et totum volumen alterum primæ editionis, non postea additarum epp. II. 63...70. 2) Cf. Behaim in Hutt. Opp. I. n°. LXXI. i. f. p. 150. et sq. not. 4. 3) excipienda I. 19. 4) Cf. Laur. Behaim in Hutt. Opp. I. p. 133¹⁶. sqq. 5) Hutt. Opp. III. p. 64...81.

(„unus Ulrichus Huttenus qui est valde bestialis, semel dixit, si fratres prædicatores facerent sibi illam iniuriam, quam faciunt Ioanni Reuchlin, ipse fieret inimicus eorum, et ubicunque reperiret unum monachum de hoc ordine, tunc vellet ei amputare nasum et aures. Iste etiam habet multos amicos in curia episcopi [Mogunt.] qui etiam bene favent Io. Reuchlin. sed nunc abivit . . . in uno anno non fuit hic. Diabolus auferat eum.“); p. 279⁴ („studuit Bononiæ“). Quod in Reuchlinistarum exercitu „Ulrichus de Hutten, vir omni in doctrina absolutissimus“ et quasi verum, non fictum, ab Hutteni diversum nomen esset, „Eleutherius Byzenus, qui Triumphum in Capnionis victoriam scripsit“ recensentur, error est, de quo iam olim dixi⁷. Quæ nunc tandem ad Hutteni vitam pertinentia antea incognita h. l. adicienda esse videntur, tria sunt: primum quod anno 1505. die 28. Octobr. in matriculam universitatis Coloniensis inscriptus est⁸; alterum est quod habet Ioannis Keßleri s. Ahenarii Sangallensis ‘Sabbata’ inscriptus liber⁹ de Hutteno caput hoc:

Von herr Huldrichen ab Hutten, ritter.

Huldrich ab Hutten in dem land Wirttemberg [!], welcher sich nitt hatt wellen vernügen lassenn, nach liblich stammen und blüt edel geboren sin, sunder wol wissend, das wißhait und tugend ainen zü warem ritter schlachend, nach sollichem adel hatt er gefochten und in so ver erlanget, das er in kunst und wißhait furtrefflichen gelert ist worden. Und do er nach seiner kunst und wissenhait näch der hohen schülen gewonhait wol hett mogen doctor werden oder ainen andern erenrichen grad annehmen, hatt er solliche tittel gantzlich außgeschlagen und veracht, vil meer geliebt on den titel gelert sin, dann nitt und darsur gehalten werden, ja nitt offenlichen geschriffen die angestastet so nitt gelt und schenkinen mer dann nitt werdschaft irer kunst hoche titel und nammen erkoffen. Ain solliche wurtz disem adelichen gemütt in gepflantz hatt nitt großer not bedorffen, wie es euangelischer warhait bericht wurde, sunder wie bald Luther anfeng broßen, war die frucht an im schon blügend, und furnemlich betrachtet wie Tutschland von Romischer thyranney beschawert und berobet werde, dardurch sin blüt entzündt, das er nitt allain nitt der feder, och schier (wo es geburt hette) nitt dem schwert Tutschen nation zü güttem nitt worten und thaten dapsferkait vertlichen. Dardurch er im das spruchwort zügeaignet, jacta est alea, ich habs gewagt. Ettliche vermainten, er schribe meer auß nid und hass dann durst nach gerechtikait und fryhait, dann do er schier gantz Europam, das ist das drittail des erdrich (wie er spricht in ainem brieffe an den Crotum) durchwandlet, ist er och gen Rom kommen, do er aber von den Romischen erkennt und verkundschaftt, ist er gefangen und ser mißhandlet worden, dardurch er zü zorn sollte bewegt sin und nitt sollicher hitz und schärpffe

6) Hutt. Opp. I. p. 130³⁵ et 131²². 7) Hutt. Opp. III. p. 415. med. 8) cf. supra p. 354. art. Crotum. 9) Sabbata. Chronik der Jahre 1523...1539. Herausgegeben von E. Götzinger. St. Gall. 1866. 8°. I. p. 167...169.

rari solet Huttichii legatum ad dotandas pauperes virgines quæ non militibus nubere relictum⁵.

5) cf. Ioannis Serr. rer. Mogunt. III. p. 321. sqq.

LEGER, Ioannes. *vid.* Crotus.

IANVA, Iohannes de. Catholicon Iohannis Balbi (s. de Balbis) de Ianua (i. e. *Genua*) s. Ianuensis, ordinis prædicatorum, anno 1286. absolutum sæpe penna typisque repetitum est¹. inscribitur 'Summa quæ vocatur Catholicon'. ipse præmonuit „Tractatus iste tamquam a principaliori intento si placet, Prosodia nuncupatur, vel si magis placet, liber iste vocetur Catholicon eo quod sit communis et universalis². Quinque libri partes sunt: de orthographia, de accentu, de etymologia, de figuris, de prosodia. Præter hoc lexicon Latinum, præcipue ex Papiæ Hugutioneque compilatum, Ioannes scripsit etiam prosodiam sive grammaticam et Dialogum de questionibus animæ ad spiritum atque Opus paschale³. Etiam veteris grammatici Probi 'Catholicon' (apud Putschium) extare, si quis forte nesciat, monuisse iuvabit. — De Ioanne sic Piemontanus in MS. Auctar. scriptor. ecclesiasticor. fol. 109^a:

Iohannes de ianua ordinis fratrum predicatorum vir in divinis scripturis exercitatus et secularis litterature et grammatice quam maxime eruditus ingenio excellens et sermone scholasticus vita et conversatione relligiosus Scripsit ad utilitatem legentium non pauca opuscula E quibus extat vulgatissima illa de quattuor partibus grammatice summa quam greco vocabulo prenotavit

Catholicon	li iiij	Prosodie
Vocabulorum summa	li j	Latina

Et quedam alia Quo hic tempore claruit certum non habeo Notandum vero quod predictum eius opus quasi a somnabundo auctore excogitatum plerumque a neotericis grammaticis purioris latine lingwe deditis sicut a perotto. nestore. capelino hebelio et similibus reprehenditur Eius tamen maximus vsus apud simpliciores præcipue relligiosos existit.

Non me contineo quin ex Denisio³ quæ de Catholico in bello regum Nominis et Verbi Andreas Guarna Salernitanus, patricius Cremonensis, eodem fere tempore, quo Piemontanus exiles suas notitias compilavit, facete, ut mihi videtur, lusit, cum lectoribus communicem:

„Inter quos [*latrones*] fuit quidam nomine *Catholicon*, qui grandem asinum vocabulis Græcis Latinisque confuse permixtis honestum in Italiam agebat [ceteris occisis] hunc solum vinetum cum suo asino in castra duxere. qui tormentis coactus . . confessus est se omnia vocabula in Grammaticæ terris furto surripuisse. cum vero eum quis Græce interrogasset, ingenueque respondisset se Græce nihil scire, Latine autem parum, Quid ergo, inquit iudices, Græca

1) Hain Repertor. n°. 2251...2269: adde quæ indicat Panzer Ann. typ. X. p. 430.

2) Cf. Dissertationem de præcipuis Lexicis Latinis eorumque Auctoribus Rob. Stephani Thesauri L. L. ed. Londin. et Thesauri quoque Gesneriano præmissam. Du Cange præfat. Glossar. Lat. § XLVII. Fabricii Bibl. Lat. med. et inf. æt. I. p. 437. sq. et præcipue F. Haase de med. æv. stud. philol. Vratisl. 1856. 4°. p. 34. sq.

3) Denis Wiens *Buchdruckergesch.* p. 70. ubi Guarnæ opusculi edit. Vindobon. 1512. describit.

tecum defers vocabula, quæ non intelligis? Ad quæ ille 'Tanta apud nostrum plerosque, inquit, literarum est imperitia, ut etiamsi barbare loquar, facile illis persuadeam me Atticæ eloquentiæ angulos omnes penetrasse'.

IDIOMA *vid.* Corvinus *et* Niavis.

IESVS, Doctor (p. 289³⁷). Hoc nomen gessisse Ioannem Burkardi, prædicatorii ordinis monachum scelestum, Zwinglii epistula infra¹ repetita docet, quæ tota commentarii loco esse potest narrationis p. 289. sq. de doctore Iesu prolata, in tantum, ut forte mireris, Zwinglium Marcolphi Sculteti

1) Zuinglius ad Nicol. Wattenweil. d. 24. Mart. a. 1528. (Zuinglii Opp. edd. Schuler et Schulthess. Turici 1842. tom. VIII. p. 152.) „... Iac. Wagner legatus vester ... Bremgarti manum iniecit Monacho isti, quem Doctorem Iesum (forte Iosen) vocant*, itidem constanter et moderate gesto negotio, ut optimi quidam eorum Civium magnopere commendent præmaturam maturitatem. Sed nunc ista admonent, quorum caussa Te nunc maxime literis istis turbo. Cum Iacobus vester a Senatu Bremgarti postulavisset, ut Monachus aut prehenderetur, aut vadimonium præstaret (*Verbürgnis* in re capitali, pro legibus et more municipii huius), prodiit Huldrychus Mutschli [reformationi amicus et postea Scultetus factus] senator opulentus ac vadem se constituit. Permisit ergo Senatus, ut more Civium satis dederit Monachus, et pro cive reputetur in hac caussa. Hic ergo suadent qui isthic ab Evangelio sunt, ut, si vobis videatur, id postuletis a Senatu Bremgartensi, quandoquidem Ioh. Burkardi, id enim nomen habet Monachus, missionem honesti et boni viri (*Brief und Siegel, daß er erbar und von Eren da sei; eine Kundschaft die einer bringt, so er Burger wird: Abscheid.*) nunquam attulerit Bremgartum, nec enim possit, non stetur vadimonio Mutschli, præsertim cum prius etiam aufugerit Monachus, donec Mutschli vadem se præstaret. Sic enim fieri putant, ut libere liceat quorundam conatibus obstrepere, qui eum contra leges et ius tuentur. Est autem manifestarius fur Monachus iste. Nos furtorum eius multa genera habemus certa et indubitata, quæ ab Argentorato, ubi admisit, ad nos dederunt amici, at isto momento ad manum non sunt, sed apud Abbatem Capellæ, sed primo quoque tempore repetam. Istis interim duobus furtis contenti sitis, nam Argentorati sufficiens testimonium habebimus, magnum modum tritici furatus est ad cellam suam siti, per foramen, quod a meretricula sua divenditum est. Reddidit etiam. Et crucem auream, *eyn goldin Krytzel* etc. Quæ omnia ita sunt manifesta, ut nulla possint tergiversatione negari.“

*) Editores: „Ioannes Burkardi concionator Bremgartensis, contra quem Bullingerus 1526. in Capel libellum de Scriptura et Missa edidit, quo questus est eum maledicere, quamquam ille iuvenis ipse, studio flagrans id ipsum commisit.“ — Ex Panzeri Ann. typ. hos libellos huc pertinentes indico: 1) VIII. p. 267. n°. 197. „Ordo Missæ pro informatione Sacerdotum per P. Iohannem Burkardum Argentinum, Romæ typis Stephani Guilereti MDXXIV. 8°. 2) VI. p. 265. n°. 705. „Henricus Bullinger de origine erroris in negotio Eucharistiæ et Missæ. Basileæ in ædibus Thomæ Wolffii. MDXXVIII. 8°. 3) VI. p. 271. n°. 743. „De origine erroris in diuorum ac simulachrorum cultu per Henrychum Bullingerum. Basileæ in ædibus Thomæ Wolffii. MDXXIX. 8°.

testimonium non adhibuisse: sed apertiora ex Argentario sibi missa Burckartianorum furtorum testimonia habere ipse dicit. Primus quem sciam de nequitia Burckarti locus Wimphelingi est, narrantis summissariam (i. e. officium presbyteri in ecclesia Argentinensi inferius, celebrandi maius sacrum sive summam missam), qua ex gratia apostolica anno 1503. potitus fuisset, se propter malas Ioannis Burchardi, Argentinensis ecclesiae decani, ad præbendas obrepenti artes, quales idem antea quoque contra Simlerum Weiblingerumque exercuisset, sponte dereliquisse². Non pugnat cum pessima viri fama inscriptio epistolæ Mutiani³, 'ex Bononia kal. Iuniis. Anno christi. M.ccccc.ij.' datæ „Ioanni Burckardo Argentinensi: ecclesiae Haselocœ præposito: Sanctissimiq; dñi nri pape Cerimoniaꝝ magistro: maximi celebratissimiq; nomis viro⁴: nam summi honores et infimi mores sæpe coniuncti sunt. Ea quæ carmen a Sculteto repertum (p. 299⁶.⁸⁴⁹) de doctore Iesu celebrat, etiam Germanicis versibus⁴ confirmantur. Secundum Murnerum⁵ disputationi Badensi Helvetiorum (dieb. 21. Mai. . . . 8. Iun. a. 1526. habitæ) interfuit etiam „D. Iohannes Burckardi sacrae theologiæ doctor prædicans in Bremgarten cum capellanis Badensibus⁴. idemque secundum Keßlerum⁶ inter eos fuit, quos anno 1530. Augustæ Vindelicorum prædicatores instituit imperator. nec dubito quin huic pertineant quæ ad annum 1531. de Esslingensibus retulit Schnurrerus⁷. Quando et ubi et utrum in lecto an excelsiore loco animam expiraverit iste prædicator, mihi ignotum est.

2) Vide ipsius Wimphelingi infra eo articulo repetitam narrationem. 3) quæ legitur in Wigandi Trebellii Hassonis libello 'Concordia curatorum etc. s. l. et a. [1503.]⁴⁹ pag. Aij^b. de quo libello cf. Rieggeri Amœnitt. Friburg. p. 219 . . . 221. n°. 30. 4) versib. 45 . . . 56. quos ex libello *History von den vier Ketzren* a. 1521. edito supra p. 313. art. 'Bernense scelus' transcripsimus. 5) ap. Echard Serr. ord. prædicator. II. p. 114. 6) Sabbata ed. Götzinger. part. II. S. Gall. 1868. 8°. p. 258. ad a. 1530. „*Demnach hatt kai. mt durch ainen erenholdt . . an edict öffentlich verkunden lassen, under anderem des inhalts, das in der statt Augsburg niemant hinfuro predigen sol, es sy och wer er well, sunder allain die, so von kai. mt darzu verordnet werdend, by hochster straff verboten; bald sind von kai. mt verordnet diese volgende papstische doctores Ioann Faber, Ioann Eck, Ioann Mensing, Mathis Kretz, herr Mathis zu Huldreich, Burckhardt prediger monach, Wolfgang pfarrer von Saltzburg, Medardus observant, kay. mt predicant.* 7) *Erläut. der Würtemb. Kirchen-Ref. u. Gel. Gesch. Tübing. 1798. 8°. p. 93. „Die Reichsstadt Esslingen wagte noch 1531. unerschrocken den raschen Schritt, die Reformation einzuführen. Ambrosius Blauer von Costanz ward berufen, die schriftmäßige Lehre öffentlich zu predigen, und die neue Kirchenverfassung anzuordnen. Die Messe ward eingestellt — damit der bisherige Pfarrer, D. Johann Burckhardt, kein Hindernis machen könnte, ließ der Magistrat das Schloß zur Sacristey ändern, um dem Pfarrer seinen Schlüssel unbrauchbar zu machen — die bisherige Priesterschaft samt dem Mönchstand der vier Clöster, ward aufgefordert, ob sie sich getraue, die Messe und die Bilder mit Gottes Wort zu vertheidigen . . .“*

IUNGE, Wernerus. *vid.* Wernherus.

IVVENCVS (p. 4²⁸), Cassius (al. Caius) Vettius Aquilinus, Hispanus presbyter sub Constantino M., cuius sacra poemata sæpe, etiam cum Sedulio aliisque poetis christianis edita sunt, composuit præter alia Historiam

evangelicam heroicis versibus IIII libris, Matthæum maxime secutus¹; parique modo etiam 'liber in Genesim' ab eo scriptus est, quem edidit Martene²; Trithemius³ et ex eo Gesnerus⁴ Iuveni etiam 'De sacramentis libros II' laudant, ceteraque ab eo scripta sibi ad manus non pervenisse dicunt. Virum nobilem atque doctissimum philosophum, poetam, rhetorem et theologum insignem, et non minus conversatione quam scientia scripturarum ecclesiæ venerabilem fuisse Iuvenem Trithemius scribit. alios qui de Iuenco scripserunt, indicat Hamberger⁵, quibus addi possunt qui de Iuenci apud Ammianum Marcellinum et in constitutionibus imperatorum memoratis inquisiverunt.

- 1) Hain Repertor. n°. 9725. sq. Cf. Fabric. Bibl. Lat. m. et i. æt. IV. p. 626. sqq. Cave scr. eccl. hist. lit. ed. Basil. 1741. fol. p. 200. *Hamberger Nachrichten von Schriftst.* II. p. 702. sq. 2) Nova collect. IV. p. 15. sqq. 3) de scr. eccl. p. 203. 4) Biblioth. fol. 474^b. 5) l. c. p. 700. sq.

KACHELOFEN. Conradus Kachelofen sive Gallicus, i. e. ex *Hänichen* s. *Hainichen* (puto oppidulo Saxonico, ubi Gellertus etiam natus est, non eo quod in Silesia est), Lipsiensis typographus ab anno 1485, qui ipse sese dicit 'impressoriæ artis magistrum oppidique Lipsensis concivem'¹. Magis vero crediderim p. 277³² indicari Brixium Kachelofen Lypensem, qui in albo acad. Viteb. a. 1510. inscriptus est². Obiter adnoto quendam Ioannem Kachelofen a. 1490. inter Ingolstadiensens typographos fuisse. Ceterum licentiati Padormanni Fornacifcis (I. 38.) personam eandem esse atque hanc Kachelofeni atque sub ea bonam ipsius Croti partem latere suspicor.

- 1) ap. Panzer Ann. typ. I. p. 483. n°. 95. 2) Förstemann Alb. acad. Vit. p. 34.

KEILBACH, Magister Philippus (p. 272²⁷), Moguntia. Hic Reuchlinista neque ex familia militum de Kellenbach¹, qui est vicus Hunsrückensis, neque homo tenuioris originis fuit qui pro more eius temporis et hodie quoque maxime inter operarios peregrinantes solito et in his quoque epistolis frequenti a patrio loco² nomen sibi adsumpsit, sed fuit 'eruditus vir Francofurtensis': apud Panzerum³ legimus: „Arma patientie contra omnes seculi adversantes. *Icon arma patientie sistens* . . . fol. 1^b: THOMAS MURNER diuinarum humanarumque literarum Doctor Erudito viro. Philippo Keylbach francofurten. Felicitatem. *In fine* 1511. 4°.

- 1) cf. Ioannis Serr. hist. Mog. I. p. 806. 2) Keilbach nominatum vicum oppidulumve novi nullum. 3) Ann. typ. XI. p. 415. n°. LXIV.

KIRCHBERG, Ioannes, magister, Padormanni Fornacifcis amicus singularissimus, cum eo promotus (p. 38³⁵), ceterum mihi plane ignotus. hunc ab oppidulo Hunsrückensi Kirchberg, prope quod olim Dummissus condita fuit, nomen habuisse puto¹, non autem fuisse ex comitibus Kirchbergensibus, quorum novissimus, qui obiit a. 1510., fuit Philippus „miles præstans, et qui digito tantum poterat in pariete ferreum clavum infigere“².

- 1) cf. supra p. 396. art. Hungen. 2) Crusii Annal. Suevic. Ff. 1596. fol. III. p. 537.

KIRHERVS sive Kierher s. Kirrher, Ioannes, Sletstadiensis, canonicus Spirensis, ex iis Erasmi Roterodami amicis, quos sibi fecit cum quasi triumphans iter ex Flandria Constantiam usque ageret¹. In fine epistolæ Kirherianæ ad Lazarum Schurerium, Wimphelingiano carmini² præmissæ legimus: „hoc tu carmen digneris, mi Lazare, communicare nedum sodalitati literariæ urbis Argent. (cuius ipse Iacobus [Wimphelingius] fundamenta iecit³ verum etiam omnibus eius discipulis, puta quatuor nobilibus Sturmis, Othomaro Philomelæ, Lucæ Pathodio, Hieronymo Frentzelino, Conrado Passereno, Leonardo Fontano, Laurentio Duntzhemio, Georgio Ingoldo, Iacobo Scheffero, Ioanni Dietzelerero . . . Vale ex Nemeto . . .“ Schlauraffum Sletstadii (non Spiræ) ad Græcas litteras discendas admonet Kirherus p. 201. v. 115. Spiræ Kirherum anno 1518. Fr. Philelphi Convivior. libros II edidisse et eodem anno pestilentia correptum obiisse Eichstadius⁴ nullo teste adducto scripsit. Erasmus⁵ d. 20. Oct. a. 1518. e Lovanio ‘optimo Kirrhero ceterisque canonicis, quorum humanitas nos istic [Spiræ] refocillavit’, salutes mittit.

- 1) cf. Kirheri ‘Spiris d. 16. Sept. a. 1515.’ scriptam epistolam, in Erasmi epp. L. B. 1706. fol. n°. clxxxiv. coll. 162. sq. 2) ‘Ad Leonem X. P. M. carm. contra prodigos in scorta etc. s. l. et a. in 4°. prodiit Argentor. ex offic. Schurer.; ap. Riegger. Amœnitt. Friburg. p. 474. repetita est epistola. 3) cuiusque cœtus socios enumerat Wimphelingus in epist. ad Erasmum data „ex Argentoraco, Basil. xi. Cal. Oct. m.d.xiv., quam cum alia ab aliis omissam exhibet Riegger Amœnitt. Friburg. p. 368...378. Cf. articc. Brant et Schurerius. 4) in programm. Ienensi 1832. de poesi culinar. III. p. 15. 5) Erasmi epp. L. B. 1706. fol. Append. n°. cxcxi. col. 1683.

KÖNIGSTEYN, Ioannes, Moguntinus, Schlauraffi vexator (p. 203. v. 167.), de quo nihil compertum habeo, nisi quod Münchiana Rotermundianaque somnia sunt ex Iæchero exscribere quæ is de Antonio ‘Königstein, cognomin. Broickwy’, Franciscanorum guardiano Brulensi (*Brühl*), tum Neomagensi (*Nijmegen*) habet¹, quasi ad hunc Iohannem pertinerent, qui tamen pariter atque ille Antonius nomen Königstein ab oppidulo patrio, non ita longe a Moguntia dissito, gessisse videtur². Ceterum Königsteinium nostrum Moguntiae Carbachi, Huttichii Weidmannique collegam fuisse ex Schlauraffi narratione colligo. De Eberhardo comite Königsteinii et Diezæ, dynasta Eppensteini et Münzenbergæ, qui sub archiepiscopis Moguntinensibus Uriele et Alberto summas dignitates gessit³, cogitare vetat magis quam prænominis diversitas id quod noster Iohannes nobilis genere non fuisse videtur.

- 1) cf. etiam Miræi serr. sæc. xvi. in Fabric. Bibl. eccles. p. 144. Foppens Bibl. Belg. p. 80. Hartzheim Bibl. Colon. p. 20. 2) cf. art. Hungen. 3) Ioannis rer. Moguntiacar. II. p. 820. 825.

KOHLBURGER *vid.* Brassicanus.

LANGENSTEIN *vid.* Hassia, Henricus de.

LANGIVS, Paulus (cf. epp. II. 63. 65.), Zuiccaviensis, monachus et presbyter ordinis sancti Benedicti cœnobii Bosauensis prope Cizam anno 1487. factus pœnitentia captus ‘bene novem modis apostatavisse ab ordine’

(p. 286¹⁵), 'novem modis ex claustro cucurrisse' (p. 291²²⁻⁵⁹⁹) fertur. Anno ante Cracoviae litterarum studio sese vacasse rettulit¹: et in cœnobio ab abbate Petro, docto librorumque amantissimo viro, ad bibliothecam ordinandam exornandamque adhibitus est², ubi diligenter 'antiquitatum histeriis' studuit³. Cum anno 1507. aut sequenti apud Trithemium, quem præceptorem suum multis locis honorificentissime memorat, Wirceburgi esset, hic (ut ille quidem dicit atque alii repetunt) auctor ei factus est, ut contra Wimphelingium scriberet, de qua re ipsum Langium audiamus qui⁴ „Iacobus Wimphelingus“ inquit „sacerdos et theologus et doctrina alioqui conspicuus, sed scribendo plurimum acerbus et spinosus passim cæterorum et vitam et scripta cynice tractando. Qui cum in libello suo 'de integritate' mores religiosorum et ingenia etiam antiquorum patrum taxasset, librumque de scriptoribus ecclesiasticis Ioannis Trittemii abbatis et quondam præceptoris mei temere et insipienter reprehendisset⁵, nostroque ordini tres præstantissimos ecclesie doctores, Gregorium videlicet magnum, Alquinum Caroli M. magistrum, ac venerabilem Bedam subtraxisset, eos cucullatos sive religiosos extitisse scriptum negando, sicque aliis ordinibus fecisset quibusdam, iussu ac instinctu memorati abbatis Trittemii, viri undecunque doctissimi, sub cuius tunc certo tempore militabam obedientia in archisterio divi Iacobi prope Herbipolim, scripsi contra eum, immo eius deliramenta, opus bipertitum in laudem et defensionem claustralium omnium“⁶. et idem⁶: „... quod ob inclitum cucullæ odium prætermissum non dubitatur: nimirum cum et nostro ævo inventus sit quidam cuculomastyx acerrimus, qui in detestationem atque derogationem monachorum sanctum Gregorium pontificem Romanum, eius nominis primum, sacrosanctæ doctorem ecclesie præstantissimum (sicuti et complures alios) scripserit dementissime, nunquam fuisse monachum. Cuius insectiæ et detractationi sat copiose et acriter, hortatu ac instantia Ioannis Trittemii abbatis, viri undecunque doctissimi (quem et idem graviter taxaverat) quodam bipertito ad omnium claustralium defensionem respondi opusculo“⁷, qui liber „est approbatus in capitulo Reinhartzbornensi anno 1509.“⁸, ut ad p. 285³⁰ dictum est. Wimphelingium, olim peregrinationum amantissimum, postea claustralis vite desiderium cepit, Langium, illius olim adversarium, quocum vero postea in gratiam rediit, Trithemii litterarum amor ac munificentia litterarium legatum per Germaniam peregrinantem fecit, quod munus hominem Argentoratum usque et in Wimphelingi Brantique, quocum antea quoque litterarum commercium exercuerat⁷, notitiam deduxit, idemque procul dubio Langianum certamen ad id pertinentium epistolarum O. V. auctori in recentem memoriam revocavit. de hac legatione litteraria per annos 1515. et 1516. acta, Trithemii autem morte abrupta, ipsius Langii Chronicon Citiense⁸ videndum est, ubi ipsas abbatis litteras commendaticias patentes Langius exhibet⁹. Ceterum monachus noster ut in æqualium monacho-

1) Chronic. Citiz. ed. Pistor. in Germ. rer. serr. cur. Struv. Ratisbon. 1726. fol. p. 1262. 2) ibid. p. 1259. 3) ibid. p. 1124. med. 4) ibid. p. 1267. 5) sed cf. que ad p. 285²⁸ adnotavimus. 6) Chronic. cit. p. 1124. 7) ibid. p. 1276. 8) p. 1175. et novissima pars. 9) p. 1289. Cf. etiam Ziegelbauer Hist. litt. ord. S. Benedicti. Aug. Vind. et Herbip. 1754. fol. Part. I. p. 413. sqq.

rum corruptam vitam occasione data acriter invehitur¹⁰, ita multis locis¹¹ Lutherum evehit, quamvis eius discipulum se profiteri neget¹², quæ res inter recentiores partes ecclesiasticas ira magis quam studio agitata cum ad epistolas O. V. non faciat, hic omittenda visa est. Quod Barthius Struviusque in præfatione chronico Citizensi præmissa de Reuchlino con-questi sunt, quod is virum tam eruditum inter obscuros posteritati ridendum rettulisset, non fecissent, nisi antiquato errori de Reuchlino epistolarum O. V. auctore adhæsissent. Præter opusculum bipertitum, de quo supra dictum est, et Chronicon Citizense Langius etiam Chronicon Numburgense et Carmen de laudibus Saxoniae reliquit¹³. — Ioannes Piemontanus in MS. Auctario serr. ecl. p. 111^b:

Paulus langius monachus bossauensis Natione teutonicus patria francus originalis [sic] homo certe in diuinis scripturis studiosus et in litteris humanitatis excellenter imbutus ingenio acutus et eloquio clarus metro exercitatus et prosa Scripsisse fertur nonnulla vtroque stilo ingenii sui preclara sinthemata quibus nominis sui memoriam apud posteritatem cum laude tenebit de quibus tamen hucusque nihil ad lectionis nostre studium peruenisse memini Extant eius opuscula quedam pro tritemio nostro contra iacobum wymphelingium presumptuosa temeritate ex historiarum ignorantia et de inuidia in quodam libello suo quem falso de integritate prenotauit eundem doctissimum patrem sugillantem quasi complures doctissimos viros inter claustrales posuerit sicut Ieronimum gregorium magnum bedam aleuinum et similes quos ipse posset demonstrare nunquam cuculla inclusos fuisse. huius ergo temeritati iste obsistere volens duos edidit libellos in quibus illum erroris manifesti certis ac solidis rationibus conuincit Nam quos ille fuisse monachos inepte negat iste enculla indutos fuisse varia astipulatione manifestat In quem etiam wymphelingium alius quidam [is est ipse Butzbachius sive Ioannes Piemont: cf. infra art. Piemont] propediem ob eandem causam calamum suum vibravit Scripsit itaque hic studiosissimus tritemiophilus noster

Defensionum	li ij		Ad marg. ad- scr. est Epigrammata plura Epistolas quo- que ad di- uersos
Carmina plura	Oracionum supplicatarum	li j	
Epistolas ad diuersos	Opus metricum de laudibus pa	li j	
Et alia quedam	Contra pompas et excessus prelatorum claustr	li j	
	Dialogum inter poetam et sophistam	li j	

Viuit adhuc etate florida et studio gaudens a^o dñi 159 [1509.] sub julio 2°

10) cf. e. gr. Chronic. cit. p. 1125, 1295. 11) cf. ibid. p. 1177, 1213, 1270, 1280.
12) ibid. p. 1282. 13) cf. vitam Langii in Schöttgen und Kreyssig *Nachlese der Historie von Ober-Sachsen. Dresd. u. Leipz. 1733. 8°. tom. XI. p. 88...126. Ibi alii Langianæ vitæ scriptores memorantur Bayle *Dict. v. Lange* [immo Langius]; *Schmidt Zwickau. Chronik. I. p. 481.*; *Hamburg. Bibl. hist. cent. VI. p. 157.*; *Leuckfeld vom Kloster Posau p. 23.*; *Schamelii Anmerk. darüber p. 57.* — Quæ Iöcher v. Lange, Paul habet, ex Vossio de hist. Lat. L. B. 1651. 4°. p. 644. sumpta sunt. — Oberlini programmata Argentorati anno 1806. de causa inter Wymphelingum Langumque agitata edita videre mihi non contigit.*

LANGSCHNEIDER, Thomas, Lipsiæ baccalarius theologiæ formatus, cum epistolam I. 1. scriberet, sed magister, cum per Irum Perlirum Ortvinum

'mitteret salutare' (p. 277³¹), mihi quoque, quamvis prænomen sive per neglegentiam sive de industria potius, tegendæ inrisionis causa, diversum positum sit, idem esse videtur atque ille Ludovicus Sartoris, Germanice Langschneider, Gorlicensis, qui post consalutantem Arnoldum Wüstenfeld¹ anno 1507. et iterum a. 1528. rector et a. 1508. decanus facultatis artium fuit, mortuusque est d. 1. Apr. a. 1536.² In actis Lipsiensibus sic inscriptus est, inter rectores³:

n°. 197. A. 1507^b. Ludovicus Sartoris Gorlitzensis ing. art. M. th. B.

„ 239. „ 1528^b. Ludovicus Sartoris Gorlicius th. P. duc. C., ingenua Misnensis ecclesiæ canonicus. (secundo.)

inter collegii minoris sodales sic⁴:

n°. 71. A. 1520... 1536. M. Ludovicus Sartoris (Langschneider) Gorlitzio Lusatus.

et inter decanos sic⁵:

n°. 198. A. 1508^a. M. Ludovicus Sartoris Gorlicensis, th. B. form. (In vigilia Paschæ ante festum sancti Georgii.)

De duobus aliis Sartoribus in his epistolis O. V. memoratis, Iodoco Olo-mucensi, qui II. 11., et Philippo Sartoris de Erfordia, qui II. 49. Romæ ad Ortvinum scripsisse finguntur, ne id quidem exquirere potui, utrum, quod verius videtur, certi homines, an ficta nomina essent.

1) cf. infra hunc art. 2) cf. Köhler *Fgmm. z. Gesch. Lpz.* 1787. 8°. I. p. 144.

3) Zarncke in *Abhäll. d. phil. hist. Cl. der sächs. Ges. d. W. Leipz.* 1857. II. p. 594. 596. 4) *ibid.* p. 765. 5) *ibid.* p. 811.

LAZIVS, Simon, celebris historici Wolfgangi Lazii pater, medicinæ doctor et professor Vindobonensis, canonicus ad sancti Stephani ædem. E Suevia oriundus fuit, 'compatriota Reuchlini' (p. 237²¹), quem inter Reuchlinistas etiam legimus¹. „Anno 1532. migravit ex hoc sæculo clarissimus vir D. Simon Latz Medicinæ Doctor. Præstantissimi uiri Wolfgangi Latzii Medicinæ Doctoris et Professoris Ferdinandi I. Cæsaris & consiliarii et historici Pater.“²

1) Hutt. *Opp.* I. p. 131¹⁵. 2) G. Eder *Catalogus Rectorum Vienn.* 1559. 4°. p. 69.

LEO DECIMVS pontifex maximus post Iulii PP. II. obitum idibus martiis anno 1513., cum triginta septem annos natus esset, electus: lucem enim primam aspexit hic Ioannes Medicæus, Laurentii filius, Florentiæ d. 11. Dec. a. 1475., mortuus est kal. decembribus anni 1521. Vita huius hominis, cuius virtutes ac vitia, insignia utraque, neque huius loci neque mei officii est describere, in ea tempora condicionesque rerum et civilium et ecclesiasticarum incidit, quæ nominis immortalitatem ei comparaverunt. Ubi in epistolis O. V. Leonis mentio facta est, bonis litteris faventem ecclesiæ primatem agnoscimus.

LICHTENBERGER, Iohannes (p. 264¹⁰ 266¹⁰)¹, astrologus in curia Friderici III. imperatoris, de quo Iöcherus² ex Tenzelio sic: Iohann Lichtenberger

1) cf. etiam Pepericorni *Defens.* ed. n. p. 171. sq. 2) *Get. Lex.* II. coll. 1928. sq. ex 'Tenzels monatliche Unterredungen 1689'.

oder de claro Monte, ein Eremit von Lichtenberg im Elsaß, .. hat um 1488. gelebt [iam anno 1484. prodiisse Pronosticationem ipse statim dicit] und eine Practica von der grossen Conjunction Saturni und Iovis im Jahre 1484; desgleichen Eclipsin der Sonnen im Jahr 1485. währende bis man schrieb 1567 oder 1576 aller Stende der Welt böse und gute Zufall verkündende, geschrieben. Man eignet ihm auch, wie wohl ohne Grund, eine Postill zu³. Ipse Lichtenbergerus in Pronosticatione sive Practica nominavit se 'peregrinum Ruth in nemoribus latitantem. Cuius oculi caligauerunt stilus tremet senio oppressus'. Pronosticationis s. Practicæ astrologicæ sæculo xv. publicata sex Latina exempla, tria Germanica et Italicum unum describit Hainius⁴; tria Latina (Coloniensia duo et Mutinense unum) atque Italicum unum indicat Panzer⁵; non omnia hæc exempla, sed et non nulla recentiora recenset Ebertus⁶, ex quo etiam recentioris superstitionis isti Practicæ omnem auctoritatem fidemque tribuentis testimonium repeti, quale tria fere sæcula antiquius Ulricus Boßler Haßfurtensis⁷ dedit his verbis: *lis doch die pronosticaz, so der hochberümpftest astronimus, so bei unsern zeiten gelebt, genant Liechtenberg, im 88. jar mit gottes hilf und anrufen gemacht, die biß her war worden und noch deglich war wurt, und lis das in seinem zweiten capitel, da er schreibt von dir, deinen cardinelen, bischoffen und sunderlich den cortisanen . .*. Nuper Iohannes Friedrich⁸ ex ipso Lichtenbergero hunc inter præcipuos et reformationis et belli rusticani prænuntios effectoresque numerandum esse exposuit.

3) Ebert Bibliogr. Lex. ad n°. 11972. „Eine vorgebl. Postille L's (Bernhards curiöse Hist. der Gel. 601.) ist ein Unding.“ 4) Repertor. n°. 10080...10089. De exemplo a. 1488. (ap. Hain. n°. 10080.) vid. Gödeke, Pamphilus Gengenbach. Hannov. 1856. 8°. p. 606. not. 2. 5) Ann. typ. X. p. 462. 6) Ebert Bibliogr. Lex. I. coll. 987. sq. n°. 11960...11972. ex quo hoc repetendum esse videtur: „Die L.schen Weissagungen sind zu verschiedenen Zeiten emsig gesucht worden; eifriger aber wohl nie, als nach der verhängnissvollen Jenaer Schlacht, wo auf allen sächs. Bibll. die Nachfrage nach ihnen unbegreiflich stark war. Es sei daselbst, sagte man, Alles auf das bündigste vorausgesagt, und es war übrigens ganz in der Regel, daß einige Nichts, andere Alles darin fanden. Die Luthersche Ausg. [. . . sampt einer nützlichen vorrede vnd vnterricht D. Martin Luthers. Wittenb. 1527. 4°. mit Holzschn. 117 Bl.] kommt noch am häufigsten vor; sehr selten aber sind die früheren.“ 7) in libello a. 1521. edito cui inscriptum est *Dialogus oder gesprech des Apostolicums*, cf. Hutt. Opp. II. p. 46. n°. ccxxxv. 8) *Astrologie und Reformation. Oder die Astrologen als Prediger der Reformation und Urheber des Bauernkrieges*. München 1864. 8°. pagg. 44...57.

LINACER (p. 53²²), Thomas Cantabrigiensis, anno 1460. natus, bonis literis, in patria primum, deinde Florentiæ, a Laurentio Medicæo humanissime exceptus, sub Demetrio Chalcondyla Angeloque Politiano diligenter incubuit, tum Romæ Hermolao Barbaro familiariter usus bibliothecas invisit. In Angliam, ubi Erasmus in amicitiam viri venit, reversus postquam principis Arthuri, regis Henrici VII. filii, præceptor, tum Oxonii medicinæ doctor et professor factus fuerat, regii archiatri munus suscepit et anno 1515. beneficio ecclesiastico cum sacerdotio impetrato obiit Londini d. 20. Oct. a. 1524. Epistolici inter eum et Eras-

num commercii inter huius epistolas complura documenta habemus et inter Reuchlini amicos in Anglia nominatim ab Erasmo recensetur, Thomas Linacrus Medicus Regius¹. Scripta reliquit Grammaticæ rudimenta, De emendata structura Latini sermonis, Epistolas ad diversos, Carmina, Proeli sphaeram et Galeni nonnulla atque Aristotelis meteora Latine reddita. De eo narrat Checus²: „In Ciceronis convitio Linacer mihi perinde placere debet, atque in eo, quod, cum provecta admodum inclinataque ætate esset, homo studiis morbisque fractus, et morti vicinus, cum Sacerdos esset, iam tum novum Testamentum primo in manus cepisse, et ex eo aliquot Matthæi capita perlegisse fertur. Et quum quintum, sextum, septimumque perlegisset, abiecto, quantum potuit, totis viribus libro, iurasse, aut hoc non fuisse Evangelium, aut nos non esse Christianos“.

1) Illustr. viror. ad Reuchl. epp. 1519. 4°. p. t^b. 2) ap. Fabric. Bibl. Lat. med. et inf. æt. VI. p. 717. Vide etiam Gesnerum, Balæum, Pitseum, Ioecherum.

LIPSIUS CLAUDICANS (p. 300¹¹). Claudus Lipsius sive Vulcanus dicebatur Wolfgangus Polich de Mellerstadt, artium et medicinæ doctor Lipsiensis, cognatus eius Martini Polich, qui primum Wittenbergensem rectoratum gessit anno 1502.¹, ut ostendit epistula Melanchthonis ad Spalatium d. 2. Mart. a. 1521. scripta²: „Lipsiæ quidam magister, Mellerstadio nomen est; vulgus vocat, quod claudus sit, Vulcanum“: nam sic in autographo est, non quod Bretschneiderus dedit. Complures Polichii de Mellerstadt in albo academiæ Wittenbergensis leguntur: Valentinus p. 2., Simon p. 3., Martinus p. 36., Valentini frater, cuius vitam (quæ exiit d. 27. Dec. a. 1513.) apud Adamum³ legimus, et ipse ‘Wolfgangus Polich de Lipczek’⁴, qui Buschii paulo ante in album Viteb. inscripti discipulus claudus ille Lipsius fuit. — De Heidelbergensi autem claudicante Lipsio, apud quem magister Maleolus scripsit, nihil mihi constat.

1) Förstemann Album acad. Viteb. p. 1. 2) Corp. reformator. I. p. 361. n°. 105.
3) Vitæ Germanor. medicor. Haidelb. 1620. 8°. p. 6. sqq. 4) Förstemann l. c. pag. 2.

LOCHER *vid.* Philomusus.

LORITI *vid.* Glareanus.

LVSCINIVS, Ottomarus, Germanice *Nachtigall*, sed ad quem Melanchthon¹ ‘nomen erit vultur, non philomela tibi’, patria Argentoratensis, natus, ut videtur, anno 1487.², litterarum primitias in patria schola accepit et præceptorem inter alios habuit Iacobum Wimphelingium, „ætas Subdita cui quondam nostra tenella fuit“³. Reuchlinum inter Luscini præceptores non fuisse, sed Ruserum⁴ inter eius socios fuisse, idem am Ende³ docuit. Iam anno 1510. Nicolaus Ellenbog Otobeurensis litteris ad Othmarum Argentinensem scriptis ‘multiingam doctrinæ peritiam’ laudat, ad quas hic officiose respondet „ex Augusta pridie kl’ decembris Anno

1) Hutt. Opp. II. p. 363. 2) cf. *ibid.* II. p. 489. ad p. 6. v. 6. 3) cf. *C. C. am Ende* in Strobel. Miscellan. IV. p. 8. et Riegger. comm. de Iac. Wimpheling. in Amœnitt. Friburg. fasc. II. p. 374. 4) cf. *infra* art. Ruserus.

1510.⁵ 'Othmari Prognei Trebotis Endecasyllabon' incipiens 'Qui sacro sitiunt cruore buccas' legitur post 'Vbertini Pusculi Brixien duo libri Symonidos', in cuius fine est: Im̃ffum in Augusta vindelicorū p magistrū Iohan|nem Otmar suis in edibus extrāfuerfo facelli fanete |vr̃fule intra riuos Lici. Anno. M.D.xi. iij. yd⁹ April' |'. Paucis annis post iam multis scriptis inter eruditos celebre nomen obtinuisse Nachtigallum docet Bruckerus⁶, qui tamen, ut *am Ende*, in Luscinianorum scriptorum catalogum non recepit Gellium cum carmine ad Huttenum⁷, quod docet Luscinium anno 1521. nondum Hutteno convicia fecisse, ut idem Erasmo primum amicus postidea demum nebulonem eum increpavit, et ad annum demum 1524. Ioachimus Camerarius Melanchthonem supra indicatum epigramma, quod Huttenum mortuum Luscinus lacerasset, composuisse refert⁸. neque neglegendum est in carmine Ioannis de Schwinfordia Luscinii nomen inter alios Wimphelingianæ societatis sodales honorifice conlocari (p. 288¹⁶), ut etiam Bruckerus inter restauratores elegantioris litteraturæ eum conlocat; atque ipse Wimphelingius⁹ Luscinium commendare ait sacras et pontificias, immo etiam Græcas litteras. Ceterum mea quoque facio *C. C. am Ende*¹⁰ verba „*Beiläufig merke ich an, daß ich noch nicht habe entdecken können, wo Nachtigalls Schmähschrift auf den Hutten anzutreffen ist.*“ Res ita explicanda videtur, ut non libris editis, sed sermonibus habitis reformandæ doctrinæ studiosis viris male dixerit, quod ipse dictus scriptor¹¹ inter alia his verbis innuit: „*Es hatten ihn [Luscinium] nämlich die Fuggerschen Brüder, Raimund und Anton, als Patroni der Kirche des heil. Mauritii in Augsburg, zum Prediger berufen und angenommen [anno 1523.?). Ohne Zweifel wollten sie den Oecolampad, Urban Rhegius und andern geschickten Männern, welche die Reformation zu befördern suchten, einen angesehenen Gelehrten entgegen stellen, der durch seine Geschicklichkeit und Beredsamkeit im Stande wäre, das Volk bey seiner väterlichen Religion zu erhalten: und Nachtigall hatte die erforderlichen Eigenschaften eines Controvers-Predigers. Seinen Patronen zu gefallen war er sehr eifrig, gegen die gelehrten und berühmten evangelischen Prediger eifersüchtig, immer heftiger in seinen Predigen, so daß er sich der Schmähworte nicht enthalten konnte, sondern mit Ketzern und Rebellen um sich marf.*“¹² De vita scriptisque Luscinii cui non sufficiunt quæ hic et in adnot. ad Hutt. Opp. II. citt. dedimus, adeat ille laudatum Am Endii commentarium.

5) citt. Miscellan. p. 34. sq. 6) Miscellan. hist. phil. Aug. Vind. 1748. p. 305.

7) quod dedimus Hutt. Opp. II. n°. cccxiiii. 8) cf. Hutt. Opp. III. p. 362. sqq.

9) cf. infra art. Storek. 10) loco not. 3. cit. p. 61. 11) ibid. p. 19. sqq.

12) cf. v. Stetten, *Gesch. d. h. R. R. freyen Stadt Augsb.* 1743. S. 309. 443.

LVTHER? *vid.* Mistotheus.

LVYDIVS *vid.* Tungris.

MALLEOLVS, Felix. Magister Maleolus in paradiso (p. 299¹⁵): nam eum Ortvinio scriberet ultimam ep. O. V., sexagenario maius funus fuit. Felix Hemmerlin, i. e. Hämmerlein, Turici natus anno 1389. secundum Iæcherum anno 1412. canonicus Turicensis, anno 1421. præpositus Solodurensis, anno 1426. Bononiæ decretalium doctor factus est: falso Erhardus¹ anno

1) *Gesch. d. Wiederaufbl. d. wiss. Bild.* I. p. 285.

1425. Bononiæ, postquam Erfurti primum iuri canonico operam navasset, doctorem factum esse scribit. in eo cum illis consentit etiam Fabricius², quod anno 1428. Malleolus ecclesiæ Turicensis Cantor factus est. Ipsius Malleoli apud Hottingerum³ hæc verba sunt: „Anno domini 1452. fueram Canonicus Thuricensis 40, Præpositus Solodurensis 31, et Doctor 26, Cantor Thuricensis 24 annorum et ætatis 63“. deinde auctor enumerat XXVIII suos libros, quibus Hottingerus⁴ adicit ineditos non nullos. Opuscula Malleoli Argentorati in fol., chartis 92 excusa esse Gesnerus⁵ addito eorum catalogo scripsit, Fabricius⁶ Basileæ 1497. fol. et Argentorati 1532. 4°. Pantaleon⁷ de Malleolo: „senserat is iam eo tempore (circa a. 1450.) ecclesiam Christi multis superstitionibus contaminatam atque plurimum a vetere illa disciplina recessisse. itaque apud suos de iis rebus conquestus omnes ad verbi dei lectionem tanquam unicam fidei Christianæ regulam adhortatus est“. De bibliotheca sua ipse Felix⁸: „inter clericos singulares dioceseos Constantiensis pro nunc non est copiosior libris, licet fortassis aliquis habeat volumina pretii carioris: nam mihi sunt præter prædictos libellos ultra 50 libri, libelli, tractatuli vel volumina notabiliter registrata et in studorio meo regulariter tabulata: Et super hoc ad copiosum numerum hinc inde ab Ecclesiis et Monasteriis antiquissimi libri liberaliter accommodati: et omnes isti super ingenii modulum, de diversis scientiarum et Artium et disciplinarum facultatibus abundanter referti“. Obiisse Malleolum anno 1456. scribunt Fabricius et Iæcherus, sed Erhardus⁹: *da er besonders das unordentliche Leben der Geistlichen angriff und gegen die Bettelmönche heftig eiferte, so zog er sich dadurch schwere Verfolgungen zu, in denen ihm selbst seine größten Gönner verließen. Der Ausgang war, daß der nächste und mächtigste seiner Verfolger, der Vicarius des Bischofs von Constanz zu Zürich, Nicolaus Gundelfinger, ihn im Jahre 1454.¹⁰ zu Zürich verhaften und gefänglich auf das bischöfliche Schloß Gottlieben, und als er sich von hier durch die Flucht zu retten suchte, nach Constanz in einen Thurm gefangen setzen ließ. Nach sieben Monaten erfolgte gegen ihn das Urtheil, welches ihn seiner geistlichen Würden verlustig erklärte, und ihm lebenslängliche Gefangenschaft in einem Kloster zuerkannte. Er wurde deshalb nach Lucern gebracht, aber, gegen den Inhalt des Urtheils, nicht in ein Kloster, sondern in einen Thurm gesteckt, und aus dem benachbarten Franciscaner-Kloster kümmerlich versorgt. In der Folge genoß er zwar etwas mehr Freiheit, so daß ihm auch das Schreiben noch erlaubt wurde; aber er mußte doch sein Leben im Gefängnisse beschließen. Die Zeit seines Todes ist unbekannt; nur weiß man, daß er um Pfingsten 1457. noch lebte; dieß ist aber die letzte Zeitbestimmung, welche in den Nachrichten von seinem Leben vorkommt“. — Addimus ex Ioannis Piemontani MS. Auctario scr. eccl. fol. 101. B.:*

Felix malleolus proprie hemmerlin Natione teutonicus patria thuricensis cantor quondam ibidem homo certe studiosus et eruditus iuriumque doctor celebris et

2) Bibl. Lat. med. et inf. æt. II. p. 465. 3) Schola Tigurinor. Carolina. 1664. 4°. p. 147. 4) *ibid.* p. 148. 5) Bibl. univers. 1545. fol. 240^b. 6) l. c. p. 465. 7) Prosopogr. Basil. 1565. fol. p. 406. 8) ap. Hottinger. l. c. p. 149. 9) l. c. p. 285. sq. 10) Hottinger l. c. „die Mercurii 6. [?] mens. Febr.

sacre pagine non ignarus secularis quoque philosophicæ doctissimus ingenio acutus eloquio clarus de variis rebus varios scripsit tractatus De quibus hucusque ego dumtaxat videre potui subiectos

Contra validos mendicantes	li j	Reuerendo in christo patri
Contra anachoretas beghardos beguinas- que siluestres	li j	Quemadmodum beatissimus hieroni- mus
Descriptionem Iohardorum	li j	Nunc scio ve' quia iste populus
Glosa bullarum per beghardos	li j	Pro fundamentali bullarum
De negotio monachorum	li j	Ru ^{do} in christo patri ac dño
De plebanis et relligiosis mendicantibus	li j	Non est enim pietas nisi a deo
De relligiosis proprietariis	li j	Super cathedram moysi
Contra negligentis diuinum cultum	li j	felix et regula et exmp
De nouorum diuinorum officiorum consti- tucione	li j	In ecclesia thuricensi sunt
De oblatiis pro beneficio in monasteriis percipiendo	li j	Cum symoniace prauitatis rabies
De anno jubileo dialogus	li j	Iubileus qui venturus est veniet
De benedictionibus aure cum sacro fa- ciendis	li j	Vt a fructu frument. et vino
De exorcismis	li j	Quo enim nuper mota in voce
Exorcismorum seu adunationum	li j	Qm̄ deus magnus dominus
De credulitate demonibus adhibenda	li j	Dominus noster ihesus dum in terra
De arbore torculari	li j	Venerabilibus dominis rectori ⁹
De matrimonio	li j	Gloriosus deus omnia quecumque
De furto reliquiarum in loco heremitarum	li j	Monasterium beatiss. marie virginis,
Contra quendam superbum clericum	li j	Felix cantor ecclesie thuricensis
Forma appellationis contra cardinalem	li j	Magnus sanctus paulus vas
De libertate ecclesiastica	li j	Vicarius reuerendi in christo patris
De bona et mala occasione	li j	Qui occasione dā in
De emptione de vē ^o vin ⁹ p xx	li j	Qm̄ patenter accusatorius
De nobilitate	li j	
De contractibus que obstagia dicuntur	li j	Id quod apud nos nouum est
De docturatu [sic] in stulticia	li j	Dixit insipiens in corde
Contra iniquos iudices	li j	Gyrum celi circumiui sola
De consolatione inique oppressorum	li	Anxiatus est in me spiritus
Cetera que composuit ad noticiam meam nondum venerunt		Claruit tempore iubilei vltimi. ⁴

MAMMOTRECTVS. Mirum videtur hoc nomen in Epp. O. V. non nisi tanquam prænomen ficti cuiusdam Buntemantelli, Heidelbergensis magistri, legi (p. 49¹⁶. 51⁹), cum illo tempore Mammotrectus, liber minoritæ Marchesinii, Regiensis Langobardi¹, secundum Fabricium² a. 1466. finitus, tantæ famæ fuerit, ut iam ante sæculum xvi. quater et viciens prodisset³. continet autem miram glossarum grammaticalium, exegeticarum, orthographicarum, chronologicarum aliarumque ad ecclesiasticas antiquitates et ad alia spectantium farraginem, Vocabulario Guilelmi Britonis

1) sed cf. etiam *Opuscoli di autori Siciliani* XII, 191. 2) *Bibl. Lat. med. et inf.* set. V. p. 30. sq. 67. 3) *Hain. Repertor.* n°. 10551...10574. Cf. *Panzer Ann.* typ. V. p. 297. sq. X. p. 490.

similem. scilicet Augustinus¹ scripserat „mammothreptus, quales dicuntur pueri qui diu sugunt, quod non decet“; unde Marchesinius in fine prologi de ratione operis: „Et quia morem geret talis decursus pædagogi qui gressus dirigit parvulorum, mamotrectus poterit appellari“⁵.

4) in Psalm. xxx. serm. 2. 5) Cf. Ducang. Glossar. ad serr. med. et inf. Lat. præf. § L. Fabric. l. c. M. G. Christgau de Mamotrecto. Ff. ad V. 1740. 4°. ab Eberto in *Bibliogr. Lex.* voc. Mamottractus n°. 12891. cit.

MANNEKEN s. MENNEL s. MËNNEL *vid.* Caroli epistolæ.

MARCI, Cardinalis sancti. *vid.* Grimanus.

MARSILIVS AB INGHEN, a patrio oppido cognominatus quod ferunt Nerlandico, mihi plane ignoto, aliis, ut Bulæo¹, de Novimagio Coloniensis dioceseos, Anglicanæ inter Parisienses studiosos nationis, aliis, ut Schwabio², natione Germanus, presbyter, canonicus ad S. Andream Colonix et thesaurarius dicitur. verius videtur Marsilium Ingena Abrincatuorum, hodie *Avranches*³, oriundum fuisse, unde etiam ‘Ingenuus’ appellatur. Cum Buridano⁴ Parisiis Occamum præceptorem habuit, ibique inter celebratissimos doctores maxime ab a. 1362. claruit; rectoratu functus est annis 1367. et 1371.; Romam legatus est a. 1378., eoque usus est Rupertus Palatinus ad condendam universitatem Heidelbergensem, in qua primus idem theologiæ doctor tum scholis habitis, tum publicis muneribus susceptis plurimum recenti studio generali profuit. obiit cum septimum rector esset d. 20. Aug. a. 1396. Ex libris Marsilii Hainius⁵ descripsit ‘Questiones clarissimi philosophi Marsilii Inguen super Aristotelis libris de generatione, Abbreviationes libri physicorum, et a. 1499. Heidelbergæ publicatam Orationem complectentem dictiones, clausulas et elegantias oratorias’ &c., quo libro continentur etiam ‘Epigrammata in diu Marfilium juceptorem Plantatoremq; gymnasij Heydelbergenfis’. Bulæus¹ et Schwabius² laudant etiam Quæstiones in IIII libros Sententiarum, Hagenoæ a. 1497. et Argentorati a. 1501. publicatas; Panzerus⁶ recenset ‘Quæstiones super IV libb. Sententiarum, Quæstiones in libros Aristot. de generat. et corrupt., Commentar. in lib. VIII. Physicor. Aristot., Abbreviationes libri Physicorum, Logices documenta cum commentariis’.

1) Hist. univ. Paris. IV. p. 974. 2) Quatuor secc. Syllab. rector. Heidelb. 1786. 4°. p. 6. 3) de qua civitate dixi ad Notit. Dignitt. Occid. p. 255*. 4) Cf. supra p. 320. h. art. 5) Repertor. n°. 1692. sq. 10780...10782. 6) Ann. typ. X. p. 433.

MAZOLINVS *vid.* Silvester Prierias.

MEDIAVILLA, Richardus de, Mediotunensis (Anglice *Middleton*) Anglus, ordinis s. Francisci, Oxoniæ et Parisiis philosophiæ, iuris prudentiæ et theologiæ scholasticæ operam dedit; postea doctor theologus Oxoniensis ‘Doctoris solidi, copiosi, fundatissimi et authorati’ [alias etiam ‘sacratissimi theologi Ricardi de Mediavilla ordinis seraphici minorum conventualium’] cognomen sortitus est. obiit circa a. 1300. Scripsit Quæstiones in Magistrum Sententiarum, quæ cum Quodlibetis Theologicis LXXX. prodierunt Venet. 1509. 1589., Brixix 1591., In quartum Sententiarum singulatim, Paris. typis Io. Klein, Alemanni, 1504. 4°. et Venet.

s. a. fol^o.¹, Super Evangelia et epistolas Pauli [,] de ordine iudiciorum², de conceptione b. virginis, in regulam s. Francisci, contra Petrum Ioannis . . .³. Hæc Fabricius³. De Ricardi scriptis quæ ad logicam pertinent, videndus est doctus Prantli liber⁴.

1) Quattuor editt. Venetas recenset Hain, n°. 10984. sqq. Cf. Panzer Ann. typ. V. p. 311. X. p. 506. 2) Hunc libellum iudiciarium, quem Fabricius quasi extaret Pauli epistola de ordine iudiciorum enumerat, nuper edidit Car. Witte, 'Magistri Ricardi Anglici Ordo iudiciarius'. Hal. 1853. 4°. 3) Bibl. Lat. med. et inf. æt. VI. p. 232. sq. ubi refertur etiam ad Lelandum c. 304., Balæum centur. IV. 77., Pitseum c. 433., Caveum p. 614., Waddingum de scriptoribus ord. Minorum p. 305. sq., Willot Athenas sodalitii Franciscani p. 314. 4) *Geschichte der Logik*. III. p. 235...238.

MELANCHTHON, Philippus, Brettanus, nat. d. 16. Febr. a. 1497, mort. d. 19. Apr. a. 1560. De vita viri immortalis neque huius loci neque opus est ut scribamus¹: exiguæ tantum sunt quas in his Epp. O. V. agit partes vir per sequentia quattuor decennia gravissimam personam sustenturus. Bis tantum nomen, quod paucis annis post in omnium ore et scriptis fuit, in his epistolis ab Hutteno scriptis memoratur, p. 201. v. 91. et 279²; dum Schlauraffo displicet², Tubingæ docet, quam academiam a. 1511. adierat, reliquit autem, Wittenbergam migraturus, a. 1518. Suevos nondum reliquisse videtur, cum inter Gerbellium et Beatum Rhenanum Reuchlinistarum exercitui adscriberetur³, neque cum Ioannes Frobenius, quem tamen Cocleariligneus (II. 59.) non aperte nominat, de Germanis litteratoribus Reuchlinistis Francofurti ad Moenum narrationem faceret et inter illos Philippum Melanchthonem cum Iacobo Wimphelingo Beatoque Rhenano ac Nicolao Gerbellio laudaret. Etiam Melanchthonis ad ipsum Reuchlinum cognatum suum Tubingæ incurrente, ut videtur, anno 1518. scriptæ epistolæ⁴ hæc tantum verba ad causam Reuchlinianam pertinent: „... expectandæ enim erant sarcinæ Bibliopolarum nostrorum, si quos hi forte libellos Astarothæ [Hochstrati] adferunt, aut alia quorum nostra in re quis usus esset. Nihil afferunt, id ut ægerrime patiar, qui cœpi argumentum quod sum pollicitus ludere *ἐλεγκτικῶν κατὰ τῶν ἀσταρωθῶν*. Fortasse coniciis, de amore, studio ac pietate in te mea. Non deseram, ne dubita, signa nostra, *μήποτε δίσπασπις ἐδόμμενος*. Excuditor Piscator Bilibaldi cum Nazareni libellis⁵, mittam eum ad te . . . Franciscus⁶ sese tibi noster &c.⁶“ Sed triginta annos post Reuchlini mortem de eo orationem scripsit Me-

1) Annales eius vitæ, præmittuntur singulis Bretschneideriani, ceterum parum diligenter docteqque compositi exempli voluminibus. — Effigies Melanchthonis, maximam partem ad Lucæ Cranachi picturam factæ, multæ extant, e. gr. in Bruckeri *Ehrentempel* ad p. 167. 2) Quam temere Melanchthoni recentiores non nulli ipsam Schlauraffi epistolam (II. 9.), a Bretschneidero vel inter illius scripta receptam, adscripserint, in commentario ad festivissimum dictamen, quod Huttenum auctorem habet, plenius expositum est. 3) Hutt. Opp. I. p. 131. v. 27. 4) Cf. supra Consp. chronol. p. 145. 5) Librum descriptissimus supra p. 99. Ind. scr. n^o. xxvii. 2. 6) Cf. infra art. Stadianus.

lanchthon, cuius ad causam cum theologistis actam pertinentem partem * subicimus.

*) Melanchthonis de Capnione Phorcensi orationis, recitatæ a. 1552. a Martino Simone Brandenburgensi partem, quæ ad complures Epp. O. V. locos recte intellegendos optime facit, hic repetendam curavimus. (ex Declamationum D. Phil. Melanchthonis etc. op. et stud. M. Ioa. Richardii Argentor. tom. I. 8º. p. 627...630. Corp. Reformator. ed. Bretschneider. Hal. 1843. 4º. vol. XI. coll. 1007...1009.) Cf. Ludw. Geiger, üb. Melanths Oratio. Ff. a. M. 1868. 8º. „... Venio nunc ad ultimum Capnionis certamen, quod fuit de libris Iudæorum, in quo a Sycophantis Monachis oppressus esset, nisi Deus eum texisset, et fatali quadam conversione rerum tyrannis Monachorum labefacta esset. Cumque palam esset iniuste Capnionem oppugnari a Monachis, et multi homines literati in Germania et in Italia privatis studiis, sententiis et scriptis eum defenderent, non leve odium adversus Monachos accensus est, quod postea etiam nonnihil momenti attulit, ut avidius exciperentur scripta contra superstitiones, quæ nervi fuerunt regni monastici. Multa sunt autem insignia exempla in hac historia. In primis in Ecclesia hoc crebro accidit, ut iusti et bene meriti calumniis circumventi opprimantur, ut filius Dei, Prophetæ, Apostoli, Stephanus et alii multi interfecti sunt. Nec desunt similia exempla in civili gubernatione, ut Palamedis, Socratis, Phocionis interitus. Et tamen veritas postea emergit, ut dicitur: *ἄγει δὲ ἐς φῶς τὴν ἀλήθειαν χρόνος*. Sæpe autem Sycophantæ quasi venti magnas in Republica tempestates excitant, quæ postea mutationes et distractiones infinitas efficiunt. De his malis brevius dico, quia nostra ætas abundat exemplis. Ut autem nihil dicam atrocius, cum iniuste oppugnarent Capnionem Monachi, ut Socratem Anytus et Melitus, texerunt eum tamen propter eruditionem multi boni et docti viri, quorum auctoritas impedivit Monachorum furores apud Imperatorem et Pontificem. Ut autem Iuniores sciant quæ fuerit controversia, dicam veras occasiones eius rixæ. Fuit in urbe Colonia Agrippina Impostor quidam Iudæus, qui simulabat se amplecti religionem Christianam, familiaris erat Monacho inquisitori, ut nominant, Hochstrato, et eius amicis. Hic ostendit magnam pecuniam honesta specie et sine magno negotio Iudæis eripi posse, si edictum Imperator proponat, ut Iudæi libros omnes adferant in curiam, in suo quisque oppido, ut ab inquisitoribus cæteri libri præter Biblia tanquam perniciosi christianæ religioni comburantur. Nec id serio impostor ille agi volebat, sed Iudæos sciebat statim magna pecunia libros redempturos esse. Eo igitur rem deduci volebat, ut Iudæi pecuniam offerrent. Hanc prædam captabat dividendam inter inquisitores et socios huius consilii. Hos fuisse fontes negotii certum est. Petunt igitur Monachi edictum ab Imperatore, et religionem prætexunt. Editur edictum, et Francofordæ libri in curiam gestantur. Interea ut multi sunt Iudæi non ignari communis vitæ, in aula Imperatoria suos etiam patronos adeunt, qui rem eo adducunt, ut Imperator sciscitaretur iudicia eruditorum in lingua Ebræa. Iubet igitur scribere Capnionem quid sentiat. Hic in illo suo hortulo Stutgardiæ latitans, ne suspicari quidem potuit, quomodo hæc res instructa esset. Et tamen metuens linguæ volebat libros grammaticos et medicos interire. Scribit igitur sententiam longe mitiorem. Discernit libros. Scripta nominatim contra Christum iubet abolere, eaque suis titulis nominat.

Grammaticos vero et aliarum honestarum artium libros iubet conservare, ne lingua necessaria Ecclesiae penitus deleatur. Censet eruditos in lingua adhibendos esse. Haec sententia aequior cum Imperatori magis placuisset, libri in curiam Francofordianam translati Iudaeis restituuntur, et elusa fraude discedit inquisitor, ut corvus hians.

Tunc autem Monacho furiis exarserat atro felle dolor. Lecto igitur Capnionis scripto calumniose excerpta dicta, et arte depravat, et edita atroci criminatione accusat Capnionem haereseos. Maguntiae corrogatis aliquot suae factionis hominibus comburit librum Capnionis. Haec belli illius initia fuerunt. Postea Capnio luculentam orationem latinam ad Imperatorem edidit, et provocatione ad iudicia legitima et ad Pontificem se defendit. Pontifex Episcopo Spirensi mandavit, ut controversiam cognosceret. Hic delegit iudices viros sapientes et eruditos, Sualbachium, Truchses, et Theologos Capitonem et Iodocum Gallum, hospitem Erasmi. Hi cum pronunciassent pro Capnione, Monachi rursus ad Pontificem provocant. Capnio Romae multo praestantiores habuit Patronos, quam in Germania. Iudicio praerat Cardinalis Grimanus Venetus, excellenter doctus in Latina, Graeca et Ebraea lingua. Et hic adhibuit Petrum Galatinum, cuius extant scripta. Multum etiam apud hunc cardinalem et apud alios valebat autoritate senex eruditus et suavis, natus in oppido Mysorum Friberga, Iacobus Questenberg, qui summa fide tuebatur Capnionem. Commendavit et Erasmus hanc causam Leoni et praecipuis Cardinalibus. Interea lectis in Germania scriptis Capnionis multi calumniarum odio a Monachis fiunt alieniores. Et quasi classicum canebat suo sodalities Huttenus. Hic Monachi magis etiam furere coeperunt, vociferantur in concionibus, contra Capnionem, Erasmum et Huttenum edunt picturas, futilibus argumentis propugnans suas superstitiones, quae sunt aucupia impii quaestus, denique malam causam stultissime agendo deteriorem faciunt, et irritant contra se multo plures.

Cum ita accensa essent hominum studia, Tecelius aliud incendium maius excitat, irritat Lutherum, ut imposturas indulgentiarum refutet. Hic explicata doctrina de poenitentia, et taxatis superstitionibus magis etiam labefactata est Monachorum autoritas. Et Romae occupatis iam animis nova cura, prorsus contieuit causa Capnionis, ut saepe fit iuxta dictum *λύει δὲ συμφορὰ τὴν συμφορὰν*. Ita periculo tandem liberatus est Capnio, in ultima senecta, propter bella Suevica invitatus a Duce Bavariae Guilielmo, in Academia Ingolstadiensi Graecam et Ebraeam linguam docuit, postea et Tubingam accersitus est, sed iam egressus septuagesimum annum morbo icterico laborare coepit, ac paulatim languefactus Stutgardiae in sua domo anno 1521. [inmo d. 30. Iun. a. 1522.] ex hac vita decessit . . .

MEYER (sive MAYER), Petrus, Francofurti ad Moenum ad aedem sancti Bartholomaei pastor plebanus, Hutteni, Reuchlini, evangelicorum infensissimus inimicus, cum civibus capituloque iurgiosus rixator, non confundendus cum eo qui anno 1505. nomen in album academiae Wittenbergensis¹ sic inscripsit „Petrus meyer de montenivis“ (i. e. *Schneeberg*): nam huius, de quo loquimur patria Francia orientalis fuit². hominem satis novimus tum ex epistolarum O. V. locis permultis³, tum ex Hutteni

1) Förstemann p. 18.

2) Triumph. Capn. v. 829. in Hutt. Opp. III. p. 440.

3) cf. Ind. verbor. h. v.

Cronbergiique cum ipso faida¹, atque ex Triumpho Capnionis², tum ex Seckendorffio³ et maxime ex Ritteri libro⁴, unde discimus mordacem plebanum e Francofurto anno 1525. expulsum neque reversum esse.

- 4) cf. Hutt. Opp. II. p. 115...122. 5) vv. 789...841. in Hutt. Opp. III. p. 439. sq.
6) Hist. Lutheranismi. Ff. et Lips. 1692. fol. p. 243. 7) *Denckmaht der Stadt Franckf. a. M.* 1726. 4°. p. 61...79.

MISTOTHEVS, doctor Ludovicus, dominus et amicus Fornacificis, defensor Ortvini (p. 59²⁷⁻²⁹), a quo Ortvino 'in Colonia artem epistolandi audiverat' (p. 57²⁹) et cui 'ex Witenburgo ex arce apud magistrum Spalatinum' epistolam I. 38. scribere fingitur Padormannus, Croti puto artificio, qui ipse capiti suo Fornacificis personam prætendere videtur¹, pro doctore Martino Luthero scribitur, ut Ludovici nomine Luderus (ut diversa formæ 'Luther' alia multa exempla præteream), Mistothei nomine, inverso vocabulo *θεόμυστος*, mysticus theologus, indicetur. ipse Lutherus cum Wittenbergæ anno 1516. partem libelli '*Theologia. Deutsch*', qui postea totus sæpissime editus est, subscripsit 'F[rater] Martinus Luder'²; mysticum autem theologum fuisse Lutherum his ipsis annis, ad quos hæc epistolæ O. V. referendæ sunt, satis constat³; neminem autem nisi plane indoctum forma 'mistothei' pro 'mystothei' posita offendere potest. neque adversari nostræ illius nominis suppositi interpretationi, sed eam confirmare videtur, quod ceteri Fornacificis (i. e. Croti) amici cordialissimi iustis suis nominibus omnes recensentur p. 59²⁵⁻²⁹; Croticissime vero Lutherum, cuius intima familiaritate eo tempore Crotus utebatur, Ortvini defensorem dici potuisse nemo negabit qui vel unam epistolam d. 5. Aug. a. 1514. ad Spalatinum scriptam⁴ legerit, cuius initium est „hactenus Ortvinum istum Coloniensem poetistam asinum aestimavi“⁵. Ceterum id quoque pro nostra nominis Ludovici Mistothei explicatione facit, quod ex decem Ludovicis, qui in album academiæ Wittenbergensis ab eius initio usque ad annum 1517. inscripti leguntur, nullus est cui istud Mistothei nomen, neque si frigidissime id a *μισθῶ*, mercede, deduci et 'Misthotes' (*μισθωτής*) scribi pateremur, aptari possit: sunt autem hi: quattuor eodem anno 1502. cum Spalatio, qui est 'Georius borkhardus de spalt'⁶: zircuwiez de wittenberg, weyssenfelder de monaco, siden de wittenberg, sachs de franckfurt⁷; anno 1503.: gebert de wittenberg⁸; anno 1504.: trutenbul de escharia⁹, qui iterum anno 1511. inscriptus legitur 'Trutenbuell de Aschersleben'¹⁰; anno 1508.: quo Lutherus quoque et Engentinus inscripti sunt, 'domnitz de Torgau'¹¹; anno 1510.: gantner, amore dei intitulatus¹²; anno 1511.: Lumbergad dioc. Augustinen. Arcium mgr. Erfurdien.¹³; anno 1514.: Mathei de Torgau Misnen. Dioc.¹⁴.

1) cf. supra art. Kachelofen. 2) Vide præf. exemplorum Theologiæ a Pfeiffero Stutgardiæ a. 1851. et 1858. publicatorum. 3) cf. e. gr. *Car. Jürgens Luthers Leben*. III. p. 248. sqq. 4) *Luthers Briefe ed. de Wette*. I. n°. VII. 5) cf. supra p. 383. in fine art. Gratius. 6) *Förstemann* p. 5. 7) *ibid.* p. 3. 4. 8) *ibid.* p. 10. 9) *ibid.* p. 10. 10) *ibid.* p. 39. 11) *ibid.* p. 27. 12) *ibid.* p. 33. 13) *ibid.* p. 35. 14) *ibid.* p. 54.

MODVS DICTANDI (p. 60³⁰) sive EPISTOLANDI (p. 19⁶)¹. Non solum ad epistolas O. V. recte aestimandas, sed ad aliarum quoque litterarum monumenta medio ævo exarata prudenter diiudicanda notitia libellorum formularium præcipuum momentum habet. de iis post Palackyi commentationes² Rockingeri opuscula³ laudanda sunt. conspectum edidit Wattenbachius⁴. ad rem nostram iuvabit ex Baumgartenbergensis formularii⁵ priorie parte non nulla, quæ similia sunt eorum 'notabilium de dictamine' circa a. 1300. scriptorum, quæ Rockingerus⁶ edidit, repetere:

„Incipit formularius de modo prosandi.

Ad habendam preclaram dilucidamque formam dictaminis prosaici, ut modernis placuit ususque presentis temporis approbavit, sciendum quod circa principium eiusdem facultatis quinque specialiter sunt notanda: 1° quid sit dictare — 2° quid sit dictamen — 3° quare sic dicatur — 4° que sit causa invencionis huius — 5° que et quot sint eius species. Nunc de singulis videamus. [1°] Dictare est animi conceptionem recta ordinacione explicare. [2°] Dictamen est igitur digna verborum et artificiosa congeries cum pondere sententiarum, nichil in se retinens diminutum, nichil continens pene ociosum. [3°] Dictamen igitur sic dicitur a dictando, eo quod sit quedam litteralis edicio diversarum personarum capax, venustate verborum egregia, sententiarum coloribus exornata. [4°] Causa autem inventionis huius fuit duplex: prima ut per dictamen seu per epistolam amicorum secreta celarentur, unde dicitur 'epistola' ab 'epistolon' grece, quod latine dicitur 'abscondo'; secunda ut melius exprimat que mandantur. Nuncius quidem intricatis sibi negotiis commissis omnium forte commissorum meminisse non potuit: omnium enim habere memoriam, in nullo hesitare potius est divinitatis quam humanitatis. [*Cod. Zwettl. add.*: et secundum hoc epistola potest dici ab 'epy' quod est 'supra' et 'stolon' grece, quod est missio, eo quod supra id quod forte nuncius posset, affectum mittentis declarat.] [5°] Sunt autem tres species dictaminum, prosaicum, metricum et rithmicum; invenitur etiam prosaicometricum, quod constat ex metris et prosa, ut dictamen Boetii in quibusdam. sed obmissis aliis de solo prosaico videamus. Unde sciendum quod dictamen, epistola, kartha, littere quantum ad presens opusculum, unum sunt et synonymia, et alterum pro altero indifferenter ponitur. Epistola igitur est libellus absentis vel absentibus destinatus . . . . Partes epistole quinque sunt, scilicet [1] salutatio, [2] exordium sive benevolentie captatio, [3] narratio, [4] petitio et [5] conclusio. Ad minimum de hiis v partibus ponende sunt due in omni epistola: salutatio cum narratione, vel salutatio cum petitione. Primo ergo de salutatione videamus.

[1.] SALVTATIO est salutis adoptio largo sumpto vocabulo, quoniam licet salutatio non semper salutem in se contineat, ut dum scribit inimicus inimico, tamen salutatio est dicenda quodam modo, dum inimicus alloquitur inimicum. Notan-

1) Cf. etiam articc. Bebelius, Caroli epp., Pontii epp. 2) *Ueber Formelbücher in Abhdl. d. Böhm. Ges. der Wissensch. V. 2. et 5.* 3) *Ueb. formelbücher vom 13...16. jahrh. München 1855. 8°.* 4) *Ueb. Briefsteller u. Formelbücher ... des Mittelalters. München 1861. 4°.* 5) *Ueber Briefsteller des Mittelalters' in Archiv für österr. Geschichtsg. XIV. p. 29. sqq.* 6) ineunte sæc. xiv. a monacho Cisterciensi monasterii Baumgartenberg prope Lincium compositi. *Das Baumgartenberger Formelbuch herausg. u. erl. von Herm. Barwald. Wien 1866. 8°.* 6) lib. cit. über Briefsteller p. 31...41.

dum autem, quod in omni salutatione verbum tacetur, vel propter nimium affectum scribentis vel propter curialitatem, ita tamen ut aliquod istorum verborum semper subintelligatur 'optat' 'mandat' vel 'mittit' et cetera similia. In salutatione ista sunt consideranda: que sit persona mittentis, que recipientis, quoniam saluatio non debet a situ vel a dignitate personarum discrepare, sed debet cuilibet persone additam sibi convenientiam cum debita adiectivorum appositione assignare, ut si scribatur literato ponantur adiectiva de literatura, nobili de nobilitate et sic de aliis. Sciendum quod nomen persone recipientis debet poni in dativo casu, nomen mittentis in nominativo casu et in tertia persona. In salutatione non debent poni verba que pertinent ad laudem mittentis, sed potius recipientis, cum scriptum sit 'Os te laudet alienum, non tuum'. Item in salutatione semper poni debet nomen persone tam mittentis quam recipientis, quando scitur, nomenque dignitatis, nomen officii... Sciendum quod quatuor de causis proprium nomen recipientis in salutatione tacetur, 1um ex eo cum non personæ sed dignitati scribitur, 2° quando nomen proprium ignoratur, 3° quando duobus equalibus scribitur, ne si unus prius ponatur, alteri fiat iniuria, et tunc dignitas vel officium supplet defectum nominis, 4° propter collisionem vitandam, ut quando scribitur congregationi vel multitudini... Saluatio vero diversificatur secundum diversitatem personarum, que triplex est, maior, media et minor, et hoc tam in clero quam extra clerum. Maiores persone in clero sunt apostolicus, patriarche, primates, cardinales, archiepiscopi, episcopi, regales abbates; medie persone in clero, ut abbates simplices, prepositi, priores et omnes clerici habentes dignitates; minor persona in clero, ut simplices plebani, sacerdotes qualescunque et scolastici. Maiores persone in seculo sunt ut imperatores, cuiuscunque sunt conditionis, et omnes reges coronati; medie vero persone ut duces, marchiones, comites, liberi barones, capitanei urbium et omnes layci habentes dignitates, ut milites simplices et cives sollempnes; minor persona in seculo ut mercatores et omnes consimiles carentes dignitatibus... Et notandum quod si par pari scribat, persona recipientis preponitur... si vero maior minori scribat seu minor maiori, maior semper persona preferitur, et hoc tenendum est tam in ordine ecclesiastico quam etiam seculari. Item quidam dicere voluerunt, quod cum minor scribit suo maiori, semper debeat saluatio causa excellentie reticeri, quod non est verum, nisi ille cui scribitur sit summe maior, ut cum episcopus vel alter quicumque scribit domino pape; si autem persona recipientis sit mediocriter maior, ut si aliquis episcopus scribit suo metropolitano, saluatio congrue potest poni; sed inspecta mera veritate papam etiam quisque salutare posset, si non usus solummodo repugnaret. Item si mediocriter persona suo minori scripserit, modus iste relinquatur arbitrio dictatoris. Item ubi perfecti sibi scribunt inimici, semper persona mittentis preponitur... Nota quod maior persona in clero et extra clerum de se et de suo pari debet dicere in salutatione 'Dei gratia', excepto domino apostolico, qui nec de se nec de aliis dicit 'Dei gratia'; quedam tamen consuetudo inolevit, quod fere omnes medie persone tam in clero, ut abbates simplices, prepositi, et extra clerum, ut duces et marchiones, de se scribant 'Dei gratia', sed in hoc consuetudo arti prevaluit. Nunc de formis salutationum singulariter et exemplariter videamus, quas per quinque tabulas invenies hic distinctas. In prima tabula ostenditur, qualiter dominus papa omnibus scribit salutando.. et quomodo eidem ab omnibus scribitur.... Secunda tabula, in qua docetur de salutatione imperatorum, quomodo scilicet imperator omnes in clero preter papam salutet et qualiter ipse imperator salutetur ab

omnibus, tam a clero quam a secularibus . . . . . Tertia tabula . . in qua ostenditur 1° scil. quomodo maiores in clero extra papam se mutuo debeant salutare, 2° quomodo iidem maiores cleri maiores in laycis saluent extra imperatorem, . . . 3° quomodo iidem maiores cleri inferiores tam laycos quam clericos habeant salutare, 4° qualiter predicti maiores in clero a suis inferioribus tam laycis quam clericis habeant salutari, 5° et ult^o qualiter religiosi utriusque sexus ad invicem se debeant salutare. . . . . Quarta tabula . . quomodo omnes seculares, . . omnes nobiles eisdem principibus, inferiores usque ad populares mutuo se saluent, 2° . . q. iidem principes et nobiles maiores in clero extra papam saluent. 3° . q. inferiores laycos saluent. 4° qualiter ab inferioribus laycis saluentur. 5° . . quedam ponuntur notabilia valde bona. . . . . In quinta tabula docetur, quomodo populares se saluent usque ad servos glebe. . . . .

[2.] DE EXORDIO . . . nunc videndum est de epistole parte principali secunda, que est captacio benivolencie, que pluribus nominibus appellatur, dicitur enim aliquando proverbium, aliquando arenga, aliquando prohemiium; sed communis usus istam solet particulam dicere 'captacio benivolencie', eo quod ipsa negocium congruum sive commodum faciat et animum auditoris benivolum reddat. Proverbium est quedam similitudo methaphorice continens consuetudinem approbatam, sicut 'Mus in sporta, ignis in sinu, serpens in gremio: hec tria non solent suis prebere hospitibus munera graciosa'. Exordium est principium oracionis, per quod ad audiendum instituitur animus auditoris, v. gr. 'Eius pietas est precipue commendanda, qui prius quam sibi precum instancia porrigatur, digno beneficio prevenit indigentem'. Arenga est quedam proluxa prefacio, que ad benivolenciam captandam premititur, et hac raro aliquis utitur apud modernos, nisi in curia Romana, v. gr. 'Qui scit se aliis prepositum, non moleste ferat aliquem sibi esse prelatum: ipsa namque Romana ecclesia, que disponente Domino mater est eunctorum fidelium, ita vires suas aliis ecclesiis disposuit largiendas, ut in partem vocate sint sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis. Hinc est &c.' Prohemiium est sermo preambulus ad dicenda, sic v. gr. 'Cum tales esse debeamus apud subditos quales nos, cum subditi essemus, nostros esse volumus prelatos, miramur vehementer, quod contra talem clericum rigiditas vestra adeo est effrenata &c.' Captacio benivolencie est quoddam blandimentum, quo recipientis animus benivulus redditur circa personam mittentem, v. gr. 'Vobis regraciari non sufficimus, quod multis beneficiorum impensis effectibus hactenus me respicere voluistis, unde quod per vires meas non valeo, suppleat qui est bonorum omnium retributor'. Notandum vero quod hec particula debet esse consors cum sequentibus in materia, ita quod bene conveniat materie et mittentis affectum exprimere videatur, alioquin magis erit dedecori quam honori. Item notandum quod captacionem benivolencie non est necesse semper ponere, quia quandoque tacetur omnino, quandoque artificiose inseritur narrationi vel petitioni.

[3.] DE NARRACIONE . . . Est autem narracio rerum congestarum posicio; narracio est intencionis eius qui scribit explicacio. Notandum eciam si scribas maiori persone inter laicos sic dicas in principio narrationis 'Excellencie vel nobilitati vestre significo'. Item notandum, si maiori in clero scripseris, dicas 'Reverencie vel sanctitati, prudencie, discrecioni vestre significo'. Notandum eciam, quod narracio alia est simplex, alia duplex, alia multiplex. simplex est quando tantum unum narratur negocium, duplex est quando duo narrantur negocia, multiplex quando plura narrantur negocia. Sed maxima cautio est adhibenda in

negociis pluribus, 'Ne primum medio, medium ne discrepet imo'. Ad hanc cautam quedam sunt vincula adhibenda, hec scilicet: interea, insuper, ceterum, et similia materie conveniencia, quoniam quod facit pix in navi, hoc faciunt coniunctiones, preposiciones et adverbia in literis.

[4.] DE PETICIONE. . . Est autem peticio, qua in epistola rem aliquam desideratam petimus. Et notandum quod septem sunt modi qui cadunt loco petitionis in epistola, videlicet: mandatum, preceptum, consilium, exortacio, supplicacio, voluntatis explecio, facti revocacio. v. gr. ecclesiastici viri scribendo suis inferioribus si sunt clerici, dicunt 'per censuram ecclesiasticam', si vero sunt laici, tunc dicunt eis 'volumus et mandamus, quatenus hoc vel hoc faciatis'. Preceptum magis convenit laicis viris, qui premissa narratione subiciunt loco petitionis ad subditos, 'precipimus igitur vobis sub obtentu gracie nostre, quatenus ab iniuria talis hominis desistatis'. Consultoria peticio ponitur v. gr. 'Consulo igitur tibi, quatenus laudabiliter inchoatum principium fine commendabili et laudabili prosequaris'. Idem est de exhortacione. Supplicatoria peticio est v. gr. 'supplico tibi, amicorum karissime, quatenus pecuniam tibi per me concessam harum latori non renuas exhibere'. Notandum tamen est quod est differentia inter supplicare et petere: maioribus supplicamus, equales petimus. Item voluntatis explecio loco petitionis ponitur, v. gr. 'volumus igitur, ut nostrum desiderium processum habeat et quod iam factum est pro voto nostro ex nunc et in antea maneat illibatum'. Facti revocacio, que etiam, ut diximus, quandoque cadit in locum petitionis, maxime locum habet in litteris papalibus, v. gr. 'Revocamus igitur talem sententiam, quam contra canonem novimus esse latam'. Notandum etiam, quod in omni petitione unum ex tribus est considerandum, scil. vel honestas vel possibilitas aut utilitas: honestas ideo quod turpia non sunt petenda; possibilitas, nam stultum est petere quod possit iure negari; utilitas videlicet quod rei petite exaudicio utilis esse et non superflua videatur.

[5.] DE CONCLVSIONE. Est igitur conclusio summam oracionis explicans. Notandum vero quod conclusionum alia est deprecatoria, alia mandatoria, alia consolatoria, alia correctoria. Prime tres facile possunt cognosci; consolatoria sic, fit v. gr. 'nec vos mors talis persone perturbet, quia speramus ipsum cum Domino perenniter regnaturum'. Correctoria sic fit v. gr. 'quod si statum tuum, satis quidem omnibus suspectum, in melius non mutaveris, scias tibi quantum ad me omnia promocionis genera submota quodammodo et subtracta.' . . . nunc quedam generales dictaminis regule sunt ponende. Notandum igitur in primis, quod in literis inconsuetum principium poni non debet, nec incompetens finis: quedam enim dictiones sunt quodammodo appropriate ad principia, ut 'liquet, licet, constat pro certo, pro constanti' et cetera similia, et hoc in multis negociis, non tamen in omnibus, ut patet experto notario. Solemus etiam huiusmodi genitivis, accusativis, ablativis uti in principiis maxime rescriptorum, v. gr. 'Tenore literarum tuarum perfectio', item 'Literas reverencie vestre recepimus in hec verba' et similia multa. De fine competenti hoc teneas, quod respondeat principio materie et medio. Item antiqui in epistolis triplici usi sunt distinctione: prima est suspensiva, secunda constans, tertia completiva: sed hec distinctiones apud modernos minus curantur pro tanto, de hiis duxi minime prosequendum. Item nomen loci, nomen persone, nomen dignitatis vel officii semper debet in salutacione apponi, ut 'Petro iudici Wiennensi'. Item nulla dictio semel posita sepius iteretur, nisi sit de natura sermonis et causa necessitatis evidens hoc requirat . . . nam fastidium generaret dictio sepius iterata . . .

Item in summa nota quod omnis notarius ista debet considerare, scil. ordinem constructionis, debitam adiectivorum et verborum appositionem, intellectum locutionis, mores hominum et consuetudinem terrarum et satis facere voluntati mittentis et eque recipientis, et que sit fortuna et condicio utriusque, et quod talis sit materia, que conveniat illi cui litera destinatur.“

MODVS SIGNIFICANDI. Iterum Fr. Haase¹ quærendi viam nobis prævit. „Liber ille, quo primum tota disciplina [philosophiæ grammaticæ sive metagrammaticæ systema] comprehensa est, inscribitur ‘de modis significandi’, eodemque modo disciplina ipsa dici solebat, cui qui operam dabant, vocabantur ‘Modistæ’. Ac de primo quidem auctore modorum significandi medio ævo non constabat; erant qui Thomam Aquinatem, erant qui alium quendam Thomam, rectorem et artium magistrum Erfordiensem, dicerent; alii Albertum de Saxonia dicebant, qui seculo xiv. innotuit libris astronomicis, philosophicis et aliis quibus Aristotelis opera illustravit², atque eius nomine liber aliquotiens editus est; aliis denique Ioannes Duns Scotus auctor visus est, cuius nomen item quædam habent editiones³; plerique sine nomine ‘auctorem de modis significandi appellant. Præterea tres adhuc cognovi commentarios in librum de modis significandi scriptos . . .‘. Haasius uti non potuit egregio Caroli Prantli libro⁴, unde discimus librum ‘Tractatus de modis significandi seu grammatica speculativa’ Ioannis Duns Scoti († a. 1308.) esse, ab ipsius tandem scholaribus sic nominatum, Sigerumque Brabantinum s. de Curtraco († ante a. 1300.) reliquisse ‘Summam modorum significandi’. Quid autem hoc ‘significare’ significet infra scripta⁵ Prantliana verba explicant.

1) Programm. supra p. 318. art. Breviloquus not. 1. cit. p. 39. 2) cf. Hain. Repertor. n°. 575. sqq. 3) cf. Hain. n°. 424. sq., ubi est ‘Albertus (Eccardus)’. Ipse Haasius commemorat duas edd. Londinenses, unam a. 1515., alteram sine anno, duas Venetas Ioa. Scoto adscriptas, a. 1491. 1499. (apud Hain. n°. 6452. sq.) et tertiam a. 1519., de cuius inscriptione Waddingtonus in Scoti opp. I. p. 41. sic: „Subtilissimus tractatus de modis significandi, qui Grammatica speculativa dicitur atque Doctori Subtili fratri Ioanni Scoto ordinis Minorum inscribitur, licet Alberto de Saxonia ab aliquibus attribuat⁴. 4) *Gesch. der Logik*. III. p. 202. not. 83. p. 215. sq. et p. 234. 5) *Insoweit nun auf diese Weise Denkart und Bezeichnung innig miteinander verbunden sind, unterscheidet Scotus zunächst für beide gemeinschaftlich ein ‘abstractes’ Auftreten von einem ‘concreten’ (modus significandi abstractus — concretus) —, insoferne ersteres auf die Wesenheit in ihrer reinen Eigenthümlichkeit, letzteres auf ihre in den Einzelndingen geäußerte gestaltende Kraft gerichtet ist. Sodann aber bemüht er sich Denkart und Bezeichnung selbst wieder zu unterscheiden, und da weist er dem eigentlichen ‘modus intelligendi’ das Gebiet der secunda intentio zu, d. h. jener Momente, welche den bezeichneten Dingen nur durch eine bestimmte Auffassungsweise zukommen (wie z. B. ‘Mensch’ nicht nothwendig als ‘Ar1’ zu denken ist, sondern auch als ‘dieser Mensch’ gedacht werden kann) und daher nur in äußerlicher Verknüpfung durch ‘est’ mit dem Bezeichneten verbunden werden, wohingegen der ‘modus significandi’ von der Namengebung her dem Bezeichneten einwohne und stets untrennbar mit ihm verbunden bleibe, daher in diesem Modus das ‘principium formale’ der Einheit des Bezeichneten liege. Und diese Betrachtung führt er in der Schrift Tractatus de modis significandi s. grammatica specu-*

— Ceterum erant quoque Modi significandi de singulis orationis partibus, e. gr. 'Modus significandi et regendi præpositionem in, sub et super'⁶.

lativa, welche in ihrem größten Theile der Grammatik angehört, weiltäufiger aus. Nämlich der modus significandi sei entweder activus, insoferne er der Eigenthümlichkeit des Wortausdruckes selbst, oder aber passivus, insoferne er in der Eigenthümlichkeit der bezeichneten Sache liege, und das Wort bekomme durch den Intellectus die doppelte Function, daß es sowol als dictio etwas bezeichnet (significat), als auch gemeinschaftlich mit anderen dieses thut (consignificat) und somit zum Redetheile wird. Dabei aber sei daran festzuhalten, daß jeder modus significandi activus dennoch ursprünglich von einer Eigenthümlichkeit einer Sache herkomme, denn nur durch Objecte ja könne der Intellectus determinirt werden, und auch die erdichteten oder privativen Ausdrücke seien hiegegen kein Einwand, indem dieselben jedenfalls auf einem positiv realen Vorgang in der Seele beruhen. Ja eben darum müße auch der modus intelligendi als ein activus und ein passivus unterschieden werden, indem letzterer in der Eigenthümlichkeit der Aufassung selbst liege, so daß hiemit der modus significandi activus unmittelbar von einem modus intelligendi activus herrühre. 6) Memming. 1489. 4°. Hain. n°. 11517.

MOSELLANVS, Petrus, patrio nomine Schade, Mosellanus dictus a fluvio, ad cuius dextram ripam inter oppidula Zell et Cochem patrius vicus Bruttig (Pruttig hodieque incolæ pronuntiant) situs est¹, unde Protegensis cognomen idem adsumpsit, quo nomine etiam inter Reuchlinistas venit². Parentes habuit Ioannem et Catharinam, quattuordecim liberos ex vindemiolis ac tabernariis negotiis parce sustinentes. natus est Petrus inter fratres ætate minimus a. 1493. Præcoci ingenii ac mortis vir fuit, qui ab eruditionis ac morum iusta laude inter priores sui temporis literatos altiore sibi locum meruerat, cum vix annum xxxi. egressus Lipsiæ d. 17. Febr. (sec. alios d. 19. April.) anni 1524. animam candidam exhalaret³. Postquam Beilsteini, quod vicinum patrii loci oppidulum est, tum Lucilimburgi, Limpurgi, Augustæ Trevirorum litterarum elementa didicerat, avi beneficio Coloniam petiit, ubi d. 2. Ian. a. 1512. sic in matriculam inscriptus est: „Petrus schayde de proythgen ad artes iuravit et solvit“⁴, et præceptorem Cæsarium præcipue habuit, sed et Buschium, Sobium, alios prodocentes audivit. Anno 1513. cum Horlenio Erfurtum migravit. ætate a. 1515. Lipsiæ immatriculatus est, sed ante quam ibi cathedram adscenderet, Fribergi in Misnia in schola ab Aesticampiano instituta per breve tempus præceptoris munere egregie functus est, donec post Richardi Croci discessum Lipsiensem Græcæ litteraturæ cathedram nancisceretur a. 1517., quam, cum in Vitenbergensem ab ipso petitam Melanchthon vocatus esset, ad laboriosissimæ vitæ exitum summa cum laude atque ad frequentissimorum discipulorum summam utilitatem

1) Falso alii *Bertrich*, alii aliorum pomium vicos nusquam terrarum extantes natale Petri solum faciunt. 2) Hutt. Opp. I. p. 131. v. 24. 3) cf. Hutt. Opp. II. p. 361. 4) C. Krafft in *Ztschr. f. preuss. Gesch.* v. *Hussel.* 5. Jahrg. August. Berl. 1868. 8°. p. 487.

tenuit. 'Noviter advenerat' Lipsiam Petrus, cum Irus Perlirus (p. 276¹⁹) de Mosellano Graeco scriberet, et cum Schlauraffum conviciis consecraretur Mosellanus (p. 200. v. 27.). Annis 1519. et 1523. fascēs academicos Lipsienses gessit, d. 3. Ian. a. 1520. magister artium factus. per annos 1521...1524. 'Petrus Schade, al. Mosellanus', collegii principum maioris sodalis fuit⁵. De partibus Mosellano in celebratissima Lutheri cum Eccio habita disputatione Lipsiensi datis huius loci non est disserere. — Vitam viri enarrant Adamus⁶, Seekendorffius⁷, Schultzius⁸, et nuper O. G. Schmidt⁹. Scripta Petri iam Gesnerus¹⁰ recensuit.

5) Zarncke in *Urkundl. Quellen der Univ. Leipz.* in *Abhdl. d. sächs. Gesellsch. der Wissensch.* voll. II. Leipz. 1857. pag. 751. n°. 84. 6) Melch. Adami vit. Germanor. philosophor. p. 57. sqq. 7) Hist. Lutheran. ex ed. Ff. Lps. 1692. fol. p. 88. sqq. 8) Henr. Schulz, *Ausführl. Lebensbeschreib. des Berühmten M. Petri Mosellani, Sonst Schade* genannt. Spz. 1724. 8°. (cum imag. male aere incisa). Schultzius p. 65. laudat etiam Iustinum Goblerum in vita „so er der Edition der *Oration des Mosellani* de variar. lingg. cognitione beygefügt.“ 9) Petr. Mosellanus. Leipz. 1867. 8°. 10) Bibl. fol. 551.

MVRNER, Thomas, die 24. Dec. a. 1475. in oppido *Obernhheim* prope Argentoratum patre Matthia natus, postquam in hac urbe in schola Franciscanorum prima litterarum elementa vix didicerat, totam fere vitam quasi fugitivus et erro peregit: Galliam, Germaniam, Bohemiam, Austriam, Poloniam scholastici bacchantis, i. e. vagantis more pervagatur; inter nudipedes ordinis Minorum receptus anno 1494. sacerdos inititur; Parisiensis studii magister liberalium artium factus Friburgi in Brisgovia anno 1499. Iacobo Lochero praecipue magistro usus humanitatis q. v., sed et astrologicis studiis sese dat: mense Maio anno 1499. Argentorati prodiit eius 'Invectiva contra Astrologos'¹, et mense Octobri eiusdem anni „ex universitate Friburgensi sole in xvii. gradu libræ gradiente“ edidit *Tractatum de Phitonico contractu*, qui postea in *Malleum maleficarum* receptus est. Item Friburgi die 26. Mart. a. 1506. promotus est in licentiatum, sequentique die in doctorem sacrae theologiae sub decanatu Heinrici Brun ord. Eremitar. s. Augustini, „et satis fecit facultati et doctoribus“, ibique *Vergilium* (cuius *dryzehen äneadische Bücher* . . . durch D. Murner vertütscht Argentorati anno 1515. fol^o. prodierunt) prosodiamque Latinam docuit, eodemque anno Wornatiæ ab imperatore lauream poeticam accepit. Cracoviae anno 1507. logicam docet editque *Chartiludium logicæ*², quæ sunt „cartæ, et qui ludunt in illis cartis, discunt grammaticam et logicam“ (p. 189^{18. 19.}), quod chartiludium diversum est a recentiore „ludo scaci, in quo trahuntur quantitates syllabarum“ ibid. p. 189²⁰. laudato, ut in commentario ad h. l. ostensum est. Paulo post Murnerus ad generalem Franciscanorum conventum Romæ celebrandum in Italiam proficiscitur, „Bononiam abi (sic ipse dicere

1) quinque foll. 4°. 2) Chartiludium logice seu logica poetica vel memorativa cum iocundo pictafmatis exercitamento. Cracoviae 13. kal. Mart. a. 1507. 4°., repet. Argent. 1509. 4°. Bruxell. 1609. 8°. Paris. 1629. 8°. Cf. Panzer Ann. typ. VI. p. 451. n°. 23. p. 43. n°. 146.

figitur³⁾, istic atque in aliis quibusdam Italiae urbibus commorabar, Tandem Venetias abii, ubi . . . Ephebian tamen adeptus sum, atque subrogatus pædagogus iuvenum quorundam, quos . . . docui quæ nunquam ipse didiceram⁴⁾. Valetudinis causa reversus apud Bernenses lector anno 1509. de quattuor hæresiarchis combustis libellos edidit⁴⁾. Anno 1511. Francofurti ad Mœnum prædicat Ludumque studentum Friburgensium (i. e. illum 'Iudum seaci' de quo proxime supra diximus), et 'Arma patientie'⁵⁾ publicat, et sequenti anno præter alios libellos etiam *die Schelmenzunft*⁶⁾, qui 'versus in teutonico' memorantur p. 189²¹⁾. Sequentia Murnero⁷⁾ attributa verba vereor ut Waldauius recte ad annum 1513. et sequentem rettulerit, cum ad primum eius sæculi lustrum referenda sint: „Primum a Francofordia pulsus sum magistro cum dedecore, cum Wigando Hessio⁸⁾ prædicatorii ordinis, diuæ virginis temeratore, cuius exilii causam iccirco non refero, quod hanc iam multis annis tenes. Ea seditione excitata veni Argentoratum, ubi negotium feci viris probis et optimis, docto Sebastiano Brantto et Iacobo Wimphelingo, nec non et toti cohorti huic coherenti, doctis inquam qui tum florebant Argentorati . . . Extant de ea tragœdia plures epistolæ eruditorum, et Germanicæ libertatis defensio Iacobi Wimphelingi . . . Deiectus itaque perveni Friburgum, illic contumeliose quædam protuli in Christum et Mariam⁹⁾. Sane annis 1513. et 1514. Murnerus Argentorati Friburgique degisse videtur: in illa urbe a. 1514. prodiit Murneri *Badenfart*, et anno 1515. *die Mühle von Schwindelßheym* et supra memorata Vergilii versio Germanica. A Friburgo concessit Treverim, ubi suas de Institutionibus lectiones iactatorias intimavit die 30. Nov. a. 1515., sed neque hic diu moratus est, iussus abire citissime¹⁰⁾. Prodiert *die Geuchmat* a. 1519. Basileæ¹¹⁾, et Argentorati¹²⁾ Germanica Huttenici de guaiaco libri versio¹³⁾, anno 1518. Basileæ 'Utriusque iuris tituli et regule . . . in Alemanicum traducti eloquium'¹⁴⁾, Argentorati anno 1518. 'Chartiludium Institute'¹⁴⁾; Basileæ a. 1519. 'Instituten . . . verdütscht, vnd vff der hohen schul Basel in syner ordenlichen Lectur offentlich mit dem Latin verglichen'¹⁵⁾; Argentorati anno 1520. 'Der keiserlichen statrechten ein ingang vnd wares fundament . . . vertütschet'¹⁶⁾. Inde ab hoc anno 1520. incipiunt libelli contra Lutherum scripti, qui Angliæ regi occasionem dederunt, ut Murnerum ad se vocaret: die 26. Aug. a. 1523. Murnerus Londini moratus fuerat *a good while*¹⁷⁾, et die 11. Sept.

3) in libello 'Murnarus Leviathan Vulgo dictus, Geltnar, oder Genßprediger. Murnarus, qui & Schönnenfelin, oder Schmutzkolb &c.' s. l. et a. 4°. pag. B sq. Cf. supra p. 313. art. 'Bernense scelus' transcriptos versus 57. sqq. de Murnero. 4) cf. supra p. 309. sqq. art. Bernense scelus. 5) Arma patientie cõtra omnes seculi aduersitates. 4 foll. 4°. 6) *Die schelmẽ züßl. Ffwart. Batt* [i. e. Beatus, Thomæ frater minor natu] Murner. 1512. 4°. 36 foll.; *Straßb.* s. a. 4°; *Augsb.* 1513. 4°. et 1514. 4°; *Straßb.* 1516. 4°; et postea sæpius in 8°. repetit. 7) in Murnaro Leviathan p. A 4^a. b. 8) cf. infra art. Wirt. 9) publicata Friburgi 4°. sine anno [1502.?²⁾]. Cf. Rieggeri Amœnitt. Friburg. p. 211...215. 10) cf. infra Commentar. ad epist. II. 3. 11) Basil. 5. Apr. 1519. 4°. 12) *Straßb.* August. 1519. 4°. 13) Hutt. Opp. I. p. 43*. III. p. 399...496. 14) Argentor. 1518. 4°. 15) Basil. 1518. 4°. 16) *Straßb.* 1520. 4°. 17) Cf. Hutt. Opp. II. p. 381.

eiusdem anni rex Argentoratensibus consulibus illum ut optime suscipiant omnique studio ac favore complecti velint, litteris¹⁸ commendat. Tamen Argentoratium (autumno anni 1523., ut videtur) reversus Murnerus contra reformatores eisque faventem senatum a partibus episcopi stetit, ad cuius causam defendendam etiam ad conventum principum Norimbergensem missus est. die 4. Iul. anni 1524. Lutherus¹⁹ scribit: „Murnarrus habitum suum mutavit egressus²⁰ cum omnibus monasterium, factus, ut aliqui dicunt, Canonicus regularis vel studentium ordinis in Collegio, sed manet tamen Murnarr, ut fuit“. De Murneri partibus, quas in colloquiis Lucernensi, Badensi, Bernensi, annis 1526...1529. habitis, sustinuit, accuratius exponere historiam reformationis scribentium est: Hottingero ille est *der abenteuerliche und gotteslästerliche Murner*, et Zwinglius affirmat, *er habe von keinem Ort, wo er gestanden, chrlichen Abschied gemacht*. Medio anno 1531. adhuc vixisse hominem, ante annum 1537. autem expiravisse docet Waldau²¹, quocum conferendi sunt A. Jung²², G. Gervinus²³, H. Schreiber²⁴, Car. Gœdeke²⁵, Rod. Stintzing²⁶. Addimus quæ Ioannis Piemontani MS. Auctar. serr. eccl. fol. 148^a. habet:

Thomas murm⁹ [sic] cuius patria mihi non occurrit homo studiosus et doctus cuius nonnulla subtilis ingenii sui feruntur composita opuscula e quibus vidi prosaice vnum dudum impressum

De reformatione poetarum li j*

Alia que scripsit nondum mihi innotuerunt et puto eum adhuc in humanis esse.

Iterum de Murnero idem Auctarium fol. 154^a:

Murnerus doctor sacre theologie ordinis diui francisci conuentus franckofordensis professor vir certe excellentis ingenii et doctrine varie declamator sermonum dei ad populum famosus et prestans Scripsit quedam (vt audio) pro edificacione anime et iocunde et necessarie lectionis ac sententie opuscula quibus nomen suum longe lateque divulgatum agnoscitur Ex quibus extat vnum materna lingua ad imitationem sebastiani brant in sua narragonia de variis huius seculi erroribus editum Et forte hoc idem opus latinis etiam donavit litteris quod nondum vidimus Viuit vsque hodie in conuentu supramemorato franckofordensi et plura scribit 1513.

[Ad marginem est: De armis patien li j |

De reformatione hieronimiana et augustiniana poetica li ij]

18) repetitis ap. Waldau, in *Scheible's Kloster*. IV. p. 517. sq. 19) *de Wette, Luthers Briefe*. II. p. 528. 20) *gressus de Wette*. 21) *Nachrichten von Thom. Murners Leben und Schriften*. Nürnberg. 1775. quo libro ex edit. c. add. Scheiblianis (*Scheible's Kloster*. Stuttgart. 1848. 8°. IV. p. 506...612.) usus sum. 22) *Gesch. der Reformation in Straßb.* 1830. 8°. I. p. 238...272. 23) *Gesch. der poet. Nat. Lit. der Deutschen*. ed. 2. Lpz. 1842. II. 416...429. 24) *Gesch. der Alb. Ludw. Univ. Freiburg i. Br.* 1857. 8°. I. p. 160...169. 25) *Grundr. z. Gesch. der deutsch. Dichtung*. Hannover 1859. 8°. I. p. 200...203. 26) *Gesch. der popul. Lit. des röm. kanon. Rechts in Deutschland*. Leipz. 1867. 8°. p. 462...470.

*) i. e. De Augustiniana Hieronymianaque reformatione poetarum. Argentorat, 1509 4°. (72 folior.)

MVTIANVS (*Muth*) Conradus, cognomine Rufus, Homburgi Hassorum die 15. Octob.¹ anni 1472.² natus, patrem habuit 'Ioannem Mudt, decurionem oppidi primarium, matrem Annam von Crutzbürgk ex illa nobili familia equitum *der von Crutzbürgk*', ut ipse rettulit³. Parentis obitum puer 'in gymnasio Daventriensi' audivit, ubi Hegium præceptorem, Erasmum condiscipulum habuit. Anno 1486. cum fratre Ioanne in matriculam Erfurtensem inscriptus legitur; anno 1492. artium magister factus Erfurti inter docentes clarescere cœperat, cum pro more eius temporis iter Italicum susciperet; imprimis Bononiæ Latinis Græcisque litteris ac iuris scientiæ incubuit, cumque summis sui temporis viris consuetudinem amicitiamque contraxit, ibique decretorum doctor factus autumno a. 1502.⁴ domum reversus in aulam principis Cattorum receptus est, „ubi (Adami⁵ hæc verba sunt) tum cancellarius erat ipsius Mutiani frater germanus: offensus illo vitæ genere, quo liberius operam studiis philosophiæ et humanitatis, ad quæ natus erat, dare posset, secessit in Turingiam. Ibi auxilio alterius fratris, qui tum res Præsulis Moguntini Erphordiæ administrabat, canonicatum, ut tum erant tempora, Gothæ adeptus [anno 1503.], totum se quieti et studiosæ tranquillitati dedit, contentus annuo reditu vix LX aureorum, relicto cognatis et affinibus toto patrimonio, nisi quod liberalitate principum, præcipue Electorum Saxonix, sæpe adiutus et sublevatus est⁶. Iam 'Cal. Octobr. MDIII. ex Gotha Thuringorum' Mutianus Reuchlino scripserat⁷: „ab humanitate tua peto, ut Mutianum tui nominis atque honoris studiosum in album amicorum recipias“; quantum autem Reuchlini contra theologistas causa virum sollicitum habuerit, multa eius et ad eum epistolæ supra⁷ indicatæ ostendunt, atque inter Reuchlinistas decimum tertium locum habet Mutianus⁸; Cocleariligneo quoque „quidam studens Erfordiensis dixit, quod Conradus Mutianus est pessimus omnium illorum qui sunt pro Reuchlin, et est ita inimicus Theologis, quod non potest audire quod aliquis nominat Theologos Colonenses. Et talis studens dixit quod vidit bene viginti Epistolas illius, in quibus ipse rogat quosdam socios quod volunt esse Reuchlinistæ“ (p. 279¹⁴, sqq.). Scripta Mutiani præter epistolas nulla nobis supersunt: has autem manu sæculi XVI. transcriptas maximam partem codex MS. Francofurtensis continet (nam non nullæ in Hessi epistolis ac Camerarianis aliisque libellis supersunt), ex quo, adhibitis aliis subsidiis, neque integras neque omnes edidit W. E. Tenzelius⁹. Inter recentiores qui de Mutiano scripserunt, honoris causa nominandi sunt Erhardus¹⁰, Strau-

1) 'ad meum et Vergilii natalem' ipse Mutianus apud Tenzel. p. 98. 2) anno 1513., quo scripta est epist. cccxiii. ap. Tenzel. p. 153., Mutianus dicit se esse senem, si XLII. annus senem facit. 3) in epist. ap. Tenzel. n°. cccxviii., qua Urielis episcopi mortem († 3. Febr. a. 1514.) deplorat. 4) Kalendis Iuniis a. 1502. 'ex Bononia' scriptam epistolam memoravimus supra p. 401. art. Iesus. not. 3. 5) Vitæ Germanor. Ictor. Haidelb. 1620. 8°. p. 27. 6) Claror. viror. ad Reuchlin. epp. 1519. pag. i. Illustr. viror. ad Reuchlin. epp. 1519. pag. liii. 7) pagg. 121. sqq. Ind. chronol. ad annos 1511. sqq. 8) Hutt. Opp. I. p. 131⁶. 9) Supplem. hist. Gothan. Ienæ 1701. 4. pagg. 1...272. et 1...116. 10) *Gesch. des Wiederaufbl. der Wissensch.* II. p. 276...280.

Bius¹¹ et Kampschulte¹². Præcipuum ad Mutianum paullo accuratius cognoscendum subsidium est quod de eo Ioachimus Camerarius¹³ rettulit: „Cunradus Mutianus Ruffus, qui in sodalitie Ecclesiastico Gothæ degebat. Et cum esset nobili familia ortus, neque non offerrentur occasiones illi amplissimorum honorum, quod et fratrem haberet in principis Catorum aula primo loco, et ipse non modo animi ac corporis donis, sed Italica etiam disciplina commendaretur, splendori et opulentiae fortunam exilem, et infra mediocritatem positam Gothani collegii prætulit. Abest autem Gotha Erphordia Mil. pass. non multo amplius XII. Ad hunc primum a te Adame [Crato] adductus sæpe prædicavi, ut scis, me illum cognovisse optimum et sapientia ac virtute præstantissimum virum. Dignitas in hoc erat summa, gravitas autem ea, quæ ætatem et locum quem tenebat deceret, commista illa quidem cum comitate incredibili. Mirifice autem lætabatur, cum audiret sedulo operam dare literis iuventutem, et quibus rebus poterat in hoc spacio solebat incitare currentes: Superstitionibus inimicus, et hospitalis in re tenui admodum: Sed erga studiosos literarum tantum. Nam aliorum fere omnium consuetudinem fugiebat, adeo ut nimis fuisse appetens oculi studiorum et tranquillitatis hac in parte videri alicui possit, quam beatam præscripto ædibus titulo se arbitrari, significabat¹⁴, ubi et hoc visebatur elogium ‘Bonis cuncta patent’. Sed turbarunt hanc tranquillitatem ea tempora, quorum difficultas ac miseria iam inchoata ad eam perducta est tristitiam et calamitatem, quam experitur, et cum qua conflictatur ætas nostra. Qui autem finis futurus sit, nulla coniectura humana potest prospicere. Solebat Mutianus, tum quidem canus, nam annis gravis erat, cum ad eum primum veni, adolescentibus studiosis litterarum, qui ad se visendum accessissent, proponere materiam quam scribendo elaborarent, et scripta postea emendare, et sæpe non admodum digna collaudare, ut hoc pacto ad diligentiam et curam studiorum excitarentur animi illorum. Erat autem festivissimo ingenio, et liberalibus iocis admodum delectabatur. Epistolas ad amicos scribebat libenter. Genus autem erat sententiosum orationis et incisum: Quale est Politianicum, ad quod in Italia erat assuefactus. Rhythmis etiam ludebat interdum, cum quidem versus faceret sat bonos. Divulgati quidam fuerunt de improbitate simulantum religionem. Sed ipse neque edidit suorum quicquam neque reliquit (affirmante etiam hoc optimo et doctissimo Io. Marcello Regiomontano, qui affuit cum moreretur, et in sua omnia illius potestate habuit) quod edi recte posset, et omnino se sua publicari nolle aiebat. Ac mihi percontanti aliquando causam, quamobrem tam pertinaciter premeret scripta sua, cum omnes arbitrentur, et ego quoque putarem eum scriptionibus operam dare, ita fieri respondit: Quia sua sibi nunquam satis placerent, ideoque malle se frui aliorum stultitia. Erat nimirum ei persuasum non facere sapienter illos qui sua scripta facile emitterent in lucem. Præsertim cum illis temporibus non emitterentur, sed evolarent undique omnis generis libri. Mortuus est Mutianus Gothæ rebus turbulentis in Germania, in dolore, ut

11) *Ulr. v. Hutten.* I. p. 42...50.   12) *Die Univ. Erfurt.* I. cap. 3.   13) *Narratio de H. Eob. Hesso.* Norimb. 1553. 8°. p. Biiij sqq.   14) *cf. Hutt. Opp.* I. p. 45²⁴.

apparebat, amissæ dignitatis et diminutæ rei familiaris, Anno Christi Iesu M. D. XXVI. tertio Calen. Aprilis. Vir magnus et probitate, integritate, virtute, sapientia, humanitate excellens, Decus et ornamentum eorum quibuscum vixit, et patriæ, immo Germaniæ totius et seculi sui⁴. Eobani Hessi in funere Mutiani Rufi epicedion non totum supra¹⁵ repetitum est.

15) Hutt. Opp. II. p. 357. sq.

NACHTIGALL *vid.* Luscinius.

NEGELIN, magister Lipsiensis p. 277³² memoratus, Lipsiensibus litteratoribus fortasse notus, mihi ignotus, certe non idem est atque ille magister Petrus Negelinus, qui epist. l. 18. 'in Treviris' scribere et 'rignizare' fingitur. neque magister Iohannes Negelin ex Gunzenhausen, qui annis 1510. 1520. 1531. fascès universitatis Viadrinæ gessit ibique a. 1531. defunctus est¹, in his epistolis memoratus est, ut non tam prænominis (quod interdum consulto permutarunt scriptores) quam domicilii diversitas ostendit.

1) Becmann Notit. univ. Francof. ad V. 1707. fol. p. 47. sq.

NEUENAR, *Graf von* (p. 203. v. 180.), Hermannus comes de Nova aquila (p. 220¹⁵) sive Neætius, e nobili ab Arari (*Ahr*) fluvio, sive rivo potius, cognominata gente Neuenarii nascitur circa annum 1491.¹ parentibus Wilhelmo II., qui obiit d. 12. Mart. a. 1497., et Walpurgi de Manderscheidt, „ex quibus (Hartzhemii² verbis utor) nati præter nostrum herodem fuere Wilhelmus III. et Anna Newenarici. Wilhelmus III. uxorem duxit Annam filiam Wilhelmi comitis Wiedani et Margarethæ Mærsensis: hæc Anna soror erat Hermannii V. archiepiscopi Coloniensis“. Anno 1504. d. 14. Nov. noster in matriculam universitatis Coloniensis sic inscriptus est 'Domicellus hermannus de Newenaro canonicus maioris ecclesiæ pro universitate et rectore nil, quia nobilis dedit bedellis hornensem'³; anno 1509. sive 1510. cum præceptore suo Cæsario⁴ iter Italicum suscepit⁵. Noster interim (pergit Iosephus Hartzhemius²) Hermannus omnium artium et scientiarum genere expolitus magnam sibi editis scriptis nominis commentationem ac famam conciliavit, nullus ut esset nascente sæc. xvi. eruditorum, qui non ambiret amplissimi viri consortium, quemque ipse non complecteretur mirifica humanitate simul ac liberalitate. Domus Hermannii et mensa et opes litteratis omnibus, poetis, historicis, criticis, sophis patebant? Canonicatum ecclesiæ metropolitice Coloniensis primum, dein Præposituram collegiatæ imperialis ecclesiæ Aquensis, ac demum summæ ædis nostræ præposituram adeptus est, cui ecclesiasticæ dignitati annexus est Archidiaconatus ecclesiæ Coloniensis et Cancellariatus Universitatis nostræ (quod munus non tum natalium purpura, quam scientiæ et doctrinæ fama ornavit) 1524. 19. Ian. in locum Bernardi de Lawenborch [Lauenburg] serenissimi Saxonie Ducis Præ-

1) Hermannum anno 1530. ætatis 39. ex epitaphio constat obiisse. itaque error est sive operarum sive Erhardi quod apud hunc legitur „*war um 1470. geboren.*“

2) Bibl. Colon. p. 137.

3) C. Krafft in *Zeitschr. für preuss. Gesch. von Hassel.*

5. *Jahrg. Berlin* 1868. 8°. p. 481.

4) Cf. supra art. Cæsarius.

5) Krafft l. c.

positi et Cancellarii Universitatis 3. Ian. 1524. defuncti, et tota Universitate comitante tumulati. Anno 1530. Augustam Vindelicorum comitatus est Hermannum Wiedanum electorem nostrum affinem suum, in cuius splendidissima aula principem locum tenebat noster Hermannus. Illac damnata cum universis . . . proceribus . . . confessione, quam Melancthon a cunis suis Augustanam baptizavit, veluti actu ultimo peracto morte sane immatura [ætatis anno XXXIX.] obiit [die 20. Oct. anni] MDXXX. Funus Coloniae delatum templo Monialium Cisterciensium, quod b. Virginis Hortus nuncupatur, illatum fuit . . . Epitaphium: Generosi et illustris viri D. Hermannii Comitis e præclara antiqua Comitum Newenaricorum familia eiusdemque Præpositi maioris ecclesiæ Coloniensis, qui annum agens nonum et tricesimum fato functus est Augustæ in ipsis comitiis et conventu principum et statuim imperii auspicio Caroli V. Romanorum imperatoris anno a virgineo partu 1530. cuius corpus hic sepultum iacet inter corpora utriusque parentis sui . . .“ Scripta viri non omnia enumerat Hartzhemius, quocum conferendus est Fabricius⁶. Suae scriptorum Hermannii enumerationi Foppens⁷ adicit „Sunt et qui accusant Hermannum Nuenarium tanquam authorem partialem [i. e. partis alicuius] damnati a Leone x. Pont. libri Epistolarum obscurorum Virorum &c. Nec mirum: quippe Nuenarius aliquantisper Lutheri hypocrisi deceptus, ut amicum coluerat atque protexerat: postmodum strenuus illius ac Lutherianorum adversarius fuit“. Reuchlini causam strenue defendentem Nuenarium in his Hutteni operum voluminibus frequentissime legimus, et inter Reuchlinistas post Erasmum primus ei locus datus est⁸. Vix plura quam dedimus de vita compereris, si præter nominatos auctores contuleris Christium⁹, Burscherum¹⁰ et Hartzhemii sequacem Blancum¹¹.

- 6) Bibl. Lat. med. et inf. æt. V. p. 430. sqq.   7) Bibl. Belg. p. 477. voc. Hermannus Nuenarius.   8) Hutt. Opp. I. p. 130.   9) Nöctt. acad. obs. XIX.
10) Spicileg. xv. Epist. Erasm.   11) Bianco Gesch. d. a. Univ. Köln. I. p. 764.

NIAVIS¹, Paulus (p. 12¹³ 238¹⁶), Germanice *Schneevoegel*, professor artium Lipsiensis, usque ad iniens sæculum xvi. ab Obscuris in magno pretio habitos libellos complures 'in usum parvulorum scolarium, incipientium, beanorum, noviciorum in religionibus, religiosorum et bæcalaureandorum' composuit, ex quibus 'senatui Kempizensi' dedicatum Latinum Ydeoma (ideoma, idioma) sive 'Dialogus parvulis scholaribus ad latinum idioma perutilissimus', sive 'pro parvulis editum'², etiam 'pro religiosiis' et 'pro noviciis in religionibus' editum est³. 'Epistolare' (p. 12¹³), quod p. 238¹⁶ 'Modus epistolandi' appellatur, epistolas ad imitandum continet breves⁴, mediocres⁵, longiores, bæcalaureandis utiles⁶. Fortasse ex his epistolis ea hinc inde paullum immutata est, quam sub M. Curionis nomine (I. 44.) legimus. Alia Niavis scripta ab Hainio recensentur hæc: Thesaurus eloquentiæ, Colores rhetoriæ disciplinæ, Dialogus litterarum studiosi cum

- 1) Fabricius falso 'Nivis'.   2) Hain. Repertor. n°. 11698...11718. Exemplum quod mihi ad manus est, constat 25 foll. 4°. s. l. et a. — De Latino idiomate quod p. 18⁷ memoratur cf. supra p. 351. art. Corvinus.   3) Hain. n°. 11719. sq.
4) ibid. n°. 11726...11730.   5) ibid. n°. 11731...11733.   6) ibid. n°. 11734...11736.

beano imperito, Historia occisorum in Culm, Liber de philosophia Platonis, Declamatio de conceptione intemeratæ virginis Mariæ, Iudicium Iovis in valle amœnitatis habitum, et Compendiosissimus tractatulus attente excerptus libello Maulfett. Fabricius⁷ præterea memorat Visionem cuiusdam eremitæ. Quod Conradus Gesnerus⁸ adnotat „Vivit usque hodie in Germania varia componens“, vereor ne per negligentiam ex Trithemio⁹ transcripserit, apud quem est: „Vivit adhuc in marchionatu Misnensi et varia componit . . . a. 1495.“ Exempla libellorum huius scriptoris Panzer¹⁰ sub his inscriptionibus indicat: Dialogus parvulis scholaribus ad latinum idioma perutilissimus, Latinum idioma pro parvulis editum, Elegantiæ latinitatis, Thesaurus eloquentiæ, Colores rhetoricæ disciplinæ, Epistolæ breves, Epistolæ longiores, Epistolæ mediocres, Iudicium Iovis in valle amœnitatis habitum e germ. vers. per Paul. Navius, Historia occisorum in Culm. tum alio loco Dialogus in quo studiosus cum beano loquitur.

7) Bibl. Lat. med. et inf. æt. V. p. 643.

8) Biblioth. univ. 1545. fol^o. 539.

9) Catalog. illustr. viror. p. 179.

10) Ann. typ. V. p. 327. sq.

11) *ibid.*

X. p. 538.

NIGELLVS *vid.* Brunellus.

NVRNBERGA, Iacobus de, magister, inter Padormanni Fornacificis amicos et fautores laudatus p. 58³⁶, mihi plane incognitus¹. quidam Georgius de Nurnberga memoratur a Petro Meyer in epistola d. 10. Febr. a. 1512. ad Arnoldum Tungrensem data, quam publicavit Pepericornus².

1) cf. supra art. Hungen.

2) Defens. p. 129⁴. ed. n. Cf. supra p. 122. Consp. chronol. ad Febr. 10.

OCCAM, Guilelmus, „Minorita Anglus, Ioannis Scoti discipulus, sed eius doctrinæ postea impugnator acerrimus, in Aristotelis disciplina adeo profecit, ut ob logicas meditationes et cætera philosophica et theologica theoremata inventa subtiliter subtiliusque firmata ‘Venerabilis Inceptor et Autor Invincibilis’ appellaretur. Nominalium princeps vulgo habetur, quorum subtilitates et argutias iam pæne obsoletas et emortuas excitavit et in scholas summo cum splendore reduxit. Ad Ludovicum Bavarum imperatorem transfugit et adversus Iohannem xxii. scripsit acerrime, a quo excommunicatus, postea vero pœnitens absolvi meruit [a. 1349.]. Scripsit in iii libris Magistri sententiarum, lib. i. Quodlibetorum, De fautoribus hæreticorum lib. 7, De sacramento altaris lib. 1, Compendium theologiæ, De actibus hierarchicis, De ingressu scientiarum, De paupertate apostolorum, De potestate pontificum et imperatorum, contra Ioannem xxii. sed hæc opera reponuntur in Indice prohibitorum“. hæc Bulæus¹. Scripta Guilelmi Ockam sæculo xv. publicata, interque ea non nulla a Bulæo prætermissa descripsit Hain². Apud Fabricium³ Occam circa a. 1330. claruisse, defunctum autem esse Monachii a. 1347. d. 10. April. dicitur. (Bulæum Fabricius non inspexit.) Quemnam inter

1) Hist. univ. Paris. IV. p. 960. cf. *ibid.* p. 317. sq.2) Repertor. n°. 11935...

3) Bibl. med. et inf. æt. III. p. 465.

scholasticos philosophos theologosque locum vere Occamus optineat, mirabili diligentia doctrinaque nuper exposuit Carolus Prantl⁴.

4) *Geschichte der Logik* III. p. 327...420.

OCHSENFART sive Ochsenfurt *vid.* Dungersheim.

ORTVINVS *vid.* Gratius.

OSTER, Georgius, Frickenhusensis *vid.* Clipeus Thomistarum.

OSTHENII, Hermanni Trebelii discipuli, qui Schlauraffum Francofurti ad Viadrum 'multis cognominibus vexabant in civibus' (p.199. v. 21. sq.), Ioannes et Alexander von der Osthen, quibus Huttenus artem versificatoriam¹ dedicavit, quosque idem in Querelarum ultima elegia² poeticis studiis a Trebelio elatos celebrat, ceteris Reuchlinistis Antiscotæisque parum noti fuerunt; itaque eorum commemoratio inter alia multa argumenta docet, Huttenum Schlauraffianæ epistolæ auctorem esse.

1) Hutt. Opp. I. p. 15. n°. VII. 2) II. 10. v. 36. in Hutt. Opp. III. p. 66.

PARATVS. Sermones Parati 'de tempore et de sanctis' (qua libri inscriptione etiam Bernardus Clarævallensis olim usus fuerat¹, sive 'Paratus continens sermones de sanctis per anni circulum', inertium olim prædicantium usitatissimum adiumentum, cuius prima homilia a prima Petri iv. 5. „Paratus est iudicare vivos et mortuos“ incipit, nescio cum aliis quem auctorem habeant. exempla libri tantum non omnia indicant bibliographi². Etiam p. 47³, ubi de 'Fasciculo temporum' iuxta 'Discipulum'³ inter 'libros autenticos sacræ scripturæ' mentio facta est, puto priorem partem sermonum Parati (quæ incipit 'Paratus de tempore: continens evangeliorum de tempore expositiones: nec non de tempore epistolarum sermones') significari, non Wernerii Rolevinckii Westfali, Carthusiani Coloniensis domus sanctæ Barbaræ, mortui a. 1502., nimis celebratum librum cui inscriptum 'Fasciculus temporum, omnes antiquorum cronicas complectens, admissus ab alma universitate Coloniensi', cuius antiquas editiones vide apud Hain⁴; etiam post sæculum xv. repetitus et in Pistorii scriptores rer. Germanicar. receptus est, nuperque eum denuo edidit Trossus⁵; Germanice quoque et Gallice ac Belgice prodiit⁶.

1) cf. Hain Repertor. n°. 2842. sqq. 2) *ibid.* n°. 12397...12413. et Panzer Ann.

typ. XI. p. 19. 3) cf. supra art. Herolt. 4) Repertor. n°. 6914...6938.

5) Wern. Rolevinck de laude veteris Saxonie nunc Westphalie dictæ. *Im Orig. Text nach der 1. Ausg. mit deutsch. Uebers. von Ludw. Tross. Köln 1865.* 8°.

6) Hain. n°. 6939 [non 6959]...6946.

PARVVLVS PHILOSOPHIÆ NATVRALIS, in epp. O. V. semel tantum (p.31²⁰) memoratus, paullo ante quam Lucibularius eum tractaret, prodierat „summa diligentia emendatus per Gregorium de Konitz. Liptz. per Iacobum Thanner. 1509. fol°.“¹ et „cum expositione Bartholomæi de Usingen. Basileæ per Iacobum de Pfortzheim. 1511. 4°.“²; item „cum comm. eruditissimi magistri Matth. Qualle e gravissimis authoribus decerptis etc.

1) Panzer Ann. typ. VII. p. 166. n°. 285. 2) *ibid.* VI. p. 187. n°. 86.

Hagenaw 1513. 4° 4³. Iam antea sæpius libellum edidisse Magnum Canem supra¹ vidimus. Sed superiori etiam sæculo Aristotelis Parva quæ vocabant Naturalia Coloniae prodierant „cum commento Ioh. de Mechlinia secundum doctrinam Alberti Magni, annis 1491. et 1498.⁵, eademque cum commentariis Thomæ de Aquino erant „impressa Padue per Hieronymum de durantis. Anno dñi. mcccclxxxiiij.“ Inter libros meos est exemplum sine ullo commentario editum⁶, quo continentur definitiones descriptionesque notionum Naturæ, Materiæ, Privationis, Formæ, Causarum, Fortunæ, Casus, Motus, Quietis, Infiniti, Vacui, Temporis, Elementi, Animæ eiusque potentialium. — Similis farinæ libri erant ‘Parvulus Logicæ’⁷, ‘Parvulus philosophiæ moralis’⁸ aliique non utique parvi libri.

- 3) Panzer Ann. typ. VII. p. 78. n°. 88.   4) cf. p. 337. art. Canis.   5) Hain Repertor. n°. 1717. sq.   6) Parvulus philosophiæ naturalis. aversa primi fol. pag. incipit Parvulus philosophiæ naturalis in physicam Aristotelis Introductorius. | (n) Natura est principium et causa movendi | et quiescendi &c. In fine ultimæ pag. (fol. 12^v.) est: fit abstractio deo autem nihil est simplicius | ¶ Finit Parvulus philosophiæ naturalis. 12 foll. 4°. (7. 8. et 9. signata sunt B̄j, B̄ij, B̄iij) singulæ paginæ 22 versus habent, paucis exceptis versibus 21 constantibus. 7) cf. e. gr. Hain Repertor. n°. 12430. sq.   8) Hain. n°. 12429.

PARVVS sive Parvi sive Pepinus (*Petit*), Guilelmus, Coloniensis ac Parisiensis universitatis alumnus, ordinis prædicatorum, Gallia regi a confessionibus (p. 209³²), Reuchlini inimicus infensissimus¹, quem sub persona ficti epistolæ I. 35. scriptoris Guillermi Hackineti (p. 53¹³) latere in commentario ad hanc epistolam docui, a Guilelmo Budæo in epistola d. 5. Febr. a. 1516. ad Erasmum data², magis ut hunc deliniret, quam ut Parvum extolleret, aulicis præconiis sic describitur: „Heri . . . ad Ioannis Parvi tabernam, nobilis bibliopolæ, offendi Guilelmum Parvum, illi, ut arbitror, gentilem, virum eundem magnum in primis, theologumque eximium, eorum sodalium decus, quos Dominicales appellant, cognomento Prædicatores, qui nunc est a sacrosanctis confessionibus Regi, quod munus sacrum oricularium appellare soleo. haud alio concionatore aula ac regis comitatus in magnis celebritatibus utitur, nec Ludovici regis [† 1. Ian. 1515.] tempore usa est, vir omnino ad ecclesiasticos panegyrisimos exacte a natura concinnatus. Is cum mihi familiariter amicus est, amicosque meos amat, tum eo nomine præcipue eum observo, quod librorum reconditorum conquisitor est atque investigator sagacissimus ac bibliothecarum pene compilator . . . Ad summam, cum eum hominem multis de rebus ac moribus amem, uno tantum nomine odisse possum, dicam enim libere, nihilque aliud ei succensere quam quod Erasmo nimium favet, homini externo, cui ego iam invidere cœpi ob nimiam istam gloriam, qua non modo Germaniam (de reliquis provinciis nunc silebo), sed Galliam etiam nostram ita irradiat, ut gloriolam nostram præradiet, et iam nobis esse obscuris ac videri necesse sit . . .“ Quod

1) cf. supra (p. 133. 135.) citt. epist. Copi et responsoriam Reuchlini ad Copium; Consp. chronol. ad d. 25. Aug. 1514. et ? ? anni 1515.   2) Erasmi Epp. L. B. 1706. fol. n^o. cxcvii.

inter Obscuros nostros receptus est Parvus, bene sibi meruit: nam Dominicanis eum contra Reuchlinum favisse, non unus ille locus p. 209. testatur³. Vitam ex Gallicis scriptoribus⁴ sic descripsit Iöcherus⁵:

Petit, oder Parvi, (Willh.), ein Frantzose von Montevillar, in der Diöces Rouen in der Normandie, trat zu Rouen um 1480 in den Dominicaner-Orden, studirte darauf zu Paris in dem Gymnasio san-jacobeo, wurde hernach Doctor Theologiä zu Paris, 1508 Inquisitor in Glaubens-Sachen, wie auch königl. Beicht-Vater, ferner 1518 Bischoff zu Troyes, welchen Sitz er aber 1528 wider seinen Willen mit Sentis vertauschen musste; gab Durandi de S. Portiano Comment. in iv libros sententiarum; Sulpitii Severi de vita D. Martini Turonensis; dialogos de S. Martino; it. de transitu S. Martini; Odonis Cluniac. tract. de reversione B. Martini ex Burgundia, und Eiusd. tract. de Martino apostolis æquiparato; B. Martini de individuae deitatis personarum trinitate confessionem; Fortunati presbyt. carmen de vita Martini; vitam S. Gregorii Turon. und desselben vier Bücher de miraculis S. Martini, ferner dessen opus in gloriam plurimorum martyrum, it. in gloriam Iuliani martyris und epistolam ad B. Sulpitium Bituricensem in vitam SS. VII dormientium zu Paris 1511 in 4 zusammen heraus; weiter Gregorii Turon. opera; historiam Francorum in 10 Büchern; de gloria confessorum, lib. de vitis Patrum; de vita et morte VII dormientium; Adonis Vienn. breviarum chronicorum de sex mundi ætatibus, ebenfalls in einem Bande zu Paris 1512 in 4; Origenis opera; Sigeberti Gemblac. Chronicon; Amonis [sic] opus de regum procerumque Francorum origine et gestis; Pauli Diaconi historiam Longobard. in 10 Büchern; Luitprandi res gestas imperatorum et regum in 6 Büchern; schrieb auch selber Hortum fidei apostolorum et concilii niceni articulos continentem; la formation de l'homme et son excellence; le viat de salut nebst andern ascetischen Werckgen, welche zu Paris 1538 in 8 zusammen gedruckt worden, dabey sich auch noch ein Werckgen von den 7 Worten Christi am Creutz, von diesem Petit oder einem andern befindet; drey Leichenreden ꝛ. und starb 1536 den 8 Dec.“ eodem anno quo Erasmus mortuus est.

3) Cf. etiam 'Contra sentimentum Parrhis.' §§ 1. 18. 32. et impr. Comm. ad cit. ep. II. 12. et ad II. 37. p. 247⁴.

4) Echard de scriptorib. ord. Dominicanor.

II. pag. 87. la Croix du Maine Biblioth. de France, Verdier Biblioth. francoise.

5) Gel. Lex. III. col. 1429.

PEUTINGER, Conradus, in Epp. O. V. sub Beutingeri nomine bis (p. 201. v. 85. et p. 279¹²) inter antitheologistas memoratur, sed exercitui Reuchlinistarum¹ sic adscriptus est: 'Conradus Peutingerus I. Doc. Consiliarius Augustanus'². Nomen viri tum libris et ab ipso compositis et aliorum ab eo editis, tum præcipue rerum publicarum orandarum gerendarumque dexteritate religiosaque diligentia clari, magis tamen ex eo apud nos celebratur, quod Tabula itineraria, de qua supra³ diximus, Peutingeriana appellari solet. Natus est Conradus ex generosa familia Augustæ Vindellicorum d. 15. Oct. a. 1465. vix aduleverat, cum (a. 1486.) ex Italia, ubi præcipue Patavi Romæque celebratissimos illius temporis bonarum litterarum iurisque scientiæ doctores audierat, iuris utriusque laurea decoratus

1) Hutt. Opp. I. p. 131⁵. 2) Vide quoque Peutingeri ad Reuchlinum epistolas tres quæ non spectant ad causam Reuchlinianam, in Illustr. viror. ad Reuchl. epp. Hagenoæ 1519. 4°. pagg. e iij...f. i. item Mutiani epistolas passim.

3) Vid. supra p. 345. art. Celtis.

in patriam reverteretur, in qua, multorum præstantissimorum virorum, quibus maximam partem ipse supervixit, amicis muneribusque publicis tum civilibus tum aulicis eximie functus, d. 28. Dec. a. 1547.⁴ egregios liberos cum coniuge relinquens placide animam efflavit. Vitam et libros viri, cuius filia Constantia⁵ lauream Hutteno a Cæsare impositam contextuerat⁶, multi descripserunt, tum quos biographos bibliographosque vocamus, ut Gesnerus, Pantaleon, Adamus, Paulus Freherus, Vossius, Löcherus, Tessierius, Morerius, Nicero, Bruckerus⁷, Erhardus⁸, Eckermannus⁹, et Peutingermanorum sermonum convivalium editor Schubartus¹⁰, tum peculiarium de Peutingeri vita commentationum auctores, inter quas Lotteri¹¹ a Veithio emendatam et auctam¹² nominasse sufficit. addo ineditum ex Ioa. Piemontani MS. Auctario scriptor. ecclesiasticor. fol. 147^a. locum hunc:

Conradus peutinger natione banarus ex augusta ciuitate insigni vindelicorum oriundus homo in litteris secularibus apprime eruditus et sacre pagine non ignarus iuris vtriusque doctor egregius ingeniosus atque facundus orator excellens et historicus vatesque celebris Scripsit vtroque stilo quedam elegantis ac distincte lectionis opuscula quibus eruditionis sue famam apud posteros acquirere laudabiliter E quibus extat ad Mathiam lang ecclesiarum gurcensium administratorem et Augustensem prepositum cesaree maiestatis consiliarium de mirandis antiquitatibus sermones conuiuales li j Vrbs Augusta ꝛ Cetera eius opera nondum vidi Claret adhuc Augustę ꝛ.

- 4) Diem emortualem alii alium indicant. in epitaphio (ap. Praseh Epitaph. August. p. 17.) est: „... QVI VIX. ANN. LXXXII. MENS. II. D. XII. — — OBIT V. KAL. IAN. AN. MDXLVII.“ 5) cf. Hutt. Opp. II. p. 487. i. f. 6) cf. ibid. I. p. 173. 7) in cuius *Ehrentempel* ad p. 45. imago Peutingeri ab Haidio æri incisa est. 8) *Gesch. des Wiederaufbl. d. W.* III. 394...411. 9) in *Ersch u. Gruber Encycl.* sect. III. vol. XX. h. v. 10) Ienæ 1683. 8°. 11) Lips. 1729. 4°. 12) Lips. 1783. 8°.

PFEFFERKORN, *Pefferkorn*, Pepericornus, Iohannes, „qui ex Iudaismo, cum diceretur Ioseph, ad Christianam religionem conversus est“ Colonia anno 1503. sive 1504.¹: ipse² ineunte anno 1510. id est „septimo anno a baptismo suo“ testatur „se ad annos usque xxxvi. etatis aut non multo secus in errore Iudaico perseverasse“; et in alio libello die 3. Ian. a. 1509. publicato³ subscripsit *Iohannes pfefferkorn vormals eyn Iud, nun ain crist in dem funfften iar meiner widergebur.* natus itaque fuit anno 1476., et quidem, ut videtur, non Coloniae (ut Bianco habet), sed in Moravia (cf. p. 55¹³), ubi lanium sive macellarium se fuisse negotiationesque nummarias parum honestas exercuisse ipse quidem negat, ita tamen, ut verum esse appareat⁴. Extat effigies hominis ab I[eronymo] H[opfer] sculpta, in qua quasi mento adscriptum est *I*P*AN. 46*, hoc est Ioan-

1) alii falso a. 1505. s. 1506., Bianco (*Gesch. d. alt. Univ. Köln*) a. 1500. 2) in libello 'In laudem et h.' etc. edito d. 8. Mart. a. 1510. cf. supra p. 71. Ind. serr. n°. VII. 3) *wie die Juden jr Ostern halten.* cf. supra p. 64. sqq. n^o. v. 4) Cf. comm. ad p. 190. 226¹⁰. et supra p. 117. et 118. Consp. chronol. ad d. 10. Sept. a. 1506. et d. 21. Ian. 1510.

nes Pfefferkorn anno 46° [ætatis = a. p. Chr. 1513.?), quæ effigies in Weislingeri Hutteno delarvato sed sine illa adscriptione rudius repetita est. De libellis sordidi hominis, de quibus permulti, Hartzhemium fere secuti parum exacte scripserunt, videndus est supra⁵ editus Index scriptorum &c.⁶, ex quo Grætzius⁷ quoque quem Iudæum scriptorem de baptizatis Iudæis paulo iniquius iudicare neminem æquum offendet, passim emendari potest. De vita moribusque inamabilis Coloniensium Dominicanorum servitii tædet quæ in commentariis ad Epp. O. V. suo quidque loco proposuimus, in unum locum congerere. Novissimus Pepericorni libellus prodiit d. 21. Mart. a. 1521.⁸ Quando et ubi lunaticam animam exhalaverit, non constat. — De eo Ioannis Piemontani MS. Auctar. serr. eccl. fol. 106. sic habet:

Iohannes Pfefferkorn natione hebreus dudum apud coloniam agripinam sacro fonte renatus et ante baptismi perceptionem ioseph vocatus homo in lege diuina et in aliis hebreorum secretis ad vnguem (vt aiunt) eruditus rabbi enim eorum [?] in iudaismo adhuc constitutus acutissimus extitit qui modo omnem eorum perfidiam detegens apud imperatorem et cunctos christiane fidei professores mirabiliter confundit et pudefacit Scripsisse de hac re multa probate fidei opuscula in quibus errores et stulticiam eorum ne dicam insaniam patefacit e quibus hucusque tantum vidi

Op^m adhortationis iudaice ad christum li iij Omnibus et singulis cum

De stultissima eorundem confessione li j

Atque alia his similia quamplurima que apud bibliopolas venum exposita reperiuntur ferunt quod dudum ad istius instigationem et ad mandatum Cesaris in ciuitate francofordensi nobili emporio commorantes ibidem iudei a senatu omnibus libris suis spoliati fuerint quid vero cum eis sint facturi aut forte interea temporis peregerint ad aures meas fama nondum pertulit Viuit adhuc colonie contumaciam et perfidiam te[me]ritatem iudaycam magis ac magis quotidie reserans sub Maxi^o imperatore victoriosissimo et julio 2° papa a^o 159 [1509].

Uxor Pepericorni, Anna⁹, „bellula quidem (ut Reuchlinus¹⁰ refert), et quæ cum Pepericorno marito soleat vicatim, domesticatim, hostiatim ambulare“, in epistolis O. V. non nisi Ortvini adulteræ partes agit¹¹.

Filium Laurentium ipse Pepericornus laudavit¹², tum Ortvinus in Lamentationibus O. V.¹³, et novissime pater iterum a. 1521.¹⁴

5) huius vol. pagg. 53. sqq. 6) Pepericorni libelli ibi sunt numm. II. III. V. ... VIII. XII. XVII. XXI. XXII. XXXIII. 7) *Gesch. der Juden*. tom. IX. Lpz. 1866. 8°.

8) cf. supra p. 114. sq. 9) cf. supra p. 117. Consp. chronol. ad d. 10. Sept. a. 1506. 10) *Defens.* 1513. 4°. p. B². 11) cf. impr. Comm. ad p. 20²⁷. 12) *Defens.* Peper. ed. n. p. 145³¹. sqq. 13) I. 15. ed. n. p. 344. 14) vide Comm. ad p. 218¹².

PHACCHVS *vid.* Facha.

PHILOMVSVS (p. 39° 199³⁸), i. e. Iacobus Locher Elingensis Suevus, circa a. 1470. natus, cuius Latina Navis stultiferæ interpretatio, a. 1497. primum edita, deinde sæpe repetita¹, Brantiani libri famam inter doctos etiam, ut tum qui Latine legebant vulgo dicebantur, mirum in modum

1) cf. Hain Repertor. n°. 3746... 3753.

propagavit. Friburgi Brisgoviae d. 1. Iul. a. 1488. in matriculam universitatis, tum a. 1489. in Ingolstadiensem inscriptus, deinde in Italia Bononiae, ubi Beroaldum audivit, Patavique praecipue humanioribus litteris incubuit; ab anno 1495. Friburgi, tum laurea poetica a. 1497. ab imperatore decoratus inde ab a. 1498. Ingolstadii Celtis successor Latinas litteras magna cum laude docuit usque ad a. 1505., quo simultatibus, quas cum Zinlio theologiae professore, hebetis quidem doctrinae sed contra humaniorum litterarum studiosos acerrimae invidiae homine (qui d. 26. Apr. a. 1508. obiit), exercuerat², Friburgum repetere coactus cum Wimphelingo Zasioque³, antea ei amicissimis, inimicitias contraxit, vir ut praecocis ac non contemnendi ingenii, ita rixarum conviciorumque inamabilis amator: Wimphelingus in suo contra Philomusum libello Vilomusi et Mulopoetae nomina ei dedit. Insequenti anno a Bavariae duce *zur Lectur der Poeterei* vocatus Ingolstadium refugit, ubi d. 4. Oct. a. 1528. vitam exspiravit. De vita scriptisque Locheri vide infra⁴ laudatos libros. subicimus ex Ioa. Piemontani MS. Auctario serr. aecl. fol. 7^a. articulum hunc:

Iacobus locher cognomento philomusus nacione teutonicus patria suevus vir in secularibus litteris egregie instructus et diuinorum haud expers scriptorum philosophus rhetor et vates celeberrimus ingenio excellens et eloquio promptus quondam auditor sebastiani brant Scripsisse plurima fertur quibus nomen suum posteritati commendavit e quibus vidi subiecta

Ad sebastianum brant	epl'a j	Si fas est preceptor iucundissime
Ad eundem prolixum et instructum	car j	Si mihi nunc pean sacras
Appologia sui saphicum	car j	Grandibus possunt numeris sonare
In narragoniam	epigr: plura	Nauem stultorum Carmina sint
In eandem prologus	epl'a j	Cum mecum diu multumque cogitas;
In eandem prolium hecatostichon	li j	Per cunctas resonat
Translacio eiusdem de teuc ^o in latin	li j	Ad humanam generis felicitatem
Excusacio sui carmine saphico	li j	Vertimus naues fatuas latinis
Ad joannem bergmannum	epla j	Et si non dubito amice
Ad numeros suos carmen prolixum	li j	Ite rudes numeri millenos
De nocte vino et muliere carmen	li j	Nox vinum mulier
Epistole plures et elegantes	li j	
Epigrammata varia	li j	

Et alia diuersa que nondum ad manus nostras peruenerunt Viuere adhuc et componere perhibetur sub maximiliano Imperatore Anno dñi 1508. [i. e. 1508.]

Ceterum adnotandum est a Ioanne Butzbachio in inscriptione quarti libri sui Microstromatis etiam Ioannem Siberti 'Philomusum' appellari. cf. art. Piemont.

2) cf. etiam adnot. ad Hutt. Querelar. II. 10. vv. 225...228. 3) Stintzing, Ulr. Zasius. Basel 1857. 8°. pag 56...61. 4) Zapf, Jac. Locher gen. Philomusus. Nürnberg. 1803. 8°. A. H. Erhard Gesch. d. Wiederaufbl. d. v. Bild. Magd. 1832. 8°. III. p. 171...199. et praecipue H. Schreiber, Gesch. der Univ. Freiburg i. Br. I. p. 70...82.

PHRYGIO, Germanice *Seidensticker*, Paulus Constantinus¹, Sletstadiensis Alsatus, peractis Basileæ studiis historiarum theologiæque anno 1513. doctor theologiæ, anno 1529. primus ecclesiæ s. Petri parochus evangelicus, anno 1532. professor veteris testamenti, annis 1533. et sequenti academiæ rector factus, Ulrici Wirtenbergensis ducis rogatu anno 1535. Tubingæ professoris ecclesiæque repurgandæ præfecti munera suscepit. obiit d. 1. Aug. a. 1543. scriptis non nullis theologicis relictis; Adamus² epitaphium quoque ardentissimi contionatoris repetiit. Videatur quoque Schnurrerus³ et Herzogius⁴.

1) Unde et *Constenzer* s. *Constanzer*, quasi Constantia oriundus fuisset, appellatur. 2) Vit. Germanor. theologor. Ff. 1653. 8°. p. 97. sq. 3) *Wirtemb. Kirch. Ref. u. Gel. Gesch.* p. 89. 4) Athen. Rauric. p. 18.

PIEMONT (p. 288¹²) sive potius Piemontanus (alias 'Largimontanus') a patrio oppido Miltenberg (quasi hoc esset *pius* sive *largus mons*) ad Moenum sito nominatus est Iohannes Butzbach, Conradi textoris Miltenbergensis filius, natus a. 1478., qui a. 1498. religionem professus inde ab a. 1503. usque ad extremum vitæ suæ annum 1526. prioratum conventus cœnobitarum ordinis sancti Benedicti ad lacum (*Laach am Laacher See*) gessit. Vitam 'docti cucullatique viri', Trithemii admiratoris ac veneratoris, Langiique contra Wimphelingum, hæretice negantem 'quod omnes artes sunt in cucullatulis' (p. 288), commilitonis stultiloqui, descripsit Oliverius Legipontius¹. Otto Iahnus² pueritiam adulescentiamque Piemontani ex eius 'Hodoeporico' usque ad annum 1498. (quo anno Alexander Hegius vagantem antea mendicantemque scholarem, tum per biennium sarturam inter fratres laicos in Rinckaugia sive in insula Rheni exercentem, tam rudem ineruditumque, ut primum reiecisset, cum commendaticiis litteris iterum, ut in scholam Daventriensem reciperetur implorantem, in octavum scholæ ordinem inter pueros novissimum suum discipulum recepit) ita adumbravit, ut quasi Thomæ Plateri prodromum habeamus illum. Ipse Piemontanus in Auctario scriptor. ecclesiasticor. fol. 9^a. in fine articuli 'Alexander hegius' hæc refert: „sepultus in templo diivi lebuini . . . Anno dñi mccccxcviii. in die sancti Iohannis euangeliste hora vespèrarum occasum iam sole petente Huius ego vltimus discipulus quinque dumtaxat mensibus donec extremum clausisset diem eo usus preceptore sub eius ferula primis grammatices rudimentis in octavo gymnasii loco siue ordine operam impendi“. Opera Piemontani manu scripta, quæ a Francogallis olim amota nunc in pluteis bibliothecæ nostræ academiæ Bonnensis servantur, quorum vol. III. etiam Legipontius adhibuit, descripsit particulasque non nullas ex eis transcripsit Gieselerus l. c., et novissime non satis exacte descripsit Ant. Klette³. Quæ ex Butzbachii

1) in Magnoaldi Ziegelbaueri Historia rei literar. ord. s. Benedicti part. III. p. 335...338. Aug. Vind. et Herbip. 1754. fol., cui commentariolo emendando et supplendo adhibendum est I. C. L. Gieseleri programma Bonnense d. 3. Aug. 1826. 4°. „Symbolæ ad historiam monasterii Lacensis ex codicib. Bonnensib. depromptæ“. 2) eleganti narratione '*Bildungsgang eines Gelehrten am Ausg. des 15. Jahrh.* in *Grenzboten* 1868. p. 481...493. paulo auctius repetita in Eiusd. *Aus d. Alterthumswiß. Populäre Aufsätze.* Bonn 1868. 8°. p. 403...420. 3) Catalog. chirographor. in bibl. acad. Bonn. servatorum. Bonn. 1858...1865. 4°. p. 97...100.

Auctario (Trithemiani libri) de scriptoribus ecclesiasticis ad nomina in his epistolis O. V. memorata pertinent, ea in hoc indice biographico suo quodque loco exhibui. Ad acerbam de sancti Hieronymi, Gregorii M. aliorumque sanctorum monachatu dissensionem dissidiumque, de quo ridet epistola Ioannis de Schwinfordia (II. 64. app. 1.), ex Butzbachianis libellis præcipue facit 'Clipeus in deliramenta Iacobi Wimphelingii', qui ultimus est tomi III. operum, quorum exactiorem descriptionem subicimus.

VOL. I. (in 4°. n°. 355. [220^v, b] Cod. membr. 68 folior.; singulæ paginæ 24 aut 23 versus habent.) fol. 1.: Relatio siue peroratio Joannis piemontani prioris lacensis* de laudibus et virtutibus Jacobi de Fredis | senioris cōmōchi sacerdotis atq; | viceprioris sui ... ||||||| Argumētū. J. S. E. in libzū sequentē |||||

Fol. 1^b: ¶ Ep'l'a Joāis. B. piemōtai prioris ī lacu || Deuoto et amātiſſimo

Fol. 4^a: ¶ Cōgregatio nra fit ... || Sacerdotes eius induam | salutari: et sancti &c. Finit fol. 68^b: secula seculorum Amen dixi | Finit orō I. B. P. ī mēdatioēz Jacobi mōchi | ad cetū frū tpe minuciois ī loco cap'lari hīta | tādēq; frī vale'io ei⁹dē fecōis celle heredi q; et | trāscripsit eā ī hāc fo'mā nūcupata mdyi, |

VOL. II. (in fol^o. n°. 356. [220^v, c] Cod. chartae. folior. 323, quorum tria vacua a scriptura sunt. diversis manibus scriptus.

Foll. 1...51: (singulæ paginæ binas columnas habent): Fol. 1. V Prologus in triptū | Odeporicon fratris Joānis | piemontani monachi laceñ | ordinis diui priis benedī | ad philippū haufulū germanū suū scholasticū monasteriē in westphalia | incipit feliciter 1.5.6^o [i. e. a. 1506.] Jam dudum postulasti &c.

Fol. 2^a: Incipit liber primus Odeporici joānis piemōtani monachi laceñ ad philippū haufulū germanū | suū amantissimū felicit' | Anno igitur primo natiuitatis meæ qui fuit | septuagesimus octauus supra millesimū | quadringentesimū nre salutis Finit fol. 48^b. Vale | Ex lacu trt apl'is a^o dñi. 1.5.6^o [1506.]

Fol. 49^a: Epistola fratris Joannis boutzbagij miltenburgij mōchi | laceñ ad Aleidem bonarum lraruz studiofan. deoq; deuotissimā virginē sanctimonialē | In Infula Rolandi ordiis diui | Benedicti in opusculū subiectū | pfatoria Incipit feliciter | Religiose deuote x. finit fol. 51^b: Vale ī x̄ (Fol. 52. vacuum a scriptura)

Fol. 53^a: Liber p'm^o de illustrib⁹ seu studiofis doctifq; mulierib⁹ incipit | EVA om̄ nostrū x. finit fol. 91^b: īfinita secula sc̄loy amē (Fol. 92. a scriptura vacat.) Fol. 93^a: Liber 4° de doctis fēis | Maria Magdalena finit fol. 130^{ba}.

Fol. 131: Epistola jois piemontani laceñ mōchi ad deuotam virgine Gestudem sc̄moialē | infignē pictricē ī infula rolādi | Cvm aduenienti dudū finit fol. 138^{ba}: Vale | ex lacu et ora p me deū. 1.5^o. [1505.]

Fol. 139: Epistola fratris Philippi haufuli piemontani nouicij Bunbaceñ ordinis diui priis nri Bernhardi | de obseruācia vniōne Cisterciēñ ad studiosuz lrātuz p̄ez | Joannē boetzbagiū piemontanū piozem in lacu germanū suuz charissimū de situ | amenitate mōsterij Brunbaceñ Incipit feliciter | Precharissimo in | christo finit fol. 44^{ab}: Seruatij statu cupio certioz sie⁹ (rec. man. addidit:) Vale et p p̄uera mea deū ora et | cōmēda me frīb⁹ tuis 15° [1510.] Folia 144^b...156. (ex quibus 146 vacuum a scriptura est) perperam compacta pertinent post folium 151.

*) Quæ in cod. MS. rubro colore scripta sunt, lineis subscriptis insigniuius.

ex vetere secundæ voluminis partis numeratione, quæ incipit a fol. 2. (quod est novorum numerorum a Fr. Haasio priori voluminis parti adscriptorum 157). Ex primo alterius partis folio quod inscriptioni ac fortasse prologo inscribendis vacuum relictum fuerat, librarius, qui continuationem folii 151. secundæ partis i. e. Auctarii scripsit, ultimum (156.) suæ scripturæ fecisse videtur. Fol. 2. (157.) a Ioa. Trithemio incipiens [cf. infra art. Trithem.] rec. manus suprascripsit: Auctarium joan. Boutzbachii | De Scriptoribus Ecclesiasticis. | Id a 4 aut 5 diuersis manibus non per columnas, ut prioris partis folia 1...144^a, scriptum decurrit usque ad fol. 151^b (duo autem folia numerum 112 habent), ubi post ultimum hunc versum 'Vi' adhuc [Ioa. Schottus *Argentiniensis*] et plura ponit sub julio papa et Maxiliano cesare a^o dñi 1512' recentior manus adiecit: „Vide Continuationem initio | præfixam hoc Exordio Erlewinus...“ Eadem manus primæ partis folio 144^b quod ab art. 'Erlewinus' incipit, suprascripsit: „Auctarium jo. Boutzbachii | in librum johannis Trithemii | De scriptoribus Ecclesiasticis...“ Sex post fol. 151. non numerata folia continent nullius pretii Indicem ad Auctarium, octo ultima codicis folia implet: Syluula carminū fr̄is Jōis Curuellois Vbij de Eufkygē cenobite Rynck|augienfis ordinis diui patris Benedicti ad religiosum Irātūq; p̄ēz joannē | boutzbagiū miltenburgiū p̄iozem in lacu studijs optime fauentem | finit fol. ult. pag. r.: Sic erit innocuus quit [sic] fuit ante malus. | finis | VOL. III. (in fol^o. 357. [71]. Cod. membran. palimpsest. ut cod. opp. Siberti, de quo cf. infra art. Siberti. Habet folia recentioribus Arabicis numeris signata 236, quorum 85. a scriptura vacat, 86...217. a manu librorum primorum signata sunt 'fol. j...fol. 124. Versuum singularum paginarum numeri variant, 26...46.) Inter folia 32 et 33. inserta sunt 8 folia papyracea signata 118...125. quorum singulæ paginæ circiter 55 versus habent. Ante folium 1. tegumento agglutinata est in papyro scripta Trithemii ad Iac. Sybertum epistola, data „ex heripoli vj. marcij die. Anno christianoꝝ. Mill. D. octauo | Mea manū raptiss. jo. trit.“, quam edidit Busæus in Trithemii opp. Mogunt. 1605. fol. p. 977. sqq. et quam 'archetypum Trithemii esse' mihi quoque (contra Klettium) videtur. Fol. 1^a: Liber beate Marie virginis in lacu | quem scripsere fratres Jacobus et Gregori⁹ | Euphaliani Valerius meyeñ Joānes lin⁹ | et Joseph Fluēt⁹ p quo memoꝝ eozū fūt deus ||||| Altera eiusd. fol. pagina: „7 Hi sūt libri qui in hoc Codice continentur Epistola fratris Joannis Piemontani ad Re. d. Symo|nem de Petra abbate suū de cōmendatione Poesiolum | [fol. 2. 3.] ¶ Ad eundem s̄ ignauos monachos Satirarum car|mine elegiaco libri tres | [fol. 4 ...24^a.] ¶ Appologia ad eundem Carmen vnum | [fol. 24^b. 25^a.] Protrepticon ad nouiciū eiusdem metri. li i. | [fol. 25^a...29^a.] ¶ Panegiricō ad Iacobum Siberti Carmē vnum | [fol. 29^a...30^b.] Panegiris ad Aleydem virginem Carmen vnum | [fol. 30^b...32^b.] ¶ Carmen staurostichō euz epl'a Philippi Haustuli | [fol. 32^b...37^b.] Ode eiusdē faphica de casibus Joannis Piemontani | [fol. 37^b...39^a.] ¶ Carmē elegiacū eiusdē ad Iacobum Siberti | [Iacobum pistoris est fol. 39^a.] Panegiris faphica eiusdē de laudibus illustriū viroū | mōsterij nr̄i Laccē [fol. 39^a ...43^a.] ¶ Saphicō ei⁹dē ad Valeriū meyleneñ de sc̄ta Anna [fol. 43^a. 44^a.] [Inde ab hoc loco hic Index contentorum non convenit cum ordine opusculorum Codice contentorum. Illum dabimus primum ut fol. 1^b est:]

¶ Epithoma metricū in regulā nrāz li. i.

Item de illuſtribus viris monaſterij ſui

¶ Elegia eiſdē ſ̄ Zoilos et contemptores poetarum

Epl'a Joannis Piemōtani ad quēdaꝝ ī microſtroma ſuū

¶ Miſtroma eiſdē de laudib⁹ Tritemianis. liber vn⁹

Epl'a Jacobi Siberti ad Joannem Piemontanum

¶ Appologia Joānis Piemōtani ad eundē de laudibus Tritemianis in Septem libris |
 ¶ Clippeus qui et elogium eiſdem ad Gerhardum Baldwin In ſuggillationes Jacobi | Wymphelingij liber vnus [fol. 228^a...236^b.] (In ipſo codice fol. 44^a nonniſi 8 verſus, 44^b nullam ſcripturam habet. Tum)

fol. 45^a: Microſtroma chiliaſticon panegiricū epenologicū elegiacum | de laudibus | tritemianis in | cultꝝ | *:* |

fol. 45^b: Contra Tritemiomaſtigem fratris Jacobi ſiberti | de monaſterio monogallie alias eyflie epigramma incultum ſed mordax | [6 diſticha.]

fol. 46^a: Ad preſtatiſſimū medice artis doctore phmqꝝ pitiffimū Joannē kytzingiū de milteberga ī curia illuſtriſſimi dñi H'māni archiēpuliſ Colonieñ moꝝa trahentē | cōterraneū ſuū amantiſſimū Fr̄is Joīs botzbagij dicte | ciuitatis idigene prioris cenobij laceñ ī opuſculū alteꝝrum de laudibus tritemianis epl'ari⁹ p̄facio Incipit | JOannes botzbagi⁹ de miltēberga prior mōij btē marie vginis ī lacu oꝝdis diui Ben. finit fol. 48^b: Vāle ex lacu decimo ſeptimo kalendas ſextiles Anno Chriſti milleſimo quinꝑgentefimo octauo.

fol. 49^a: Fratris Joannis botzbagij miltēburgij prioris in lacu | de laudibus preſtantiſſimi viri Joīs Tritemii ad Joānē | Kytzigiū ... | .. Microſtroma chiliaſticon panegiricū | epenologicum Incipit foeliciter | Carmina mytophili finit fol. 67^b: Pro timidis pugnax verſibus eſſe velis | Eplicit [sic] deuterofroma chiliaſticon .. ||| .. de laudibus Tritemianis

fol. 68...69^b [prioribus longe minorib. litteris ſcripta]: Fr̄is Philippi drunck de mildbergh Index metric⁹ in reglꝝ divi p̄is nr̄i bñdicti ||.

fol. 70^a...73^b: [maiorib. litt. ſer.]: Ad .. Joannem Boꝝutzbagium de pio monte alias Miltenbergh laceñ | cenobij prioris Fratris Jacobi Siberti ... | .. Epiftola partim | excuſatoria partim exhortatoria | Frater Jacobus ſyberti &c.

fol. 74^a...84^b: Apologia ſtudioſi p̄is Joīs boutzbagij piemōtāi | ... ad litꝝteratū frēm Jacobū ſiberti de mōſterio Euphalie e⁹dē cenobij iuniorū fratrū inſtuctorē pro ſcribendis lauꝝdibus tritemianis Incipit foeliciter | Obfecundationis tue

(finit:) ita exordiri iuuat IOANNES TRITEMIUS

Fol. 1...32. (86...117.): Fratris Joannis Boutzbagij piemontani prioris | in lacu de laudibus tritemianis et cōmendatione | phica aduerſus Zoilos ac tritemiomaſtigas: ad ſtuꝝdioſum l̄ratūꝝ Jacobū Siberti euphalianū ||| IOANNES TRITEMIUS quondam cenobij fol. 32^b: finit liber primus

fol. 118...125. (papyracea, cursivis litteris minutiorib. ſer.): Macroſtromatis. i. opis ex Varijs de ph'ficis laudib⁹ tritēiāis gtexti liber 2⁹ incipit ī q̄ hiltoria gmēdat' p'cipue | Oppido q̄z opepeciū fore finit: ſeculoꝝ ſecula amē.

Fol. 33. (126.): Macroſtromatis id eſt operis varie contexti de laudib⁹ | Tritemianis liber ſecundus foeliciter incipit | Optimi atqꝝ doctiſſimi

- Fol. 46^a (139^a) i. f.: Fratris Joannis Boutzbagij piemontani . . . liber | Tercius
 Fol. 46^b (139^b): Anteq̃ summe huius
 Fol. 65^b (158^b): Fratris Jo. B. P. ad fr̃em Iacobū philomofum | de fepe dicti laudi-
bus liber Quartus | Non existimes neq̃
 Fol. 76^b (169^b): Explicit liber quart⁹ | Sequitur liber quintus de eiusdem dignif-
fimi viri | laudibus | Nemo qui legit
 Fol. 89^a (182^a): ¶ Fratris Joannis Boutzbagij Piemōtani de laudib⁹ | Tritemianis
Liber Sextus feliciter sequitur | Et si q̃ pluria
 Fol. 99^a (192^a): Prime partis macrostromatis de laudibus Tritemianis Liber Septi-
mus sequitur. | Superiorib; libellis finit fol. 228^a: ... deo ī oōib⁹ tuis iu-
 git̃ p̃mēdare ⁊ iuuare cuꝛato. Vale.
 fol. 228^a ... 236^b: Clipeus ī deliramēta Ja Wýphelingij ad F. G. p I. P. editus |
Quia iam dudū amantissime gerarde finit: ... si nullas ad te tuis rñdētes de-
 diffem de hac r̃o l̃ras Vale
 Vol. IIII. (in fol. 358. [220^v, f] Cod. membr. palimps. ut proxime supra descriptus.
 foliorum 4½ non numeratorum, 204 ab ipso librario numeris insignitorum, qui
 duo folia inter 25 et 26 et post fol. 204. sequentia 32 signare omisit. singulæ pa-
 ginæ 28...32 versus habent). Primo folio dimidiato inscr. est: ¶ Liber sancte Ma-
 rie in lacu quē scripsit fra|ter Valerius meyenfis cum adiutorio fratrum Johannis
 de lynb et Joseph | de confluentia Anno domini mil|lesimo quingentesimo nono p |
 quo memoꝛ sit eozum de⁹ ||||| :
 fol. 2^a: ¶ Secunda ps Macrostromatis id est opis va'ie ⁊ texti de philosophicis
 laudib; Tritemianis p studioſū | patrem Johannem botzbagium piemontanum p̃io-
 rem lacensem charissimo fratri Jacobo Syberti iuni|niorum [sic] fratrum institutori
 nuncupati Jtem appologia eiusdem ad doctissimum viꝝ | dominum Ioannem Tritem-
 ium ab|batem peapolitanum pro lucrū [sic] | bationibus suis Jtem tractatus eiusdem
 de regimine | claustrali ad venerabilē | patrem dominum Fre|dericum abbatem |
 monasterij diui | Johannis in | Rinckauia | compila|tus ,⁹, |
 fol. 2^b: Epl'a reuerendi atq; doctissimi p̃is dñi Joānis Tritemij abbat⁹ mōsterij
seti Jacobi Herbipoleñ ad studioſū fr̃em Joem Boutzbagium piemōtanū p̃ioꝛē in
lacu | amicū et fautoꝛem suū specialissimū | Joannes Tritemi⁹ abbas
 finit fol. 3^b med. „Ex cenobio meo herbipo-|lenſi. xxj. die mēſis octobris Anno
 chꝛianoꝝ m. d. ij.“ Sequitur (hæc a Busæo in Trithemii Opp. Mogunt. a. 1605. fol.
 pag. 975. sq. sub n. xxxiiii. edita epistola): Epl'a fratris Jois piemōtani p̃ioꝛis
laceñ ad p̃r̃estatissimū | p̃r̃em Joem Tritemiū abbatem Peapolitanū doctissimū |
Saule p̃ integerrime l̃ras finit fol. 5^b: Vale ex lacu. ij. die decembꝛis
 Anno | millesimo quingentesimo nono |
 Fol. 1. (i. e. 6 codic.): ¶ Fratris Joannis Boutzbagij Piemōtani p̃ois ī lacu | de
laudibus Tritemianis ⁊ p̃mēdatiōe ph̃ica adu'f⁹ Zoilos ⁊ | Tritemiomastigē ad stu-
diōſū fr̃em Jacobū Syberti Eupha|lianū ei⁹sdē mōsterij mōchū Macrostromatis. li.
octauus | Tritemij ñri doctri|ne et
 Fol. 28^b med.: Finit liber octauus Sequitur liber | nonus ī quo agitur de com-
mendatione Poetica | Reputanti mihi
 Fol. 72^a: Seq̃tur liber decimus macrostromatis de philofophicis | laudibus Tritemianis |
Johannes tritemi⁹ magno

Fol. 89^a: Vndecim⁹ liber m̄crostromatis de ph̄ic̄z lādib⁹ Tritemianis | Tritemius n̄r tand' simulat
 Fol. 104^a: ¶ Liber duodecimus macrostromatis | de philofophica cōmēdatiōe tritemij | Etenī multimodas
 Fol. 137^a in fine: ¶ Fratris, Jo. B. P. de laudibus Tritemij ... | ... liber Tercius decimus incipit | [fol. 137^b:] Modo cū per
 Fol. 159^a med.: ¶ Fratris Jo. B. P. .... | .. macrostromatis liber Quartufdecim⁹ | Ioannes Tritemius ab̄bs omniū
 Fol. 179^a: ¶ Fratris Joannis Boutzbagij ... | .. liber Quintufdecimus | Vniūf [Universis] iam n̄c de fecularib⁹
 Fol. 193^a med.: Liber Sextufdecimus et vltimus secunde partis | macrostromatis de ph̄ic̄is laudibus Tritemianis | Satisfactū ia finit fol. (206^a): studio meo valde cōueniēte Anno dñi. 1509. (Sequens pagina a scriptura vacua est) fol. (207^a) Appologia studiofiffimi p̄is Joannis Boutzbagij | p̄iozis in lacu ad eximium prestantiffimūq; ph̄m | dñm Joannē Tritemiū p̄o lucubrationibus suis | Reuerendo in xp̄o finit fol. 221^b med. iā Vale amice chariffime TELOS | fol. 221^b med. et sqq. 15 folia habent: Tractat⁹ eiusdē ad R. d. : p̄iem Fredericū nouellū abbatē p̄ modū | familia'is exhortatiōis de regimē seu cura claustrali scriptus | Quōm nullos ad regimē exiens sic: S; his vale ex lacu rap̄tiffie 1x kl' nouēbris Anno m. 'ngētēfio d'

PIRCKHEIMER¹, Bilibaldus, celeberrimus ille 'quidam' (p. 199⁴⁰) et 'nescio quis' (p. 267²⁶ 278²²)², Reuchlini amicus ac theologistarum adversarius et doctissimus et strenuissimus, vel ex his Huttenicis operibus notissimus. Natus est Eichstadii d. 5. Dec. a. 1470. parentibus patriciæ gentis Norimbergensis Ioanne et Barbara Löffelholtz, mortuus est Norimbergæ d. 22. Dec. a. 1530. Vitam ab ipso describi cōptam Rittershusius edidit³, posteaque tot scriptores descripserunt, ut eos recensere longum sit: sufficet h. l. Adamum, Bruckerum, Erhardum, Hagenum nominasse et hunc Ruef⁴ locum repetisse: „... præter amplissimos honores, quibus patria et pacis et belli temporibus eum subinde exornavit, .. Maximiliano et .. Carolo V. a consiliis fuit, et quantumvis in maximis versaretur negotiis, summoque Principum esset favore usus, nihilo tamen secius animum nunquam non ad elegantiores litteras applicavit, et veram rectamque studiorum ingressus viam, eloquentiæ vim atque ornatum ad rem publicam æque ac sacram tuendam iuvandamque contulit. Quod de Catone Censorio proditum est, eum et bonum imperatorem fuisse, et senatorem, et patrem familias, idem de Pirkheimero vere affirmari posse censet Conr. Rittershusius ... Aedes eius æque ac Ioannis Dalburgii eruditorum hospitium seu diversorium habitæ sunt. Quanti Reuchlinum

1) In nomine scribendo mire variant æquales inter *P* et *B*, *y* et *i*, *ei* et *ai*, Pirkheymer, Birkamer et sim. Mireris Græce aut Latine factum nomen non legi. 2) ex Pepericorni defens. p. 156²⁰. 3) in Goldastiano Opp. Pirkheim. exemplo quod Ind. bibliogr. Hutt. n°. 59. indicatum est. 4) De vita Celtis op. posth. Klüpfelii etc. Friburg. 1827. 4°. p. 133. not. *.

fecerit⁵, non solum ex . . utriusque epistolis apparet, sed et pulcherrima, quam pro ipso emisit, apologia⁶ ostendit . . . Neque verbis solum, sed et rebus Reuchlino inopia in exilio præsertim laboranti et amicorum opem imploranti subvenit⁷. Magnus autem Erasmus Bilibaldo id quod Ciceroni Atticus quondam fuit, extitisse Rittershusio visus est. Quæ porro eidem cum Celte, Cuspiniano, Glareano, Iulio Pflug, Camerario, Petro Mosellano, Zasio aliisque doctis viris [ut Baptistæ Egnatio, Trithemio, Wimphelingio, Peutingero, Rhenano, Nuenario, Hutteno, et cui tum insigni viro non?] intercesserit amicitia, abunde demonstrant epistolæ . . .“ Audiamus tandem Ioannem Piemontanum, in cuius MS. Auctario scr. eccl. fol. 140^a. leguntur hæc:

Wilibaldus birckammerus natione alemannus patria norimbergensis vir studiosus admodum et eleganter eruditus philosophus et vates non spernende vtriusque lingue latine scilicet et grece peritus ingenio subtilis et sermone clarus: cuius patrie sue tum doctrina tum honestate ingens decus Scripsisse dicitur preclara quedam in vtraque lingua non abijciende lectionis opuscula quibus nomen suum cum laude ad posteritatis noticiam transmisit de quibus hucusque nichil ad noticiam mee lectionis peruenit preter quam grecum et latinum eius epigrammaton in laudem doctissime monialis illius (roswitham loquor) compositum et credo eum adhuc [vivere] habet hic eruditam, et eiusdem pene facultatis. [sororem] de qua habes in vltimo libro meo de ingeniosis mulieribus.

5) Inter Reuchlinistas sic inscriptus est: „Bilibaldus Pirckheimer Norimbergensis summæ doctrinæ vir“. Hutt. Opp. I. p. 131¹². 6) Hutt. Opp. I. n°. LXIII. p. 151...153. cf. Consp. chronol. ad d. 2. Oct. 1517. supra p. 144. 7) cf. epistolæ in Pirckh. Opp. ed. Ff. 1610. fol. n°. XII. XVII. pag. 260. 263. Cf. Consp. chronol. ad d. 18. Febr. a. 1519. et ad d. 3. et 19. Febr. a. 1520. supra p. 146. 150.

PONTII Modus epistolandi (p. 238¹⁶), nescio cuius scriptoris¹ libellus, ab Hainio² indicatur. cuius farinæ etiam hic modus epistolandi fuerit, satis Bebelii³ verba docent hæc: „Legimus enim nuper quosdam modos (ut ipsi dicunt) epistolandi, Pauli lescherii, Ioannis boridæ, Pontii cuiusdam, et Menellii⁴, a quorum doctrina adeo abhorreo, ut nihil magis existimem adolescentibus nocere, quam horum præceptiones, cum maxime inhærere soleant et pene indelebilia esse quæ in tenera ætate discuntur . . .“ et idem⁵: „Scripsi igitur contra vulgares quosdam modos (ut ipsi loquuntur) epistolandi cuiusdam, qui se Pontium inscripsit, et aliorum quorundam hallucinationes adeo vulgatæ sunt, et tanto in precio habitæ apud quosdam germaniæ literatores, ut non dubitent quidam ad illarum exemplar nova quædam deliramenta cudere . . .“ tum⁶: „Retorica Pontii vel alterius grammatisæ qui se hoc nomine inscripsit . . .“, „Pontius: Circa modum dictandi . . .“ et similiter usque ad pag. xv^b perstringitur Pontius, tum Paulus Lescherius et Ioannes Borida de Aquilegia. De iisdem tribus

1) an Brückneri? nam ex eis Pontiiis, quos Fabricius Iæcherusque recensent, nullus ad locum nostrum pertinere videtur. 2) Repertor. n°. 15459. 'Prestantissimus epistolandi modus' s. l. et a. 4°. Cf. etiam supra art. Niavis. 3) Comm. epistolar. conficiendar. Phore. 1510. 4°. fol. I^b. 4) i. e. Manneken. cf. supra art. Caroli. 5) l. c. p. VI^b. 6) p. VII^a.

grammatistis hæc habet Ioannes Piemontanus in MS. Auctario scr. eccl. p. 57.:

PAVLVS LESCHERIVS natione teutonicus vir in diuinis scripturis eruditus et philosophie professor doctissimus poeta et orator non futilis ingenio prestans et promptus eloquio Scripsit ingenij sui varia opuscula quibus nomen suum notificauit posteritati ex quibus extat opus non spernendum

Rethorica ip̄iō p̄notatū li ij

Epistole e9 [sic] et modus epistolandi li j

Et alia quedam Claruit in alemania sub frederico 3°.

PONTIVS quidam cuius mihi patria vel natio non occurrit vir in secularibus litteris exercitatus et diuinarum scripturarum notitiam habens orator et grammaticus famosus licet secundum henricum bebellium minime bonus Scripsit nonnulla vulgata opuscula in quibus habetur ipsius rethorica de modo epistolandi prenotata. li j. Claruit . . . . .

IOANNES BORIDAS de aquilegia vir secularis philosophie maxime oratorie peritus scripsisse fertur eiusdem facultatis quidem sed magis a doctrina studendi opus quod prenotauit de practica seu usu dictaminis li. i. Claruit . . . . .

PORPHYRIVS, Tyrius, Batanæ natus anno 233., philosophus Neoplatonicus, cuius patrium nomen Malchus fuit, Longini Plotinique discipulus, Christianorum hostis, mortuus est anno 304., itaque non confundendus, quod non nullis olim accidit, cum Publilio Optatiano Porphyrio, Christiano poeta sive mavis frigidorum versuum facticiorum opifice sub Constantino M. ludente, de quo videsis Fabricium¹. Porphyrii philosophi vitam enarrat idem²; ex scriptis autem, quæ tum extantia tum deperdita idem³ recenset, ab Obscuris (p. 18²⁶ 70¹⁰) laudatur Isagoge sive libellus de quinque vocibus sive prædicabilibus⁴, quæ isagoge, inter scholasticos libros permagni æstimata, tam cum ipsis Aristotelis categoriis sive prædicamentis et de interpretatione libris sub Veteris artis nomine, quam seorsim sub nomine Quinque universalium Latine sæpe edita est⁵. Nunc de Porphyrio omnino legendus est Carolus Prantl⁶, qui non solum eius scripta percenset, sed etiam quantæ auctoritatis gratiæque ea apud posteriores fuerint, exposuit.

- 1) Bibl. Lat. med. e. i. æt. V. p. 495. sqq. 2) Biblioth. Græc. ed. Harless. V. p. 725...729. 3) ibid. p. 729. sqq. 4) ibid. 735...740. 5) Hain Repertor. n°. 1622. sqq. 13298. sq. Cf. etiam sq. art. Porretonius. 6) *Gesch. der Logik*. I. p. 626...628. II. p. 7. 117. 324. 330...338. et III. passim.

PORRETONIVS, Gilbertus, epistolam II. 56. scripsisse fingitur. Vix crediderim hoc nomine non alludi ad Gilbertum Porretam s. Porretanum s. Porectanum, Pictaviensem episcopum a. 1141...1154., qui a Trithe-mio¹ nominatur 'vir in diuinis scripturis multum exercitatus, et in sæcularibus litteris magnifice doctus, ingenio subtilis et novitate terminorum confusus eloquio, a beato Bernardo in quibusdam hæreseos argutus'. alia vide apud Fabricium²; apud Prantl³ ipsa Gilberti præcepta philosophica eximie exponuntur. Porretonii Sex principiorum liber cum Magni Al-

- 1) de scriptorib. eccl. pag. 273. 2) Bibl. Lat. med. e. i. æt. III. pag. 167. sq. 3) *Gesch. d. Logik*. II. p. 215...227. III. passim.

berti commento post Aristotelis Prædicamenta sæpius editus est¹. item 'Copulata omnium librorum Veteris artis Aristotelis etiam Porphirii et Gilberti Porretani (Porritani) secundum processum magistrorum Colonie bursam montium regentium in via clarissimi doctoris sc̄i Thome de Aquino' &c.⁵. Cf. etiam supra p. 394. art. Hispanus.

4) cf. Hain Repertor. n°. 1661. 1663. 1665. sq. 1672. 5) Hain. n°. 1673. 1674.

PRANDIVM ARISTOTELIS (p. 3²⁰). Ex libris Actorum facultatis artium Lipsiensis¹ huc pertinet hic locus: „Prandium Aristotelis sub decan. mgr̄i Konitz. 1520 . . . Cum autem magistrandi tempore prandii Aristotelis a collegiatis dictis plus quam quinquaginta et forte 60 cantharos cerevisiæ Torgensis accepissent, illos omnino dono dederunt, nihil pro illis accipientes. Quoniam quidem magistrandi non plures quam quinque essent, ordinatum fuit prandium Aristotelis sine ipsorum gravamine, non minus tamen solemniter, hoc pacto: sex enim fercula, pulmentum connumerando, data sunt: primo gallinæ cum carne; 2° pisces, ita tamen, ut ii non centussim sed privatim empti sint; 3° assatura; 4° caro condita et nigra; 5° pulmentum ex prunis, et sexto ex carne maturina adiectis bellariis et caseo. Fuerunt autem sex mensæ principales, exceptis servitoribus, qui dehinc comedebant. Data autem est ad quamlibet mensam una media scopa, uti dicimus, dulcis vini, quod Revolium nuncupant, atque de vino Renensi et terrestri quantum expetebatur; cerevisiæ autem amphoris ex civitatis cellario afferebantur, sicut et vinum Renense et terrestre ex cellariis vinariis. Et hac forma: supra dicas, ut cuiuslibet ferendi una dica foret scissa in tres partes, quarum unam caupo vel pincerna, secundam servitor afferens, terciam vero Magister ad potagia ordinatus haberet. Quo sic in cuiuslibet potus allacione tres conscii forent et signarent. Coco dedimus unam sexagenam antiquam et 1 gr. ad lotionem, tantundem procuratori et qui invitavit per singulos dies quatuor gr. et feminæ lavanti scutillas tres gr. Et suppultatis solvendis quilibet magistrandorum quinque dedit fl., exceptis iis quæ in secundo prandio liberaliter in vino et cerevisia emerunt et solverunt“. Secundum Statuta fac. art. Lips. de a. 1499 . . . 1522. VI. 14.². 'Prandium Aristotelis principaliter pertinet ad decanum et facultatem arcium' et sequens § 15. accuratius 'de prandio Aristotelico ordinando' statuit. similia præcepta aliarum quoque universitatum statuta habebant. — Eiusmodi prandia facile publicæ offensionis iam tum fuisse cognoscimus ex libello formulari univ. Lips. a. 1495. scripto³, cuius cap. 54. hoc est: „Mandatum de ministris prandii Aristotelis non impediendis vel offendendis. Mandat [rector] omnibus &c. Quatenus crastina luce post actum recommendationis dominorum Magistrandorum in collegiis ac bursis suarum habitationum sive stantiarum sese contineant, nec convivas prandii Aristotelis ac ipsorum ministros in vel extra locum, ubi dictum habebitur prandium, quovis modo impediant, molestent, conturbent, sese verbis aut factis iniuriose quomodolibet offendant, nec etiam

1) *Adhäll. der hist. phil. Cl. der sächs. Ges. d. Wissensch.* II. p. 848. sq. 2) *Die Statutenbücher der Univ. Leipzig.* 1861. p. 449. 3) *Zarncke Die deutschen Universitäten im Mittelalter.* Leipz. 1857. 8°. p. 177.

dictis ministris inter apportandum et deportandum cibaria et potagia aliquid e manibus seu poculis violenter tollere rapereque præsument. Sub poena unius floreni &c.“

PRATO FLORIDO, de *vid.* Hugo.

PRIERIAS *vid.* Silvester.

PRISCIANVS, grammaticus Cæsariensis, qui Constantinopoli sæculo quinto docuit, in epistolis O. V. semel tantum p. 261¹⁶ cum Diomede tanquam 'modernus et novus grammaticus' memoratur: scilicet veteres grammatici magis magisque 'antiquos grammaticos, Alexandrum et alios' (p. 261¹⁶) ex usu scholarum expellebant, quod maxime dolebat Obscuros. Iam sæculo xv. Prisciani multa exempla publicata sunt¹; ante medium sæc. xvi. expressa indicat Panzer², recentiora Schweiger³; recentissimam editionem debemus Martino Hertz⁴.

- 1) Hain Repertor. n°. 13353...13366. Panzer Ann. typ. V. p. 372. 2) Ann. typ. XI. p. 65. 3) *Handb. der class. Philol.* II. 2. p. 822. 4) *Grammaticor. Latinor. ex rec. H. Keilii voll. II. III. Lips. 1855. 1859. 8°.*

QVENTEL sive Quentell, Henricus, Argentoratensis, qui ducta Helmanni civis Coloniensis filia ab anno 1479. Coloniæ typographicam artem industrie exercuit, officinamque Quentellianam, primum in domo ad palatium prope ecclesiam cathedralem (quæ domus hodie *Domhôtél appellatur*) condidit, quæ Henrico a. 1503. mortuo etiam sub eius heredibus inter celebriores fuit. ibi Ortvinus Gratius correctoris munere diu functus est¹. Libri Quentelliani, quorum multos passim memoravimus², cum præsertim in bursarum Coloniensium usum destinatos repeteret librarius, magnam partem rudi icone xylographica studiosi ante pulpitum, in quo apertus liber est, sedentis ornantur. In his epistolis O. V. domus Quentelliana maxime propter supra memoratur, quæ in ancillam tum Arnoldus de Tungris tum Ortvinus commisisse ferebantur. cf. præcipue ep. I. 45. app. 4.

- 1) cf. supra p. 381. art. Gratius. 2) cf. etiam *L. Emen Catalog der Incunabeln in der Stadt-Bibl. zu Köln. s. a. (1868.) 8°.*

QVESTENBERG, Iacobus (Aurelius), Fribergæ Misniæ natus, primum (ut p. 204⁷ docet) fuit 'studens Coloniensis et stetit in bursa montis'; post peracta linguæ Latinæ et, ut tum tradebatur, philosophiæ studia Lipsiensia sub Alexandro PP. VI. Romam venit, ubi 'propter *καλλιγραφίαν* et Latinitatem puriorem', a Melanchthone etiam laudatam, favente cardinali Veneto Marco de s. Marco Argyropulum Græcum præceptorem nactus est, in cuius schola Thucydidea Reuchlinus primam cum ipso consuetudinem habere cœpit, quæ iam a. 1489. in arctiorem familiaritatem amicitiamque creverat, ut veterem eam appellaret Questenbergius in epist. ad Reuchlinum Romæ a. 1498. scripta¹. Maius² de eo hæc: „Cum hoc Iacobo Reuchlinus familiaritatem contraxit, atque ab eo aliquot codices Græcos emit: inter quos fuerunt Aeschinis Demosthenisque orationes contrariæ. Dedit quoque illi mercedem, ut Dalburgio, Vangionum epi-

- 1) *Illustr. viror. ad Reuchl. epp. 1519. 4°. p. kn.* 2) *Vit. Reuchl. p. 214. sqq.*

scopo, aliquot Græcos libros describeret, qui in huius bibliotheca custoditi sunt. fuit in his etiam Athenæus et Procli commentarius . . . Extant aliquot huius literæ ad Nostrum [Reuchlinum] perscriptæ, humanitatis plenæ . . . Hanc cum Questenbergio coniunctionem consuetudinemque admodum utilem et salutarem sibi Noster expertus postea est, cum Coloniaenses Theologi litem ei gravissimam intendissent. Memor enim Iacobus veteris amicitiae magna fide apud Leonem Pontificem, apud Cardinalem Venetum Grimanium, et alios eum tuebatur, ac plus ei huius unius viri autoritas profuit, ne crudelitate monachorum deleteretur, quam Regum Principumque literæ, quibus eum Leoni commendaverant⁴. Quantum favorit Reuchlino eiusque causæ, et olim ex aliis et ex epistolarum O. V. (p. 204¹² 270¹⁹. quibus addendum est p. 230¹³ „officialis curiæ qui est singularissimus fautor Ioannis Reuchlin“⁵) testimoniis notum fuit, et nunc apertius constat ex Reuchlini ad Questenbergium litteris, annis 1513. 1514. 1515. 1518. 1519. 1520. datis, quas Friedländerus³ ex manu scriptis in regia Berol. univ. bibliotheca hodie adservatis exemplis edidit. Liberalitatem munificentiamque viri summis laudibus effert Burckhardus⁴. — Hæc fere ad ea quæ supra⁵ de Q. scripsimus addere visum est; cf. etiam art. ‘Aesticampianus’ et videsis Fabricium⁶ et Iœcherum h. v.

3) *Beitr. z. Ref.gesch.* 1837. 8°. p. 47. sqq. 60. sq. 70. sq. 72. 77. sq. 86. (de Reuchlino misso Triumpho Capnionis, repetitam Hutt. Opp. II. p. 458. num. cv*.) 88. sq. Cf. supra Ind. scriptor. pagg. 124. 128. 131. 134. 138. 147. 153. 4) de L. L. fatis I. p. 340. sq. not. 5) Hutt. Opp. I. p. 461. 6) *Bibl. Lat. med.* et inf. set. VI. p. 65. sq. Is refert ad Petrum Albinum in Misnia p. 342. qui liber mihi ad manus non est.

RATIONALE DIVINORVM *vid.* Durandus.

RAVENNAS, Petrus (sive Petrus Franciscus Tomai sive Tomasi), qui ab insigni qua fuisse ipse gloriatus est¹ vi memoriæ (scripsit etiam ‘Phœnicem sive ad artificialem memoriā comparandam introductionem’) ipse ‘a memoria’ nomen adeptus est, in epistolis O. V. p. 220⁷ 265³¹ memoratur tantum modo ad depingendam sollicitam Hochstrati invidiam², quæ Petrum ex Colonia, ubi primariam iuris cathedram anno 1506. adscenderat³ ingentique adplausu per annum fere et sex menses tenuerat, excludi feliciter machinata est vere anni 1508.⁴ Vita huius docti peregrinatoris⁵,

1) cf. Schellhorn Amœnitt. XI. p. 16. sqq. 2) cf. Conciliabul. Theologistar. § 10. (Hutt. Opp. IV. p. 578.) „... sic enim ego [Hochstratus] odi . . . Petrum Ravennatem, . . . quia invidia stimulavit me . . .“ 3) A. 1506. D. Petrus Ravennas I. V. D. egregius, 3. Aug. iuravit et ob reverentiam personæ nomine Universitatis pecuniam intitulandorum remisit. *Bianco die alte Univers. Köln.* I. p. 146. 4) cf. Agrippæ a Nettesheim epist. supra pag. 335. art. Cæsarius repetitam. 5) Ipse de se in ‘Valetæ’ p. 1. „Legi“ ait „ego in multis universitatibus et Italiæ et Alemanniæ et sub doctrina mea multi viri floruerunt. doctrina mea lecta est et legitur in nonnullis universitatibus me adhuc vivente. est igitur approbata. Serenissimus enim princeps Elector Fredericus in sua universitate [Wittenbergensi] statuit salarium legenti mea Compendia. Et in universitate Lypseni fuit lecta certo tempore, licet aliqui de universitate invidia forte moti impedièrent legentem . . .“

qualem illo tempore, ut maxime in Buschio vidimus, præstantissimi doctores in primis agebant, parum accurate nobis tradita, sed neque tota satis diligenter a recentioribus scriptoribus perquisita est. ita cel. Savinius⁶ hæc tantum: „Petrus Ravennas (Petrus Tomai, oder auch Petrus Franciscus Tomai oder Tomasi) mit Unrecht von Mehreren in zwei verschiedene Personen zerlegt, geboren zu Ravenna, Schüler des Tartagnus [Alexandri de Imola], Prof. zu Ferrara, Padua, Pisa (von 1477...1480.), Bologna, Pavia, Greifswald (i. J. 1496.), Wittenberg, lebte auch geraume Zeit [1½ Jahre] zu Cöln. Berühmt besonders durch sein gutes Gedächtniß. † gewiß nach 1502. (Stiftungsjahr von Wittenberg).⁷ Viele Lebensumstände finden sich am Schluß seines Alphabetum aureum⁸ und seiner Artificiosa memoria“ [addo und eigene des Petrus in seiner nicht zu Lübeck, sondern zu Ff. a. d. Od. 1499. fol. gedruckten Schrift de immunitate ecclesiarum]. Plura et non nulla certiora dari poterant ex Fabricio⁹ et Hartzhemio¹⁰, ubi scripta quoque Ravennatis sed non omnia enumerata sunt. ea quæ usque ad annum 1500. prodierunt, exactius quam Panzerus descripsit Hain¹¹; omnia recenset Muther¹². Kosegarteni egregio libro¹³, in quo multa de Petro docte exposita sunt, Savinius⁶ uti non potuit, sed eo usi sunt Th. Muther¹² et Rod. Stintzing¹⁴; Butzbachii autem notitiam quam infra exhibemus, nec hi potuerunt adhibere. Natus est Petrus circa annum 1448.¹⁵; eum iam anno 1472. iuris utriusque doctorem et militem prædicat eius Oratio pro patria, Venetiis mense Febr. a. 1472. publicata¹⁶. ‘Patavii (Panciroli¹⁷ incomposite scribentis verba sunt) non sine omnium admiratione ICTus creatus ibi ius pontificum vespere est interpretatus. Mox Bononiæ, deinde Ticini, Ferrariæ quoque [a. 1474.], Pisis et Pistorii a Florentinis congrua mercede accitus docuit, ubi a Pistoriensibus civitate, immunitatibus et peramplis honoribus est auctus. Demum Witiburgum [a. 1503.] conductus . . . utrumque ius magna nominis gloria explicuit’ et q. s. Venetiis Petrum invenit Boguslaus X. Pomeraniæ dux¹⁸ eumque (una cum uxore Lucretia et filiis Vincentio et Ioanne Baptista ac filia Margaretha) tanquam insigne ornamentum academici Gryphiswaldensis secum duxit hieme a. 1497. 1498., in quo itinere Oenoponti morbo temptatus Maximilianus Cæsar,

6) *Gesch. des R. R. im Mittelalt.* VI. p. 491. sq. 7) Ad hæc citantur: Fabrucci bei Calogera T. 40. p. 144.; Ginnani Scrittore Ravenn. T. 2. p. 419...439.; Tiraboschi T. 6. L. 2. C. 4. § 27...31.; Fabroni Vol. I. p. 227. 384. 385.; Hugo civil. *Gesch.* 3. Ausg. S. 182. 8) [d. h. in der beigefügten Criticomastix des Ortvinns Gratius.] 9) *Bibl. Lat. med. et inf. æt.* VI. p. 161...167. 10) *Bibl. Coloniens.* p. 280. sq. 11) *Repertor.* n°. 13691...13700. 12) *Aus dem Univ. u. Gelehrtenleben im Zeitalter der Ref.* Erlang. 1866. 8°. pagg. 95...128. „Ausgang des Petrus Rav.“ 13) *Gesch. d. Univ. Greifsw.* 1857. 4°. p. 154. sqq. 14) *Gesch. d. popul. Lit. des röm. kan. R.* Lpz. 1867. 8°. p. 147. sqq. 15) Ipse in Phœnicie: „Dum essem iuris auditor, nec vigesimum vidissem annum, in universitate Patavina, dixi me totum codicem posse recitare.“ et in Valetæ: „videram (tres doctores), antequam (Hochstratus) exiret de ventre matris.“; Hochstratus autem anno 1485. iuvenis magister artium factus fuerat. 16) *Hain Repertor.* n°. 13700. 17) *De claris LL. interpp.* Lips. 1721. 4°. p. 250. 18) cf. *Hutt. Opp.* III. p. 30.

cuius pater in Petrum equitis aurati honorem olim contulerat, cum eo e grabato colloqui eumque de iure disserentem audire delectatus est. Annis 1498. (a die 3. Maii) et 1501. Petrus Gryphiswaldensem rectoratum gessit. præmatura filiae Margarethæ morte (defuncta est d. 25. Oct. a. 1502.) oppressus in patriam rediturus vere anni 1503. a Saxonibus ducibus, ut Wittenbergæ doceret, blandissime compulsus est, ubi idibus Maii 'de potestate summi pontificis et Romani imperatoris' habita lectione novum munus adiit¹⁹ atque utrumque Compendium, iuris civilis anno 1503., iuris canonici anno 1504. edidit. Filius Vincentius ibi d. x. kal. Iun. a. 1504. rector electus est²⁰. Wittenbergæ peste correptæ mense Iulio anni 1506. Petrus tergum vertit Coloniam petens, in qua sequenti anno Compendium iuris canonici iterum et Alphabetum aureum edidit, sed doctrina sua Theologos et Artistas Colonienses ita offendit, ut in congregatione universitatis d. 6. Mart. a. 1507. habita admonitus ac fere accusatus bona verba dare cogere²¹. Etiam in hac causa, ut paucis annis post in Reuchliniana²², cardinalis sanctæ crucis Hochstrato favit²³. In libello²⁴ 'Valete cum perpetuo silentio ad . . . Iacobum de alta platea . . . Petri Ravennatis iuris utriusque doctoris de bassa platea . . .' (Coloniæ) Anno M.D. viij. edito inter alia sic Petrus: „Et nunc doctor ipse Iacobus de Alta platea . . . nomini meo detrahere sit conatus, nec ego solus doleo, sed omnes amici mei quorum est magnus numerus Coloniæ. Doleo etiam quod cum ego et merito et ex debito extulerim doctrinam et bonitatem dominorum Theologorum universitatis Coloniensis in meo Alphabeto Iuris, quia hic repperi consummatissimos Theologiæ professores, Ego autem ab uno ex ipsis fui laceratus . . .“ scilicet Petrus defenderat sententiam de sepultura nec punitorum furcaque suspensorum cadaveribus denegandam, contra quam Hochstratus suis invidiæ arrogantisquæ ineptiis dimicaverat²⁵, quæ ipsæ illo vale dicente Petri libello perdocte ac multo quam Hochstratus scribere potuit urbanius ac modestius refelluntur: „Suadeo (est in fine illius libelli) suæ paternitati quod pacem diligat, quia si cupit bellum, illud inveniet, licet inter ipsum et me erit longum chaos interpositum“. „Hinc“ [i. e. ex Colonia expulsus], dicit Fabricius²⁶, „incertis sedibus vagatus est, unde Ortwinus Gratii Criticomastix peregrinationum Petri Ravennatis Lugduni 1511.

19) cf. Muther l. c. p. 70. sqq. 20) Förstemann Alb. Viteberg. p. 13. 21) Lati-
tius hoc refertur in Annalib. Colon. apud *Bianco die alte Univ. Köln.* I. p. 404...
406. repetitis. 22) cf. ep. O. V. p. 220^{2. 599.}, et in Hochstr. ov. §§ 30. 38. (Hutt.
Opp. VI. p. 472. sq.) Hochstratus de se gloriatur „superior sum viribus dispu-
tandi, . . . cuius argumentum extat in Petro Ravennate, meorum argumentor-
um telis fuso“. 23) cf. supra p. 307. art. Bernardinus de Caravajal. 24) cf.
Hartzheim Bibl. Col. l. c. Muther. l. c. p. 386. sq. num. XIII. Est etiam inter
meos libros. 25) 'Defensio scholastica principum Alemanniæ in eo, quod
sceleratos detinent insepultos in ligno contra Petrum Rav. Ad calcem quæ-
stiones alias duas de eodem Ravennate adiecit, Prima, an pro simplici furto
licitum sit hominem occidere? Altera, an de iure concedendum sit, quod
Scholares Itali absque meretricibus vivere non possint. Coloniæ Ioannes Lan-
den 1508. in quarto'. Sic Hartzh. Bibl. Colon. p. 144. 26) Bibl. Lat. med. et
inf. æt. VI. p. 162. ed. Hamburg. 1746. 8°.

prodiit, in quo [libro] teste Val. Andrea in Bibl. Belgica p. 709 multa de laudibus Petri Ravennatis et Academiae Coloniensis continentur. De morte nihil constat. unum quod de huius mortis tempore habemus testimonium Hochstrati est, qui in Defensione principum Almanie a. 1511. edita post multas suae contra Ravennatem sententiae approbationes haec adiecit: „Et nota quod actor [? auctor] presentis opusculi plures aliorum clarissimorum de aliis universitatibus in testimonium veritatis signaturas sibi procurasset sed quem [? quum] obitum sui adversarii audierat substitit, cogitans vanum esse contra mortuos certamen assumere“.²⁷ Memorat quidem Wimphelingius in epistula kal. Nov. anni 1512. scripta²⁸ Petrum Ravennatem, sed ita ut de vita morteve hominis nihil inde colligere possis. Reuchlinus in epistula die 1. Nov. a. 1518. scripta²⁹ 'divum Petrum Ravennatem . . hoc hominum monstro Aschthrata [Hochstrato] interiisse praemore' dicit, ubi verba 'praemore' ex sua potius quam ex Petri animi sententia adiecit videtur pavidus Phorcensis. Notabile videtur quod Petrus Merssæus [i. e. Mersensis] Cratopolis sive Opmer-sensis, qui Minorita theologus et historicus Coloniae obiit anno 1605.³⁰, ubi „de quibusdam viris doctis et celebribus, qui sub Hermanno Coloniae claruerunt“ agit³¹, his verbis rettulit: „Petrus Ravennas, qui una cum sua uxore Lucretia relictis omnibus habitum D. Francisci assumpsit et Regularum publice professi sunt. Anno Domini 1507. Petrus Ravennas Doctor I. V. eruditissimus Coloniae Iura illustravit, et toto biennio in celebri Academia publice magna laude ac frequenti auditorio publice docuit: ad haec et festis quibusque diebus sacras ad auditores studiosos conciones (quod et iocundum et religiosum erat) non modo habuit, sed et rara miraque vehementia declamavit. Contulit hinc Colonia sese Wormaciam ibique in fata concessit“. Colonia die 27. Apr. a. 1508. relicta Petrus Moguntiam concessit³², ubi docebat cum Ioannes Piemontanus scriberet, ex cuius MS. Auctario scr. eccl. fol. 87^a. . . 88^a. totum de illo locum repetimus:

Petrus Rauennas natione italus tercie regule sancti francisci vna cum vxore et filia sua professor religiosus vtriusque iuris doctor et iureconsultus celeberrimus ac omni hoc tempore facile doctissimus et ob hoc legum privilegio gaudens eques auratus splendidissimus in saecularibus litteris nobiliter doctus et diuinarum scripturarum sciencia apprime eruditus philosophus orator et poeta insignis ingenio acutus et subtilis eloquio facundissimus sensu profundus consilio cautus et stabilis memoria quoque admiranda peditus quippe qui omnes homines Italiae copia rerum absque cartarum reuolutione superare voluit in sacris scripturis iure canonico ciuilique et alijs multarum rerum auctoritatibus dum esset adolescens ut

27) Fortgesetzte Sammlung von Alten und Neuen Theol. Sachen . . Auf das Jahr 1750. Leipz. 8°. p. 175. Cf. Cremans de Iac. Hochstrati vita. Bonn. 1869. 8°. p. 15. 78. n^o. v. 28) in Rieggeri Amœnitt. Friburg. p. 418. 29) Hutt. Opp. I. p. 457. verss. 21. sqq. 30) a. 1603. secundum Foppens Bibl. Belg. p. 968. sed sec. Hartzh. Bibl. Colon. p. 270. obiit 1. Aug. 1605. 'in conventu suo nativo'. 31) in 'Electorum ecclesiasticorum Coloniensium, Mogunt. ac Treverens. . . Catalogo, qui sec. Hartzhem. prodiit primum Coloniae 1580. 8°.', sec. Foppens. a. 1578. 8°. Nos locum damus ex edit. Colon. 1736. 8°. p. 147. 32) Muther l. c. p. 116. sq. ex Petri Compendio in materia feudor. p. K iij.

ipse testatur centum milia sibi locorum memoria parauit et nunc ipsis decem milia adidit [sic] in quibus sibi dicenda posuit quatenus in promptu sint quando memorie vires experiri cupit et cum paternum solium relinquit ut peregrinus Italiae vrbes mentalibus oculis conspiciens dicere possit omnia mea mecum porto sed nec quidem adhuc indies fabricare cessat in hijs germanie nostre partibus constitutus in diuersis ecclesiis atque monasterijs alijsque ad hoc aptis locis sibi plura pro reponendis facultatum suarum suppellectilibus quas cotidie ei recitare conuenit vt sunt argumenta rationes historie fabule carmina inductiones allegationes predicationes sermonesque et collationes quarum promptissimus atque disertissimus habetur orator sicuti ipse ego hoc anno [1508.] colonie apud sanctum Martinum maiorem ordinis nostri monasterium in eo sum expertus dum solemnissimum in refectorio in die beati Mathie apostoli ad fratres de huius mundi contemptu faceret sermonem cuius plane facundia doctrinae intantum tunc fui oblectatus ut postea auditorium illius intrans atque inter alios suos auditores studiosissimos qui de diuersis terre regionibus fama ipsius allecti illuc ad audiendum eum confluerant aperto ut aiunt ore sitibundus residens quo plus super vtriusque iuris compendio quod tunc in lucem ediderat disserentem audiendo bibebam eo magis eius facundiam eo plus audire sitiebam tantus etenim doctrine thesaurus et orate dicendi torrens ab eo presto manabant quod equidem nobile ac prope diuinum donum apud nonnullos eiusdem ciuitatis theologos non paruam inuidie fomitem in eum exuscitauit quorum tandem oblatratus floxipendens emulationique cedens inde sese ad maguntiacum contulit vbi honorifice susceptus publicoque legendi salario et merendi stipendio donatus quam plurimos acquisivisse ad erudiendum discipulos perhibetur qui et si vxoris vinculo extat colligatus semper tamen in bonarum litterarum studio versans multa in vtroque iure et alijs facultatibus opera cotidie elucubrando conscribit quibus nominis sui famam cum gloria ad posteritatem transmittit E quorum numero mihi haecenus dumtaxat subiecta sunt visa que ad instantiam auditorum suorum hoc anno apud Coloniam calcographice mandari et in lucem venire est passus scilicet

Compendium iuris ca:	li jii	Cum paulus ille Vergerius
Addiciones in idem	li j	In rubrica de auc et vsu
Addiciones in 6' li compend.	li j	De clericis non residentibus
Addiciones super decreto	li j	A prelato non seruante
Compendium iuris ciuilis	li j	Rogauerunt me nonnulli au:
De aureis dictis iuris ciuilis	li j	Fui interrogatus de occasu
De artificiosa memoria sua	li j	Cum etatz nostre paucos
Ad sinodum caminensem (?)	li j	Si vlllo unquam tempore congratula:
Soluciones questionum iuridicarum	li j	Quia pulchrum semper et honorabile
Copia multarum allegacionum	li j	Equitabamus semel ad mo:
Repetio [sic] cā Int' alia	li j	Inter alia reg criminis
De potestate pape et Impera	li j	Titulus lectionis presentis
Clipius contra cam doctorem	li j	Redemptoris nostri fpg inuocato
De decimis contra graūū fommenharti	li j	Vidi et legi tractatum quem
Sermones ad auditores suos	li j	In nomine dñi nři ihū chrī
Orationes quam plures	li j	[Alphabetū vtri9 iuris li. j.]
Epistolas plurimas ad diuersos	li j	[In vsib9 feudorū 2mē. h. j.] <i>rec. man.</i>
Carmina multa	li j	
Ad maximilianum regem	car j	O decus eternum mundi
Ad hermannum coloniensem archiep.	car j	Te nunquam vidi sed amani

Ad senatum coloniensem	car J	Bis quater estatem
Ad beatam Virginem Mariam	car J	Virgo decus celi
Ad matronas lubicenses	car J	Sum memor ex vestris
Ad senatum hamburgensem	car J	Retulit ut legimus
Ad sanctum Rochum	car J	Salve roche sacer
Ad auditores suos	car J	Nobilis has voces audi
Ad filium suum	car plurima	
Et alia multa		

Vinit ad huc apud Moguntiam magno in precio habitus sub Maximiliano Imperatore et Iulio papa eius nominis secundo Anno domini quo hec scribimus millesimo quingentesimo octauo.

REGVLÆ GRAMMATICALES *vid.* Exercitium puerorum.

REISCH, Gregorius, in Pirckheimeri epistola Luciani Piscatori præmissa¹ scribitur 'Georgius Reyst Friburgæ Carthusianus prior', sed in Ioa. Fabri oratione funebri in depositione Maximiliani imp.² legimus 'Carthusiensem, ex Friburgo Brisgaudiæ, dominum Gregorium Reisch, magnæ famæ ac doctrinæ hominem'. In epistolis O. V. nomine suo non legitur, sed est inter tres viros p. 218²³ ex Pepericorni Defensione allegatos. De eo ex Schreiber³ hæc damus: Anno 1487. Gregorius Rusc de Balingen, cleric. Constant. Dioeces. 8. kal. Novembr. matriculæ univ. Friburgensis inscriptus, sequenti anno baccalaureus, tum a. 1489. magister artium factus est. De eo in Mortuario Carthusiæ Friburgensis fol. 128. legitur: „Venerabilis Pater Gregorius Reysch de Balingen, Prior domus nostræ et principalis Visitator Provinciæ Rheni, autor Margaritæ Philosophicæ, vir doctissimus et expertissimus, cuius fidelitas et industria domui nostræ ac toti ordini permaxime profuit, ædificavit quinque novas cellas circa montem, item Molendinum in horto, item Refectorium et Ecclesiam etc. Obiit a. 1525. Et auditum est ab eo semel se circiter octingentos florenos (quos de Margaritis sæpe impressis et statutis ab eo per ordinem totum divenditis, et apud Imperatorem Maximilianum lucratus est) ad domum nostram per partes attulisse. Obiit autem in tumultu rustico Friburgi et sepultus apud nos, anima ad cœlos evolante“. — Ioannis Piemontani MS. Auctarium scriptorum ecclesiasticorum fol. 53^b. de Reischio articulum hunc habet:

„Gregorius reisch monachus ordinis Carthusiensis et prior domus sancti. N. prope friburgh vir undecumque doctissimus philosophus orator poeta celeberrimus et diuinis scripturis nobiliter exercitatus sacrarum [sic] quoque canonum non ignarus ingenio excellens et disertus eloquio vita et conuersatione deuotus fecit et contextuit de spolijs egypti id est secularium litterarum ac omnium facultatum pro vtilitate ingenuarum artium studiosorum adolescentum totius philosophiæ epitoma magnum quidem et insigne quo certe omnium doctorum hominum iudicio nullum vtilius efficacius preciosiusque et ad omnem tam diuinarum quam secularium litterarum noticiam compendiose tendere volentibus conducibilius munus ad edificationem sancte ecclesie hoc tempore offerri potuisset quod ex diuersis tam

1) Hutt. Opp. I. p. 153^{12. sq.} 2) Hutt. Opp. V. p. 280^{34.} 3) *Gesch. d. Alb. Ludw. Univ. zu Freiburg i. Br. Freib. 1857. 8°. I. p. 63...67.*

secularis quam ecclesiastice scripture auctoribus collectum miraque subtilitate contextum prenatauit margaritam philosophicam in qua de omni ferme scibili tractans tocius rationalis naturalis et moralis philosophiæ principia dialogice in duodecim libris breuiter sed non iniocunde inter discipulum et magistrum disputando complectitur:

De grammatica	li j	Quid est quod te iam dudum estuanti
De logica	li j	Amanti et volenti nihil esse dif.
De rhetorica	li j	Iam deo. auspice et generaciones (?)
De speciebus Arithmetice	li j	Quid homines fili et cur ab ymo
De musica	li j	Inter cetera que hēmō torquetur aīō
De geometrica	li j	Duas hesternō vesperi
De astronomia	li j	Non perfunctorie que accēpi
De principiis rerum naturalium	li j	Aliquot iam lucubrationibus
De origine rerum naturalium	li j	Miro breuitatis ordine
De anima et eius potēciis	li j	Salue preceptor colendissime
De nature origine et immort. anime	li j	Intellectus quem et mentem dic:
De principiis philosophiæ	li j	Salue fili d.

Et alia plura que ad manus nostras ad huc minime venerunt Viuit adhuc prefato [sic] domui vigilantissime preexistens et varia scribit sub Maximiliano Imperatore Anno dñj 1.5.8. [1508.] quo hec scribimus.“

REISZ *vid.* Reyß.

REMIGIVS. Huius nominis complures in Epp. O. V. memorantur: 1) Liber 'Remigius' (p. 12¹². 243³¹) ex iis est quos inscriptos 'Remigius per figuras, Regulæ s. Regula puerorum, Fundamentum scholarium, Commentarius in Donatum maiorem' Haini repertorium¹ indicat. Auctor fortasse fuit Remigius Clarus Florentinus ord. prædicatorum, mortuus a. 1312., quem etiam Quæstiones theologicas per alphabetum, De modis rerum, Opus metaphysicum, Quodlibeta, Sermones de tempore et sanctis ac Quadragesimale scripsisse Fabricius² ex Quetifio aliisque rettulit. Haasius³ Remigium magna per totum medium ævum auctoritate fuisse testatur; „scripsit commentarios in Marcianum Capellam, Commentum super Donatum, glossas in Donatum et glossulam, Prisciani libros in compendium contraxit, et feruntur 'Regulæ Remigii emendatæ correctæque' aliquotiens typis descriptæ sæc. xv., veluti in 'Fundamento scholarium. Colon. H. Quentell. 1492. Sed is libellus Donati exemplo per orationis partes descriptus sitne genuinus an forte multo usu interpolatus et variè mutatus, dubium mihi est“. — 2) Remigius magister noster, 'Straußfederii olim præceptor singularissimus' (p. 10¹⁸. et 18³⁵. 29¹³. 240¹⁰) procul dubio est Remigius de Malmundario, theologiæ licentiatus, qui a. 1498. universitatis Coloniensis rector fuerat⁴. eum neque Foppensium neque Hartzhemium memorare miror. — Quæ Münchius et Rotermundus de Remigio S. Germani Antissiodorensi ex Iæchero transcripserunt, ad Epp. O. V. omnino non pertinent.

1) Numm. 13850... 13864. Cf. Fabric. Bibl. Lat. med. et inf. æt. VI. p. 187. n.º 12. Panzer Ann. typ. V. p. 283. 2) l. c. p. 188. 3) De med. ævi studiis philol. p. 26. not. 45. 4) Bianco Die alte Universität Köln. I. p. 829.

RESCH, Thomas (p. 237³⁰), Cremisiensis Austriacus, Latine Velocianus¹ sive Roscius² adpellatus, theologiæ baccalaureus, poeta laureatus manibusque Maximiliani I. imp. coronatus¹, annis 1504. 1509. 1513. decanus ordinis philosophorum, annis 1509. et 1511. rector universitatis Vindobonensis. obiit a. 1520. Cf. Eder³ et Denis⁴.

- 1) cf. Hutt. Opp. I. p. 145⁴. 2) ap. Denis *Wiens Buchdruckergeschichte* p. 58.
3) Catalog. rector. Viennens. 1559. 4°. p. 52. sq. 4) *Wiens Buchdr.* p. 44.

REUCHLIN, Ioannes (Capnio, apud theologistas nonnunquam Fumulus dictus), Phorcensis, natus d. 22. Febr. a. 1455., mortuus d. 30. Iun. a. 1522. 'Nomen inter eruditos celebrius est, quam ut pluribus de vita illius narrare debeamus'. Hæc Fabricii¹ verba iure meo mea facio. descriperunt vitam non solum qui syllogas onomasticæque biographica composuerunt, ut Adamus, Nicero, Bruckerus², et qui historiam litterariam exposuerunt, e quibus Schnurrerum³, Meinersium⁴ et Erhardum⁵ h. l. nomino, sed et qui peculiaribus commentariis de Reuchlino scripserunt, ut Maius⁶, Mayerhoff⁷ et melius Lamey⁸, ac nuper Oehler⁹ et Geiger¹⁰. Ex Melanchthonis de Capnione oratione supra¹¹ particula ad has Epp. O. V. pertinens repetita est. placet h. l. addere quæ eodem fere tempore, quo Erasmus Apotheosin Reuchlini finxit, Sangallensis Kestlerus in Sabbatis¹² rettulit

Von doctor Ioann Rochli.

Ioannes Rochli, Doctor von Pfortzen, welchen ich von wegen siner furtrefflichen gelerte und kunst billich och alters haben voransetzen sol [i. e. ante eos quos præter Lutherum 'Gott furnemlich zû offenbarung der warhait anfangs zû unser zît verordnet hatt']. Diser ist in unserem Tutschen land der erst so die Hebraischen sprach von ainem Juden erlernet hatt und so wil underricht, sam er by den Juden geboren und erzogen were. Demnach hatt er die anderen gelert und zû lernen durch bucher offentlich verschaffet, das wir Gott hochlich dancken und unsere nachkommen, dem Rochli zû eren, nimmer vergessen sollen. Das ist die hällige sprach, durch welche Gott selbst mit den välltern Mosen und propheten geredet und Jesus Christus in sinem leben gebruchet hat. O wollte Gott, das wir zum tail die arbeit so wir im Latin zû lernen bisfhar an die hällige sprach verwendt hätten, wir haben also müßen bliben, biß uns Gott disen Ioann Rochli erweckt hatt. Wie aber ahweg gotselige anfang müßen anstoß

- 1) *Bibl. Lat. med. et inf. æt. VI.* p. 192. 2) *Ehrentempel* p. 41...45., ubi effigies Reuchlini ab Haidio excusa (cum falsa dierum natalis supremique subscriptione) addita est. 3) *C. F. Schmurrer Biogr. u. litt. Nachrr. v. chemall. Lehrern der hebr. Litt. in Tübingen. Ulm 1792.* 8°. p. 6...66. 4) *Lebensbeschreib. Zürich 1795.* 8°. I. p. 44...212. 5) *Gesch. d. Wiederaufbl. d. Wissensch.* II. p. 147...460. 6) *Io. Henr. Maii Vita Ioa. Reuchlin. Durlaci 1687.* 8°. 7) *Reuchlin u. seine Zeit. Berlin 1830.* 8°. 8) *Ioh. Reuchlin. Pforzh. 1855.* 8°. iterum postea edit. — c. Reuchlini effigie, quam Hutt. Opp. III. p. 448. VI. p. 80. repetendam curavimus. 9) *Art. 'Reuchlin' in Encycl. des Erzieh. u. Unterr. Wesen herausg. v. K. A. Schmidt. Gotha 1867. Heft 61. folg.* 10) *Ueber Melanths on or. cont. hist. Capnionis. Ff. a. M. 1868.* 8°. — Ex hoc libello Reuchlini diem natalem esse 22. Febr. a. 1455. scripsi, cum alii d. 28. Dec. a. 1454. vel 1455. et vel a. 1458. vel 1459. dedissent. 11) p. 414. sq. art. Melanchthon. 12) *Kestlers Sabbata herausgegeben von Goetzinger. Thl. I. St. Gallen 1866.* 8. p. 162. sq.

liden, also ist och dißem doctor widerfaren, besunder aber von monachen zû Leuen [immo Köln], furnemlich durch den Hochenstrat mitt sollicher verunglimpfung gegen menigklichen, sam der genante Rochli der Juden globen pflantzen und uffrichten welle, und derhalben von den monachen ain abtrüniger und ketzer geschulten und verdampft worden, ja wo nitt allen gelerten und hohe schülen, desglichen gemainen stenden des rich sin kunst und wißhait, die Tutscher nation fruchtbar, zû dem sin christentlicher ersamer wandel kundtbar were gewesen, was zû besorgen, er were durch der monachen vergiftung und hochste vertumbdung am leben gestrafft worden, Gott aber wist wol, wor zû sin gnad und ewige fursehung dißsen man bruchen wolt, er hatt ie mit an fur an ze blasen. Derhalben wie wol er den nammen Rochli von dem gschlecht ererbt, doch ist er nitt on sin haimlich dutung; dann eemal das fur der euangelischen warhait entbrunnen, ist er ja on zweiffel das rochli gewesen, das von den verlusten glüenden kolen uff gerochen ist. Was er aber sunst geschriben und gewurckt hab, ist denen nitt omwisent und verborgen, so Latinischer zungen bericht sind. Diser hochgelert doctor ist im vergangen XIIII jar in sinem tubgraven alter nitt on große clay und truren viler gelerten mitt tod abgangen.

REYSZ, Ioannes, Rays ap. Pirekheimerum¹, apud Motschmannum² „Ioannes Rhest, de Herbipoli A. 1505. d. 2. Iun.“ inter doctores theol. Erfurti promotus legitur; Erhardus³ dat *Reß* s. *Reys*. Wirceburgensis fuit, Erfurti a. 1476. immatriculatus, a. 1491. decanus philos. ordinis, a. 1505. theologiæ magister factus est. in patriam reversus ‘prædicator in summo’ (p. 254¹⁰), i. e. cathedralis ecclesiæ, et canonicus ecclesiæ collegiatæ s. Iohannis factus bonorum morum ac litterarum promotorem tam strenuum egit, ut sibi nomen alterius Augustini et Ciceronis mereretur. commode virum nobis depingit Flerßklirdrius⁴ — Huttenus sine dubio cum viro Wirceburgi aliquotiens commoratus non nullam consuetudinem habuerat — Decessisse fertur bonus vir exeunte a. 1517.

- 1) Hutt. Opp. I. p. 152³⁹. 2) Erfordia liter. contin. I. p. 25. n°. 103. — Maderi Centuria scr. nunc mihi ad manus non est. 3) *Gesch. des Wiederaufbl. der Wissensch.* III. p. 461. 4) Epp. O. V. II. 43.

RHAGIVS *vid.* Aesticampianus.

RHENANVS, Beatus. Huic Rhinovia, *Rheinau*, Alsatiæ inferioris vicus, qui postquam Rhenus antiquiorem eiusdem nominis vicum absumpserat, ab hoc flumine paullo remotius conditus erat, vitam cognomenque dedit, ipse vero vicus, cum Beatus vigintiquinque annos natus esset, flammis commissus est. „Natus ibi (Schoepflini verbis utor) anno 1485. ex Antonio Bildo et Barbara Kegelia parentibus, Selestadii nutritus, Argentorati defunctus est anno 1547. Falluntur ii qui Selestadii natum esse scribunt“, id quod post alios etiam Bruckerus² fecit, apud quem imago viri, ad Iobini³ ut videtur exemplum expressa est. Vitam Rhenani post ipsum ac Sturmium multi scripserunt. Sletstadii, Parisiis, Argentorati, Basileæ litteris studuit; Basileæ degens intimam cum Latinis Græcisque litteris ac litteratoribus doctisque typographis, quos in edendis veterum scriptis egregie adiuvasse constat, consuetudinem habuit; unde domus,

- 1) *Alsat.* illustr. II. p. 155. 2) *Ehrentempel. Augsp.* 1747. 4°. p. 10. 3) *Icones* s. *imagines etc.* Rec. Nic. Reusnerus Cur. B. Iobino. Argentor. 1683. 8°. pag. H5. *Librum I. Mühly, Beatus Rh. v. Schlettst. Mühlhausen* 1857. non vidi.

ex qua Schnarholtzius epistolam (I. 30.) dedit, Frobeniana, 'zum Lufft', intellegenda est, in qua 'sunt multi pravi hæretici' (p. 202. v. 147.), inter quos etiam Erasmus ibi habitans fuit. Tum Sletstadii inter Schlauraffomastigas offendimus virum (p. 202. v. 121.), quem alias placidos clementesque mores habuisse scimus. Inter Reuchlinistas hunc quoque doctissimum virum fuisse⁴ etiam Schnarholtzius (p. 47¹⁷) et Cocleariligneus (p. 279³) satis aperte dicunt. De eo Ioa. Piemontanus in MS. Auctario scr. eccl. p. 150^a:

„Beatus rhenanus natione germanus patria heluetus homo studio litterarum et eruditione humanitatis preclarus versu et oratione soluta plurimum notabilis plura fertur eudisse opuscula quibus ingenii sui uiuacitatem ostendens tam futuris quam presentibus laudabilis erit Nichil tamen eorum que scripsit ad meam deuenit hucusque noticiam preter epistolas quasdam et carmina ornatissima quibus aliorum vt ludouici bigi Vatis christianissimi atque similium sinthemata illustrat Viuit adhuc.“

4) Hutt. Opp. I. p. 131²⁴.

RIARIVS, Raphael, Savonensis, Antonii Sansonis et Violanthæ de Riariis filius, die 3. Maii anni 1460. sive sequentis natus, cum Pisis esset studiorum causa, ex protonotario apostolico anno ætatis suæ xvii. purpuratis patribus a Sixto III. adscriptus est et inter nepotes adnumeratus Riariorum agnomen adsumpsit. Præfuit primo diaconus ecclesiæ sancti Georgii in Velabro, postea presbyter sanctæ Sabinæ, tum sanctorum Laurentii et Damasi, sanctæque ecclesiæ camerarii munere ac legatione in Ungaria, in Marca Anconitana ac Perusiæ in Umbria functus est. A fundamentis extruxit anno 1495. basilicam sanctorum Laurentii et Damasi et proximas ædes [prope Campum Floræ, unde Cardinalis prope Campum Floræ appellatur p. 292²⁰], quas sanctæ Romanæ ecclesiæ Camerarii habitant. Sub Leone X. socius coniurationis Alphonsi Petruccii cardinalis in carcerem coniectus die 22. Iunii anni 1517. bonis omnibus et dignitatibus ecclesiasticis ipsaque purpura denudatus est, sed capitis pœnam intercedentibus cardinalibus solutione aureorum 100000 effugit; palatium a se apud d. Laurentii in Damaso constructum hac lege redditum est, ut, dum ipse viveret, habitaret, post mortem vero in eiusdem basilicæ titularis sanctæque ecclesiæ Camerarii usum in perpetuum esset; ceterum ad munera omnia pensumque revocatus. Obiit Neapoli die 7. sive 9. mens. Iul. anni 1521. Plenius vitam viri scripsit Ciaconius¹, unde hausimus. Erasmi ad Raphaelem huiusque ad illum epistolæ anno 1515. datæ extant inter Erasmianas².

1) Vitæ pontific. III. p. 70...76. 2) Erasmi epp. L. B. 1706. fol. n°. CLXVIII. CLXXX.

RICHARDVS *vid.* Mediavilla.

RICIVS, Paulus, inter doctos theologos qui intelligunt scripturas, medium inter Erasmus Reuchlinumque locum optinens (p. 207¹⁸. cf. 279¹¹), Iudæis parentibus natus, Hebraice, Græce Latineque bene edoctus, cum adulescisset, ad Christianorum castra transiit, naturalium rerum pariter atque theologiæ peritissimus fuit. In Italia diutius moratus Papiæ philosophiam publice docuit, ubi Erasmo valde placuit, qui sub idem fere tempus, quo hæ epistolæ O. V. prodierunt, ad Richardum Bartholinum „Paulus

Ricius " scripsit " , sic me proximo colloquio rapuit, ut mira me quædam sitis habeat cum homine sæpius ac familiariter conferendi sermonem. Præter Hebrææ linguæ peritiam quantum ille tenet philosophiæ, quantum theologiæ; tum quæ animi puritas, qui dicendi ardor, qui docendi candor, quæ disputandi modestia! Mihi sane vir ille primo statim gustu placuit olim Papiæ, cum illic philosophiam profiteretur: nunc propius intuito magis etiam placet. Is demum vere mihi videtur Israelitam agere suoque cognomine pulchre respondere, cuius omnis voluptas, omnis cura, omne otium ac negotium in divinis est literis¹. Similes ipsi Ricio eiusque libello cabalístico postea laudes scripsit Erasmus². Iam pridie Idus Febr. a. 1516. ex Friburgo Zasius scripsit³ „ egregio et præstantissimo viro, Domino Paulo Ricio, utriusque medicinæ doctori, Cæsareæ Maiest. Physico, divinarum humanarumque literarum cultori et ornatori . . . “ de eius filio Hieronymo Ricio, ‘ non tam [tantum] morum integritate conspicuissimo, sed et eruditione literarum imprimis ornato ’, et idem Hieronymus Ricius epistola d. 20. Aug. a. 1516. ad Reuchlinum scripta nomen suum Capnioni devovet. Antea itaque Paulum Ricium Maximilianus Cæsar in numerum medicorum suorum adlegerat. anno 1518. in Peutingeri domo Hutteno ille familiariter innotuit⁴, a quo inter viros recte medicos dicendos sæpius honorifice memoratur in libro de guaiaco⁵; et Pirckheimerus quoque Ricio medico usus est. Oratoriam quæ viri fuerit vim ostendit superstes eius pro Turcico bello habita oratio⁶. Cetera scripta Ricii indicat Gesnerus⁷, neque omnia continentur editione Augustæ Vindel. a. 1541. publicata. De obitu viri nihil mihi constat, neque Gesnero, Pantaleoni, Adamo, Frehero, Bælio, Iöchero. Ex Grætzio⁹ hæc enoto:

„ . . . Ricio, ein deutscher Jude, . . . brachte aus dem Judenthume einige nicht allzu bedeutende Kenntnisse des Hebrätschen mit hinüber und verwerthete sie unter den Christen. Viel Geist hatte er nicht; wenigstens verrathen ihn seine Schriften nicht. In der Talmudfrage hatte ihm der Kaiser . . . den Auftrag gegeben, ihn [!] neu ins Lateinische zu übersetzen. (Pauli Ricii opuscula varia in talmudicæ traditionis farragine . . .). Sein ganzes Leben beschäftigte sich P. Ricio damit, ohne jedoch etwas Vollständiges zu liefern, und dem Außenstehenden auch nur einen ahnenden Begriff [!] davon zu geben. Er machte aus diesem und jenem talmudischen Traktat und aus diesem und jenem rabbinischen Buche Auszüge und verfiel [!] oft dabei auf sein Steckpferd: Jesu Messianität daraus beweisen zu wollen. P. Ricios Uebersetzungen sind 1) de 613 mosaicæ legis mandatis; 2) Farrago ex talmudico; 3) Aegyptii R. Mosis . . . proœmium; 4) Compendium s. Mischna . . . Ricio soll auch Auszüge aus Traktat Berachot gemacht haben.“

De eo, quod ‘ conversi Iudæi in maximo odio apud olim suos versantur ’ scriptores nominat Wolfius¹⁰. Idem septem Ricii libros recenset¹¹.

1) Erasmi epp. L. B. 1706. fol. col. 191. 2) ibid. coll. 593. sq. 3) Riegger. Epp. Zasii p. 464. sq. 4) Illustr. viror. ad Reuchl. epp. [1519. 4°. p. A4. 5) cf. Hutt. Opp. I. n°. LXXXXIII. sq. 6) e. gr. cap. XIII. cap. VI. § 5. 7) AD PRINCIPES, | MAGISTRATVS, | populofq; Germaniæ, | in Spirensi cōuentu, | PAVLI RICII, | Oratio. | ☽ | MDXXX. | Prodiit ‘Augustæ Vindellicorum in officina | Alexandri Vucifenhorn. | foliis 10 in 4°. 8) Biblioth. univ. fol. 539^b sq. 9) Gesch. der Juden. Lpz. 1866. 8°. IX. p. 119. 10) Biblioth. Hebr. II. p. 1058. 11) ibid. I. p. 966. sq.

RIGA, Petrus de, non expresso quidem nomine memoratur p. 242¹², Schnerckium autem manifestum est de eodem libro scribere, de quo Trithemius¹ „ego vidi“ inquit „opus tantum metricum insigne super Bibliam, quod ‘Auroram’ prænotavit“. De Petro eiusque Aurora ex Leysero² hæc enotamus: „Petrus de Riga. Anglicus Magister Remensis ecclesiæ clericus, vel Canonicus ecclesiæ quæ vulgo dicitur S. Dionysii de Besturne³. Vnde et nomen eius in cod. quodam MS. hoc offendi: OETRVVS DE REMES. Siquidem is fuerit Petrus, quem vixisse memorat Aegidius Parisiensis tempore Cœlestini III. Papæ, qui sedi Romanæ præfuit ab a. 1191. ad a. 1198. vel ad finem seculi XII. vel ad ipsum seculi XIII. initium erit referendus . . . Non itaque aberrare puto auctorem . . . qui Petrum a. 1170. claruisse vult . . . Alii diem obiisse creditur a. 1263“. Bulæus⁴: „eodem anno 1209. obiit Remis M. Petrus de Riga cognomento ‘Bibliotheca’, versificator, et apud scholares ac studiosos opinione celeberrimus, inquit author Chronici Belgici Magni“. Scripsit Petrus (secundum Leyser. l. c.) „Heptateuchum, duos libros Regum, Evangelia etiam metricè, non solum historicum sensum, sed etiam allegoricum, in quantum potuit, breviter exprimens . . . In codicibus MSS . . . inscribitur liber memoratus ‘Aurora’⁵, item ‘Bibliotheca’. Inde factum forte, ut auctor quidam haberetur Petrus de Aurora, qui super Biblia metricè scripserit. Continere Auroram paraphrasin T. V. et N. usque ad epist. ad Romanos inclusive perperam tradit Catal. bibl. Bodlei. Totam historiam biblicam a Genesi ad Apocalypsin in Aurora enarrari non minus falso perhibet Catal. libror. MSS. collegii univers. in Oxonia. Versus numerantur in Aurora 15056. Non solum Petrum nostrum agnoscit auctorem Aurora, sed interpolatorem insuper Aegidium quendam, quod sequentia quæ in Guelpherb. cod. MS. leguntur declarant:

Scire cupis lector, quis codicis istius auctor. Petrus riga vocor cui Christus petra rigat cor. Prologus illius, qui hunc librum correxit et suppletiones de suo apposuit, et ubicunque invenitur obelus inter duos punctos per totum librum ibi sunt dicta et versus illius.

Et paulo post in eodem MSto hæc adduntur:

Scire cupis lector: quis codicis istius auctor

Audi quid breviter ad ista dicat liber.

Petrus et Aegidius me conscripsere: sed ille

Auctor. Corrector ultimus ille fuit.

Ille Prior Remis; Hic Parisiensis alumnus⁶:

Hic Levita gradu; Presbyter ille manens.

Simplex Clericus hic; sacri ordinis ille Professor:

Ambo graves annis: Hic vir, et ille senex.

1) de scriptorib. eccl. num. 388. 2) Polyc. Leyseri hist. poetar. med. ævi. Hal. 1721. 8°. p. 692. 3) quem ne confundas cum Petro Remensi ordinis prædicatorum, qui glossas super Bibliam totam composuit. cf. Fabric. Bibl. Lat. m. e. i. æt. V. p. 815. 4) Hist. univ. Paris. III. p. 52. Bulæo consentit Fabric. l. c. p. 816. „defunctus a. 1209.“ 5) „sicut enim Aurora terminum nocti imponit . . .; sic et libellus iste tenebras umbrarum et veteris legis obscuritates discutiens veritatis fulgore et allegoriarum scintillulis micantibus totus refulgeat. Vel etc. Fabric. l. c. p. 818.

Alter adinvenit operam, sed in ordine peccans
 Omnia dimisit sensibus ire vagis.
 Alter acu typica distinctis versibus unum
 Consuit in corpus, atque revinxit opus.
 Alter abundantis studii; sed auctior alter,
 Quis proponendi debuit ordo geri.
 Dulcius ut saperet modulamine condita metri
 Incipit hic Rigæ Bibliotheca Petri.

Hæc ex Leysero, quem interrompo, ut observem Schnereckium p. 242¹¹, sqq. proprie de Aegidio correctore, non de Petro auctore Auroræ, de Parisiensi alumno, non de Priore Remensi loqui, cum dicit „quod unus antiquus Magister qui habitavit in collegio Montis, componeret totam Bibliam metricæ“ de eo Fabricius⁶: „Aegidius Delphensis, Clericus Parisiensis ... circa a. 1198. interpolavit ac supplevit Auroram Petri de Riga ..“. Nunc ad Leyserum redeo: „Gaudent libri Scripturæ ab auctore (Petro de Riga) translati carmine elegiaco, exceptis Cantico Canticorum, Lamentationibus Ieremiæ, Libro Iobi, et Actibus Apostolorum, qui carmine hexametro, eoque rythmico, scripti sunt. Non ergo satis accurate dicitur Auroram gaudere versibus hexametris et pentametris ... aut versu elegiaco, aut versu heroico [aut ‘cum istis metris’ ut p. 242¹³ Schnereckius dixit] ... Typis edita nondum est integra Aurora, quam .. se editioni paratam habuisse testatus est Oudinus. Estheræ liber evulgatus est a Casp. Barthio (Adversar. lib. xxxi. cap. 15.) ..“. Tum Leyserus⁷ particulas ipsius Auroræ ex codd. MSS. exhibet, et superesse quoque memorat Petri de Riga Speculum ecclesiasticum et Carmina.

6) Bibl. Lat. m. e. i. æt. I. p. 54. Polyc. Leyser. l. c. p. 736...742. qui tamen et prologum epilogumque Aegidianum aliosque eiusdem versus ex MSS. libris exhibet. 7) p. 736...742.

RILLA. ‘Bononiæ est unus civis qui habet spiritum qui vocatur Rilla, et ille spiritus mirabilia dicit ei de rege Franciæ et imperatore et papa et de fine mundi, ego legi prophetias eius’ p. 268⁶. Non definitio utrum nomen ex Cyrilla factum sit an aliud quid significet: illud quidem, si Rillo scriptum esset, certius adfirmarem, cum Cyrillus ille Constantinopolitanus, qui tertius Carmelitarum generalis fuit ab anno 1197. usque ad 1225., Soldanumque Iconii ad Christiana sacra adduxisse atque ut Græci ad Latinam ecclesiam retraherentur operam impendisse fertur, inter alia scripta librum ad abbatem Ioachim¹ de oraculo angeli ac librum prophetiarum reliquerit², idemque Cyrillus cum Methodio, abbate Ioachimo, Brigitta, Sibyllaque in prophetiarum etiam sæculo XVI. circum latarum auctores laudentur, e. gr. in carmine Germanico a. 1522. publicato³:

*Als dann Methodius auch erklet
 Ioachim und Cyrill der werdt
 Birgitt, Sybill und noch vil mee
 geben beyspil vil der alten Ee*

1) De hoc Ioachimo diximus Hutt. Opp. III. p. 199. 2) cf. Fabric. Bibl. Lat. m. e. i. æt. I. p. 1262. sq. 3) Von ainem Waldbrüder wie er vnderricht gibt Bapst Kaißer Künig vnd allen ständen etc. prodiit a. 1522. s. l. in 4°. pag. 4.

Ceterum ex Cyrillanis prophetiis apud rude vulgus eo facilius Cyrilla et Rilla fieri potuit, quod nomini Sibilla (quod sæpius Sybilla quam recte Sibylla scribebant) adsonaret.

ROTBVRGENSIS, magister, qui 'composuit unum librum bene in triplo ita magnum sicut est Virgilius in omnibus suis operibus' (p. 27²²), non est Ioannes Brand Rotenburgensis, theologiæ professor, qui a. 1478. rector universitatis Lipsiensis, a. 1482. decanus ordinis philosophorum fuit mortuusque est a. 1493.¹; neque Rotenburgensis Iohannes Spieß, M. theol., qui a. 1470. rectoratum Lipsiensem gessit; sed hic magister noster est Ioannes Matthias Tyberinus, Tuberinus Erythropolitanus, i. e. *von Rotenburg an der Tauber*, liberalium artium et medicinæ doctor, auctor libelli de Simone puero Tridenti a Iudæis trucidato a. 1475.² et poematis illius Vergilium magnitudine superantis, cui inscripsit 'Musithias de Cælitibus et sacris historiis, in Musas novem digesta, adiecto Argumentorum appendice aliquot Christi oracula et evangelia &c.' prodiitque Lipsiæ apud Melch. Lotther. a. 1514. 4°.³ Alia eiusdem carmina scriptaque memorat Panzerus passim. Vulgare huius viri nomen Rotenburgensis fuisse docent etiam Acta Lipsiensia⁴ ad a. 1512. „Ioannes Tuberinus Erythropolitanus, vulgo Rotenburgensis.“

1) cf. *Köhler Fragm. z. Gesch. Lpz.* I. p. 120. 2) Hain. n°. 15648...15661. cf. supra p. 409. art. Luscinius. 3) cf. Panzer. Ann. typ. VII. 183,454. 4) Index in *Abhandl. der hist. phil. Cl. d. sächs. Ges. der Wissensch.* II. p. 812. n°. 207.

ROTERODAMVS *vid.* Erasmus.

ROTGER SICAMBER (p. 288¹²) nescio an idem non sit atque ille p. 7³⁵. 29¹³. 240²¹. memoratus 'licentiatus theologiæ in bursa montis, propediem magister nostrandus', id est idem "Rotgerus de Venloe, Theol. Licent., Canon. s. Gereon. et. s. Urs.", qui anno 1519. rector universitatis Coloniensis factus est¹. In Foppensi Hartzhemique bibliothecis prætermittitur, sed in Trithemii Catalogo illustrium virorum legitur „Rutgerus Sicamber de Venray, patria Gelrensis, ordinis canonicorum regularium s. Augustini, cœnobii divi apostoli Petri Dumetensis, vulgariter Heynensis, non longe a Wormacia, vir in divinis scripturis studiosus et eruditus, et in secularibus literis egregie doctus, ingenio acutus, sermone disertus, vita et conversatione devotus, metro excellens et prosa. Scripsit tam carmina quam oratione soluta multa commendanda opuscula, quorum lectio non minus utilis est quam iucunda. ex his legi subiecta: Dialogum — Hymnorum de s. Maria . . . qui continent ferme 12000 versuum, Dialogum — Panegyrim ad me — — — Contra fratrem ordinis prædicatorum² . . . purissimam conceptionem dei genitricis impugnantem epistolas multas edidit et versus. et quædam alia quæ adhuc in manibus eius imperfecta versantur. [‘Opus dialogicum fratris Rutgeri Sycambri de syllabarum quantitate prosa camenaque bellissime disputans omnibus arti metrificatione accentibus insudare volentibus perutilissimum’ prodiit ‘Coloniæ ap. H. Quentel a. 1502. 4°.³’] Vivit adhuc annos ætatis habens ferme 44 in

1) *Bianco Gesch. der alten Univ. Köln.* I. p. 831. 2) i. e. Wigandum Wirt. cf. infra art. Wirt. 3) cf. Panzer Ann. typ. VI. p. 350. n°. 25.

coenobio Heynensi Wormaciensis dioceseos, sub Maximiliano rege, anno dñi quo hæc scribimus, 1495. indicatione XIII.⁴ Cf. eundem Trithemium de scriptorib. ecclesiasticis⁵, et huius quæ non pauca supersunt ad Rogerium Rogerique ad Trithemium epistolas, in quarum unius, a. 1506. datæ, inscriptione est 'Rogerius Sycamber canonicus claustralis in Hegen', in alterius, a. 1507. scriptæ, 'Rogerio Sycambro Dumetensi canonico'⁵. Idem est Rudigerus canonicus, qui quamvis Trithemio familiarissimus, Wimphelingi libellum de integritate a. 1505. primum editum calculo suo comprobavit epistolio repetitæ editioni adiecto⁶, quod cum ad epist. O. V. II. 36 [App. 1.] explicandam pertineat, atque illud exemplum perraro haberi possit, transcripsisse iuvabit:

Rudigerus Vuimphelingo. S. D.

¶ Venias obfecro ad nos dulcissime Iacobe: gratiffimus | eris omnibus hospes: Tu-
tus eris ab infidijs emulorū tuo|rum. Auditorus es vnū ex Cōcanonicis nostris/
qui tibi | ad oculū demonstrabit/ sermones istos ad hēremitas qui | sancto Augu-
stinō inferibūtur alterius esse/ nō illius Au-|gustini: qui vnus ex quattuor est
eccl'ie cardinalibus/ atq; | colūpnis. Ceterū intelleximus doctissimū dñm Thomā |
phedrā canonicū. S. Io. lateraneñ. bybliotecariū papę p | oīa tecū sentire: idq; in
abditis bybliotece reppisse quod | a te de sanctissimo p̄re n̄ro Augustino scriptū
est. Ne sis | igit̄ animo cōsternatus: sed ad nos quantocius aduola. Ex Dumetis.
Nec præterierim Celtim litteris a. 1499. datis Rutghero, Sycambro, Spon-
hemii, testificari dignum eum esse qui amicorum et sodalium albo ad-
scribatur, eumque laudare a studio litterarum, præcipue artis poeticæ⁷.
Ioannes Piemontanus in MS. Auctario serr. ecclesiasticor. fol. 4^a...6^b..

„Rutgerus de Venray natione teutonicus patria sicamber ordinis canonicorum regularium sancti Augustini monasterij Dumetensis quod non longe ab wangionum vrbe distans vulgariter Heynigen nuncupatur vir in diuinis scripturis admodum studiosus exercitatus et in secularium litterarum disciplinis ingenio excellens subtilis et acutus sermone facundus atque disertus vita et conuersatione singulariter deuotus metro profaque pollens ingenuorum studiorum amator ardentissimus cultorque precipuus et hunc Tritemius noster in vtroque cathalogo suo cum paucis quibusdam opusculis que tunc ediderat annotauit quem et ego tum ob plurima ac pene infinita alia eius opuscula ab eodem studiosius elucubrata tum ob singularem ipsius ergo tritemium nostrum amicicia qua familiariter ei afficitur sicut quondam dum eum cum tritemio visitarem experimento didici hinc nostre prostesi inserere non indignum iudicaui Afficior et ego ei quod plurimum ac vehementer diligo propterea vel maxime quod tam sedulo feruentique scribendi studio interea temporis exemplo hortatuque nostri tritemii prouocatus infudauit Scripsit enim varias materias cogitationes suas simpliciter et manifeste stilo designans cupiens legentibus magis vtilliter prodesse quam inaniter placere potiusque exoptans a simplicibus intelligi quam a curiosis commendari Nec solum prosa sed et multis metrorum generibus oblectare suos conatus est lectores Nam si paruos versus cum maioribus supputes manes [sic] ferme centum milia versuum dempta prosa que in duplo vel in triplo quantitatem excedit camenarum quorum enim

4) pag. 394. sq.

5) Trithemii Opp. Ff. 1601. fol. part. II. pagg. 523. 537.

6) pag. G iij exempli, quod in Comm. ad p. 286¹¹ accuratius descripsimus.

7) cf. Klüpfelii Celtis II. p. 154.

lectio non minus utilis est quam iucunda De huius itaque studiosissimi viri opusculis mihi cuiusdam calchographi indiculo innotuere subiecta et in primis ad petitionem religiosorum patrum Gerhardi baldewin de fredis olim prioris in limpurch et Tilmanni de bonna alias Verona economi ibidem huius nostri monasterii monachorum in mortem venerabilis domini joannis de dedeshem abbatis lacensis [Sequuntur CX opusculorum q. v. tituli totidem versibus indicati, quorum opusculorum LXXXVI binis libris constant, reliqua singulares libri sunt. Tum pergit Butzbachius:]

Et quedam alia que adhuc in manibus imperfecta versantur He sunt ediciones huius studiosissimi ac doctissimi patris quas hactenus post edicionem tritemiani cathalogi studiosis lucubracionibus infra tredecennium composuit Diuiffiffe autem omnes libellos suos in tres partes perhibetur tria fecisse volumina vnicuique triginta quatuor opuscula assignans O virum plane quouis laudis et honoris preçonio dignissimum qui exemplo tritemij nostri nocte dieque scripturis immorari dulcissimum iudicans tot ac tanta pro vtilitate studiosorum elucubrauit vt post ipsum hac nostra tempestate parem habeat neminem Quocirca quique bonarum litterarum studiosi nouo queso fauete poete vestrisque plausibus eum inuitate quatenus plura componat et eleganciora qui simplicioribus quibusuis condescendens lecturis maxime laborauit vt omnes facile que fabricauit intelligerent siue versibus sit vsus siue profa quare si animus est elegendi concedendum est bone voluntati credo tamen quod plures oblectabit si quidem non minus iocundum [sic] et facetus interdum quam instructiuus et religiosus Viuit adhuc annos natus tres de quinquaginta in cenobio Dumetensi quod situm est in vasta solitudine loco quidem religione aptissimo in comitatu liningensi wormaciensis diocesis vbi et varia conscribit indies sub maximiliano imperatore serenissimo et Iulio papa 2º Anno dñi quo hec scribimus Millefimo, 5. 8º. [i. e. 1508.]

RVBEANVS s. Rubianus. *vid.* Crotus.

RVCHRATH *vid.* Wesalia.

RVSERVS, Ioannes, Sletstadiensis, ut videtur, Wimphelingi discipulus ac fautor (p. 286¹⁶, 288¹⁷), quem Erasmus in ep. ad Wimphelingum d. 21. Sept. a. 1514. data¹ 'optimæ spei iuvenem, nostri, ut visus est, studiosissimum' salutat². Ottomarus Luscinius³ laudat „Ioannem Ruserum, Thesea meum, qui labori nostro non mediocres suppetias tulit", ac floruisse iam in sua pueritia Græcæ linguæ studium in schola Argentoratensi idem testatus est. Iacobus Bruckerus⁴ ex illis Nachtigalli verbis Ruserum huius præceptorem fuisse coniectavit, contra vero C. C. am Ende⁵, non præceptorem sed adiutorem laborumque socium Luscinio Ruserum fuisse, utriusque ætati convenientius statuit. Sodalitatis litterariæ Wimphelingianæ socium fuisse Ruserum, ex Wimphelingi⁶ Erasmi⁷ epistolis constat.

1) Amœnitt, Friburg. p. 374. 2) cf. etiam Erasmi ad Volzium ep. d. 14. Aug. 1518. datam, in Epp. L. B. 1706. fol. col. 347. B. 3) in præfat. Collectaneor. SS. Græce discere cupientibus necessarior. Argentor. 1515. 4) Miscellan. historisæ philos. liter. criticæ. Aug. Vind. 1748. 8º. p. 305. 5) *Leben u. Schriften Ottomar Nachtigalls* in Strobelsii Miscellan. IV. p. 7. 6) cf. supra p. 317. art. Brant. 7) cf. ad ipsum Ruserum d. 24. Aug. a. 1517. Lovanii scriptam Erasmi epistolam. L. B. 1706. fol. append. nº. CLXVII. coll. 1625. sq.

RVTGERVS *vid.* Rotger Sicamber.

RVTH heremita. *vid.* Lichtenberger.

SAMVEL poeta (p. 21²² 37³⁵) idem est, ex quo 'Barbaralexis Samuelis ex monte rutilo in discretos procos' Jacobi Hartliebi Quæstioni 'de fide meretricum' adiecta est¹; 'carmen' autem 'ad clerum'², cuius tres priores versiculos transcripsit Conradus de Zuiccavia (p. 21^{23...25}), Pauli Olearii Quæstioni 'de fide concubinarum' adicitur. Etiam hunc Bebelianum locum³ recepit Zarnckius: „SAMVEL DE MONTE RVTILO⁴. Vagatur etiam hincinde per Germaniam quidam Samuel ineptiarum plenus multos barbarismos seminans, nihil docens, præter incultos rhythmos (quos dicimus) facere, et reliquas latinæ linguæ calamitates, a quibus precor caveas, tanquam ab aspidum venenis⁵; et calamitates, de quibus Bebelius queritur, hunc librum esse opinatus est: 'Sinonima partium indeclinabilium', sic incipientem: „Partium indeclinabilium cum suis exemplis sinonima, quæ epistolari normæ loquendique dissertationi minorem in modum conducere pernoscuntur, ex Samuele de monte rutilo conserta⁶, sic finientem: „Partium indeclinabilium sinonima per magistrum Samuelem de monte rutilo congesta feliciter finiunt⁷. Sed neque ad epistolas O. V. respexit Zarnckius, neque de magistro Samuele archisynagogo Hierosolymitano, qui nescio an ab illo de monte rutilo diversus sit, quidquam adnotavit. huius 'Versus reperti Hierosolymis in capella sepulchri dñi nostri iesu christi in quodam muro antiquissimo cum prophetia sequenti, sub anno dñi 1470. die prima mensis thebeth id est Ianuarii' anno 1492. 4°. editi memorantur apud Hain⁵. In Gothani gymnasii bibliotheca, ut ex Habichio⁶ discimus, codex chartaceus in 4° exeunte sæculo xv. scriptus extat, cui præter libros Boethii de scholarium disciplina, Basilii Magni ad iuvenes, Philippi Beroaldi carmen de fortuna, foliis 53...57. inest 'Dialogus Samuel Haroch ex monte rutilo inter virum, adolescentem et virginem', cuius in fine legitur 'Explicit dictamen Samuelis ex lichtenburck australi'. Sequuntur in cod. Goth. glossæ Germanicæ, poetæ Veronensis de Alda virgine carmen elegiacum, magistri Rheneri Fagifacetus s. Thesmophagia, aliaque ex quibus hic memorandi sunt: Floretus Bernardi Claravallensis cum glossis (foll. 181...205.) et Facetus c. vers. Germanica et glossis (foll. 256...262.). novissime denique in illo codice est 'Samuelis de monte rutilo epistola missiva et petitoria omnes pæne scholarium miseras lucide declarans' (foll. 297...300). Apud Schwabium⁷ nullam Samuelis mentionem factam inveni, sed Ioa. Piemontanus in MS. Auctar. serr. eccl. fol. 83^a. hæc de eo habet:

Samuel ex monte rutilo liberalium artium apud heydelbergam professor insignis ingenio subtilis et eloquio facetus ligata oratione præstanter exercitatus

1) edit. F. Zarncke p. 84. sqq. in libro *Die deutschen Univ. i MA. Lpz.* 1857. 8°.
 2) a Zarnckio eidem quæstioni adiectum p. 87. 3) Commentaria epistolar. conficiendar. Phorce 1510. 4°. fol. II. 4) Ex inferioribus apparet hunc montem rutilum esse *Lichtenberg* (puto id oppidum Franconiæ superioris, quod non longe a *Naiba* est, aquilonem versus), non *Rothenberg* aut *Rothenburg* s. *Rotenberg*. 5) Repertor. n°. 14277. 6) Programma gymn. Goth. 1860. 4°. p. 2. sqq. 15. sq. 7) quatuor seculorum syllabus rectorum acad. Heidelberg. 1786. 4°.

atque soluta scripsit vtraque nonnulla ingeniosa sintagmata quibus nomen suum longe lateque diulgavit de quibus nil adhuc vidi præter barbaralexim contra indiscretos amatores miror hominis petulantiam quod nobile ingenii donum tam vilibus leuibusque studiis accomodat audio eum tamen nobiliora quedam scripsisse quibus priorem leuitatem debitam grauitatem [sic] honestius recompenset 1.5.9. [i. e. 1509.]“

SAPIDVS (Germanice *Witz*), Ioannes, Sletstadiensis, Wimphelingi sororis filius, natus a. 1490., ante annum 1514. Sletstadiensis scholæ in locum Hieronymi Gebwileri, Argentoratum abeuntis, rector factus ad tantam celebritatis eam evexit, ut anno 1517. nongentos discipulos haberet, inter quos Thomas Platterus tum fuit. Anno 1520. Sapidum inter sodalitates litterariæ socios legimus, in qua tum erant ‘Paulus Volzium abbas Hugonicæ curiæ, Iacobus Wimphelingius, Paulus Phrygio doctor theologus, Iacobus Wolphius secretarius reip. Selestadiensis, Beatus Rhenanus, Martinus Bucerus, Io. Sapidus, Beatus Arnoaldus, Io. Guntherus, Lazar. Schurerius, Io. Restatius, Martinus Egerinus, Io. Maius, Lazar. Igerinus et Io. Priscus’¹. Cum liberius Lutheri doctrinam prædicaret Sapidus, proptereaque cum avunculo Wimphelingo ecclesiæ Romanæ tenacius adherente discordaret, magistratus autem, maxime post rustici belli devastationes, ecclesiæ reformandæ studium quantum poterat inhiberet, Sapidus Argentoratum migravit, ubi a. 1538. professoris munus et decennio post canonicatum ad sancti Thomæ ædem adeptus est. obiit d. 8. Iun. a. 1561.² Sapidum describit Volzium³ ‘hominem qui citra maliciam linguam habet liberam et mordacem et qui cum amicis tum inimicis iuxta utatur, plus mellis habentem quam fellis’. Audiamus etiam Platterum⁴: „Do wier nun in die statt [Schletstadt] kamen, . . do giengen wir zo minem lieben herren præceptore sælig, herr Iohannes Sapidus, batten in, er sollt uns annæmen. Fragt uns, wannen wir wærin. Als wir sagtend: uß dem schwitzerland von Walles, sprach er: Do sind liden pöß puren, iüikind [jagen] all ire bischoff uß dem land. So ier weidlich wend studierren, dörffend ier mier nüt zgen [braucht ihr mir nichts zu geben], wo nit, so miessend ier mich zalen oder ich will üch den rock ab dem lyb zieñ. Das was die erst schull, do mich ducht, das recht zugieng. Zu der zyt giengen die studia und lingue uff, ist in dem jar gsin, do der richstag zu Wurms ist gsin [1517.]. Sapidus hatt eins mals 900 discipulos, ettllich sin glerte gsellen; do was do zu mall Doctor Hier. Gemuseus, Doctor Iohannes Huberus und sunst vill ander, die sidhar doctores und verriempte menner worden sind. Als ich nun in die schull kam, kond ich nüt, noch nit den Donat læsen, waß doch 18 jor schon alt, satz mich under die kleinnen kind, was üben wie ein gluggerin under den hünlinen. Uff ein tag laß Sapidus sine discipulos, sprach: ich hann vill barbara nomina, ich muß ein mall ein wenig latinisch machen. Hernach laß ers aber, do hatt er mich uffgeschriben erstlich Thomas Platter, min gsellen Antonius Venetz; die hat er vertiert Thomas Platerus, Antonius Venetus, und sprach: wår sind die

1) Rieggeri Zasii epp. Ulm. 1784. 8º. I. p. 220. cf. Amœnitt. Friburg. p. 534. sqq.

2) cf. Röhrich Mittheilungen aus der Gesch. d. evang. Kirche des Elsasses. II. p. 99 ... 106.

3) ap. Röhrich. l. c. III. p. 210. 4) Thomas Platter ... herausg. von Fechter. Basel 1840. 8º. p. 32.

zwen? Do wir uffstunden: pfüdicli sind das so zwen rüdig schützen und hand so hüpsch namen! . . .“.

SARTORIS *vid.* Langschneider.

SCHADE *vid.* Mosellanus.

SCHVRERIVS (*Schürer*), Matthias (p. 49¹⁴), ‘qui est pinguis socius’ (p. 201. v. 107.), Sletstadiensis, artium doctor, Thomæ Wolfii familiaris, cum Branto Wimphelingioque etiam societate litteraria Argentoratensi coniunctus, in Erasmicis epistolis passim laudatus, auctor grammaticæ novæ¹. ipse in aliorum typographiis Argentoratensibus, ante quam propriam officinam librariam exerceret, recognoscendis libris adsidue egerat, ut e. gr. ex Panzero et ex Hirschii millenariis colligi potest². iam anno 1506. (non demum inde anno 1508.) ex propriis ‘ædibus Schurerianis’ prodierunt libri³; postea ex eius officina, Gerbellii etiam eruditione diligentiaque celebriore facta, magna pars ab amicis suis, inter alia non pauca a Wimphelingio et Erasmo scriptorum librorum prodiit, et quater quidem annis 1513. et sequenti Erasmi libellus de duplici copia verborum ac rerum⁴, quorum exemplorum duo⁵ etiam Erasmi epistolam responsoriam ad Wimphelingium de laudibus societatis litterariæ Argentinae, cuius nomine prius ille scripserat Erasmo⁶, continet, scriptam Basileæ xi. Cal. Oct. M.D.XIV.⁷; ex qua repetimus hæc: „Ad hæc Matthiam Schurerium, virum cum aliis multis nominibus egregie charum mihi, tum hoc etiam chariorem, quod tunc quoque fertilis illa tot eruditorum hominum, tot felicium ingeniorum edidit Selestadium, cui et Beatum Rhenanum et Ioannem Sapidum debeo, et ipsum denique Wimphelingum. Matthiam igitur, nisi vehementer amem, merito dicar ferrum et adamantem gestare in pectore, adeo me prior et officiis suis et beneficiis ad amicitiam provocavit, neque committam, ut animo certe studioque superatus videar, etiamsi ille priores occupavit. Assequar aliquando et officiis, si modo non desint animo vires“⁸. Post annum 1521. a Schurero editum librum nullum invenio; secundum Panzerum prodiit Terentius Argentorati apud Matthiam Schurerium 1521. postridie Calend. Septemb. 4°. Neque quo natus neque quo mortuus est, annum definire possum. Ioannis Piemontani MS. Auctarium de scr. eccl. fol. 101 B^b de eo hæc:

„Matthias Schurerius [sic] patria argentinensis vir in diuinis scripturis nobiliter eruditus atque secularium litterarum et bonarum artium professor insignis ingenio promptus eloquio tersus maximus studiosorum fautor scripsisse nonnulla dicitur sed nichil eorum adhuc ad manus nostras peruenit Cura huius plures ex officina argentinensi propediem nobis speramus auctores prodituros Vinit adhuc.“ *In marg. ad v. scripsisse additum est: preter quasdam non inelegantes epistolas in quorundam auctorum laudes editas.*

1) Matthiæ Granarii, vulgo *Schürer*, Grammatica nova. *Argentinae ex officina Martini Flach iunior.* 1501. 4°. Sic Panzer Ann. typ. VI. p. 27. n°. 4. 2) Ex Hirsch. Mill. IV. 5. repeto: Quarta pars operum *Ioh. Gerson* prius non impressa . . . (*Argent.* ex offic. *Martini Flacci* iun., opera *Matthiæ Schurer* Sletstatini consobrini eius. 3. kal. Mart. a. 1502.) 3) e. gr. „*Aemilii Probi vitæ . . . Argent.* in ædib. *Schurerianis* 1506. d. 12. kal. Apr.“ Hirsch II. n. 13. 4) Panzer Ann. typ. XI. p. 322. 5) i. e. id quod m. Ian. et id quod m. Dec. prodiit. 6) cf. supra art. Brant. 7) Riegerger, Amœnitt. Friburg. p. 369...378. 8) Ann. typ. XI. p. 365. n°. 600.

SCHNEEVOGEL *vid.* Niavis.

SCHWAN, Adularius, clericus Moguntinensis ecclesiae, nobilis, qui habet Calicem in clypeo; pater eius fuit campanifex. et est subtilis disputator in via Scotistarum, et facit bona argumenta. Præter hæc a Gricio (p. 273¹⁹. 299¹) relata nihil de hoc nobili ignobilis patris filio compertum habeo. Quidam 'Wolfgangus Schwan de Bricenaw' inter eos est qui in alb. acad. Viteb. (Förstemann p. 39.) anno 1511. intitulati sunt.

SCOTVS, Ioannes DVNS, ordinis Minorum, non confundendus cum cognominibus sæc. VIII. et IX. scriptoribus¹, Dunstoniensis Anglus, quamvis, ut Bulæus² inquit „sicut Homerum olim septem urbes, sibi vindicant Angli, Scoti et Hiberni, Oxonii primum studuerat, collegii Merthonensis alumnus sive bursarius“, anno 1304. a Consalvo Minoritarum præposito generali summo opere commendatus Parisiis in theologia lauream adeptus docuit scholæque Scotistarum auctor factus 'Doctoris subtilis'³ ac 'Realium facis tubæque' nomen adeptus est. dogma de immaculata beatæ virginis conceptione fervidissime defendit. Coloniam eum venisse anno 1308., ætatis 63., apoplexiæque correptum vivum pro funere elatum atque apud Minores conventuales in medio choro sepultum esse, quamvis hoc ab Hartzhemio⁴ eiusque sequaci⁵ repetatur, alii rectius, ut videtur, recentiorem fabulam esse existimant⁶. Doctrinam Scoti nuper egregie explicavit v. cl. C. Prantl⁷. Scripta Scoti Lugduni a. 1639. curante Waddingo duodecim tomis fol^o. prodierunt; ea quæ sæculo xv. publicata sunt, descripsit Hain⁸. hæc tantum h. l. nominanda sunt: Scriptum in IIII libb. Sententiarum, quod etiam sub nomine 'Scoti pauperum' in brevius contractum prodiit, Quodlibeta quæstionum s. Quæstiones quodlibeticæ, Quæstiones super universalibus et super Prædicamentis et Peri hermenii Aristotelis, De modis significandi seu grammatica speculativa⁹, Sermones de tempore et de sanctis.

- 1) de quibus *vid.* Fabric. *Bibl. Lat. med. et inf. æt.* IV. 397...407. 2) *Hist. univ. Paris.* IV. p. 70. 3) *cf.* Hutt. *Opp.* I. p. 177. ad v. 7. et *Epp. O. V.* p. 18¹⁹ 235²⁵ 297²⁵. 4) *Biblioth. Colon.* p. 168. 5) *Bianco Gesch. d. alt. Univ. Köln.* I. p. 61. sqq. 6) *Cf.* Bulæi *Hist. univ. Paris.* IV. p. 970. Fabric. *Bibl. Lat. m. et i. æt. IV.* p. 407. sqq. *Buhle Gesch. der Philos.* V. p. 498...542. 7) *Gesch. d. Logik.* III. p. 201...232. 8) *Repertor.* n°. 6416...6457. *cf.* Panzer *Ann. typ.* V. p. 188. sq. X. p. 300. 9) de quo libro supra p. 421. art. Modus significandi dictum est.

SEIDENSTICKER *vid.* Phrygio.

SEPTIMELLENSIS *vid.* Henricus pauper.

SETZER, Secerius, Ioannes, Lauchensis¹, 'qui vix est baclarius' (p. 202.

- 1) Libellum de literis græcis „dicavit Ioannes Secerius Lauchensis Vito Aegiderno, decano Surburgensi. Ioannes Secerius Lauchen. excudit formulis Thomæ Anshelmi Badensis Hagenoæ MDXIX. 8°.“ Panzer *Ann. typ.* VII. p. 88. n°. 166. — Ecclesiae afflictæ Epistola ad Lutherum Eobano Hesso viro pio ac docto auctore. *Hagenoæ, ex Neacademia Seceriana.* In fine: *Hagenoæ ex ædibus Iohannis Seceri Lauchensis. Anno. M.D.XXIII. Insigne typogr.* 4°. Panzer VII. p. 93. n°. 202. — Reuchlini Apologiæ Socratis Xenophontæ (a. 1520. ex off. Anshelmiana) præfatio ad Ioa. Secer. præmissa est. Panzer VII. p. 90. n°. 180.

v. 127.), Hagenoæ post Thomam Anselmum Phorcensem clarus typographus librorumque editor, in cuius officina (nomen eius ab hoc fere epistolarum O. V. tempore usque ad alteram sæculi xvi. partem inter bonorum librorum redemptores legimus) inter alios etiam Melanchthon correctoris munere aliquamdiu functus est. Lutheri partibus favens Setzerus Argentoratensium Sletstadiensiumque doctorum consuetudine utebatur, Lutherianaque scripta multa, præcipue de sacramentis polemica, item Melanchthoniana aliorumque æqualium non pauca edidit².

2) Cf. Hutt. Opp. II. p. 446. vv. 20. sqq. et Ind. bibliograph. Hutten. n°. XLVIII. pag. 88*.

SIBERTI, Iacobus, quem non nossem, nisi inter Antiwimphelingianos doctos cucullatosque viros laudaretur (p. 288¹²) et in Ioannis Piemontani MS. Auctario scr. eccless. fol. 103^{a, b} hic locus legeretur:

„Iacobus fiberti Natione Monogallus alias eufianus ex oppido quod monasterium nuncupatur oriundus monachus nostri monasterij lacensis ordinis diui patris benedicti Arnoldi quondam Embriensis gymnasiarche doctissimi cuius supra memoriam habuimus in liberalibus disciplinis auditor et predicti cornellonis condiscipulus Lamperti vero ipsius Arnoldi iam defuncti in regimine successoris cuius itidem superius mentionem fecimus in ludo litterario ad tempus coadiutor utputa 6ⁱ eiusdem gymnasii loci siue ordinis scholasticorum lector ac tandem ad religionem conuersus [a. 1503.] in monastica et regulari disciplina discipulus meus acceptissimus homo certe in sanctis scripturis studiosus et secularis philosophiæ omnisque bone litterature ac artis ingenue disciplinis imbutus ingenio prestans subtilis et acutus eloquio clarus atque compositus et purioris rhomane lingue omnisque antiquitatis indagator et cultor solertissimus grece quoque lingue oppido studiosus vita et conuersatione deuotus metro excellens et prosa cuius studii suanitate et dulci cohabitatione instar corculi mei partis cum inconditate fruor, dignus profecto magisterio suo iuuenus est enim fratrum magister quippe cui ob docilem mentis sue ingenium fernensque inge studium eius noticiam habentes quique docti afficiuntur viri quem et Tritemius noster hac nostra tempestate omnium bonarum litterarum princeps suis in litteris quam plurimum commendat et amat De quo quia presens superest meum iudicium in presentiarum subtraho ne vel in alterutram partem aut adulatio in me reprehendatur aut veritas Scripsit vero studiosissimus vir tam carmine quam oratione soluta multa pro eruditione legentium et deuotione viuacissimi ingenij sui commendanda opuscula quibus se et presentibus vtilem et posteris prebuit memorabilem ex quibus extant subiecta

Variorum carminum ad me	li j	Sepenumero demiratus sum princeps
Bucolicorum carminum	li j	Lentule tue summo sterilis
De bello inter Cliuenfes et gelrenses	li iij	Quis non miretur felicia fecula
De bello inter pal. et lantgrau.	li j	Bella per allæmanos
In panepistemon fratris Crisanti	li vj	Cum nuper mihi iubendo
Meditacionum post completorium	li j	Cum diui bernhardi
De veneracione. f. virginum Ca. et bar	li iij	Reuerendo in christo patri
De vtilitate filentij	li ij	Si pithagorice forem institutus
De compassione beate Marie	li j	
In Regulam metricæ	li j	Exigit vtilitas
Ad beatam virg. Ma. Eucharisticon	li j	Alma dei genitrix superum
Genetliacon saluatoris	li j	Criste qui fontem superfluentem

De sancto Benedicto	li j	Stirpe preclare satus
De sancta Scholaistica	li j	Votinis celebrent annua
De sanctis Crifancto et Daria	li j	Crifanctum et Dariam triplici
Allegoria de fundatione laci	li j	Anno ab initio mundi
De sancta Anna rofarium	li j	
Panigiricon ad me	li j	Gesta virum vates
Didastolicon ad Phi ^m . haustulum	li j	Si cupis insignis
Panigiricon ad doctorem bensrot	li j	Splendide virtutum cultor
Panigiricon ad Rodol ^m . langium	li j	Quem genus approauis
De commendatione humilitatis	li j	
Meditatorium dominice passionis	li ij	
De calamitatibus huius temporis	li j	
De fñs (?) fide spe et cha ^{te}	li j	

[*Hi tres versus a rec. manu scripti sunt, postque eos quinque lineae a scriptura vacuae relictæ sunt*]

Et quedam alia que tam ad me quam ad dinersos alios de variis rebus edidit et materijs tempore suo in lucem emergenda. Vniit usque hodie in lacu studiorum meorum vnicus et amantissimus mihi comes et varia conscribit Annos natus 5. de triginta A^o. d. quo hec scribimus 15 nono [1509.] sub Maximiliano et Iulio papa 2°.“

De scriptis Siberti hæc dicenda habeo:

Est in bibliotheca univ. nostræ Bonnensis volumen scriptorum non omnium Iacobi Siberti [359 (220^v, g), in fol.], cuius singulæ paginæ plenæ 26...28 versus habent, ante membranacea folia 103 delecticia quæ Siberti opuscula continent, compacta sunt duo folia non abrasa, quæ unum folium efficiebant eius lectionarii sæc. xv. exeunte, ut videtur, scripti, quod abrasum ad superscribenda Sibertiana adhibuerunt. Priora 23 folia numeros adscriptos non habent, posteriora 80 ad dextram superiorem marginem numeris q. v. arabicis insignita sunt. Fol. 1: rubricam habet: „Fratri Jacobi syberti ex mōsterio ephlie alias mono|gallie cenobite laceñ ordīs diui Bñdicti ad itegerrinū; | doctiffimūq; Joē Tritemiū abbate in suburbio her|bipolenfī apud sañ Jacobū prefacio incipit feliciter ī | epitoma metricum regule sancti Benedicti Abbatis|“ *Incipit*: „Cogitanti mihi“ finit fol. 2^b: „Ex lacu quarto kl octobres anno xpiano|zum sesquimillesimo octauo“. Sequitur „Coziābiez ad eūdē“ 8 versuum. Fol. 3. v. 5. sqq.: „Altera prefacio in sequens opusculū [60] exametris constās“ &c. Fol. 4. med.: „Epitoma metricū ī regulā diui Bñdicti abbatis|“ Fol. 15^a med.: „Explicit Epitoma metricum in regulā | diui Benedicti ABBATIS | ¶ Hexastichon frīs Ioannis curuellonis vbij cenobite montis diui Ioannis in Rinckania ordinis | sancti Bñdicti in epitoma metricū sup̄ descriptū|“ Fol. 15^b: „Frater Jacobus Siberti euphalianus cenobita laceñs confratribus suis..“ finit 17^b: „Ex lacu 18 kl Jañ 1509 [tum rubrica:] Prefatio in canonē ifagogica |...“ Fol. 18^b med.: „Canon sequentis carminis quod singulis binis versibus exámetro videlicet et pentámetro: materia ac distinctio | caploꝝ singuloꝝ sancte regule nr̄e memoriter teneatur | per viginti lras secundū ordinem alphabeti q̄drifarie ordīnatas“ Fol. 23^b versus 11 habet, quorum ultimus est: Consuetudo mala peccandi fit duodeno — Sequentia folia numerata 1...80^a continent Siberti librum „de calamitatibus huius temporis“, cui rubricæ inscribendæ locus in codice vacuus relictus est; „incipit Ræuerendo in christo patri p̄stantiq; Jo:anni tritemio...“ finit: „...super|na componitur: quāto ab illicitis corpus aretius e|domatur;. Hunc librum, omissis tamen multis eis locis quos ex alijs transcripsit auctor, edidit I. E. L. Gieseler in „Kirchenhistor. Archiv v. Städtin, Tzschürner u. Vater für 1826. Halle 1826. 8°. p. 113...211. Extant etiam nonnulla Sibertiana in operibus Butzbachianis. cf. art. Piemont.

SIBVTVS, Georgius (s. Georius p. 7¹²), iuuenis poeta Viennæ Austriae, discipulus Cunradi Celtis, sed qui nunc [a. 1516.] est in Wittenberck maritus vetulae (267¹), unus ex poetis sæcularibus (7¹²) in Saxonia Schlauffaffum docuit logicam et est in medicina imbutus (199. v. 7.). Iam a. 1506. d. 20. Apr. 'ex Berlin' Trithemius¹ Georgio Sibuto poetæ laureato literas dedit, ex quibus, ut ex Cantrifusoris (Epp. O. V. I. 4.) et Fornacifidis (I. 38.) epistolis, rixatorem fuisse Sibutum cognoscimus: initium illarum est „Audiuimus te cum Hermanno Trebellio iniisse certamen, quod non fecisse melius iudicarem: tuæ non convenit ætati scriptis lacessere senes . . . magis te iuvenem decet audire seniores et discere ab eis, non contemnere aut invidere melioribus, etiamsi melius sapias“. Huttenus quoque Querelar. II. 10. v. 61. sq.² inter poetas Germanos Sibutum Thuringum a Cæsare laureatum salutat. Sibutus (quod nomen utrum corruptum Germanicum an ex eo quod Græce est *σὺβότης* deductum sit nescio) ipse Daripinum sese cognominare solebat³, quod ita interpretor, eum ex Wimariensi oppidulo Tannroda⁴ oriundum fuisse: inter Sibuti carmina Panegyrico statim describendo adiecta unum est 'Ad Iacobum Iacobi Decanum Daripinum laus musicæ artis', et Piemontanus⁵ Marschalchum Thurium, i. e. Thuringensem, quem ipse Sibutus⁶ 'conterraneum suum' e 'Thuria' appellat, aperte 'Daripinum' cognominat. Circa a. 1507. Coloniae rhetoricam, ab anno autem 1511. Wittenbergæ docuisse scribunt Iöcherus et sequaces: falso, opinor: nam a. 1500. Coloniae prodiit (cum Buschii epigrammate 14 versuum) 'Panegiricus'⁷ et a. 1506. Lipsiæ 'Sil-

1) Trithemii Opp. Ff. 1601. fol. part. II. p. 488. sqq. 2) Hutt. Opp. III. p. 67. Est quoque Thuringus, cui fama urgente, Sibutus Cæsareæ lauros imposuere manus. Cf. infra Gerardi Fausti, Hutteni amici, elogium. 3) cf. e. gr. Hutt. Opp. I. p. 14. 4) *Δέξεν* et pinus in unum nomen cogere tum doctum videri poterat. Sic quoque ex album et *ἄθος* Wittenbergam Albiorim ipse Sibutus sæpe nominat. Scilicet Celtis discipulus fuerat Sibutus. cf. supra art. Celtis. 5) in MS. Auctario scriptor. eccl. fol. 64^b. 6) pag. C¹^b Panegyrici not. seq. descripti. 7) *De diui Maximiliani Cæsaris aduentu in Colonia | deq; gestis suis cum admiranda virtute et Maie-|state Georgij Sibuti Daripini Poete Laureati. | Panegiricus etc.* Panzer VII. 233, 237. Hain. n°. 14716. Idem libellus sec. Panzer. VI. 356, 85. et IX. 420, 85. prodiit etiam 'Coloniae in ædibus Quentel MDV. 4°. in Iohannis Heumanni Documentis literariis. Altorf. 1758. 8°. p. 116. legitur: „Georg. Sibutus, medicus et poeta. Rhetoricam docuit Coloniae et Vitebergæ carmenque panegyricum de Maximil. Cæs. aduentu in Coloniam condidit. Poemation hoc iam opera Pirckh. p. 327. exhibent, sed nec totum [solum 67 versus], nec accurate descriptum. [Totum hecatostichon dedit Heumann. I. c. p. 338... 341.] In iisdem ep. p. 350. Christoph. Scheurlo, Icto, acad. Viteberg. rectori G. Sibutus poeta et orator laureatus versiculos [12] quosdam cecinit. Illi carmini, nescio unde deprompto sic inscripsit Heumannus „Præstantissimo humanarum artium auctori, uiroque iuris consultissimo VILIBRANDO PIRCAMER, Senatori Nurmbergensium in primis Consulari GEORGII SIBVTI, Daripini, hecatostichon, ob honestatem, doctrinam aduentumque suum comitumque suorum in urbem Coloniensem.“

vula in Albiorim⁸. certe 'Carmen ad Saxoniae principem⁹ Wittenbergæ a. 1508. impressum est. et a. 1505. secundo loco post Kilianum Reuterum de Mellerstat¹⁰ (in albo Wittenbergensi¹¹) legitur „Georgius Sibutus daripinus poeta laureatus“. Eum 'legere in universitate propter suam luxuriosam artem' impedivisse Wittenbergenses magistros, in epistola Fornacifcis (L. 38.) narratur, si modo recte de Sibuto narrare interpretatus sum. Sibuti 'Ars memorativa Concionatoribus et Iurisperitis multum utilis et fructuosa' primum Lubecæ a. 1497. cum Matthæi Lupini carminibus de quolibet Lipsiensi a. 1. 4. 97. disputato &c.¹² prodiit. de

8) descriptam Hutt. Opp. I. p. 14. cf. Hain. n°. 14716. Rotermundus quidem scripsit „Silvula . . . 1508. 4°“ additque „auf dem Titel nennt er sich einen Thüringer“, sed neque hoc verum est. Exemplum (bibl. Ienens.) quo usus sum (cf. Hutt. Opp. I. c., a Panzero I. 503, 320. leviter indicatum est), sic inscriptum est: Georgij Sibuti Daripini | Poete et oratoris laurea:ti: Siluula in Albiorim illustratam. | (xylogr. rudis.) 28 foll. 4°. In fine „Impressum fizez per Baccalaureum | Martinū langberg Herbipolitanū: | (arma impressoris). s. a. Aversa primi folii pagina habet: Georgij Sibuti Daripini | poete et oratoris imperatorij manibus laurea:ti ordinarij lectoris humanioꝝ litterarū in famo: sissima academia Albiorena.“ Foll. 19^b. 20^a. „Oratiarū actio ad illustrissimū principem Fridericū sacri Romani imperij | electorem. Saxonie ducem.

Jam tibi me princeps toto cum corpore vatem
 Offero cōmitto presento iugiter vnum
 Sub te sum natus modica de stirpe creatus
 Infans in pago vidi cunabula prima
 Conradus sacro lauit me flumine Celtis
 Induit et primā phebæ murice vestem
 Post ubi me diuus cognouit Maxmilianus
 Imposuit sacram regali pollice laurum
 Carmina et in totum iussit me spargere mundū
 Hoc tibi nunc lusi princeps doctissime carmen
 Nil ego quero tuus: dici q̄ posse poeta
 Et q̄ vino diu geminus me nutrice albis.

9) 'Ad Illustrif. Saxonie Principem: Magnificen:tif. ducis Ioānis Filium: pro primo suo aduētū | in vrbem Albiorena Georgii Sibuti Poetæ & | Oratoris laureati: Carmē & deprecatoriū pro | prospera valetudine fertum' (6 foll. in 4°.) est „Impressum Albiburgii per Ioannem | Gronenberg. Anno Millefimo quingentesimo octauo“. — Maximam partem libelli implet Carmen in vitam sanctæ Annæ. 10) ad quem fortasse referendus est Sibuti libellus de Musca Chiliana. Eundem primum celebrat panegyrico in Silvula in Albiorim. pag. a ij^b a iij. 11) Förstemann p. 18. 12) altera ed. sec. Panzer. VI. 355, 73. prodiit Coloniae in penatibus Quentell vi. kal. Apriles, 4°., tertia, a Panzero VI. 353, 104. non exacte descripta hanc inscriptionem habet: Ars memoratiua Georgij [sic] Sibuti daripini cōcionatorib⁹ et iurisperitis multum utilis et fructuosa. | x. 4°. in fine sic ut cum suis mendis dabimus habet: ¶ Arti memoratiue (cui Carmina nōnulla in fronde piimi folij notata. appendent) pet virū haud mediocriter in | artib⁹ humanitatis eruditū Georgiū Sibutū daripinū | edite ꝛ hac tēpestate Oratoriū expalē apud nos alios | pfitentē finis imponi peroptatus Coloniae in penatib⁹. | Quentell Anno a natali dnico. M. quinquiesqz centesi mo. sexto. Septimo Idus Augustij.

aliis eiusdem libri infra adnotatum est¹². Alios Sibuti libellos mihi non visos recenset Panzer, sed ipse ex aliis fere librorum catalogis, hos quattuor: 1) Carmen de Musca Chiliana¹³, 2) Carmen, ut videtur, fescenninum¹⁴, 3) Saxoniae principum torneamenta decantata¹⁵, 4) Panegyricus ad Ferdinandum Hungariae regem¹⁶. Plures indicat Ioannis Piemontani MS. Auctarium serr. ecclesiasticor. p. 9^b :

„Georgius sicut natione teutonicus poeta regius iam pridem ab inclito rhomanorum rege Maximiliano laurea coronatus vir latine linguae eruditissimus et in eudendis omnifarijs carminibus tum facillimus tum exercitatissimus puta ex cuius promptuario mufe canore eructuant ac propterea nomine et fama celebris scripsit multa tam oratione soluta quam varij generis carmine e quibus precipue extant In domini Maximiliani caesaris aduentum in urbem agrippinam et poetica coniectura de iride que in eadem apparuit hora per quam caesar ad bellum contra duces sicambriae descendit

Panniricum heroicum	li j	Arma tremenda cano
De eodem saphicum	car j	Iam suum flaccus dñm
Ad georgium duces saxoniae	li j	Te princeps fortis
Ad tritemium	car j	Tantalus etherea pransus
Variorum carminum	li j	Hunc tibi iam librum
Ad Theodericum Vlccenium	car j	Vlcceni nostris charus nunc advena
Ad Petrum bononium [bonomum]	car j	Cum potum preful celestem
Epistole multe et elegantes	li j	
Orationes varie	li j	

Et alia multa Viuit adhuc in curia Imperiali et varia componit.

Agmen claudat Gerardus Faustus Confluentinus, qui 'de Georgio Sibuto' in Periandri Germania p. 236. hoc dubium elogium scripsit:

Adiecit vatis tibi Maximilianus honorem,
Qui raro indignis praemia tanta dedit.

13) Georgii Sibuti Daripini Carmen de Musca Chiliana, et alia eiusdem carmina Liptzck per Martinum Herbipolensem. 1507. 4°. Panz. VII. p. 159. n°. 208.

14) Georgius Sicutus Daripinus Poeta et Orator Imperatoris manibus laureatus astipulatur puella, que hesternae luce summam felicitatem in matrimonio dixit: gaudium vero in Studentibus. In fine: Finit Carmen Georgii Sibuti. Impressumque Liptzck per Baccalaureum Martinum Lanßberg Herbipolensem Anno a natali christiano 1507. Insigne typogr. 4°. Panzer IX. p. 486. n°. 208^b.

15) Friderici et Ioannis, Illustriß. Saxoniae principum, torneamenta, per Georgium Sibutum, Poetam et Oratorem, heroica celebritate decantata. Insignia Duc. Saxon. In fine: Impressum Wittenberge per Ioannem Gronenberg. Anno dni m^oxi. Effigies G. Sibuti ligno incisa. 4°. Panzer IX. p. 68. n°. 16. 16) Ad Potentissimum atque Invictissimum Ferdinandum Hungariae, & Bohemiae — Regem — Georgii Sibuti Medici et Oratoris Panegyricus Insigne Reg. Eiusdem Exhortatio in Thurcum. Eiusdem confutatio in Anabaptistas. Eiusdem illustratio in Olomuncz. *Hae in fronte fol. I. a.* In fine: Impressum Viennae Austriae per Io. Singrenium, Anno etc. m. d. xxviii. a reconciliata divinitate. Decima sexta die Martii. 4°. Panzer IX. p. 51. n°. 290.

SICAMBER *vid.* Rotger.

SILVESTER PRIERIAS, 'magister sacri palatii, qui est vir notabilis et

magnæ reputationis dixit quod vult probare quod Erasmus ille est hæreticus, quia in quibusdam passibus reprehendit doctorem sanctum et nihil tenet de theologis' (p. 263¹¹-sqq.). Hochstratus etiam vehementer probat fautorem suum reverendum patrem fratrem Silvestrum¹. Silvester Mazolinus de Prierio, villa prope Cevam sita, fuit monachus Dominicanus, professor Patavinus, prior Mediolanensis, Veronensis et Comensis, vicarius generalis, anno 1515. Magister sacri palatii: obiit generalis ordinis sui Romæ peste correptus anno 1523. Scripsit inter alia Errata et argumenta Lutheri *etc.*, De iuridica et irrefragabili veritate Romanæ ecclesiæ Romanique pontificis, quæ scripta Romæ a. 1520. prodierunt². Lutheri theses Prierati calamo Thomistico stringendo occasionem dedisse vix est quod admoneam³, neque machinationes, quibus callidus prædicatorum fautor ad supprimendum perdendumque Reuchlinum in Romano iudicio usus est, hoc loco denuo enarrare libet. De eo Ioannes Piemontanus in MS. Auctario scr. eccl. fol. 113^b.

Silvester de prieris natione italicus ordinis fratrum predicatorum vir in diuinis scripturis studiosa lectione nobiliter exercitatus veterum lectione diues et cultum ipsius ingenium et secularis philosophiæ haud ignarus in declamandis ad plebem sermonibus excellentis facundie sermone erudito quedam non aspernende eruditionis composuisse de quibus etiam post mortem ecclesie dei prodesse voluit De quibus tantum mee lectioni hucusque occurrit postillarum sua

Sermonum super ewan dñica	li j	Opus hoc auream rosam ob
Sermonum super epl̄as	li j	Preciositatem inscripser
Sermones de s̄ctis	li j	

Alia que scripsit nondum videre potui Claruit in brevi adhuc et puto quod viuuit.

- 1) Hochstr. ov. § 25. Hutt. Opp. VI. p. 471¹³. 2) cf. Fabric. Bibl. Lat. m. e. i. æt. VI. p. 520. sq. 3) cf. impr. Seckendorffii Hist. Luther. Ff. et Lps. 1692. fol. lib. I. sect. 15.

SINTHEN, Iohannes (p. 258²¹), Sinthis sive Synthis (p. 296³⁰), Fabricio¹ „Sinthemius, congregationis sancti Hieronymi Daventriæ, præceptor Erasmi, inter grammaticos nomen ætate sua consecutus commentariis in Doctrinale Alexandri“. Erasmus in epistolis nomen hominis non memorat, nisi forte 'Ioannes grammaticus', quem in prolixa ad Dorpium data Morie apologia² laudat, Sinthis est. Ex scriptis Sinthis in epp. O. V. non memoratur 'Glossa super quatuor partes Alexandri'³, sed memorantur (p. 258²¹) 'Dicta' super prima et secunda parte Alexandri⁴; p. 12¹³ 'Composita verborum'⁵; p. 243²¹ 'Verba deponentialia'⁶. De Ioanne Sinthen, apud Foppensium, Iöcherum, Saxium, alios, neglecto hæc in Ioa. Piemontani MS. Auctario scr. ecclesiasticor. p. 56^a leguntur:

Iohannes cognominatus synthis frater domus florentij in dauentria ordinis eorum qui se fratres de communi vita nominant vir tam in diuinis quam in humanis scripturis et maxime in grammatica doctissimus ingenio subtilis eloquio scho-

- 1) Bibl. Lat. m. e. i. æt. IV. p. 424. 2) Erasmi epp. L. B. 1706. fol. p. 1911 E. 3) Hain. n°. 14759. cf. Fabr. l. c. 4) Hain. n°. 14760...14765. Ex Dietis Sinthis super prima parte Alexandri (ed. a. 1487.) exordium repetiit Zarncke, Brants Narrensch. p. 351. sq. 5) Hain. 5573...5580. 6) ibid. n°. 14770...14791. Cf. Panzer Ann. typ. V. p. 408. X. p. 121.

lasticus vita et conuersatione deuotus vtriusque lingue perdoctus qui solario publico domus clericorum ibidem multis annis prefuit vbi tam in virtutibus quam in bonarum litterarum sciencijs claros discipulos vsque hodie adhuc in diuersis gymnasijs ecclesijs et cenobijs degentes erudiuit⁷ Collegit et scripsit cum supramemorato hegio cui in componendis commentarijs super doctrinale allexandri galli socius erat familiarissimus et comes indefessus et hoc sub tali condicione vt qui prior altero vita defungeretur illius et nomine liber intitularetur quod et factum esse liquido constat extat siquidem illa ipsius egregia

Glosa super prima parte allexandri	li j	Omnia nomina quibus latina
Glosa super secundam	li j	Grammatica est ars recte scriben
In composita verborum commentum	li j	A sipo composita
In verba deponentialia	li j	Vescor cum potior

Et alia nonnulla que ad noticiam meam non venerunt Claruit sub frederico 3°.

7) Ipse Piemontanus modeste se quoque Sinthis discipulum fuisse significat.

SLEPSTADIENSIS. *vid.* Hugo.

SOLMS, Wigandus de, „iuuenis, sed ita doctus, quod potest aquivalere unum magistrum nostrum: ipse dicit quod vellet cum Reuchlin disputare pro decem florenis. et nuper superdisputavit Ioannem Huttichium ita quod fuit conclusus et nihil scivit respondere“ p. 273. i. f. 274. in it. Hæc sunt quæ de hoc nobilis stemmatis surculo mihi nota sunt: nam filium eum comitis de Solms-Braunfels Bernhardi III., qui a. 1492. Margarethæ Hennebergensi nupserat annoque 1547. decessit, Philippique, qui a. 1571. iudiciariam legem (*der Grafschaft Solms etc. Gerichts- und Landordnung*) publicavit, fratrem fuisse, nonnisi incerta coniectura mea est.

SOTPHI, „magister noster in bursa Kneck [Kuijk], qui composuit glosam notabilem super IIII [sive potius duas priores] partes Alexandri“ (p. 7³¹ 10¹⁴) et „nunc pro dolor est mortuus“ (p. 29³²), est Gerardus de Zutphania (ex quo nomine istud ‘Sotphi’ corruptum est, ut hodieque Zutphaniæ nomen in Germania inferiore quasi *Sötfen* pronuntiatur), theologiæ professor, qui a. 1505. rector universitatis Coloniensis fuit, non confundendus ille cum Gerardo Magno Daventriensi, mortuo a. 1384., neque cum eo Gerardo de Zutphania, quem Trithemius¹ circa a. 1400. claruisse scripsit, libri de reformatione virium animæ² auctore; sed nec cum eo Gerardo Zutphaniensi, quem a. 1598., ætatis 31. obiisse Desselus³ scripsit, — in quos omnes simul errores vereor ne Hartzhemius⁴ inciderit. de prioribus duobus conferatur Fabricius⁴, qui hunc nostrum præterit. Ab his omnibus diversus videtur is de quo Ioa. Piemontanus in MS. Auctario serr. eccl. fol. 39^a hæc habet:

Gerhardus de zutphania alius a primo coloniensis gymnasii fundatus [sic] et sacre theologie baccalarius formatus vir doctus et valde venerabilis ingenio subtilis et disputator questionum difficilium acutissimus scripsit quedam non inutilis lectionis opera e quibus extant

Super sententias	li m j
Questiones quodlibetarias	li j

1) Opp. Ff. 1601. fol. I. p. 149.   2) Hain. n°. 16291. sqq.   3) Hartzheim. Bibl. Colon. p. 101.   4) Bibl. Lat. med. et inf. æt. III. 117. 127.

Alia quoque nonnulla que ad noticiam meam non venerunt. Claruit sub ruperto bauario imperatore anno domini. M.CCC.

Ad nostrum refero ex eis quæ Hartzhemius protulit, hæc: „liberalium artium et ss. theol. prof. in universali studio Coloniensi a. 1497. 17. Martii eligitur Decanus facultatis artium primo semestri. Scripsit . . . 4. Tractatus de cadaveribus maleficorum morte punitorum ad considerationem Alemanniæ Principum et aliorum Iudicum per Gerardum de Zutphania liberalium artium et sacræ Theologiæ Professore pro honore patriæ in clarissimo universali studio Coloniensi compilatus; in 4°. 1508. Scriptus est contra Petrum Ravennatem I. V. Doctorem et Equitem, qui Principum iudicia carpsit relinquentium corpora damnatorum morte in furcis et rotis“. De glosa notabili super Alexandrum⁵ nihil habet Hartzhemius et quas memorat, ut supra Ioannes Piemontanus, ‘Quæstiones sententiarum notabiles libb. IIII. et Quæstiones quodlibetarias, in quibus multa pro eruditione discipulorum determinat’, ei Gerardo, ‘qui circa a. 1400. claruit’, aperte adscribit Trithemius¹. „Epiodium quod auctore Ortino Gratio Coloniæ in ecclesia prædicatorum ad Gherardi Zutphaniensis . . . sepulchrum dependens in epistolis Obscurorum Reuchlinistarum [a Calvastrio I. 19.] nequiter est immutatum“ repetitum est post Lamentationes O. V.⁶. Mortuum esse nostrum Sotphi ante a. 1515. eadem illa Calvastrii epistola evincit.

5) De hac Glosa F. Haasius (de med. ævi stud. philol. p. 43.) antequam litteris meis ad eum datis quis esset ille Sotphi compererat, hæc scripsit: „*Glosa notabilis* (ita enim scribitur in editione qua ego utor, Argentiniensi per Martinum Flach a. 1490. [4°. ap. Panzer Ann. typ. IX. p. 207. n°. 241^b et 241^c anno 1493. adscribuntur duo libelli impressi ‘Argentine per Martinum Flach, unus Gl. not. prime partis, alter Gl. not. secunde partis. Idem Panzer V. pag. 23. „Glossa notabilis in utramque partem Alexandri: Reutlingæ, Mich. Greiff. 1493. 4°. II. p. 402. v. 38.] clarissima fere est inter plurimos in Alexandri doctrinale conscriptos commentarios; quem autorem habuerit, reperire non potui; Coloniæ scriptam esse testatur Herm. Buschius in Vallo humanitatis . . . Non multo vetustiores sunt commentarii a Ludovico de Guaschis (Venet. 1483. et Basil. 1486.) et ab Ioanne Sinthemio (Paris. 1504.) editi . . .“. Ante Gerardum Zutphaniensem Glosam notabilem Coloniensem in Alexandrum extitisse docet Ioa. Piemontanus in MS. Auctario scr. eccl. fol. 105^b: „Henricus de colonia agripina Natione teutonius homo in litteratura seculari et alijs philosophicis disciplinis non infime eruditus atque diuine scripture haud expers noticia ingenio excellens sed more scholasticus Scripsisse quedam perhibetur non penitus spernende lectionis studiosis grammaticistis erudimenta in quibus tamen puris grammaticis plerumque reprobis videtur Extant enim illius quedam in alexandrum gallum glosemata que prenoutit

Glosam notabilem

li iiij

Carmina quoque diuersa

li j

Et plura alia mihi incognita Claruit tempore . . . . .“

6) ed. m. p. 410. sq.

SPALATINVS, Georgius, albo academiæ Wittenbergensis primo universitatis semestri nomen suum sic inscripsit „Georius borkhardus de spalt“¹.

1) Förstemann alb. acad. Viteb. p. 5.

De vita insignis viri, quam multi² scripserunt, hæc ex Liebio³ et Burschero⁴ enotavi. Natus est Georgius Burckhard anno 1482. in oppido Spalt dioceseos Aichstadiensis; prima litterarum elementa in patrio oppido et in schola Sebaldiana Norimbergensi edoctus anno 1499. Erfurti studia adiit, ibique sequenti anno baccalaureatum meruit. Wittenbergæ inter primos qui magisterio philosophiæ ornabantur primus fuit anno 1502. summos in utroque iure honores petere dehortabantur dissuadebantque amici; itaque anno 1505. sacerdotio initiatus pastor pagi Hohenkirchen prope monasterium Vallis sancti Georgii factus est anno 1507. et sequenti præceptor noviciorum eiusdem monasterii. tum anno 1509. educationem principis Ioannis Friderici sibi commissam suscepit, et inde ab anno 1511. Lunæburgensium ducum Ottonis et Ernesti studia rexit Wittenbergæ, ubi a Friderico Sapiente a sacris et a secretis, et anno 1515. canonicus ecclesiæ Altenburgensis factus, publicam bibliothecam, quæ postea Ienam translata est, ære principum coemptis libris auxit. tum 'adfuit electori in comitiis anno 1518. Augustæ, anno 1519. Francofurti ad Moenum in electione Caroli V. Cæsaris, anno 1520. Coloniae et Aquisgrani in coronatione eiusdem, anno 1521. Wormatiæ. Postquam circa annum 1523. evangelicam Lutheri diu sibi cogniti doctrinam publice profiteri ac propugnare cœpit, et uxorem anno 1525. Altenburgi duxit, a Ioanne Constante electore Saxonie superintendens Altenburgensis vicinæque provinciæ et Voigtlandiæ electoralis constitutus est. Adfuit huic electori in comitiis anno 1526. Spiræ et anno 1530. Augustæ Vindelicorum habitis, ut et eius filio Ioanni Friderico Magnanimo anno 1531. Coloniae, quum eligeretur Ferdinandus I. rex Romanorum, et anno 1532. in conventu Suinfurti pacis sancientiæ causa habito. Eidem ab anno 1532. d. 26. Aug. Saxonie electori adfuit anno 1534. Cadani in Bohemia, annisque sequentibus aliis in locis tractatum et negotiorum, fœderis maxime Smalcaldici occasione . . . Visitationibus ecclesiarum Saxonicarum in ditionibus electoris et Henrici Pii ducis interfuit, cum aliis theologis et politicis. Obiit Altenburgi d. 16. Ian. anni 1545. ætatis 63. "tredecim fere menses ante Lutherum. Scripta Spalatini quæ edita sunt (nam multa adhuc inedita iacent) maximam partem in collectiones Schardii, Menckeni, Schellhorni, Kappii, recepta sunt; h. l. memoro tantum eius Annales reformationis⁵.

2) cf. Adami Vitæ Germanor. theologor. Ff. 1653. 8º. p. 99...101. Iöcherum IV. p. 708. et quos hi laudant. 3) *Lebens-Beschreibungen der Vornehmsten Theologorum, . . . Welche an. 1530. den Reichs-Tag zu Augspurg besucht.* Gotha 1730. 4º. 4) Spicileg. XIII. Autographor. ill. rat. quæ intercessit Erasmo Rot. cum aulis et hominib. etc. Lips. Oct. 1791. 4º. 5) Georgii Spalatini Annales Reformationis *Oder Jahr-Bücher von der Reformation Lutheri, aus dessen Autographo ans Licht gestellet von Ernst Salomon Cyprian, D. Leipz. 1718. 8º.*, quibus præmissa est brevis descriptio 'das Leben Georgii Spalatini von Friedrich Hortledern'.

SPICVLI, Gregorius, qui 'est valde declarativus de modo supponendi' (p. 293²⁶). Spiculi nomen, quamvis in titulis Romanis legatur et etiam ad Spiegelium referri possit, hic tamen aperte fictum est ad luxuriosos hominis rebus venereis dediti mores indicandos: ita 'hasta' quoque

penem significat. ceterum Gregorium quendam quondam Wimpinensem discipulum suis coloribus hoc loco depingi non est quod dubitemus.

SPIEGEL, Iacobus, Selestanus 'i. e. Schletstadiensis p. 201. v. 113. p. 288¹⁶⁾, iuris utriusque doctor, Cæsaris secretarius', ut inter Reuchlinistas inscriptus est¹. Fuit Wimpelingi² ex sorore nepos³; natus est patre homonymo circa annum 1482.⁴ Puerum avunculus Iacobus Wimpelingus Selestadiensis litteris atque moribus optimis erudit, qui, ut ipsius Spiegelii verbis⁵ utar, „. . . nepotum suorum curam gerens: id quod alienis etiam præstitit, rectæ institutionis vigilantissimus adhortator, statim ab obitu patris mei, Iacobi Spiegelii, trigesimo tertio ætatis suæ anno vita functi, Selestadio novennem iam me, Spiram ad se vocat, in æde maiorum⁶ concionatorem agens: ubi loci, propter indoctam sed receptam eius temporis institutionem, quæ non respondebat ei, cui sub Cratone Hoffmanno in patria assueveram, nullo profectu accepto, mittor ad vicinam Heydelbergam, barbarioribus Dialecticæ atque Philosophiæ præceptoribus operam daturus. Nam qui tum ubique ferme ludis præerant, nihil tenebant cultioris literaturæ, ex æquo linguarum imperiti: . . . Sophistæ erant, atque vix hoc nomine digni . . . Certe contractam tum atque imbibitam barbariem, quamlibet conatus, totam excutere nequivi . . . Ioannem Maium fratrem meum literis initiari quum iussisset Wimpelingius avunculus, decimo ætatis meæ anno natum, quum mater delabente re familiari, pertæsa viduitatis, in qua tot annis perseveraverat, alteri marito nupsisset, accidit ut tum magis florerent studia, ac præceptores inventum doctius instituerent, non tam in ludis civitatum minoribus, quam in ipsis academiis. Utroque ergo non mediocrem magni profectus spem nobis pollicitum fratrem, velut e medio cursu abripui ego, tum in aula divi Maximiliani Cæsaris agens, et sacris Scriiniis præfectus, quum forte fortuna subadiuva sive exceptore egerem [enarrat, ut fratris instituendi causa Lexicon iuris civ. contexere coeperit]. Quum igitur a me peteret de his edoceri, quem sciebat olim in academiis Germaniæ celebrioribus Tubingæ et Friburgi legibus operam navasse, Viennæ Austriæ etiam publice professum: coepi in gratiam amantissimi fratris . . . aliquot voca-

1) Hutt. Opp. I. p. 131⁴. 2) sic Riegger Amœmitt. Friburg. p. 479. et ipse Spiegelius Wimpelingum avunculum suum nominat, ut etiam ap. Adamum (Vitæ Germ. Ictor. etc. 1620. 8°. p. 67.) et Burscherum (Autographor. spicil. viii. Lips. 1787. 4°. p. xvi. sq.), iidem autem Adamus et Burscherus initio vitæ Spiegelii habent 'Beati Rhenani ex sorore nepos'. Omne, si quid superesset, dubium tollunt Erasmi verba „egit Sletstadii in ædibus Magdalene sororis, ex qua nepotes duos . . . relinquit. quorum Iacobus Spiegeliius etc.“ quæ in epistola infra (art. Wimpeling) repetita leguntur. 3) i. e. *Neffe*, non *Enkel*. 4) Burscher. l. c. „circa a. 1493.“ Adam. l. c. in marg. „Sub annum 1483. vel paulo post“. Ex eo quod Spiegelius de se novenni dicit, fecerim 'circa a. 1487'. Sed scribendum esse 1482. docet subscriptio monumenti a Denisio (*Wiens Buchdr. gesch.* p. 326. sq.) repetiti hæc: Iacobus Spiegel Selestadiensis dicavit, ætatis suæ ann. LVI. Salutis. M.D. XXXVIII. Tecum Habita“. 5) præfationis lexicæ iur. civ. post locum infra (art. Wimpeling. not. 1. i. f.) transcriptum. 6) „ab anno 1494.“ Burscher. l. c. p. xvi. ex Adamo.

bula Ictorum . . colligere“ etc. Non eundem enarrationis ordinem sequitur Burscherus, sic: „Deinde [Heidelberga relict]a] Friburgi Brisgoiae secundum humaniorum litterarum studium et historiarum studium, operam dedit iuris scientiae, audiens in primis Ulricum Zasium, quem postea per omnem vitam et praecceptorem et amicum summum agnovit coluitque. Idem fecit Tubingae, quo venit Magister iam creatus, anno 1511. Itaque eruditione varia et rara, in primis vero iuris prudentia clarus, primum Maximiliano I. imperatori, et post huius mortem Carolo V. Caesari, mox Ferdinando I. regi fuit ab epistolis et consiliis, atque Argentorati magna floruit auctoritate . . . Lexicon iuris civilis . . . congecit Spiegelius. Richardi Bartholini Austriados libros XII et Güntheri poetae [sive Conradi Celtis potius] opus de rebus gestis Caesaris Friderici scholiis illustravit. Antonii Panormitae etiam libris IV de dictis et factis Alphonsi regis Arragoniae scholia adiecit. Scripsit praeterea explanationem in progymnasmata Ioannis Reuchlini [‘enarravit carmen Ioa. Francisci Pici de mysteriis Dominicae crucis, nuper in Germaniam delapsis’ (sic) *Adamus.*], expositiones in Prudentii hymnos, notas in Io. Ioviani Pontani librum de immanitate &c. Vid. praefatio Lexici Spiegeliani ab ipso auctore scripta, Melch. Adami Vitae Germanor. Ictor. et Politicor. p. 31. ed. Ff. ad M. 1706. fol. p. 31⁷. . quibus addendae sunt Erasmi epistolae“. Ea Spiegelii data est Argentorati d. 23. Nov. a. 1531. — Anno 1513. praefationem ad epistolam Emanuelis regis ad Leonem X. scripsit „Iac. Spiegel Selestensis Leg. Lic. Caes. Secretarius et archiducalis ab epist.“⁸; a. 1514. nominat sese „iurium in studio Viennei. professorem“⁹; idib. Febr. a. 1514. prodit inter alia ‘Epistola liminaris . . mire erudita ad Maximilianum Ro. Regem’¹⁰; m. Oct. a. 1517. ‘Excellentiss. Domino Iacobo Spiegel I. V. Doctori, ac Caesareae Maiestatis a secretis’ Ursinus Velius dedicat suum ad Mariam virginem votum¹¹. De morte nihil mihi constat, nisi quod non ante annum 1538. secuta est. — Ioannes Piemontanus in MS. Auctar. serr. ecl. p. 65^a de eo haec:

„Iacobus de speculis Natione teutonicus patria sletstadinensis diui Maximiliani Imperatoris secretarii homo in studiis humanitatis exercitatum habens ingenium et diuinarum scripturarum non ignarus et vtriusque iuris professor ingenio clarus et eloquio cautus metro prosaque potens Qui et si pleraque ingenii studii facultatisque suae professionis eum scripsisse credam nil mihi q& de eis assigne haecenus occurrit legi eius

Ad Sicutum *metro elegiaco* eplam j Quo me laurigera
Vinit adhuc varia conscribens sub Maximiliano Imperatore“.

Tum idem Butzbachius fol. 150^a:

„Iacobus spigel natione germanus cesareae maiestatis hoc tempore ab epistolis homo sane in omni humanitatis litteratura et aliis quibusvis ad officium suum pertinentibus scientiis optime imbutus poeta et orator logistaque insignis ingenio promptissimus et eloquio tersus atque facundus Scripsisse eum tradunt quaedam elegantis doctrine (preter epistolas innumeras in persona cesaris) compi-

7) ed. Haidelb. 1620. 8°. p. 66. sq.

8) Denis *Wiens Buchdruckergesch.* p. 82.

9) *ibid.* p. 109.

10) *ibid.* p. 114.

11) *ibid.* p. 178.

lata sinthemata sed nihil eorum adhuc videre potui hunc superius semel assignavi folio 65^a.

In sequenti articulo dicitur „Ludowicus helianus . . . predicti jacobii fautor et amicus singularis . . .“.

SPIESZHAMMER *vid.* Cuspinianus.

SPINA, Alphonsus a, *vid.* Fortalicium fidei.

STADIANUS. Theologum Franciscum, qui sua cavisatione Schlauraffum portavit ex regione Tubingensi (p. 201. vv. 97. sq.), Stadianum esse, quem inter Tubingenses professores in primis et coluisse et dilexisse Melanchthonem Camerarius¹ rettulit, mihi persuaseram ante Eichstadii² adnotationem lectam, quam Bretschneiderus³ ita corrupit „Quis Theologus fuerit, incertum est“; Eichstadius autem sic scripserat „De Francisco theologo res incerta est. Dubium est enim, utrum intelligendus sit Franciscus ille Stadianus, Melanchthonis præceptor et amicus summus, philosophiæ omnis novæ ac veteris probe peritus (ita eum vocat in Græc. Gramm. instit. plag. 0²) an alius Tubingensis Professor, theologus potius quam philologus. Nisi forte etiam Stadianus Baccalaurei theologiæ honoribus ornatus fuit. De hoc adde Melanchth. epist. ad Bernard. Maurum⁴. In Melanchth. præf. Græc. gramm. plag. p5^a est „Franciscum Stadianum, ut ingenio ad omnia studia habili, ita iudicio accurato et incredibili diligentia in philosophorum sententiis excutiendis“. Etiam in Melanchthonis epist. ad Reuchlinum ineunte a. 1518. aut exeunte a. 1517. scripta⁴ solum prænomen legitur: „Franciscus sese tibi noster nexum scribit, et vindicari vult, non ceu in gregem tuum immissus aries, ut Iuris cõsultus inquit, sed ceu arbuscula quæ in agrum aliquando tuum radices egit“. Secundum Crusium⁵ ad a. 1518. „*war der 71te Rector zu Tübingen Petrus Brun, den 1ten Maji, und der 72te M. Franciscus Stadian, den 18. Octob. erwählt*“. — Hæc scripseram, cum ad manus mihi veniret Rudolphi Roth libellus⁶, qui p. 4. habet: „*Rector war nach der Matrikel im Winterhalbj. von Lucae (18. Oct.) 1518. bis Philippi und Iacobi (1. Mai) 1519. der Magister Franciscus Stadianus, über welchen wir sonst nichts wissen. Er ist ohne Zweifel Franciscus Kircher aus Stadion [Wirtenb. Ob. Amt Ehingen, Donaukreiß], der am 3. März 1509. bei der Univ. eingeschrieben, 1510. Baccalaureus wurde und damals, da er den Magistertitel führt, der Artistenfacultät angehörte*“. Et idem infra p. 38. sq. „*Ueber den . . . damaligen Rector der Tübinger Univ. Franciscus Stadianus, von dessen Lebensumständen sonstige Nachrichten fehlen, sind mehrere sehr ehrenvolle Zeugnisse Melanchthons erhalten. 'Amicus mihi quispiam est non uulgaris, sub quo primum puer præceptore in Suevis Tubingæ dialecticis merui annum unum aut alterum, hactenus ut fratre semper familiariss.*

1) Cf. infra comm. ad p. 201. v. 94. 2) Cf. Comm. ad p. 198⁹. 3) in *Strobels Neuen Beytr.* III. 2. p. 1. sqq. et in novo Corpore Bretschn. p. 24. 4) in *Illustr. viror. ad Reuchl. epp. Tub. 1519.* 4°. pag. C iij^b. 5) *Schwäb. Chronick v. I. I. Moser. Ff. 1733.* fol. II. p. 189. 6) *Verzeichniss der Doctoren etc. Beigefügt ist: Beiträge zur Gesch. der Univ. Tübingen. I. Aus d. J. 1519.* Programma. Tübingen 1867. 4°.

usus, Franciscus Stadianus, eruditione ac uitæ genere tali, ut a bonis ac doctis omnibus certatim diligi mereatur. Is Analytica posteriora Suevicæ iuventuti anno superiore prælecturus, a nobis Themistii libellos, quos latine reddidit Hermolaus, accepit, addidi quædam e Philopono transscripta, neque enim Græca omnia satis mihi probantur. Admonui insuper illheic ab Aristotele Rhetorica doceri. Legit, relegitque, et quo est iudicio, protinus ad scopum aduertit animum, ibi re penitus cognita, et pro felicitate ingenii sui aucta illustrataque, tot notabilibus acceptio-nibus, distinctionibus exauctoratis, caussam integram, ueluti recuperatorio iudicio restituit, scholæ simpliciter ac candide summam rei το ἄλφα καὶ ὦ traditurus. Ad hæc male precatus nugis, obnixè a me contendit, Aristoteli purgando socias manus adicerem, conaturum omnia sese pro uiribus, uti artium elementa uindicta Barbarorum liberarentur, Primi nominis studia a sordibus recipi non posse, nisi purgatis adolescentiæ rudimentis, Id fere quenque in summis posse, quod in infimis assueuerit, In summa, omnia sibi de grandioribus polliceri, si exercendæ iuuentæ ratio melior iniretur. Placuit amici consilium et negotium una literarium suscepimus. Dii reliqua secudent. Nunc quæso vos, quanti facitis huius viri iudicium, cum in aliis disciplinis οὐ παρεργως, tum in hoc genere summa cum laude annos opinor decem versati'. Melanchth. sermo de corrigendis adolescentiæ studiis. Basileæ m. Ian. a. 1519. p. 13. 14. . . . *Ich vermuthē, dass der Franciscus Süpplinger ex Stadion, welcher 1512. magistrirt und 1521. (ipse Rothius manu sua correxit in exemplari humanissime mihi misso: 1517 und 1519) gleichzeitig mit dem M. Balthasar de Wiltperg d. h. Balthasar Käufelin, dem nachmaligen Professor, den (R. correxit: die Vorstufen zum) theologischen Doctorgrad erwirbt (R. corr. durchläuft), niemand anders ist als Franciscus Kircher, da sonst seine Promotion in der vollständigen und genau geführten Matrikel der Artisten ganz fehlen würde. Sein Vater mochte neben dem Familiennamen die Bezeichnung Süpplinger führen, nach dem am Bodensee gelegenen [badischen] Dorf jetzt Sipplingen, so wie Plücklin sich Ebinger nannte“.*

STAPVLENSIS vid. Faber.

STORCKIUS (p. 202. v. 119.) inter Sletstadienses Misoschlauraffos memoratus certe alius est quam ille Wilhelmus Storch Daventriensis, a quo epistola II. 27. scripta fingitur, et quam is Ciconia, quem legimus in epistola Zasio¹, et iam Förstemannus² vidit illum esse Iohannem Storckium, quem Wimpelingus³ inter eos doctos utilesque viros recenset, quibus curtisani aut beneficia illis conferenda intercipiunt, quosve ab importunis molestiis et vexationibus securos ac tutos non esse sinunt. „Exemplum⁴ sumatur a Petro Wackero, qui licet doctissimus et integerrimus, cum xxiii annos Heidelbergæ in utroque iure legisset, ex gratia expectativa nihil prorsus, nec vicariam quidem in cathedrali consequi potuit. Possent

1) ap. Rieggerum, Zasio epp. II. n°. cclxvii. 2) ap. Eichstadium in Programm. Ienensi de poesi culinaria. 1832. 4°. p. 15. sq. 3) in Pragmaticæ sanctionis medulla Selestad. a. 1520. 4°. edita (cf. Panzer Ann. typ. VIII. p. 207. n°. 7.), repetita a Rieggero de Iac. Wimpel. in Amoenitt. Friburg. 1779. 8°. p. 479. sqq. 4) Riegger. l. c. p. 511. sq.

et huc adduci Iacobus Rackenspurger in sacris et pontificiis litteris doctissimus, et Ioannes Collaurus ICTus . . . et præclarus iuris interpret Heinricus Colherus . . . Taceo hic Othmarum Lusciniū, quem sacræ et pontificiæ, immo etiam Græcæ litteræ commendant. Taceo Iacobum Landesbergium nobilem et eruditum. Taceo IOANNEM STORCKIUM et Ioannem Mannium, municipes meos [Sletstadiensis], Romæ diu conversatos, quibus conicio perspectam integritatem, et innocentiam, metumque vulnerandæ conscientiæ, quo difficilius et tardius sacerdotia nanciscerentur, obtitisse¹. „Taceo (in adnot. Zasii legitur) Iacobum Sturmium ingenio, eloquentia, et genere nobilem, qui voluit aliquando in ecclesiasticorum haberi numero, sed cum videret, nulli aliter quam per sordes patere aditum, subito mutavit sententiam. Taceo tandem Nicolaum Gerbellium ICTum et in utraque lingua doctissimum, qui Argentorati et alibi amicorum usus est opera, qui illi sacerdotium impetrarent: sed nihil effecit primum, deinde pœnituit ipsum propositi.“

STURM, Iacobus, ex nobili Offenburgica gente de Sturmeck sive Sturmneck (p. 286¹¹), Argentoratensis, natus a. 1489., d. 27. Iul. a. 1504. in album academiæ Friburgensis relatus et iam d. 18. Ian. a. 1505. Magister artium factus, Wimphelingi Keisersbergique discipulus, doctrina moribusque clarus, muneribus publicis patriis et in comitiis atque apud reges Cæsaremque oratorio sæpius per ardua negotia periculorumque plena tempora laudabiliter functus, moritur d. 30. Oct. a. 1553. Primum per aliquot annos de Aristotelicis libris publice legit, tum anno 1508. inter theologos intitulatus est; postea Leodii Parisisque etiam iuris studio incubuit, et in patriam reversus sodalitatibus litterariæ Argentoratensis socius fuit. Honorificentissime eum memorat Wimphelingus², qui ei etiam de integritate libellum a. 1505. primum editum inscripsit, et Erasmus³ quoque eum laudibus extollit passim. Ioanni Sleidano Germanicarum rerum historiæ scribendæ materiam Sturmium suggestit. Iudi litterarii Argentoratensis a. 1538. conditi præfectus primarius fuit. Vitam viri plures enarrant; videatur e. gr. Pantaleo⁴, Melchior Adamus⁵, Bælius⁶, quibus-

1) Erasmi epp. L. B. 1706. fol. col. 1141, „... nec gravatus est [Wimphelingus] amore pietatis agere pædagogum aliquot magnæ spei adolescentibus, quorum præcipuus, nunc [a. 1529.] inter nobiles, doctrina, sinceritate, candore, prudentia nobilissimus Iacobus Sturmus, cuius consiliis plurimum debet tota pene Germania, non solum inclyta civitas Argentoratum.“ 2) loco supra art. Storekius transcripto. 3) e. gr. in præced. not. 1. et in ep. ad Mosellanum a. 1519. ser. (Erasmi epp. L. B. 1706. fol. col. 407.) „Vixdum prodierat N. T., cum Argentoratensis prædicator quispiam . . . in corona studiosorum plena, ut aiunt, tibiis detonabat in opus illud. Aderat Iacobus Sturmus, iuvenis ingenio faceto, summo iudicio, doctrina non vulgari, ac nostri cum primis studiosus. is passus est hominem ad satietatem usque deblaterrare. cum nihil iam non dixisset, atque ut ipsi visum est feliciter, rogavit hominem Sturmus, an opus vidisset. negavit. Qui potes igitur, inquit, tam multa prædicare de opere, quod nec legeris nec videris? Risere cuncti, nec tamen puduit illum impudentiæ suæ.“ 4) Prosopogr. III. p. 370. 5) in vitis Germanor. ICTor. Haidelb. 1620. 8°. p. 91 . . . 96. 6) Bayle Dict. v. Sturmus, Jaques.

cum conferatur Burckhardus⁷, Rieggerus⁸, Raumerus⁹, Schreiberus¹⁰ et imprimis Iungius¹¹.

- 7) Iac. Burekhard de ling. Lat. in Germ. fatis novi Comm. Wolfenb. 1721. 8°. p. 492. sq. 8) Amœnitt. Friburgens. p. 163. sq. 9) *Car. Raumer Gesch. d. Pædagog.* ed. III. vol. I. p. 260. sq. 10) *H. Schreiber Gesch. d. Univ. Freiburg.* p. 93. sq. 11) *A. Jung Gesch. der Reform. in Straßb.* 1830. 8°. I. p. 185...193.

STVRNVS (p. 200. v. 79.), Iohannes, vulgo *Staar*, Smalcaldensis, litterarum Latinarum callentissimus Bohemici iuvenis Christophori de Weitmühl in Italia studiorum dux, cum in patriam rediret, Vindobonæ cum Celte amicitia inita societatis litterariæ Danubianæ socius factus est¹. Sturni etiam cum Buschio contractæ amicitiae non nulla huius ad illum illiusque ad hunc carmina præbent testimonium, quæ legimus in Buschi Epigrammatum libro tercio². Tum apud Bohuslaum Hassensteinium a Lobkowitz familiariter vixit Sturnus, non nullaque egregii huius viri scripta edidit, post cuius mortem (a. 1510.) Annæbergæ, ubi Schlauraffo dedit alapam (p. 200. v. 80.), Latinas litteras docuisse fertur³.

- 1) cf. not. 3. i. f. 2) Lipsiæ a. 1504. publicat. pagg. C i § 3 sqq. 3) Cf. *Erhard Gesch. d. W. d. W.* III. p. 320. — De 'Iodoco' Sturno s. Sturlino Aschbachius (*Sitzungsberr. d. kais. Akad. d. Wftn. Philos. histor. Cl. Jahrg. 1867. Mai.* p. 35.) „... Er erzog die Söhne des ... Bohuslaus von Hassenstein, mit denen er Italien bereiste (um 1500.) und führte daher auch die Benennung Pædagogus. Später, wohl erst nach 1504 kehrte er nach Sachsen zurück, wo er in Annaberg und Leipzig für die Verbreitung des Humanismus wirkte. (Mencke de Græc. et latin. litt. in Misnia restaurat. § 11.) Er schrieb mehreres und gab auch Dichtungen heraus, von denen man behauptete, daß sie nicht seine eigenen gewesen, sondern daß er sie aus den nachgelassenen Papieren des Bohusl. v. Hassenst. entnommen habe. vgl. Schier de sodal. Danub. fol. 53. (MS.). Dieser gibt nur wenig; mehr Kaltenbäck, *Oest. Ztschr. für Gesch.* 1837. III. 86. und Klüpfel [Vit. C. Celtis] II. 154.“ [Apud Klüpf. l. c. nihil est nisi hoc: „A. 1500. Vincentio Eleutherio, in Italia moranti, scribebat (Celtis), vehementer sibi placere Ioa. Aesticampiani lucubratiunculas. Idem per litteras significavit Ioa. Sturno, eodem tempore apud Italos peregrinanti.]

SVLPITIVS (cuius 'de quantitibus syllabarum' in Lyptzick audivit Straußfederius, p. 9²⁴. sq.), Verulanus, Ioannes, post medium sæculum xv., imprimis sub Innocentio PP. VIII. Romæ Latinas litteras docuit, ac primus¹ musicam in theatra induxit. idem primus Vitruvium publicavit et² scripsit commentarios in Lucanum (ed. Venet. 1505. fol.), ac Vegetii, Aeliani et Frontini de re militari opuscula edidit. Eiusdem 'de syllabarum quantitate librum excusum in 4°.' Gesnerus³ memorat, idemque liber cum aliis eiusdem auctoris 'De versuum scansione, de heroici carminis decoro et vitiis, de pedibus et diversis generibus carminum præcepta &c. sæpe prodiit⁴. Cetera Sulpitii opera memoranda sunt hæc. Opus grammaticum s. de octo partibus orationis⁴; De componendis et orandis epistolis⁵, cui in ed. Rom. accessit Priscianus grammaticus de

- 1) Bayle, *diction. v. Sulpitius.* 2) Gesner. *Bibl. univ. v. Ioa. Sulpitius.* 3) Hain. *Repertor.* n°. 15160...15164. 4) *ibid.* n°. 15139...15156. 5) *ibid.* n°. 15157. sq.

preexercitamentis Rhetorice ex Hermogene translatis⁶; De carminis et syllabarum ratione⁷; Commentariolus in Quintilianum de compositionis parte⁸; De moribus puerorum carmen iuvenile⁹. Panzerus¹⁰ sæculo xvi. repetita Sulpitiana scripta indicat; sunt: Grammatica e. textu Ascens. recognito, De regimine et constructione libellus, De figuris constructionis, Carmina, De epistolarum compositione, De moribus puerorum in mensa carmen elegiacum, Instituta moralia, Iudicium dei supremum de vivis et de mortuis.

6) Hain Repertor. n°. 15159. 7) *ibid.* n°. 15165. 8) *ibid.* n°. 15166. 9) *ibid.* n°. 15167. Prodiit etiam Leydis per H. I. de Woerden [a. 1497.] 4°. 10) Ann. typ. XI. p. 134. sq.

SULS, 'Magistrum nostrum Petrum, qui tempore meo [circa annum 1506?] regebat in bursa Kück' (p. 240²⁰), alium non esse puto quam Petrum Suls s. Süls de Colonia: nam Petrum Ravennatem Ictum, non theologum, neque actu fuisse Coloniae anno 1516., neque bursam Cucanam unquam rexisse satis constat. Hartzhemius¹: „Petrus Suls de Colonia ad gradum baccalaurei ex domo Cucana, sacrae theologiae doctor decanus eligitur anno 1512. ultima Iunii, sub quo decano iniuriae illatae sunt facultati Coloniensi per Ioannem Reuchlin legum doctorem ex quodam libello famoso edito“ [*Augenspiegel*]. „Fuit scholasticus illustris ecclesiae sancti Gereonis, pastor ecclesiae sancti Laurentii, canonicus sancti Severini. Anno 1520. erat inter magistros regentes sacram facultatem theologicam, et regens domus Cucanae, obiit 1525. Frater an cognatus fuerit sequentis scriptoris, dubitatur. *Ioannis Moirs Sultze Coloniensis MS. habemus . . . in fol. de anno 1455. Der Seelen Trost. Exempla in Decalogum . . . Passio Christi rhythice. Omnia Germanice in Bibl. Coll. Colon. S. I.*“ — Inter rectores universitatis Coloniensis legitur²: „1510. Petrus Süls de Colonia, Theol. Licent.“ „1518. Petrus Suls de Colonia, Theol. Prof. *Scholast. an St. Gereon.*“ „1519. Rutgerus de Venlae, Theol. Licent., *Canon. a. St. Gereon u. Urs.*“

1) *Biblioth. Colon. 1747. fol. p. 284.* 2) *Bianco Gesch. der alten Univ. Köln. I. p. 830. sq.*

TANNSTETTER, Georgius, Collimitius i. e. ex oppido Rayn s. Rain Bavariae superioris¹, 'pro nunc medicus, olim mathematicus' (p. 237²⁹), astronomiae professor, anno 1512. rector universitatis Vindobonensis fuit (p. 199. vv. 25. sq.)². Ad ea quae supra³ de Collimitio adnotavi, ex Denisio, qui eius scripta Vindobonae fere omnia publicata recenset⁴, epitaphium⁵ adscribo: „Georgio Tannstetter a Thonnau Medico et Mathematico sui temporis Principi. DD. Maximiliani ac Ferdinandi Nepotis Rom. Regis, liberorumq; Eius. Itemque Panno. Reginae Mariae a Curatione et Consiliis absolutiss. Martha pudiciss. uxor Amantissimo Marito, Christianus, Elisa-

1) Interdum etiam nominatur *Tannstetter a Thonnau* s. *Thannau* (e. gr. ap. *Denis Wiens Buchdr. gesch.* p. 65. 66.), interdum *Lycoripensis* (ut *ibid.* p. 237. 338.)
2) *Eder Catal. rector. Vind.* p. 54. 3) *Hutt. Opp. I. p. 22.* ubi adde *Denis Wiens Buchdr. gesch.* p. 64. sq. 4) *cit. Wiens Buchdr. gesch.* 1782. 4°. passim. 5) *lib. cit.* p. 65. sq.

betha et Martha Dulcissimi Liberi, suavissimo et carissimo Patri. Q. V. A. LIII. Ob. MDXXXV. Die Martii XXVI.“

TARTARETVS sive Taretus sive Tateretus (p. 285¹⁶), Petrus, artium liberalium magister Parisiensis regens, Scotista, Bruliferi¹, ut videtur, discipulus, floruit etiam altero sæculi xvi. decennio: nam inter deputatos ab universitate Parisiensi ad examinandum Reuchlini speculum oculare a Theodorico de Gauda in epistola d. 13. Aug. a. 1514. scripta² nomen eius legimus. Bulæus³: „Petrus Tartheret Diœc. Lausan. de Nat. Ger. qui Procurator fuerat a. 1480. 15. Dec. 1490. rector Paris. suffectus est“. Libri Tartareti secundum Hainium⁴ sunt: Expositio in summas Petri Hispani secundum subtilissimi doctoris Scoti doctrinam atque conformiter ad mentem Stephani Pruliferi fidelissimi Scoti interpretis; Commentationes in libros totius logicæ Aristotelis; Questiones admodum subtiles et utiles cum medulla totius materie artium quattuor librorum sententiarum et quodlibeti doctoris subtilis Scoti in suis locis quotate; Quæstiones super sex libros ethicorum Aristotelis; Expositio totius philosophiæ nec non metaphysicæ Aristotelis. Illa priori loco memorata 'Expositio' idem liber esse videtur atque is qui in Accessionibus ad histor. litterar. Cavei⁵ ad a. 1507. indicatur⁶. A Panzero hi Tatereti indicantur libri: Expositio in summulas Petri Hispani; Prælecta in universam Aristot. Philosophiam; Expositio super textu logices Arist.; Expositio philos. ac metaph. Aristot.; Questiones morales in lib. Ethic. Aristotelis.

1) cf. supra art. Brulifer. 2) cf. supra p. 133. Consp. chronol. ad ill. d. 3) Hist. univ. Paris. V. p. 923. cf. ibid. p. 794. 4) Repertor. n°. 15333...15345. 5) ed. Basil. 1745. fol. vol. II. p. 12. 6) sic: Petrus Tartaretus Parisiensis theologus scripsit Comment. seu Reportata in sententias et quodlibeta Scoti. Venet. 1607. II voll. fol°.

TEXTORIS, Iohannes (p. 296²²). Epistolæ II. 68. scriptorem fingi puto eum, de quo Herzogius¹ hæc habet: „Ioannes Mœrnach sive Ioannes Textoris de Mœrnach², Basileæ laurea philos. a. 1474; corona vero magistrali a. 1477. cinctus, iuri operam dedit et in utroque iure licentiatu a. 1499., doctor vero creatus fuit a. 1508. Ordinis philos. decanus sapius, iuridici vero sextum exstitit a. 1515. 19. 22. 25. 26. et 1528. Pontificii iuris fuit ordinarius iam a. 1504. De eo in matricula theol. hæc exstant: A. 1484. venerabilis vir M. Ioh. Mœrnach admissus est ad lectionem bibl. adsignati sunt eidem libri Iob et ep. Pauli ad Rom. Dispensavit facultas cum eodem super defectu natalium, intuitu singularium virtutum eius . . . dispensavit itaque usque ad Licentiam inclusive, quia nondum xxx. annum compleverat. Anno 1488. admissus fuit . . . ad lecturam Sententiarum. Præfatus Mœrnach duxit uxorem completo primo sententiarum a. 1489. et dimisit studium suum cum ridiculo³. Ceterum Textoris nomen etiam Ioannes Ravisius Nivernensis gessit³.

1) Athen. Rauric. p. 107. sq. 2) Mornach Alsatiae superioris? 3) de quo dixi Hutt. Opp. III. p. 554. ad v. 168. Idem Hutteni Aulam cum præf. et carmine commendaticii edidit Paris. 1519. 4° cf. infra Addenda ad hoc vol. VII.

THOMAS Aquinas sive de Aquino (quod Invenalis quoque patrium oppidum fuit), natus a. 1227., obiit a. 1274., beatus (p. 17¹⁹ 71⁴⁰), 'propter eminentiam vocatur sanctus' (p. 260¹⁸), 'sanctus' (p. 18²⁵ 70²⁹ 205³² 210²³ 235²⁸)

260 septiens), 'bis sanctus' Hutteno¹, ad quem locum etiam adnotavimus, ab eo sancto Dominicanos Thomistarum nomen habere. Uberrimus ecclesiae doctor, Alberti magni maior discipulus, inter scholasticos 'Angelicus' celebratur, sed Prantlio² locuplete teste minime fuit *ein selbstendiger Denker*. Vitam iam olim multi scripserunt, quos laudat Fabricius³. Librorum permagnam copiam reliquit, quae ex quarta, Parisiensi a. 1660. editione tomis xxiii fol^o, ex quinta, Venetiis a. 1760. absoluta, tomis xxviii in 4°. continentur⁴. Ex his libris in epp. O. V. nominatim laudantur 'Cathena aurea quae vocatur Continuum⁵ beati Thomae' (p. 71³⁹), qui liber dedicatus est Urbano PP. IIII.⁶; 'beatus Thomas contra gentiles' (p. 17¹⁹), sive 'Summa Thomae contra gentiles' (p. 274³), i. e. De veritate catholicae fidei contra errores gentilium⁷; 'liber doctoris sancti de ente et essentia' (p. 210²³), 'seu de quidditatibus rerum intitulatus', sive 'de esse et essentiis tum realibus tum intentionalibus'⁸, qui liber diversus est ab eo quem Thomas. 'de quidditate et efficacia eucharistiae' composuit. Commentaria in Aristotelem⁹ sunt quae laudantur p. 18²⁵; Commentarii in sententias Lombardi non memorantur in epp. O. V.; antiquissima 'Tractatus de universalibus et de natura accidentis' exempla indicat Hain¹⁰; hoc tantum adicio, Thomam etiam Quæstiones quodlibeticas sive 'de duodecim quodlibet' sive 'Placita' sive 'Quodlibet Thomae' scripsisse¹¹. Libri p. 18²⁷⁻³⁴ laudati sunt 'De prædicabilibus et prædicamentis' et 'Tractatus de universalibus'; p. 18³⁰ ad Ethica respicit¹².

- 1) Hutt. Opp. I. p. 177⁷. 2) Prantl *Gesch. der Logik*. III. p. 107. sqq. 3) Bibl. Lat. med. et inf. æt. VI. p. 660. sqq. 4) cf. Fabric. l. c. p. 663. sqq. 5) i. e. in quattuor evangelistas. 6) cf. Fabric. l. c. p. 674. et Hain. Repertor. n°. 1328 ... 1336. 7) Fabric. l. c. p. 668. sq. Hain n°. 1385... 1390. 8) Fabric. l. c. p. 666. Hain n°. 1500... 1507. 9) cf. Fabric. l. c. p. 664. 10) n°. 1511... 1514. quocum cf. Panzer Ann. typ. V. p. 38... 44. X. p. 101... 104. 11) Fabric. l. c. p. 668. Hain. n°. 1400... 1409. 12) cf. Hain. n°. 1492.

THOMAS DE WALLEIS *vid.* Walleis.

TORRENTINVS (p. 70³⁴), i. e. Hermannus *van Beek*, Zuollanus, Hegii Daventriæ discipulus, frater vitæ communis, aliquamdiu Groningæ rhetoricam docuit, Doctrinale Alexandri correctum (immo corruptum) edidit Argent. 1516. et præter misera commentaria in Vergilii eclogas et georgica, sæpe edita¹, etiam commentarium in Sabellici carmina², grammatica scripta et Elucidarium poeticum, Orationes ex Ovidii libris formatas, Scholia in evangelia aliaque edidit. obiit circa a. 1520. Cf. Foppens³ et Panzer⁴, quibus ex Ioa. Piemontani (novissimi Hegii discipuli) MS. Auctario scriptor. ecclesiasticor. codic. Bonn. fol. 57. hæc addo:

Hermannus Torrentinus Zuollensis oppidi cuius natione teutonicus vir in secularibus litteris eruditissimus et diuinarum scripturarum non ignarus ingenio subtilis et difertus eloquio philosophus clarus orator facundus et poeta insignis qui licet vxoris et rei familiaris cura sit necessario districtus incredibili tamen amore

1) cf. Panzer Ann. typ. XI. p. 175. sq. 2) ab Erhardo (*Gesch. d. W. d. W.* III. p. 304... 306.) prætermissum. 3) Biblioth. Belg. p. 478. 4) Ann. typ. XI. p. 151. sq.

feruet litterarum multa indies vtroque stilo magnæ utilitatis pro studiofa iuventute maxime grammaticæ institutionis scribens et componens opera quibus nomen suum cum ingenti gloria vbique diulgat E quibus extant subiecta

Super bucolica Virgilij commentum	li j.	Virgilius maro latinorum poeta:
Orationes familiares ex ouidio	li j	Liber ipse est tanti quanti:
In georgica Vir. commentum	li iiij	Georgica vocantur quatuor li:
Commentum optimum in verba deponen: ^a	li j	Vt aiunt nonnulli Ioannes gerlandi:

In eglogas anthonij fabellici ḡ	li j	
Super prima parte alexandri ḡmē: op:	li j	Tot extant edita iam pridem
In euā ^a 4 epistolas dominicales cō:	li j	In hac epistola secundum paulum mo:

Super ymnos commentum	li j	Ymnus grecum nomen est
In sequentias commentum	li j	Anno Imperij cefaris Augusti
Super alex. ^{um} commen: breue	li j	Septem sunt capitula illius
Appologia sui ad fratrem suum	li j	Audiui frater nonnullos eorum
De natiuitate domini ad pasto ^s	eglo j	
Epigramma sine certo numero	li j	

Viuit adhuc Zuollis varia componens studiofis quandoque profutura sub Maximiliano

TREBELLIVS, Hermannus, qui 'cum suis poematibus Schlauffum, Francfurdia, quæ iacet apud Oderam, multum infamavit et audacter blasphemavit' (p. 199. v. 18...20.), etiam a non personato Hutteno¹ cum discipulis Ostheniis uno quasi ore laudatur, iterumque in Querelis². De Trebelio eiusque scriptis dixi in adnot. ad hos Huttenianos locos. adicio eum teste Becmanno³ in matricula primorum Viadrinorum ICtorum non comparere, neque in chartis eius academiæ aliam viri inveniri mentionem, quam quod anno 1511. rectore æstivo Ioanne Pistoris nomen dedisse legatur hoc modo: 'Hermannus Trebelius de Ysenach Poeta'. Anno 1506. Trebellium iam senem fuisse Trithemii ad Sibutum epistula probat⁴; Petrei Aperbacchi anno 1512. ad eum scripta epistula supra⁵ repetita est. ceterum ut natale, ita vitæ supremum tempus accuratius definire nescio. Ioannes Piemontanus in MS. Auctario serr. eccl. fol. 148^b. [a. 1509.?] sic scripsit:

Hermannus Trebellius natione almanus homo in secularibus litteris studiosus et egregie eruditus poeta et orator insignis et ob hoc apud superiores germanos multo in precio habitus qui quotidie ingenium suum laudabilibus studiorum ingeniorum exercitiis refricans plura amene lectionis sinthemata cadere perhibetur que tempore suo in lucem sunt producenda legimus eius nonnulla in quosdam auctores commendaticia epigrammata Viuit adhuc

- 1) Opp. I. p. 16.   2) Querelar. 11. 10. v. 31...36. in Hutt. Opp. III. p. 65. sq.
3) Notitia univ. Ff. ad Viadr. p. 60.   4) cf. supra p. 469. art. Sibutus.   5) Hutt. Opp. III. p. 545. sq.

TRITHEMIVS (Ioannes), ut ipse in Chronico Sponhemensi¹ ad annum 1461. rettulit, „anno 1461. post horam xi., minuto 28. in nocte post me-

1) Trithemii Secundæ partis Chronica insignia duo ex bibl. Marq. Freheri. Ff. 1601. fol. p. 374.

ridiem, Cal. Februarii h. e. in ipsa nocte festum purificationis b. M. V. præcedente natus est in villa Trittenheim, quarto a Treviri in descensu Mosellæ miliario⁴. sed exactius idem in Chronico Hirsaugiensi² ad annum 1462. „Anno Bernardi Abbatis II. Indictione Romanorum die mensis Februarii prima, hora undecima, minuto xxxiii. post meridiem in nocte Ego Ioannes Trithemius compilator huius operis, Abbas postea in Spanheim, ac deinde apud S. Iacobum in suburbanis Wirzburgensium, Ordine D. P. Benedicti, patre Iohanne de Heidenberg³, matre Elisabeth de Longovico⁴, in peccatis natus sum, sed in Christo regeneratus fonte baptismatis in villa Trittenheim diœcesis Trevirorum iuxta littus Mosellæ, tribus in descensu a civitate Treverica milliariis, anno Pii Papæ II. quarto, Regni autem Friderici Imperatoris xxii.“ Ingratus ipse et erga Ioannis Alb. Fabricii et erga popularis mei Ioannis Trithemii, litteratissimorum virorum, summa de litteratoribus merita essem, nisi illius⁵ de hoc verba mea quoque facerem, de hoc, „cui mecum tam multa debent et debebunt qui quotquot historiam litterariam post eum tractare vel aggredientur vel aggressi sunt. Ille nobis Gesnerum dedit, cuius Bibliothecæ liber Trithemii de scriptoribus ecclesiasticis totus insertus primas lineas duxisse merito est existimandus. Eius viri tot sunt etiam in historiam civilem et ecclesiasticam, Germaniæ præsertim nostræ, merita, ut grati hoc eum animi officium præstare velim libenter, scriptorūque eius notitiam . . . tradere. Nomen ei a villa Trittenheim, . . . in qua patre Ioanne de Monte (Eidenberg sive Heidenberg) natus fuit A. 1462.⁶ Cal. Febr. Inde [postquam puer quindecim annorum prima litterarum elementa didicerat, tum duro vitrico Treverim Heidelbergamque studiorum causa effugerat, die 21. Nov. anni 1482.] monachus ord. Bened. et mox a. 1483. [die 9. Nov. benedicitur] Abbas S. Martini Spanhemensis, diœcesis Moguntinæ, denique [cum huic monasterio supra xxiiii annos præfuisset, novemque menses a mense Augusto anni 1505. Berolini apud marchionem Ioachimū moratus esset,] postremis decem annis Abbas S. Iacobi apud Herbipolim diem obiit [die s. Lucie, 13. Decembr.] a. 1516. . . . Vir eximiæ staturæ, et valde humanus dicitur . . . Iconem eius descriptam ære, et elogium exhibet Laurentius Crassus II. 18.⁷ . . . A magiæ crimine . . . defenditur . . . Circa antiquiora tempora sane honor apud Trithemium quoque pro captu illius ætatis non raro est fabulis . . . poteratque addi semper laudare Trithemium libenter, et commendare studium scriptorum quos refert: id quod longe mihi videtur æquius et præstare ignavo ingratoque silentio, vel acerbis et inhumanis indignisque aliorum censuris . . . Corrumpendo nomine, quoties de Britannis scriptoribus mentionem facit, toties fere peccare arguitur a Lelando cap. 340. quo viro nescio an quisquam frequentior est in transformandis locorum hominumque nominibus. Anno 1505. ad Io. Nutium I. ep. 32. Tritthemius: ‘amplius quam duo millia voluminum’ (cum vix XLVI reppe-

2) S. Galli. 1690. fol. tom. II. p. 450. 3) *Heidenburg* viculus in Treverensi

est. 4) i. e. *Longvich*, item viculus Treverensis (non *Longwy* s. *Lunquich*, oppidum munitum Francogalliennm). 5) *Bibl. Lat. m. et inf. æt. IV. p. 451. sqq.*

6) Errore fortasse operarum Paulus Freherus habet 1442. 7) item *Opp. historiarum Trith.* exemplum quod prodiit Ff. a. 1601. fol.

risset) ‘... in bibliothecam Spanhemensem comportavi...’ “ Tum Tritheimiana scripta (utinam epistolæ familiares non tantum ad annos 1505...1507. pertinentes publicatæ essent) Fabricius suo more diligenter recenset, quod etiam fecit qui nuper post hanc meam notitiam scriptam Trithemii vitam scripsit, Silbernagel⁸⁾. neuter vero Butzbachii Miltenbergensis sive Piemontani notitiam infra repetitam noverat. Equidem non nulla quæ ad epistolam II. 63 [app. 1]. explicandam faciunt, in commentario ad eam exposui, de controversia autem inter Trithemium et Wigandum Wirt acriter agitata dixi ad inferiorem articulum ‘Wirt’. — A Trithemio incipit Piemontani MS. Auctarium (Trithemiani libri) de scriptoribus ecclesiasticis sic:

„Iohannes trithemius quondam spanhemensis magnus abbas nunc herbipolitanus monasterii sancti Iacobi apostoli maioris in suburbano extra muros ciuitatis siti et ad scotos dudum nuncupati Ordinis diui patris nostri Benedicti natione teutonicus patria mosellanus ex villa tritenhem treuerensis diocesis oriundus libri sui de scriptoribus ecclesiasticis vltimus et huius nostre prostasios [secundi libri *lineis traductum est*] primus atque precipuus Vir arte in diuinis scripturis eruditissimus ac plane omnium doctorum hominum hac nostra tempestate facile princeps In secularibus quoque litteris et omnium liberalium scibiliumque facultatum disciplinis ad perfectum instructus nullique secundus Philosophus summus et consumatus siquidem diuinarum humanarumque rerum sufficientem certamque noticiam habens cum tramite bene viuendi coniuncta dici philosophus debet vtriusque iuris leguleius peritissimus orator facundissimus historicus celebris opinionis poeta preclarus medicine ac omnium naturalium secretorum expertissimus omnisque antique philosophiæ litterature indagator et cultor solertissimus Diuinarum quoque scripturarum amator et enucleator disertus Trium principalium linguarum [hebraice scilicet *ad marg.*] scilicet et chaldaice (*et*) grece pariter et latine interpres clarissimus ingenio prestans excellens subtilis et acutus ac prope diuinus Eloquio clarus dulcis disertus apertus nitidus idem atque tersus promptus et ornate compositus ac multarum rerum experientia conditus Nec minus vita et conuersacione quam doctrina preclarus et maturus mente singulariter deuotus Salutis animarum sincerus et feruentissimus amator incessu grauis progressu exemplaris practica strenuus studio scripturarum continuus fons canonum sciencia profundus sententia stabilis consilio cautus ac promptus experientia varius dubiorum presto certusque decisor Declamator sermonum facundissimus indefessus et impertesus In philosophia aristotolica [sic] disputator acerrimus promptus ac prouidus Viciorum omnium hostis zelosissimus Animi constancia semper idem et immutabilis Honestorum quoque laborum ac quarumvis aduersitatum undecunque accidencium patientissimus Persona egregius statura mediocris capitis pergrandis vultus angelici aspectu seueritatem iocunda et amenissima facilitate conditam ostendens Cuique sinceritate nihil [*fuera* mihi] iucundius iocunditate nihil seuerius Porro medius fidius nihil illius cum latine ac grece tum hebraice et chaldaice ac etiam vernacule nostre policioris lingue castitatis et eloquencie principis ingenio mirabilius: ad eius virtutes explicandas cicero-niane facundie etiam fluuius exsiccare posset qui nihil vnquam attingit quod non incredibili quadam felicitate luculentum prestiterit et illustre Vnus hic sane non tam mihi quam cuique doctissimo et equasse omnes quaque re videtur et

8) Ioh. Trithemius. Landshut 1868. 8°. p. 235... 245.

superasse Quique demosteni grece et tullio latine eloquencie principibus preripuit ne soli oratores essent facileque de arte facundie sue claua detrusit vt haut immerito lux mundi ab alexandro hegio et Ioannes magnus ab henrico bebellio sit vocitatus Dignus profecto quouis honore reuerencia et dignitate qui hebreorum grecorumque secreta plurimis iam annis enixissime penetrans germaniam nostram magnifice illustrauit Cui genus scribendi facilimum quidem sed et sonorum dictis et sententiarum grauitate illustrissimum in primis refertum et memorabile et quoq; docto viro dignissimum Qui vtinam tam litteris usque sine obstaculi alicuius intercapedine vacare posset atque publicis occupationibus cogitur parem certe erudicione et librorum edicione etas nostra haberet neminem Hic in cenobio suo spanhemensi adhuc constitutus plurima excellentis ingenii sui elegantissima conscripsit opuscula et nonnulla deuocioni ac compunctioni adeo congenita vt me nunquam similia legisse meminerim Totus enim ardet feruet incendit suadet instruit monet corripit Nec quorundam more superuacaneis allegacionibus tempus inutiliter insumit sed rhetorice veterum more ornatissime per cola et comata [sic] distinctus incedit nec superficialiter sed ex corde loquens tam erudite et rationabiliter tam deuote et diserte vt lapidea corda posse mouere videatur Hinc est quod ad illius scripta quique studiosi et deuoti perdiscenda sentenciosis dictis trahantur et ornatu Qui sic litteris et doctrina sic dictis et sententiarum vtilitate sic instruendi beniuolencia et bene viuendi consilio omnibus viribus geniali quadam gratia ceteros nostri seculi homines excellit vt plane omnibus perspectum sit illum numeris absolutissimum nobis a natura ad miraculum etatis istius proditum esse Quippe qui tantum mundi stuporem de se prebet et admirationem vt demirari satis nequeat ullus vnum scilicet a natura esse proditum cuius ingenium et capere omnes disciplinas posset et in singulis reliquos mortales antecellere Cui nec germania similem habet nec ytaliam tenet equalem Tandem vero offensus improbitate monachorum suorum qui eum nimium studiis intentum esse dicebant temporalia quoque negligere agente id in eis inuidie auctore multiplicesque passiones et displicencias contra eum accipientes scandalizati sunt in eo quo maxime debuerant edificati fuisse Dans igitur locum ire nec cum ignauis ignarisque et ingratis diucius manere consenciens monasterium cui iam viginti tribus annis laudabiliter prefuerat cum habitatoribus dereliquit et ad eum quo iam degit habitacionis locum transmigravit Vbi et in magno precio habetur scripsit itaque in prefato monasterio suo adhuc constitutus gemino stilo multa preclara ac pene infinita ingenii sui sintagmata quibus nominis sui immortalitatem et gloriam cum magna laude et reuerencia apud posteritatem semper obtinebit Quorum lectio deuotis et eruditis viris ac etiam cuiusuis status hominibus non minus vtilis quam iucundissima comprobatur E quibus extant subiecta

Abbreuiacio statutorum ordinis	li j	Qm̄ volenti singula
De modo celebrandi capitulum	li j	Qm̄ in celebrandis capitulis
De visitacione monachorum	li j	Fratres tuos visitabis si recte
In regulam sancti benedicti	li ij	Venite filii audite me
Exhortacionem ad monachos	li ij	Milicie christiane conuenit
De tentacionibus religiosorum	li ij	Humanum genus per
Ad nicolaum presbyterum de vita sacer	li j	Petis a me nicolae frater
De vicio proprietatis	li j	Omnes ad vitam eternam sine
De miseria huius vite	li j	Cum m̄ sit vita p̄ns superne
De ruina ordinis nostri	li j	Cum ordinis nostri pristinum de

De illustribus viris ordinis nostri	li iiij	Cogitanti mihi ac crebrius animo
De laudibus ordinis carmeli	li ij	Precibus et instancia quorundam
De laude scriptorum	li j	Venerabili patri dño gerlaco
De scriptoribus ecclesiasticis	li j	Consueverunt reuerendissime
De laudibus sancte anne	li j	Voti compellit necessitas et
De conceptione marie	li j	Ioannes tritemius abbas
Officium de sancta anna	li j	Gaudeamus omnes
Rosarium de sancta anna	li j	Aue dei genitricis mater vene- rabilis anna
De eadem	sequencie ii j	Exultent in hac Ihū celorum
Oraciones de eadem	li j	Salve anna mater nobilissima
Epigrammata et ymnos	li j	Virginis annifice mater
De triplici regione claustralium	li ii j	Cum vite monastice statum
Exercitium spirituale eorundem	li j	Qm̄ opusculum de tri. re.
Compendium exercicii	li j	Et si formula exercicii
De vera conuersione mentis in Domi- num	li j	Si mihi sine obediencie iniuria
De xii vulpibus claustralibus	li j	Cogitanti mihi ad hoc stadium
De operatione diuini amoris	li j	Maxime vellem patres reuerendi
De cura pastorali oratio seu	li j	Accedenti mihi hoc stadium
De lau. Ruperti abbatis tuiciensis oratio	oño	Maxime optarem rel. fratres
Super illud videns ihesus civitatem	oño	Venerabiles ac reli. patres quam
Steginographia [sic]	li iiiij	Diu fateor bosti silui nec
De luminaribus germanie	li j	Qm̄ sunt nonnulli iacobe

[Sequentium xxvi opusculorum initialia verba addita non sunt:]

Rosariorum et orationum de di- uersis	li j	De laudibus sancti ioseph	li j
De grecis questionibus	li j	Rosarium officium et orationes de eodem	
De miseria prelatorum	li j	Laudes vite cenobitice	li j
Cronica sui cenobii	li j	De laude penitencie	li j
Cronica hirsaugiē	li j	Soliloquium hominis ad animam	li j
Historia sancte Irmine virginis	li j	De lau. am. et studio scriptura- rum	li j
De laudibus sancti Andree	li j	De miraculis sancte anne	li j
De laudibus sancti benedicti	li j	Cronica ducum bauarie	li j
De laudibus sanctorum	li xx	Ad patres prose apologia	ep̄la j
Poligraphie ad imperatorem	li viij	Sermones varii	li j
Odoeporicon suum	li ij	Omēlie plures	li j
Intelligentiarum	li ij	Collaciones sine numero	li j
De demonibus contra artes pro- hibitās	li xij	Epistolarum ad diuersos	li ii j

[Fol. 3^b vacuis relictis 5 lineis sic pergit:]

Alia insuper quam plura conscripsisse putatur indies publicanda que nondum ad noticiam meam peruenerunt E greco transtulit dialogum Maxī abbatis de incarnatione domini Anatheam sancti Cirilli Allexandrini contra hereticos in 3^a sinodo ephesina promulgata et quasdam eiusdem sinodi epistolas Quod autem de nigromancia accusatur in vulgo friuolum atque ficticiū est si vero qua miranda dicitur scripsisse non maleficio sed occultis nature eidem [lacuna 4 fere litterar.] tamen patientibus rebus id fieri posse non dubito Multa enim stupenda fieri possunt naturaliter occultaque denudari futura predici que omnia ab inexpertis supra

naturam iudicantur Sed de hiis latius in libro nostro vbi de laudibus ipsius egi disseruisse me memini [cf. supra art. *Piemont*] quamobrem hic supersedendum puto Viuit usque hodie apud Herbipolim et varia componit annos etatis habens duo de quinquaginta sub Maximiliano inclito rromanorum rege et summo pontifice Iulio Anno domini quo hunc cathalogum incepimus Millesimo quingentesimo octauo.“

TVNGERSHEIM *vid.* Dungersheim.

TVNGRIS. „Arnoldus Luydius sive a Lude Tungris familia patritia natus, unde Coloniae notior Arnoldus de Tongris aut Tungaris sive Thungaris. Licentiatus creatus 1489. Decanus facultatis Artium 1494. sacros. Theologiae Doctor, serenissimi Cardinalis et Episcopi Leodiensis Erardi a Marca, dum in studiis ageret, paedagogus, a quo praebendam in cathedrali Leodiensi consecutus, renuntiavit ei, quam ab Universitate Coloniensi acceperat in B. M. V. ad gradus ecclesiae, praebendae: quia et gratiam Principis spernere non audebat, et duo beneficia simul habere tutum non credebat. Gymnadis Laurentianae Regens primarius post 1494. fundavit tres Bursas consanguineis suis. Canonicus ecclesiae metropolitanae Coloniensis creatus repetiit caram Coloniam, et convivio primum a facultate theologica, dein artium uti optatissimus hospes exceptus fuit; nempe de utraque praclare meritus. Legata sua bibliotheca Canonicis saecularibus [Tungrensibus] obiit Leodii *MD. CI. XL. die XXVIII. Augusti*, toleratus sat diu calculi doloribus“. Haec Hartzhemius¹, qui ex Foppensio² etiam exscribere poterat, Arnoldum fuisse unum e septem in aede metropolitana Canonicis sacerdotalibus. Quae ille scripta ‘typo vulgata’ esse dicit, partim typis vulgata non sunt, ut sqq. numm. 4...6., partim, ut numm. 1...3., unius operis Coloniae a. 1512. 4°. publicati, quod supra³ recte descriptum est, tres partes sunt. itaque, pro suo more, indiligenter Hartzhemius haec sex (a Foppensio sine numeris atque omisso Hartzhemiano n. 2. indicata) scripta typis vulgata enumerat: 1) Tractatus propositionum ... 4°.⁴; 2) Tractatus propositionum ... 4°.⁵; 3) Responsio ad argumenta ... quinto kalendas Septembris⁶; 4) Praelectioniones sive explanationes in Ioannem opus magnum *MS.*; 5) In Evangelium Matthaei; 6) In Iuvenalem. (Foppens: ‘Commentaria in Iuvenalem, et Carmina nonnulla, quae partem Tungris apud Regulares, partim Coloniae MSS. adservantur.’) Epitaphium in claustro cathedralis ecclesiae Leodiensis ex opposito arae B. V. ad Gradus:

Arnoldi pia Tungrensis lapis hic tegit ossa,

Eximia quondam religione senis.

Qui sacrae Doctor Sophiae venerandus, et ingens

Urbis Agrippinae luxque decusque fuit. *e. q. s.*

- 1) Bibl. Col. 1747. fol. p. 25.   2) Bibl. Belg. 1739. 4°. p. 98.   3) p. 78. sq. Ind. serr. n^o. xi.   4) i. e. pars prima Articulorum s. proposit. fol. *Di...f* ult.
5) i. e. altera eiusd. libri pars, fol. *Di...f* ult.   6) i. e. XVII ultima eiusd. libri folia.

TYBERINVS, Matthias. *vid.* Rotburgensis.

URBANVS BELLVNENSIS. Huius fratris ordinis Minorum Institutiones

Græcæ grammatices (p. 10³³) Venetiis apud Aldum a. 1497. 4°. prodierunt¹; Glareanus etiam edidit eas Basileæ a. 1534. 1535. 4°. Huius editionis exemplo² meo æqualis manus superscripsit „φιλιππος μελανχθων | Solus Vrbanus dignus ē q̄ vocet̄ grāmaticus grecus“. Libro primo, ut iam Gesnerus³ notavit, tractantur quæ ad simpliciore[m] octo partium orationis rationem pertinent, secundo vero quæ ad accuratiorem earundem explanationem, varias dialectos, et regulas generales spectant.

1) Hain Repertor. n°. 16098. 2) Inscriptum est: VRBANI | BEL-
LVNENSIS, OLIM D. FRANZISCI familie institutionū in linguam | Græcam gram-
maticarum, | LIBRI DVO. | Quorum primo quæ ad simpliciore[m] octo partium
orationis rationem, secundo vero quæ ad | accuratiorem earundem pertinent
explicationem, continentur. | (In armis avis oleam rostro tenens.) | BASILEAE |
In officina Ioannis Valderi | Anno M.D.XXXV. | Cum priuilegio Cæsareo in tres
annos. | 4°. Continet præter primum folium 472 numeratas paginas triaque
folia, i. e. Indicem Errataque. 3) Biblioth. p. 627.

URBANVS, Henricus (p. 59²⁶), intimus Mutiani Spalatinique amicus, illo paulo iunior, maxime ex eiusdem Camerarianisque de Eobano Hesso scriptis notus, cum Erfurti theologiæ studeret, in Mutiani, iam tum doctrina ingenioque clari, consortium venit, quocum etiam postquam Urbanus Cisterciensis monachus et oconomus monasterii Vallis sancti Georgii factus est, artissimo animorum ac studiorum fœdere coniungebatur. De studiorum genere ex multis Mutiani testimoniis hoc unum ex eius ad Urbanum epistola¹ profero: „Urbanus, Spalatinus, Mutianus poetæ sunt, Græce loquuntur, de rebus divinis impie sentiunt: talia iactantur: ultima criminatio falsa est et ementita: quis enim Urbano religiosior, Spalatio sanctior, Mutiano sincerior? Si vero poetæ sumus, doleo nos non esse magnos poetas, quales sunt Baptista Mantuanus et consimiles. Illud perquam ridiculum est loqui nos Græce. ita aiunt: nam Græcum esse putant id omne quod nesciunt; auditus est qui propalam diceret ‘Nos hactenus Latine scripsimus; exorti sunt novi literatores, qui græcissant’ . . . Mutianus ille, qui cum Urbano et Spalatio poetatur et græcissat et impie sentit; qui viginti annorum lucubrationes, exilia, peregrinationes, incommoda multa literarum amore sustinuit, et nunc inter barbaros quasi in utroque latere vulneratur indignis convitiis . . .“. Ex Urbani scriptis, quæ omnia tersa, limata et ad regulam composita esse Mutianus iudicat, equidem neque ab hoc laudatum² ‘Marulum’ (Carmen de doctrina . . . Iesu Christi . . . per modum dialogismi Christi et Christiani Erford. per Ioann. Cnapp. 1514.) vidi, neque equidem scio quo tempore Urbanus e vita decesserit.³

1) n^o. xxvii. in Tenzelii Suppl. hist. Goth. Ienæ 1701. 4°. p. 32. 2) Tenzel l. c. num. cxxiv. 3) cf. Erhard in vita Euricii Cordi in *Ersch und Gruber Encyclopädie*. XIX. pag. 289. *Kampfschule Geschichte der Universität Erfurt*. I. p. 80. sqq.

URSIIVS, Caspar, patrio nomine Vel s. Velius, Suidnicii Silesiæ natus a. 1493. vix pubes factus Latina Græcaque carmina composuit (p. 278. i. f. 279. init.). Romæ, Bononiæ et in aliis Italiæ urbibus non solum I. V. D. gradum, sed tantum sibi meruit nomen, ut a Cæsare in aulam adscitus

poetica laurea donaretur¹, et in curia cardinalis Salisburgensis Matthæi Lang, ubi cum Reuchlinistam se professum esse Cocleariligneus refert (p. 278³⁴), ab epistolis secretisque consiliis esset, Richardo Bartolino familiarissimus. Anno 1517. de Velio hæc Rudolphus Agricola iunior: „Præter hoc quod iuuenis est (annum enim 25. nondum agit), quod reverendissimi Cardinalis Gurtzensis a secretis, quod longa doctissimorum hominum Romæ et in tota Italia familiaritate usus est, idque Thursonis Episcopi Vratislaviensis auspicio: quod suis expensis suoque stipendio longam musarum castris militiam addixit: illud eum unice commendat, quod integer vitæ scelerisque purus, et qui tantæ ingenii gratiæ fidem, comitatem, mansuetudinemque adiecerit. Sunt complusculi qui facti doctiores, humilitatis obliviscuntur⁴. Salisburgensis secretarii consiliarii que munere Velius anno 1518., cum Erasmo de genethliaco in eum composito, postea celebratissimo³, scriberet, fungi desierat. Ut Erasmus sibi deditissimum Ursinum omnibus laudibus multis epistolarum et Ciceroniani locis exeverit, Buschius quoque⁴ et alii æquales multi Veliana carmina admirati sint⁵, ut Velius Ferdinandi regis historici Maximilianique II. præceptoris locum optinuerit, a. 1529. uxorem duxerit⁶, denique ut infelix maritus d. 5. Mai. a. 1538. evanuerit, Danubii undis, ut ferunt, suffocatus⁷, huius loci non est accuratius exponere. cf. Burckhardum⁸ Iæcherumque⁹ et quos hi laudant. Scripta Ursiniana, quæ nullo ordine observato enumerat Iæcherus¹⁰, ex Denisii accuratiore descriptione ea quæ Vindobonæ in 4°. prodierunt, digeram: [D. = Denis pag.]

- 1) D. 178. (kal. Oct. 1517.): Casparis Vrsini Velii ex Germanis Silesii Doctoris Oratoris et Poetæ Lau. ad Mariã uirginem . . . uotum.
- 2) D. 332. (1519.?) Casparis Vrsini Velii Doctoris et Po. Lau. in Dium Maximilianum Cæsarem Epicedion. (cardinali Matth. Lang dedicat.)
- 3) D. 336. kal. Ian. 1520. In Dium Cæsarem Maximilianum. Casparis Vrsini Velii Doc. et Poe. Lau. Nænia Anniuersaria.
- 4) D. 224. Mart. 1521. Sancti Cyrilli . . de Animæ decessu . . Sermo C. Vrsino Velio interprete. Eiusdē Vrsini Tomos quidã Euangelij Lucani in uersus redactus. Eiusdē oratio ante sacrã corpis dominici communionē dicenda.
- 5) D. 225. 10. cal. Iun. 1521. De Nuptiis . . D. Ferdinãdi . . et . . D. Annæ Reginæ Hungariæ . . Casp. Vrsini Velii. Carmē. Eiusd. de reditu Imp. Caroli quinti in Germaniam. Carmen.

1) cf. Hutt. Opp. I. p. 145¹². 2) Denis Wiens Buchdr. gesch. p. 323. 3) repetitum est etiam in Erasmi epp. L. B. 1706. fol. coll. 223... 227. 4) cf. e. gr. epigramma in Periandri Germania p. 89. sq. 5) Vid. etiam Hutt. Opp. II. p. 52. adnot. 6) Denis I. c. p. 693. 7) Eder Catal. Rector. Vienn. p. 74. „Casparus Ursinus Velius Schuëmnicensis Poeta insignis, Orator celebris, Græce et Latine doctissimus, Regis Ferdinandi liberorum Præceptor et Historicus, 5. Maii mane sub horam 6. subito amissus fuit. Quem alii in Danubium deiecitum, alii meditantum ut assolebat in ripam delapsum, alii veneno sublatum existimabant⁴. 8) de L. L. fatis I. p. 408. 9) Gel. Lex. v. Vel. 10) Sylvas, Elegias, Epigrammata, Panegyricos, Epitomen chronicor. mundi, Luciani epigrammatum Lat. interpretationem, Epistolarum librum, De rebus Austriacis.

- 6) D. 243. Mai. 1524. ... Oratio Dominica in uersus adstricta C. V. V. auctore. Aurea Carmina Pythagoræ græce, ac deinde latina eodem Vrsino interprete. Eiusd. Epistola ad D. Erasmū Rhoterodamum. Eiusd. varia Epigrammata.
- 7) D. 252. 6. Mart. 1525. De mirabili Victoria Cæsarianorum aduersus Gallos, ac .. Regis captiuitate. C. V. V. Ode. Eiusd. in laudem diui Cæsaris Maximiliani et Henrici VIII. Britannicæ Regis Carmen.
- 8) D. 256. 1. kal. Apr. 1526. Nenia ... Mariæ Reginæ Pannonicæ de obitu ... Elisabethæ Reginæ Danorum .. C. V. V. auctore. Eiusdem ad Diuersos diuersa Epigrammata.
- 9) D. 346. (1526.?) Elegia ad Germaniæ Principes. (post Cuspiniiani orat. protrept.)
- 10) D. 348. 3. Non. Nov. 1527. Casp. Vrs. Vel. Oratio habita in Alba Regali die .. coronationis .. Ferdinandi Vngariæ Bohemiæq; Regis.
- 11) D. 267. 1528. Epigramma Casp. Vrsini Velii (7 disticha, post Ioa. Fabri Sermones).
- 12) D. 269. Mart. 1528. ... Monosticha Regum Italiæ, Albanorum, Romanorū et virorum illustrium, tum Cæsarum vsq; ad nostram ætatem. Monosticha summorum Pontificum Rom. a Petro usq; ad Clementem Septimum. C. V. V. Auctore. Eiusd. Carmen ad Adrianum Sextum P. M. Adiuncta sunt præterea Epigrammata quedam selectiora.
- 13) D. 353. (20. Oct. 1528.) Disticha Cæsarum Romanorum a Iulio Dictatore usque ad nostram memoriam. Gaspere Vrsino Velio, Regio Historico, auctore.
- 14) D. 396. 1539. Gasparis Vrsini Velii Epistola ad Lazarum Bonamicum. Lazari Bonamici Responsum, item carmine.
- 15) D. 612. 1560. Casparis Vrsini Velii Poætæ et Historiographi Regii Leopoldus seu Pæan in Dium Leopoldum Austriæ Principem et tutelare numen. (post Viti Iacobæi .. de Diuo Leopoldo .. Panegyricum.)

VADEMECVM. Sub hoc barbaro nomine diversarum doctrinarum elementa tradentes libri prodierunt. qui p. 224⁹ et 258²⁰ memoratur, aperte grammaticus fuit vel parvus vocabularius, quem tamen ipse non solum non vidi, sed ne memoratum quidem inuenio ab aliis. cuius farinæ fuerit, satis ex uno exemplo inde desumpto (p. 224²⁻³) patet. Similis argumenti sunt Exercitium puerorum, Grammatellus pro iuuenum eruditione, Parvulorum institutio, Dominus quæ pars, Es tu scolaris, Pappa puerorum, breues vocabularii s. vocabulistæ et innumeri alii. is Vademecum quem Ioa. Cerdonis¹ testamento reliquit, cum post Sermones discipuli² positus legatur, fortasse theologicus, non grammaticus libellus fuit: Norimbergæ a. 1507. 4°. prodiit 'Vademecum. Missale Itinerantium seu Misse peculiare valde deuote'. Quasidoctoris Antonii N. 'Vademecum in medicina' (p. 63²⁵) liber quidem non fuit, sed capsula ex eadem causa, quæ libellis nomen fecit, sic appellata. Hodieque ista inscriptio 'Vademecum', præ-

1) Hutt. Opp. VI. p. 457²⁵.

2) cf. supra p. 390. art. Herolt.

cipue ad significanda naturalium disciplinarum elementa sive principales regulas indoctis tradendas destinatos libros, in non nullo usu est, sed parvis lexicis inscribere solent *Taschenwörterbuch*, *Pocket-Dictionary*, *Dictionnaire de poche*, *Dizionario portatile*, *Diccionario portatil e. q. s. s.*

VADIANVS (*von Watt*), Ioachimus, Sangallensis, 'poeta qui est unus ex Reuchlinistis'¹, quomodo in contubernio Vindobonensi Huttenum humanissime exceperit huiusque ad Maximilianum Cæsarem exhortatorium carmen ediderit, supra² vidimus. Rector universitatis Vindobonensis (p. 237²⁸) fuit anno 1516.³ ceterum de vita viri, ingenii corporisque dotibus eximii, sed a moribus non pariter laudandi, a multis et nuper a Presselo⁴ scripta hæc tantum adnotare libet: Natus S. Galli d. 30. Dec. a. 1484. senatorio patre Leonardo, prima litterarum elementa domi didicit; tum ab a. 1502. Vindobonæ imprimis sub Quado, Tannstettero, Camerte bonis litteris studuit, quarum publicam professionem post itinera Polonica et Hungarica ibi ab a. 1507. per decennium exercuit (cf. p. 199. vv. 28. sqq. 237²⁸. 278³³). Ab imperatore Lincii d. 12. Mart. a. 1514. lauream accepit⁵ et d. 19. Nov. 1518. medicinæ doctor creatus relicta Vindobona, tum pestilentia laborante, in patriam reversus ibique evangelicorum partibus favens, postquam poeticas et geographicas (quarum causa longiores etiam peregrinationes fecerat) et medicas artes diligentissime coluerat, etiam theologicæ incubuit et cum anabaptistis dimicavit ac colloquiis de rebus theologicis publice habitis interfuit. Anno 1526. primum et postea septiens consulum Sangallensem gessit. Testamento librorum suorum thesaurum rei publicæ reliquit ea lege, ut in publicam utilitatem senatus eum adservaret. Mortuus est d. 6. April. a. 1551. ætatis sexagesimo septimo. Scripta viri recenset Presselus⁶.

- 1) p. 237²⁸ et Hutt. Opp. I. p. 131¹⁴.   2) Hutt. Opp. I. p. 21. sqq.   3) Eder Catal. Rect. Vienn. p. 60.   4) *Theod. Pressel Ioachim Vadian. Elberf.* 1861. 8°.
5) Hutt. Opp. I. p. 145¹¹.   6) not. 4. cit. p. 100... 103.

VELIVS *vid.* Ursinus.

VEREANDER, Paulus, qui p. 201. v. 95. inter Tubingenses Schlauraffomastiges post Bebelium Brassicanumque senioremem memoratur, aperte idem est atque Paulus Geræander Saloburgensis, Græce Latineque doctus, cui Melanchthon a. 1516. Terentium, quem Geræandri opera castigatiorem prodire affirmat, dedicavit¹, et qui inter Reuchlinistas novissimo loco memoratur 'Paulus Gereander Saltzburgensis'², neque vero opus est neque licet, ubi scriptum est 'Vereander' corrigere 'Gereander' s. 'Geræander': nam in hoc nomine ut in aliis a G incipientibus pro hac littera promiscue V utebantur. Tubingæ eum docuisse unum testem habeo Schlauraffum (cit. p. 201.); anno autem 1517. Romæ Reuchlino scribit de pontifice cardinalibusque huic faventibus³; tum 'Saloburgi 8. Idus Ianuarii M.D.L.' Ioachimo Camerario cum vini rosacei lagæna epistolam elegantissimam misit⁴. Num in cardinalis Matthæi Langi officiis me-

- 1) Corp. reformat. ed. Bretschn. I. p. 9. sqq. num. 3.   2) Hutt. Opp. I. p. 131.
3) cf. supra Consp. chronol. p. 144.   4) Tert. libell. Epp. H. Eob. Hessi ed. aut. Ioach. Camerario. Lips. 1561. 8°. foll. O^{ult.} P.

ruerit Geræander (*Altmann?*), equidem nescio; miror autem alto silentio hominem certe non obscurum apud omnes quos consului vitarum scriptores premi.

VERNEVS (p. 47¹⁴). Falsum hoc nomen et pro eo scribendum esse 'Herveus' puto, ut h. l. Hervei Natalis Britonis (Narbonæ a. 1322. s. 1323. defuncti) prædicatorum ordinis, magistri in theologia, Commentarius in quattuor libros Sententiarum significetur¹, qui in Conciliabulo theologistarum § 5. similiter laudatur². Herveus scripsit etiam Quodlibeta, Logicam, alia³. Nuper v. cl. Prantl⁴ hunc Semithomistam eiusque libros percensuit eumque inter æquales præcellere demonstravit. — De Vernero (Wernhero) de Laer tum ex aliis causis, tum quod is commentaria in Petrum Lombardum non scripsit, ad cit. p. 47¹⁴ non est cogitandum, neque de Ioanne Vernero, Danubianæ a Conrado Celtis conditæ sodalitatæ socio. cf. etiam inferiorem art. Wernherus. — De Herveo Natali locus est in Ioannis Piemontani MS. Auctario scr. eccl. fol. 148^b hic:

„. . . Eruens quidam doctor et professor diuine pagine cuius quedam habentur que vidi quodlibeta vir certe acuti ingenii et in philosophia aristotelica satis studiose exercitati sermonis quoque scolastici cuius nec tempus nec patria sed neque status eius michi modo occurrit“.

- 1) cf. Fabric. Bibl. Lat. med. et inf. æt. III. p. 726. sq. *Buhle Gesch. der Philos.* V. §§ 795. sqq. 2) Hutt. Opp. IV. p. 577¹. 3) vid. Hain. n°. 8530. sqq. Panzer Ann. typ. V. p. 244. X. p. 401. *Buhle* V. p. 287. 4) *Gesch. der Logik.* III. p. 264. . . 273.

VERSOR (p. 285¹⁶) s. Versoris s. Wersor, Parisiensis doctor, etiam inter præceptores gymnasii Montani, deinde in domo Cornelia¹, per multa in Aristotelem et Petrum Hispanum, de ente et essentia seu quidditatibus s. Thomæ de Aquino (p. 210²³), 'doctoris angelici ordinis fratrum prædicatorum', quæ a magistris bursæ Cornelli eximie laudata sæpius edita sunt, Commentaria, Dicta, Quæstiones, Quæstiones librorum prædicabilium et prædicamentorum et posteriorum, de octo partibus orationis, super Donatum minorem, et Notabilia in tertiam partem Alexandri reliquit², ut mireris de scriptore recentiores fere silere. nam quod Iöcherus habet *Versor, Ioh., ein Deutscher, hat* 1492. Commentaria in Arist. ethica . . . *heraus gehen lassen*³, quamvis et Bianco⁴ dicat „nach dem Zeugnisse älterer Literarhistoriker ein Deutscher von Geburt“, nihili fecerim. Normannus fuit, familiæ *Tourneur*, ut puto; Bulæus³ quoque in catalogo rectorum Parisiensium habet: „Io. Versoris Normannus. 23. Iunii 1458.“ et idem⁴ „Die 23. Iun. [a. 1458.] in Comitiiis San-Julianensibus . . . in Rectorem electus est M. Ioannes Versoris Normannus, vir doctus et de Academia bene meritus, qui paulo post, h. e. 25. Sept. supplicavit Nationi suæ cuius vices erant, pro lectura Ethicæ: illique libenter concessa est“. Secundum Hartzhem. l. c. Versoris floruit circa a. 1490. De eo hæc habet Ioa. Piemontani MS. Auctarium scriptor. ecclesiasticor. fol. 80^a:

- 1) Hartzheim Bibl. Colon. p. 206. *Bianco die alte Univ. Köln.* I. p. 796. 2) cf. Hain. Repertor. n°. 16022. . . 16063. 1669. 1769. 1773. 764. 3) *Hist. univ. Paris.* V. 922. 4) *ibid.* pag. 630.

Ioannes versor vir in divinis scripturis excellenter eruditus et in philosophia quam aristotelicam vocant apprime exercitatus philosophus et sacre theologie professor eximius ingenio acutus et subtilis sermone disertus nec minus vita et conuersatione quam doctrina preclarus Scripsit pro vtilitate et commodo in philosophicis disciplinis studentium quedam egregia facultatis illius documenta quorum vsus apud modernos celebris habetur De quorum numero dumtaxat ego vidi subiecta

In petrum Hispanum tractatus	li j	
In parua naturalia Aristotelis	li vj	Circa initium paruorum naturalium
In eiusdem de celo et mundo commen	li iiij	Circa initium libri de celo et mundo
In eiusdem de generatione et corrup	li ij	
In eiusdem Metheororum commen	li iiij	
Et in multos alios atq; alia scripsit	Claruit temporibus	

VERVLANVS *vid.* Sulpitius.

VILLADEI s. Villadeus *vid.* Alexander.

VOCABVLARIVS EX QVO est vocabularium Latinoteutonicum ex Catholico Ioannis de Ianua¹ compilatum, incipiens 'Ex quo vocabularii varii autentici videlicet hugwicio² katholico'. prodiit primum 'in Altavilla' a. 1467. 4°., tum ibid. a. 1469. 1472., Moguntia a. 1477., item s. l. et a. 4°., quod exemplum Panzerus³ Coloniae ex officina Quenteliana prodidisse putat.⁴ aliud exemplum a. 1495. 4°. editum indicat Panzer⁵. Is vocabularius 'est (ut Ducangii verbis utar) ex insulsis istis lexicis, a quibus barbaries ipsa fovebatur', quae tamen ad historiam linguae Latinae recte cognoscendam magni momenti esse magis magisque apud nos cognoscitur. Agmen eorum qui generalia dictionaria composuerunt, Papias ducit, Lombardus qui circa a. 1163. lexicon celebratissimum⁶ composuit⁷.

1) cf. supra p. 399. art. Ianua. 2) i. e. Hugutio. 3) *Zusätze zu den Ann. d. ält. deutsch. Lit.* p. 28. n. 117. 4) cf. *Ebert Bibl. Lex.* n. 23854. sq. 5) *Ann. typ.* IX. p. 311. n. 428^b. 6) *Hain Repertor.* n. 12378...12381. 7) Cf. *Diss. de lexicis Latinis Gesneriano quoque Thesauro praemissam h. v. et Du Cange praef. Glossar. Lat.* § XLIV.

VOCABVLARIVS IVRIS VTRIVSQVE (p. 214⁴), incerti cuiusdam compilatoris, Bononiensis puto, post Eugenii PP. IV. in apostolicam sedem euectionem (a. 1424.)¹ composita 'terminorum qui in utroque iure maxime frequentantur' alphabetica descriptio, 'tam ex Summis Azonis quam et Goffredi quam aliunde collectorum'. Incipit ab Ulpiani² verbis: 'Quoniam iuri operam daturum'. De libro docte nuper tractavit Rodericus Stintzing³, qui exempla quoque typis evulgata recensuit, triginta tria, quibus alia addenda sunt⁴. Liber hodieque frequentissime in bibliothecis reperitur, sed rarius quam par est ad doctorum studia adhibetur. eum cave ne confundas cum dictionario iuris civilis et canonici Alberici de Rosate

1) cf. *Vocabularii art. Papa.* 2) *L. 1. Dig. de iust. et iure l. 1.* 3) *Gesch. der popul. Lit. des röm. kanon. R. in Deutschl. Leipz.* 1867. 8°. p. 129. sqq. 4) ut post num. 21. „Mediolani apud Uldericum Scinzenzeler. 1492. fol. 4.“; post num. 26. „Parrhisius 1506. 4°.; post num. 33. Lugduni 1530. 8°.”

s. Rosciate s. Roxate, 'probatissimi iuris utriusque monarchæ'⁵, qui Albericus Ricardi Malumbrae Oldradique de Ponte discipulus, iuris doctor, Bergami advocatus et aliis publicis muneribus functus obiit anno 1354. de vita scriptisque eius adeatur Savinius⁶, meus ante hos quinquaginta annos præceptor.

5) Hain Repertor. n. 13997...14001. Vide Stintzing l. c. p. 144. 6) *Gesch. des Röm. Rechts im Mittelalter*. VI. cap. LII.

VOLZIVS, Paulus (p. 288¹¹), natus circa a. 1480. Offenburgi Ortenaviae, cum Sletstadii sub Cratone Hoffmanno primis litteris incubisset, cœnobium Schutteranum intravit, litterariæque sodalitatis Sletstadiensis a Wimpbelingo conditæ socius¹ humanioribus quoque litteris studuit, quapropter abbatia Hugonis villæ (*Hugshofen, Honcourt*) Benedictini, tum Bursfeldensis ordinis anno 1513. ei demandata est, quam tamen litterarii otii desiderio motus abdicare cupiverat iam antequam rusticano bello cœnobium dirueretur, quod ille, cum anno 1526. rediisset, brevi post Lutheranis partibus aperte favens reliquit, Argentoratique studiis maxime historicis vacavit. post, anno 1530., prædicator a confessionibus in monasterio virginum Nicolaitarum factus, cum Schwenckfeldianismi et anabaptismi argueretur, ineunte anno 1537. ecclesiastico munere ei interdictum est. tum a Calvino in huius partes tractus anno 1539. publice errorum suorum confessionem recitavit, rursusque munus parochi ad ædem s. Nicolai in undis et magistri scholarium in monasterio ad Wilhelmitas suscepit, quo functus est usque ad vitæ exitum, d. 6. Iun. a. 1544. Quanti Erasmus Volzium fecerit, imprimis ex epistula, qua d. 18. Aug. a. 1518. Militis Christiani exemplum iterum adscripsit³, et ex legato quod testamento eidem reliquit, cognoscimus. Volzii ad Erasmum epistulas tres edidit Burscherus⁴. Et Zasius Volzium 'inter nostræ ætatis abbates facile doctissimum' appellat⁵. Vitam viri enarrat Bælius⁶), quocum cf. Burscherum l. c., et accuratius Röhrich⁷.

1) Cf. supra p. 464. art. Sapidus. 2) cf. Erasmi epp. L. B. 1706. fol. Append. n. cccclxxxii. 3) Erasmi epp. ed. cit. n. cccxxix. 4) Autographor. Spicileg. XXIII. Lips. 1796. 4°. 5) in ep. quam v. kal. Dec. a. 1518. Henrico Canali scripsit, in Rieggeri Zas. II. p. 418. n. ccl. 6) *Bayle Diction. v. Volse*. 7) *Mittheilungen etc. Straßb.* 1855. 8°. III. p. 203...230.

VRATISLAVIA, Ioannes de, (p. 12³) sæculares poetas commendat, „quod discimus bona dictamina facere ex talibus poetis“. Certam quidem viri notitiam non habeo, sed aut fallor aut is est „Ioannes Borseus vratislavius nostri amantissimus qui nuper in edibus nostris Episcopo Swericensi præsentem te suum discipulum fuisse, nunc autem præceptorem esse dicebat“, ut verba sunt Petri Ravennatis in epistola Coloniae ineunte anno 1508. ad Ortvinum Gratium scripta, quæ hunc fere immodice laudans eius 'Orationibus quodlibeticis periucundis' præmissa est¹.

1) In fine habent 'Impffum est hoc opus egregiū Colonie per honestum cinem | Henricum de Nucia. Anno domini. M.CCCC.vij. Inscriptum autem est huic libello, foliis 36 in 4°. constanti, magis molestæ congestæque doctrinæ pleno, quam iucundo, sic: *Orationes quodlibeticæ periucunde Ortvini Gratij Dauentriensis Colonie bonas literas docentis. Quarum prima diuine philosophiæ præconia per*

multas partes complectitur: et diuum Albertum (quē vere magnū appellamus) ceteris phis antepōnit. Reliquē vero de septē libera libris disciplinis: poetica. miro quādū artificio. adiunctis [sic] etiā quibusdā facetijs in ordine subsequuntur. Tum sequitur Gualtheri Tangherij Busciducensis et viri docti Epigrāma in cōmendationē operis perelegans. duodecim versuum. Secunda pag. et priores sex versus tertię habent illam Petri Ravennatis epistolam, sic exeuntem „Et cura vt tue orationes quotlibetice primis edantur diebus vt mecum in Italiam proficiant, Iterum vale“. Ipse Ortvinus præfationi ad Rotgerum de Venloë scriptę, in qua se suumque opus ipse putide landat, subscripsit: „Colonie ex gymnasio nostro pcelebri qd' Kuyck | vocant Decimo Kalendas Martias. Anno a natali christi ano. M.CCCC.CC.viiij. Gothicis q. v. litteris impressus est libellus.

WALLEIS s. Walleys, Thomas de, sive Gallensis, „magister noster Anglicus de ordine nostro (p. 42^{21. sq.}), i. e. prædicatorum sancti Dominici, doctor theologię, quam Parisiis Oxoniique professus est. Ioannem PP. XXII. (a. 1316...1334.) Avenione coram hæreseos accusasse ob idque in vincula coniectum, sed paulo post liberatum esse ferunt. mortuus est circa annum 1340. Bulæus¹ et Fabricius² circa annum 1330. claruisse scribunt. Thomæ 'Moralizationes in Ovidium, de formis veterum deorum', qui est 'liber super librum metamorphoseos Ovidii, exponens omnes fabulas allegorice et spiritualiter' (p. 42²²), Gallice prodit Brugis a. 1484. fol.³ et Parisiis a. 1493. fol.⁴, Latine Parisiis annis 1509. 4°., 1511. 4°., 1521. 8°.⁵; ut Ovidianum opus, ita et Thomæ explanatio quindecim libros habet. Dantem Aligerium († 1321.) aut ipsum legerat Thomas, aut certe quales hic Galensis monachus protulit allegorias rudes et cucullum olentes, tales Florentinus vates sublimes artificio adhibebat, ut Christianas imagines figuris ex mythologia veterum descriptis ingeniose exprimeret. Ita sine naso erant theologistorum canes, præcipue stolidissimos vates Ortvinus, ut ne id quidem, quod Dollenkopius aperte dicit, se mirabilem suam scientiam ex Dominicani monachi opere haurire, senserint⁶. — Inter

1) Hist. univ. Paris. IV. p. 993.

2) Bibl. Lat. med. et inf. æt. VI. p. 742. sq.

3) Apud Hain n. 12164. sic: fol. I^o. icon cyl. *Infra*: Cy commence Ouide | Salmonē son liure jutitule Méthamorphose, Conte[nant]. xv. liures particuliers | moraliste par maistre Thomas walleys docteur en theologie de lordre faint domi[nique] Tran[s]late et Comp[il]e par Colard mansion en | la noble ville de Bruges. *Ult. f. b.*: Faict et imprime en la noble ville de Bruges en flandres par Colard Mansion | citoyen de jelle au Mois de | May lan de grace. m. quatre cens. m. xx. et m. j. [i. e. 1400 et quatre vingt quatre]. fol. gr. ch. 2 col. 33 lin. cum figg. Cf. Panzer Ann. typ. V. p. 339.

4) Ap. Hain. n. 12165. sic: Metamorphose d'Ovide moralisée par Thomas Walleys appelée la Bible des Poetes de metamorphoze. Paris par Antoine Verard 1493, ce premier de Mars. fol. Cf. Panzer l. c.

5) Panzer Ann. typ. XI. 11., ubi de Parisino 1509. per error. est 'fol.' pro '4°.': ipso hoc exemplo utor, quod inscriptum est Metamorphosis Ovidiana Moraliter a Magistro Thoma Walleys Anglico de professione prædicatorū sub sanctissimo patre Dominico: explanata. (Prælū Ascensionū.) Venundatur in ædibus Ascensionis & sub pelicano in vico sancti Iacobi Parisijs. in fine: .. in ædibus Ascensionis: anno domini Millefimo quingentesimo nono. ad Idus Iulias. (Continet 12 non numerata et xciiii numerata folia.)

6) cf. infra Comm. ad p. 42⁶.

alia scripta multa, quorum pars non huius Thomæ Galensis, sed aut Thomæ Iorzii Anglici cardinalis anno 1310. defuncti, aut Thomæ Aquinatis sunt, ex Hainio⁷ hic memorentur: Liber propugnatorius super primum sententiarum contra Iohannem Scotum, et Repertorium seu expositio in libros de civitate dei sancti Augustini. Alia et de vita Thomæ scriptores vide apud Fabricium².

7) Repertor. n. 15508. sq.

WARMSEMMEI, magister, Scotista subtilissimus, inter Lipsienses magistros insignis (ep. I. 1.). Fictum procul dubio est hoc paniculi siliginei recentis Germanicum nomen, sub quo, nisi noster Warmsemmel 'Iansmannus' Langschneideri¹, qui Gorlicensis fuit (p. 4³) ac pro honore Slesitarum fortiter bibisse diceretur (p. 5⁴), magistrum Ioannem Rogge Brunopolitanum, qui a. 1515. universitatis Lipsiensis rector fuit², latere opinarer.

1) cf. supra p. 406. art. Langschneider. 2) cf. *Abhäll. d. philol. hist. Cl. d. sächs. Gesellsch. der Wissensch. Leipz.* 1857. II. p. 595. n. 212.

WEIDMANN *vid.* Weydmann.

WERDEA, Iohannes de. Plures huius nominis satis obscuri scriptores de palma, quæ scriptori epistolæ II. 5. debeatur, certare posse videntur. eam tribuerim Suevo 'Ioh. Fabri, alias Obermayr de Werdea, M. leg. ac. decr. B.', qui a. 1486. Lipsiensis universitatis rector fuit, eius 'Libellum formularem universitatis studii Lipczensis' a. 1506. editum nuper repetiit Zarncke¹, et 'Liber statutorum collegii principis' inter documenta universit. Lips. adhuc servatur². Plura de homine dedit Zarncke³, qui tamen eum inter Epp. O. V. scriptores esse non observavit. — De antiquiore quodam Iohanne de Werdea, a patrio oppido Sueviae cognominato, legimus apud Fabricium⁴, eum post suscepta tria vota Hieronymi nomen adsumpsisse et ab a. 1463. Priorem Monseensem s. Lunælacensem ordinis s. Benedicti factum scripsisse Tractatum de profectu religiosorum. — Alius 'Ioannes Werdea Constancien. dioc.' a. 1519. in album acad. Viteberg. inscriptus est⁵. — Cave denique, ne, quod Leysero⁶ accidisse videtur, Ioannem de Werdea confundas cum Ioanne de Werdena Coloniensis dioceseos minorita, auctore Sermonum de tempore et de sanctis, qui dicebantur Dormisecure. de quo vide Hutt. opp. VI. p. 451.

1) *Die deutschen Univ. im MA.* 1857. 8°. p. 155...209. 2) Cf. *Abhandll. d. hist. phil. Cl. der sächs. Ges. d. Wflen.* II. p. 755. sqq. 3) cit. lib. *Die deutsch. Univ.* p. 258. sqq. De scriptis viri a Zarnckio p. 261. nominatis adnoto Proverbiorum editionem 'Augustæ. 1504. 4°.' a Panzero Ann. typ. VI. 134. 31. indicari, alium autem libellum 'De conditionibus' etc. in Marburg. biblioth. (Miscell. XVI. B 134) extare. inscriptus est Tractatus de cognomen'tis conditionibusq; boni studentis p Ioannem fabri de werdea Art mgrm | In studio Lipkensi compositus. (Sequuntur sex disticha Ad fectorem) Hec werdea. Libellus constat 10 foliis 4°. (a 4, b 6 foll.) s. l. & a. postrema pag. a scriptura vacat. 4) *Bibl. Lat. med. et inf. æt. III.* p. 743. 5) Förstemann p. 87. 6) *Hist. poetar.* p. 2091.

WERNHERVS, dominus, qui est mirabiliter cursivus in Summa Thomæ contra gentiles, et scit mente tenus Formalitates Scoti (p. 274³), est doctor Wernherus Prior Basiliensis ordinis prædicatorum, quem anno 1506.

in capitulo Wimpinensi elegerant, ut Bernardini de Busti Franciscani Mariale, i. e. de immaculata beatæ virginis conceptione libellum adulteraret, ut in libris de Bernensi scelere¹ narratur, unde hæc repetenda esse videntur:

*Wider disen Bernhardin | Sol doctor Wernher schriben sin
Seine geschrifften felschen gar | Damit thündt wir vernügen zwar
Den gelerten allen mit ein | Dann achtet man sein bücher klein
So man höret das widerteil | Daruß entstodt vns etwas heil
Wann er beweret sein geschriff | Was wunderzeichen antrifft
Der wöllendt wir erdichten vil | Verschwigen in heimlicher stil
Vnd auch vns nit fürchten dorab | Jetzt wie Maria geredt hab etc.²*

ex Valerii Anshelmi libro³:

In ehgemeldetem Capitel uf Doctor Wigands Handel, hat Doctor Wernher von Selden by Arow, Prior zu Basel, an einem Abend zur Collation in sine Kammer geladen etlich Fürnehme des Capitels Väter, Prior, Lesmeister, und namentlich den Prior zu Wimpfen, Peter Bannern, den Prior von Ulm, Ulrich Köllin, den Prior von Stulgarten, Wigand Wirt, den Prior und Lesmeister von Bern, und Andere nit genempt, und da angehaben zu reden von Mariä Empfängniß, wie daß Noth wäre ze brächtint, Widerstand ze suchen, das sines Bedunkens nit kommlicher möchte beschehen, wann durch Wunderzeichen und Offenbarung, so durch ein Gedicht eines Geists wol zuwegen bracht möchte werden. Dise Meynung gefiel ihnen, und daß semliches zu Bern angebracht wurde, da wenig Gelehrter, und ein schlecht Volk wäre, aber, so das beredt würd, mächtig und handfest, die Sach ze schirmen und zu erhalten. Hienach nach dises Capitels Usgang, als die Väter von Basel und Bern mitenandern sind gan Basel kommen, da haben sie daselbs obgenannten Prior und sin Subprior mit dem Prior und Lesmeister von Bern andermals berathen, wie vor angeschlagen, die Sach ze handlen. Demnach als der Prior und Lesmeister von Bern sind heimkommen, han s' der Sach nit vil gedacht, bis sie in nachgehendem Jahr [1507.], durch geschickten Anlaß ihres thorwitzigen Jätzers, ihre vorangeschlagne Bosheit an d' Hand ze nehmen sind bewegt worden . . . . .

1) eos indicavimus supra p. 308. sqq.   2) *History von den vier ketzren* (p. 313. n°. 4.) p. B2^b.   3) *Berner Chronik* (p. 314. n°. 5.) tom. III. p. 372. sq.

WESALIA, Ioannes (Burchardus) e gente *Rucherath* s. *Ruchrath* [*Rauhrode*, sed secundum alios *Richrath*], a patrio oppido Vesalia superiore ad Rhenum infra Bingium sito cognomen habuit (itaque cavendum ne confundatur cum Ioanne Wesselo Groningensi Frisone, qui inter prodromos reformationis celebrius quam noster nomen adeptus est). Erfurti artibus theologiæque studuit, ibique anno 1445. magister artium, anno 1456. theologiæ doctor factus est: 'Iohannes Ruchard de Wesalia a. 1456. feria 2. post Martini'¹. docendo et scribendo non parum, ut Wimpelingus testatus est², scholam Erfurtensem illustravit. Inde Moguntiam prædicator in summo, id est ecclesiæ cathedralis, vocatus, postea, ut Ortvinus Gratio Victor de Carben, „cum achillice adhuc valeret“, sæpius rettulit, pestis metu Wormatiam se contulit, „atque ibidem cum

1) *Motschmann Erford. literar. Forts.* I. p. 33. n. 66.   2) Cf. Wolf lection. memorabb. II. p. 865.

Iudæis Christi inimicis frequentem habuit conversationem et ab illis deceptus in putidam errorum sentinam corruit³. Scilicet non a Iudæis deceptus Wesalia inter alia docuit indulgentias nihil nisi pias fraudes deceptionesque Christianorum esse, neque glossæ neque doctorum scriptis credendum esse; mandata ecclesiæ non ligare ad peccatum, sola dei gratia salvari electos, ac si nullus unquam papa fuisset, tamen salvati fuissent hi qui salvati essent; si sanctus Petrus instituisset ieiunium, forte ideo id fecisse, ut eo melius pisces suos venderet; sacrum oleum esse sicut aliud oleum; peregrinantes Romam fatuos esse, quia hic invenissent quod alibi quæsisset, sanctam ecclesiam non esse catholicam, *ich veracht den bapst, die kirch und die concilia, ich lob Christum*, verbum Christi habitet in nobis abundanter. Itaque nihil mirum quod (ut Tritheimii³ verbis utar) „Iohannes Ruchard de Wesalia superiore, sacræ theologiæ doctor, et ad revocationem quorundam articulorum, quos in ecclesia Wormatiensi publice prædicasse ferebatur, per doctorem et inquisitorem coactus est; cuius volumina ipso inspectante omnia igni tradita et combusta sunt, et ipse pro pænitentia peragenda ad conventum fratrum Augustinensium ibidem relegatus mærore consumptus in brevi obiit“ [anno 1481. sive secundum alios 1482.], „omnes articulos anno præscripto [1479.] in dominica Estomihi publice revocavit“. Humanius iudicavit Wimphelingus⁴: „Atqui si cum hereticis deinceps procedendum est sicut cum veterano magistro Ioanne wesaliensi nuper in Maguntiaco processum fuit, non erit opus multa diverticulorum, et Enthimeumatum concertatione, ab illo enim non nisi importune ac cum multo fervore querebatur Crederet? nec ne? . . . . . facile contra hereticos per inquisitionem (qualis cum magistro Ioanne de wesalia habita est) non per ampullosas disputationes, processus institui potest. Et quoniam de magistro Ioanne wesaliano memoria incidit, suspicari cogimur: optimo illi viro non nihil obfuisse, quod secularis doctor, quod modernus, quod Marsilianus, quod non indissolubiliter solius Thome dictis inherens iudicaretur. Si cucullatus, si Thomista fuisset, credo ego mitius, humanius, tardius et modestius cum eo actum fuisse. Si saltem inquisitus fuisset, nihilominus: quia grandævus, quia decrepitus, quia infirmus, quia memoriæ et ingenii viribus destitutus, quia bonæ vitæ, non ita obruendus fuit, ut quasi quidam vehementer gauderent triumphare se posse contra secularem, contra nominalem, contra non Thomistam: dignus erat profecto cui longiores darentur inducie, cui amici et consultores adhiberentur, priusquam in subselliis palam cum pudore collocaretur. Etas sua maiorem honorem, infirmitas maiorem pietatem, vitæ honestas maiorem compassionem merebatur. Vtinam vllus fuisset locus relictus humanitati, benivolentiæ, pietati. In eum quem sua grandis infirmitas potius quam oratio debuit excusare, quamvis plurimos articulos ab emulis sibi iniunctos se unquam predicasse negaret, quosdam tamen creditur neque fidei, neque bonis moribus adversari. Modernus hodie archiepiscopus Maguntinus Bertoldus Hennenbergensis . . . talem processum tam precipitem, tam inhumanum, minime pateretur . . .“. Leguntur apud Ortvinum

3) Chronic. Sponh. ad a. 1479.   4) Concordia curatorum | : fratrum mendicantiũ ||| s. l. et a. [1503.] 4°. pag. bij.

Gratum⁵ 'Paradoxa Io. de W. damnata per magistros nostros hæretica pravitatis inquisitores de ord. prædicatorum M. N. Gerhardum Elten de Colonia et M. N. Iacobum Sprenger a. 1479. Moguntia⁶ et „Examen magistræ ac theologice doctoris Io. de W. concionatoris Wormaciensis &c.“ Cf. Bælius⁶ et Gieselerus⁷. Ioannem de Wesalia anno 1461. Basileæ professorem sacrarum scripturarum factum fuisse, quo tamen munere per breve tantum tempus functus est, discimus ex Vischero⁸. Addimus vitam viri a Ioa. Piemontano in Ms. Auctario serr. eccl. fol. 79^b sic descriptam:

„Iohannes de wesalia superiori patria reneū vir in diuinis scripturis egregie doctus et in philosophia scholastica exercitatum habens ingenium sacre theologie professor insignis et in declamandis ad populum sermonibus (pastor enim fuit) promptus atque famosus sermocinator ingenio acutus eloquio disertus nec minus vita et moribus quam doctrina excellens Scripsit hic plures in diuinis scripturis commentarios atque alios de diuersis materiis tractatus quos ob quosdam eisdem insertos errores contra catholicam fidem existentes publice Moguntia assistentibus pluribus cum archipresule Dithero doctis et nobilibus germanie viris post reuocationem eorum solenniter factam vulcanus consumpsit Quos iam a doctoribus condemnatos ad ignem deferri conspiciens memor multorum bonorum que cum maximo elucubrationis studio conscripserat resolutus est in lacrimas ita cum fletu amarissimo fertur dixisse O pie deus numquid bona cum malis perdentur Nunquid infinita que bene scripta censentur plecti debeant quicquid mala et quidem perpauca delirauerunt Non tuum plane hoc est iudicium qui etiam infinite multitudini propter decem iustos ad preces abraham parcere presto fuisti, sed hominum nescio quo zelo in me candescentium x̄ Ferunt hunc a quodam docto viro bohemo fuisse seductum qui eum ad bohemiam inuitans ibidem erroribus hussitarum a joanne wickleff quondam confictis imbuit et infecit Sunt qui eum tanquam heresiarcham multo vituperio afficiunt ut wigandus ille [Wirt] Sunt qui eum etiam laudant Claruit a^o 1480.“

5) Fascic. rer. expetendar. foll. CLXIII. sqq. Edit. Lond. II. p. 325. sqq. 5) Bayle Diction. h. v. 7) Gieseler Kirchengesch. II. 4. p. 481. edit. 1835. 8°. 8) Vischer Gesch. der Univ. Basel. 1860. 8°. p. 69... 72.

WEYDMANM, Conradus, Basiliensis, (non confundendus ille cum aliquo Italicorum Ictorum nomen Salicetorum gerentium, Bartholomæo, Iacobo, Ricardo, quamvis et hunc Conradum alicubi sub Saliceti nomine me legere meminerim), cum Hutteno discipulus Rhagii Aesticampiani¹, tum Udalrici Zasii Friburgi discipulus et amicus, 'noviter [a. 1516. s. 1515.] promotus in doctorem iuris' (p. 273¹⁰), et legum ordinarius Moguntia, ubi Schlauraffo 'pugnum dedit' (p. 203. v. 165. sq.).²

1) cf. Hutt. Opp. vol. III. p. 563. sq. Addend. 2) Cf. etiam Stintzing Utr. Zasius. Basel 1857. 8°. p. 169.

WICK, Joannes de¹, quem Reuchlinus Vanderbicum scribere solebat,

1) Quid sit quod in epistolis a Friedlændero (*Beitr. z. Ref. gesch. Berl.* 1837. 8°. p. 28. 29. 33) editis legitur 'Caspar Wikt' sive (ut in MSS. epistolis et p. 45. est) 'Wirt' scriptum est, explicare nequeo. Sed in epist. d. 9. Nov. a. 1518. ad Questenbergum scripta Reuchlinus ipse „egregius procurator noster Ioannes Vanderbicus“.

Monasterii Westfalorum ex patricia familia 'de Wich', nescimus quo anno, natus est. Dum² Hochstrati ac Reuchlini causa Romæ ventilaretur, ubi patrocinium Reuchlini suscepit, et ipsius actionem defendit Buschii amicus, Doctor I. V. Ioannes a Wick (qui postea a. dom. 1533. in Vastennow, ut sanctus martyr, tyrannice est occisus a Canonicis Monasteriensibus, propterea quod ibi promovisset evangelii doctrinam) cadit causa Hochstratus⁴. Quanta sollertia fideque Reuchlini procurator officio suo functus sit et aliunde constat et præcipue p. 263²¹ et Schluntzigii epistola (II. 53.) docet. Iam a. 1528. in Bremensi syndicatu Wickius publice reformationi ecclesiæ favit, quam in patria quoque civitate, paucis annis post syndicus factus, strenue tueri conatus, ab episcopo ad ignem damnatus, sed canonicorum dolo in carcere decollatus est³. Seckendorffius⁴ memorat consultationem Vici, 'in qua multis rationibus demonstrat, Pontifici et clero Romano iudicium et decisionem in Concilio deferri non debere, sed arbitris committendum esse'; et eiusdem 'Consilium quo Cæsari resistere licere probatur', quod Georgius Spalatinus Germanice vertit, apud Hortlederum Lünigiumque repetitum est. De Monasteriensi Wicki syndicatu a. 1533. suscepto egregie rettulit Cornelius⁵, ediditque non nullas Wickianas epistolas Germanice scriptas, quibus subscriptum est '*Io. von der Wick, der rechten doctor*', '*Io. von der Wigk, der rechte doctor, sindicus der stette Bremen und Munster*', '*Io. von der Wick, der rechte doctor, sindicus der stette Munster und Bremen*', '*Io. von der Wigk, der rechten doctor, sindicus der stette Bremen und Munster*'.

- 2) Verbis utor Hamelmanni Narrat. de Herm. Buschio pag. 297. sq. 3) cf. Hamelm. l. c. p. 1189. sqq. et, cuius apud me fides perparva est, Rotermundi præf. epp. O. V. 1830. p. xcvi. sqq. 4) Histor. Lutheran. edit. 1692. fol. III. p. 44. 5) *Gesch. des Münsterschen Aufruhrs.* tom. II. Leipz. 1860. 8°. p. 170. sqq.

WIMPHELING, sive, ut ipse scribere solebat, Wypmfeling sive Wimpfeling, Iacobus, Sletstadiensis, Nicolai filius, natus est die 27. Iul. a. 1450., mortuus est d. 17. Nov. a. 1528. in eodem oppido, ubi lucem primum adspexit. Vitam viri inter suos æquales et apud posteros merito celebris multi descripserunt¹. Reuchlinistis Wimpfelingius, quamvis Reuchlini

1) Præ omnibus nominandus est Ios. Ant. Rieggerus, eq. ICTus Friburg., qui postquam de Zasio optime meruerat (Udalr. Zasii Epp. Ulmæ 1774. II. 8°.), 'de Iac. Wimpfelingii theologi vita et scriptis' diligentissime quamvis parum composite in libro nunc rariore cui inscripsit 'Amœnitates literariæ Friburgenses' (Friburgi Brisg. 1779. 8°. p. 161...582) ita egit, ut singula viri scripta recenseret exciperet, aliofium epistolis, carminibusque suaque adnotatione illustraret. Ipse Rieggerus p. 173.: „Varia de W-ii vita et scriptis habent:

Io. Trithemius de scriptorib. eccl. et catal. de illustr. Germ. vir.

Conr. Gesnerus in Bibl. univ. p. 366. c. Ios. Simlero, et Io. Frisio.

Henr. Pantaleon prosopograph. her. et vir. illustr. III. p. 20.

Melch. Adam. de vit. theol. Germ. p. 10. [ed. Ffurt. 1653. 8°. p. 21...25.]

Paul. Freher. in theatr. vir. erud. clar. p. 103.

Henr. Wharton addit. ad Guil. Cavei histor. script. eccl. literar. ad a. 1494. pag. 220.

amicus², huiusque laudes in scriptis suis passim seruerit, neque in catalogo eorum³, neque in epistolis O. V. accensetur: in harum tribus prioribus exemplis⁴ omnino non memoratur, in novis quidem epp. O. V.⁵ bis, p. 200. v. 111. et p. 279³, sed ita nominatur, ut appareat eum non nisi 'medium Reuchlinistam' (ut vocatur p. 285²⁵, in prima appendicis, novarum epp. O. V.⁶) fuisse; primariæ demum Wimphelingio partes dantur in huius appendicis epistolis 1. 3. (II. 63. 65.), quæ neque a Croto neque ab Hutteno, sed a nescio quo ipsius Wimphelingi discipulo in ipsa Alsatia scriptæ esse videntur. Ad quas explicandas vitamque Wimphelingii plenius cognoscendam optime facere ipsius et Erasmi Roterodami quæ sequuntur verba ratus sum:

Wimpheling ad Iac. Spiegel ... expurgatio contra detractores⁷:
 ... Infamastis inter alia, me uno in loco more vestro consistere non posse, qui in domo paterna sub magistro Heidelbergensi Ludovico Dringenbergio apud scholas

Iac. Burekhard de fat. ling. Lat. in Germ. p. I. et II. c. 4. etc.

Io. Nic. Weislinger in armament. cathol. præcipue p. 615. sqq.

P. Nicéron memoires des hom. illustr. T. 38. p. 4. sqq. aliique plures.⁶

Adde: Grandidier Essays histor. et topogr. de l'église cathéd. de Strasbourg. 1782. 8°. p. 67. sq.

Iöcher Gel. Lex. IV. coll. 2001...3.

Schwab Quatuor sæc. Syllabus Rector. Heidelb. 1786. 4°. p. 73...75.

Erhard Gesch. des Wiederaufbl. d. Wissensch. Magdeb. 1827. 8°. I. p. 428...467.

Röhrieh Gesch. der Reform. im Elsass. Strassburg. 1830. I. p. 73. sqq. 393. sqq.

Strobel u. Engelhardt Vaterländ. Geschichte d. Elsasses. Straßb. 1851. III. p. 516. sqq. edit. 2.

Raumer Gesch. der Pädagog. Stuttg. 1857. ed. 3. tom. I. p. 113. sqq.

Häusser Die Anfänge der klass. Studien in Hdlbg. 1844. 8°. p. 44...47. Eiusd. Gesch. der rhein. Pfalz. Hdlb. 1845. I. p. 448. sqq.

Wiskowatoff: Jac. Wimpheling. Sein Leben u. seine Schriften. Berl. 1867. 8°.

Wimphelingi libros editos describunt Hain Repertor. n°. 16162...16196. Panzer Ann. typogr. XI. p. 191...193.

De Wimphelingiana familia hoc ex Iac. Spiegelii, Wimphelingi ex sorore nepotis, præfatione quam præmisit suo Lexico iur. civ. (Bas. 1577. fol. pag. a2) repetendum esse videtur: „... in mentem subito incomparabilis ille literarum et virtutis antistes, Iacobus Wimphelingius, avunculus noster cui tam ego, quam frater meus [Ioannes Maius], omnem fortunam nostram acceptam semper tulimus, institutionis ergo, quam in literis illi totam debemus. Equidem Wimphelingiorum familiam oppido quam vetustam, origine materna attingimus, ex Brocomago .. sive Breucomago oriundam .., quam hodie Germani corrupte Bromatum [Brumpl] appellant, in vicum redactam: ubi quem locum Wimphelingia gens quondam tenuerit, agrorum adhuc tituli testantur... Ergo Iacobus Wimphelingius .. qui paternam familiam primus, editis etiam non in una disciplina tantum monumentis domi forisque nobilitavit nepotum suorum curam gerens: .. Selestadio novennem iam me Spiram ad se vocat, in æde maiori tum concionatorem agens“ et c. ut supra p. 476. art. Spiegelius dedimus. 2) cf. supra p. 128. Consp. chronol. ad d. 30. Nov. a. 1513. 3) Hutt. Opp. I. p. 130. sq. 4) i. e. edd. 1...3. supra p. 1...4. descriptis. 5) i. e. ed. 4. supra p. 5. sq. descripta. 6) i. e. ed. 5. supra p. 7. sq. descripta. 7) Viennæ Austriæ 1514. 4°. apud Riegger. Amoenitt. Friburg. p. 411. sqq. n°. 77.

triviales, ab infantia in duodecimum ætatis annum permansi. Mortuo tum patre (a. 1464.) Friburgum missus .. philosophiam quadriennio audiui. Mox .. Erfurdiam .. adii. Post multos menses [a. 1469.] a patruo [,parcho Sulzensi] .. per literas vocor, qui mihi de beneficio ecclesiastico providere cogitabat. videns autem, me teneris adhuc viribus et statura imperfectiore, iubet ut Erfurdiam repetam, quoad denuo me vocet, ac viaticum præstat. Ego in ipso itinere gravi morbo laborare cœpi, vix Spiram vehiculo .. perveni. accerseo chyrgicum; is me a fine autumnus usque ad medium decembris mederi frustra tentabat; ... vir quidem doctus .. sedulo suadet, ut .. Heidelbergam proficiscar .. obsequor ... Philosophiæ studium prosequor. magisterii lauream nanciscor (a. 1471.) ... Baccalaureus tandem post solitos labores (uti vocant) formatus evado [a. 1481.]⁸. Grassari cœpit atra lues Heidelbergæ [a. 1491.], pellit et præceptores et discipulos, datur venia cunctis que velint abeundi. Ego patriam in viso, illic sententias .. finiturus. Interea temporis vacat munus concionandi Spirensis. Andreas Brambachius, insignis theologus neotericus, ex magna in me caritate mei apud Nemetensem antistitem .. facit mentionem. Pestis ubi in septimo mense deferbuit, Heidelbergam ex iure iurando collegii .. revertor. Andreas iubet, ut secum Spiram ad Præsulem pergam. Metuebam ego, me tantis cathedræ laboribus in tam spatiosa sacra æde imparem fore, cui fragile corpus vocemque gracilem natura dedisset. Andreas instat, ut saltem ad tempus labores illos subeam ... Cum adhuc vacillarem, Andreas ut verus fautor ait 'Obsecro te, mi Iacobe, ut munus hoc pro tuo saltem honore amplectaris, quippe qui a competitoribus, ut tibi impedimento forent, infamatus es te non ex legitimis parentibus, sed sacerdote natum esse'. Rumori huic causam dedisse reor, quod patruo persæpe (quod et nepoti meo ad me familiare est) scribens ob amplissimam largitionem suam patrem ipsum in epistolarum mearum superscriptionibus vocarem. Ego aliquantulum stomachatus, ad matris meæ honestissimæ famam integritatemque defensandam ac maculam mihi falso inustam eluendam Spiram pergo ... sæpe, fateor, animoolvebam, quoniam pacto ad Heidelbergensem academiam reverti possem, sed tum Ludovicus præsul, tum Georgius Gemmiger præpositus Spirensis in decimum quartum annum me distinebant. Hoccine est una in urbe diu manere non posse? Venit interea [a. 1497.] Spiram Christophorus Utenhemius, a me sciscitans, si secum ad solitudinem quandam secedere possem ... adstipulabar cum gaudio .. atque subiiciebam, similis vitæ cultores haud procul a Moguntiaco in valle Mariæ una conversari. Audiens id Christophorus rogat, ut omnem illorum conversationis tenorem experirer. Descendi, et a patre illorum .. quæcunque de somno, de vigilia, de alimentis, de re divina, de laboribus, de lectione post prandium et aliis id genus sciscitabar, fidelissime imbuebar. Spiram vix reversus sum, et ecce Philippus princeps elector mansuetissimus decreverat in suo Gymnasio lectiones novas in oratoria, in poetica, in Græcis literis (cum legistarum collegio) instituere, persuasus me .. ad eam rem inchoandam non nihil efficere posse. quamobrem .. Iacobus (Merboldus) ore, et Io. Vigilius .. litteris mihi persuadebant, ut Heidelbergam .. redirem ... Heidelbergam revertor [id. Sept. a. 1498. et ad regentium et ad artium facultatem rursus receptus est W.] ... Cum Heidelbergæ divum Hieronymum ac alia quædam in tertium annum palam interpretor,

8) A. 1481. Iacobus Wimphelingus de Sletztadt, Rector cov. Art. Magist. Pagan. bacal. in vigil. S. Thom. electus. *Schwab Syll. Recti. Heideb.* p. 72. et *Act. univ. Heidelb.* III. fol. 235. ap. *Hausser.* p. 46.

Christophorus promissi me commonefacit, litteris vocat, omnia ad solitudinem esse parata scribit. Argentinam vado ... cumque apud Io. Keiserspergium paucis diebus delitescerem, scribit utrique nostrum Christophorus, se Basiliensem episcopum esse designatum, me, ut ad se ascendam, vehementer exhortans. Keiserspergius ... me obsecrat, ut Argentinæ maneam ... facile potui gerere morem carissimo præceptori ... Multis postea Christophori præsulis litteris accersitus Basileam ascendo [circa med. a. 1503.] statutaque synodalia⁹ ... colligo. Quibus vix finitis procuratores mei ex Argenterato scribunt, me ex gratia apostolica (de cuius efficacia iam dudum desperaveram) summisariam quandam adeptum esse. Descendo, chorum visito, paucis tamen diebus. communis enim omnium fama volabat Ioannem Burchardum¹⁰ eiusdem ecclesiæ decanum, in ea præbenda quietem et pacem mihi nequaquam concessurum, memor adhuc ego, quid præstantissimis ICTis Ioanni Simler ac Hieronymo Weiblinger ab isto viro contigisset, simul enim [? etiam] a Ioanne Schutizio fidelissimo meo contra bonos Augustinianos defensore præmonitus, sponte templum exeo, patienter cedo iniuriæ, vindictam divinæ censuræ relinquo¹¹. Ortum fuit eo tempore Bavaricum bellum timebaturque Heidelbergensis obsidio [medio fere a. 1504.] ... Revocantur ephebi [Sturmi Paulique filii], qui ne otio aut lascivia perirent, ego ipse eos ... Friburgum adduco¹² [ineunte anno 1508. Ibi duos fere annos mansit Wimphelingius, tum Argenterati ineunte a. 1510. rogatus, ut nobilium quorundam filios adduceret Heidelbergam, unde, 'cum ad hyemandum ibi se aptasset', a Cæsare per litteras Ueberlingæ d. 18. Sept. a. 1510. datas Argenteratum evocatus est, ubi de sanctione pragmatica gravaminibusque Germanicæ nationis scripsit.] Quo ... completo Basiliensis antistes .. litteras mittit, .. ut in cœnobio .. sanctimonialibus præsim. Argentina itaque deserta .. hunc locum .. accessi ...¹³ Hanc suam expurgationem Wimphelingius ex sorore nepoti Spiegelio disseminandam misit cum epistula, data „ex heremo kal. Nov. 1512.“

Societatem litterariam Argentinensem condidit Wimphelingius¹², idemque sodaliti Sletstadiensis, cuius socios supra¹³ nominavimus, 'caput ac ornamentum' dicitur a Spiegelio in ep. Selestadii data cal. Mai. a. 1520.¹⁴ Per ultimum vitæ decennium multum olim iactatus vir in patrio oppido resedit, ubi fere octogenarius decessit, ut præter alia ad rem nostram egregie facientia Erasmus in epist. ad Ioa. Vlattenum data Basil. nono

9) edita Basil. s. a. fol°. Riegger, Amœnitt. Friburg. p. 230. sqq. 10) cf. supra p. 401. art. Iesus, doctor. 11) De eadem re Wimphelingius in expurgatione contra Franc. Schatzer. a. 1506. 4°. edita (ap. Riegger. Amœnitt. Friburg. p. 282.) „... curialibus interea familiariter adhæsi et bene volui: quin et ego ipse duas gratias expectativas sub duobus summis pontificibus impetravi, licet sterile et inanes, propter præsumptum cuiusdam N. ad summisariam (cuius possessionem obtinui) regressum, aut propter subtilitates, qualibus etiam ante me Io. Symler victus est, tulit ille modeste, et ego feram. Sed hoc vix ferendum esse videtur, quod neque præbenda in ecclesia Argentinensi saluberrimo prædicationis officio annexa, tuta esse potest, quin eam non nulli post moderni eius possessoris obitum, vigore litterarum apostolicarum se iactent acceptaturos ...“ 12) cf. supra p. 403. art. Kirherus. Riegger. Amœnitt. Friburg. p. 427. 13) p. 464. art. Sapidus. 14) ap. Riegger. Amœnitt. Friburg. p. 534...538.

kal. Febr. a. 1529., cuius ad Wimphelingi vitam spectantem partem hic repetimus¹⁵:

„ . . . dum amicos recensemus, unum non postremi loci amissimus, Iacobum Wimphelingum Sletstadiensem, qui quidem inter felices numerari poterat, nisi senectus illius in hoc seculum multo turbulentissimum incidisset. Nam a teneris usque annis educatus est in honestissimis literis, primum Sletstadii sub Ludovico Dringenbergio Wesphalo, deinde Friburgi, mox Heydelbergæ, pontificii iuris peritiam cum theologiæ scientia non infeliciter coniunxit, et alioqui nullius honestæ disciplinæ rudis. Eloquentiæ vero tantum præstitit tum in carmine tum in oratione soluta, quantum vel a theologo vel ab illorum temporum homine possit requiri. Ascitus Spiram ecclesiastæ munus non sine laude gessit. Inter hæc vir pius ardens amore rerum cœlestium, eoque pertæsus seculi, quod teste Ioanne totum in malitia positum est, de secessu cogitavit. Eius propositi consortem habebat Christophorum ab Vtenheim, doctum pariter et castissimæ integritatis virum. Atque ut nudus ad nudum Christum confugeret, quod erat Ecclesiastici census, erat autem quod ad vitæ mundiciem sufficiebat, resignavit. Cæterum hoc consilium abruptit Christophorus ad episcopi munus retractus, amicis ita suadentibus, futurum, ut si ad mentem tam piam accessisset autoritas, plures Christo lucrifacere posset, quam si se abdidisset. Ille tamen sua paupertate lætus pergebat quod instituerat agere, rursus Heydelbergæ sacros autores enarrans, et in his Hieronymum. Ad hæc libellis editis et adolescentiam instituit, et sacerdotes ad pietatis castimoniamque studium excitavit. Nec gravatus est amore pietatis agere pædagogum aliquot magnæ spei adolescentibus . . . Nec invidia caruit hominis sancta libertas, Romam excitus est homo et senio et hernia tardus, monachorum Augustinensium opera, quod alicubi scripsisset¹⁶, Augustinum non fuisse monachum, aut certe non talem, quales nunc habentur Augustinenses, quum hi tamen illum in tabulis ac libellis exhibeant promissa barba, nigra cuculla et zona coriacea. Hoc incendium ex minima scintilla latius evagaturum Iulii secundi pressit autoritas¹⁷, idque honorum omnium applausu. Præter alias adversitates, quibus hominis virtus exercita fuit, hoc fatale totius ecclesiæ dissidium vehementer illum afflixit, ac tantum non ad vitæ tædium adegit. Itaque solitudinem ac secessum frustra tentatum ingravescentibus annis egit Sletstadii in ædibus Magdalenæ sororis, ex qua nepotes duos, quos paterno semper affectu complexus fuerat, reliquit, moribus ac litteris eleganter institutos. Quorum Iacobus Spiegellius iuris prudentia clarus, prius Maximiliano Cæs. mox regi Ferdinando fuit a Consiliis: Apud quem nuper Io. Maius, natu minor, in fratris locum successit,

15) ex Op. epistolar. Des. Erasmi Rot. Basil. fol. p. 966. In Erasmi epp. L. B. 1706. fol. hæc ep. est n. XVIII. 16) De libello De integritate et inde exorta cum Trithemianis lite cf. Comm. epist. II. 63. et supra pag. 404. art. Langius. 17) Iulii PP. II. pro Wimphelingio sententiam memorat idem Erasmus in epist. d. 31. Mart. a. 1515. ad Raphaelem cardinalem s. Georgii data, hoc modo: „Quanto præstiterat hunc hominem [Reuchlinum] quod operæ, quod sumptus, quod temporis his litium tricis impendit, honestissimis literis impartisse. Multis hic gratiosior est Iulii secundi memoria, quod Iacobum Wimphelingum, virum præter eruditionis et sanctimoniam commendationem iam senio quoque venerabilem, sua ipsius voce ac huius modi litibus absolvit et calumniatoribus silentium indixit. Crede mihi innumeros mortales sibi devincturus est quisquis Ioannem Reuchlin Musis et literis restituerit . . .“

aulæ primoribus indolis elegantia ac dexteritate morum optimo iure gratissimus. Nondum tamen statui, utrum Wimpelingi mors gratulatione dignior sit, an deploratione. Annum attigit pene octogesimum, diutius etiam victurus, si corpusculi deficientis rationem ullam habere voluisset: et subductus est huic seculo, quo nihil fingi potest inquinatius. Postremo nihil addubito, quin vitæ innocenter actæ præmiis iam fruatur apud cœlites . . .“

WIMPINVS. *vid.* Angelinus.

WIREKER *vid.* Brunellus.

WIRT, Wigandus¹, ordinis prædicatorum de observantia s. Dominici et theologiæ professor Francofurti ad Mœnum (p. 74⁹, 196¹¹), scriptis et fraudibus contra immaculatam virginis conceptionem, et contra Wesalium²

1) Ipse prænomen quasi esset *Wieghand* in ‘pensantis manus’ vocabulum pervertit potius quam vertit, et *Cauponis* Latinum nomen etiam propter improbitatem, quamvis non eam quam prætoris edictum reprimere voluit, satis bene ei convenit. 2) Ipse Trithemius in Chron. Spanhem. ad a. 1494. (ed. Freher. Ff. 1601. fol. II. p. 405. sq.) se a. 1494. scripsisse librum *de laudibus S. Annæ* refert, „in cuius 7. cap. de purissima conceptione Dei genetricis facit mentionem. Huius occasione surrexit quidam de ordine prædicatorum, Wigandis Cauponis nomine, prædicator conventus Franckfordiensis, homo quidem satis doctus, sed nimium temerarius et superbus, opus [‘Dyalogus Apologeticus adversus Trithemium de Conceptione Virginis Mariae. Oppenheimii 1494. 4°.’ Hain. n°. 16219.], quantum ad puritatem conceptionis pertinet, impugnare voluit, literas contra Trithemium (occultato scribentis nomine sub fratris Pensantis-manus vocabulo) per nuncium incertum ad illum misit, et quasi male de conceptione scripserit, satis timide increpavit. Cui Trithemius in hæc verba rescripsit: *Aegre ferrem convitia tua et opprobria, lector innominate, nisi te gravi morbo animi laborare intelligerem, qui usque adeo in te prævaluisse cernitur, ut experientia medicorum principis Æsculapii necessaria ad tui curam videatur.* in fine autem sic epistolam conclusit: *Si religiosus es, si fraternæ charitatis amator, a convitiis et maledictis te modo cohibere non negligas, neque in tua prudentia contra immaculatam Dei genitricem temere confidas, nisi hoc feceris, erit tempus, quo scripta tua, irrisione dignissima, in caput tuum reiecta dolebis.* Cum his literis et aliis latioribus Trithemius misit virum quendam et eruditum ad Franckfordiam (erat autem in adventu Domini) qui apud prædicatores exploraret, quis esset ille frater Pensans-manus. Is cum illo venisset, industria usus, comperit esse præfatum lectorem Wigandum Cauponis. Hoc cum ad Trithemium retulisset, ortum est grande literarium inter eos bellum, quod ferme per biennium inter eos duravit. Mox enim adversus Wigandum plures viri doctissimi, defensores Marianæ puritatis, metro scripserunt et prosa, librum Trithemii et sensum eius de conceptione eius purissima defensantes. Biennio tandem elapso concordia inter Trithemium et Wigandum facta est per rectorem Universitatis Coloniensis Udalricum Kreitwys de Eslingen . . . ac per Thomam de Scotia alios s. theologiæ doctores, ita quod Wigandus opinionem suam contrariam purissimæ conceptionis Mariæ et Trithemii opusculo abiuravit, veniamque temeritatis suæ petere ab ipso Trithemio compulsus fuit, et quod remissis iniuriis omnibus alter in

et contra Trithemium famosus, minoritarum infensissimus hostis in-
potentis iræ, idemque inmodestus eorum a quibus auxilium sperabat adu-

alterum a modo invectionem non scriberet. Nihilominus prædicatores postea
in Curia Rom. sub Alexandro Papa VI. contra Trithemium impetrare aut labo-
rare subdole conati sunt, sed nihil profecerunt . . .⁴⁴. neque abiurationi suæ
stetit Wigandus. Ad hanc Trithemianam et ad Wesalianam causam pertinet
quod Hartzhemius in Prodomo hist. univ. Colon. (qui nunc infrequentior libel-
lus Coloniz a. 1759. 4°. prodit) p. 10. ad a. 1496. ita rettulit, ut fere in ipsas
Epp. O. V. recipi dignum videatur. „A. 1496. Octava Assumptionis sub Decano
Lamberto de Monte, conclusum fuit [ut conclusum est etiam Parisiis annis 1497.
et 1499. et nuper, centum fere post Hartzhemium annis, etiam Romæ], quod
promovendis in futurum iniungeretur: ut supra conclusum fuit (A. 1495. xii. Sept.)
quod intemerata Virgo fuerit 'De Materia conceptionis Beatissimæ Virginis
sub pœna resecationis a Facultate, et voluerunt Magistri nostri istam Con-
clusionem extendi etiam ad omnes de Facult. Theolog. Coloniensi promotos et
ad singula membra Facultatis'. . . Sed ab anno 1492. ad 1499. sæpius instau-
ratum hoc edictum: Et Wigandus Wirt, qui *Dialogum* Oppenheimii in 4°. edi-
derat 1499. [immo 1494.] eumque abbati Trithemio aut MS. sub nomine *pen-
santis manus* misit, iussus est hanc conclusionem admittere. Trithemius qui
Universitates Parisiensem, Coloniensem, Tubingensem Academiam et totum
Ordinem Carmelitarum, Minorum, tum Ss. Romanæ Ecclesiæ Cardinalium Cœ-
tum, maiorem Ecclesiæ Clerum ac viros doctos innumeros pro Conceptione
immaculatæ Deiparæ consentientes habebat, post detectum verum nomen
pensantis manus nempe *Wigandi Wirt* ferme litterarium Bellum cum eodem ha-
buit. Intercessit demum Uldaricus Kreitweis de Eslingen Doctor S. Theo-
logiæ et Colon. Universitatis Rector, Metropolitanæ Coloniensis Canonicus,
et Archiepiscopi Consiliarius, Thomas [Lyell] de Scotia, alique Ss. Facul-
tatis nostræ Doctores. Fuitque 1495. xii. Septembris conclusum, quod inhæ-
rendo prioribus ordinatis et observatis per Facultatem Theologicam Colon. et
venerandos Prædecessores Nostros Theologicæ Facultatis Professores Eximios
hodie Fr. Wigandus promittere deberet se in antea non aliter locuturum, præ-
dicaturum seu disputaturum, aut sentire, seu tenere velle, et alios ad similia
inducturum, quam quod intemerata Virgo sine Originalis peccati macula con-
cepta fuerit nisi forte disputationis gratia; prout Facultas Nostra Theologica
usque modo solide tenuisset, et in antea tenere statuerit, et in posterum ordi-
net, atque statuatur firmiter observandum. (*Liber I annalium MSS. Facult. Theolog.
Colon. Bulæus Tom. V. Histor. Univers. Parisinæ Pag. 811. Trithemius.*)⁴⁴ Tum in-
accurate Hartzhemius describit inscriptionem Wirti contra Wesalium libelli,
quam veram, cum ap. Hainium non extet, hic exhibeo: **D**ialogus Apologeti-
cus fratris wigandi wirt sacre Theologie professoris Cōtra wesalianicam p̄fidiam: atqz
diui ordinis fratrum Predicatorum persecutores. Ac demuz contra eos qui de conce-
ptione immaculatissime virginis Marie male sentiūt | studiosa operatio In laudē eiusdē
gl'iose Vginis Marie | Ad lectore Hexastichon | fratris wigandi wirt. | **P**arcere
diuinis / et debellare prophanos | Hoc vnum didici fertilitatis opus | Nil mihi cum sale-
ris fucata loquētia pictis | Est satis in culto fame vera loqui | Sancta placēt supe-
ris Stygięqz prophana paludi | Tartareis fastus / simplicitasqz deo; || Constat
libellus foliis 44 in 4°. (A et G quaternis, B C D E F et H senis foliis con-
stant.) In inferiori penult. pag. est Impressum Oppenheim.

lator³. „Videtur (verba sunt Ioannis⁴) Dietherus, cum iterum archiepiscopus Mogunt. factus esset, et ipse esse archiepiscopus, qui tumidum, dicacem et contumeliosum concionatorem Wigandum quendam Francofurti coercuit, quique nequissimis et vanissimis illis, quos anno postmodum 1509. Berna combussit, Mirabiliariis (sancti enim Augustini verbo uti placet) formidini fuisse traditur“. Hominis rixæ Francofurti in ipsis sacris ædibus concitata, convicia Heidelbergæ contra fratres Minores, Sebastianum Brantum, seraphicum Bonaventuram, irrefragabilem Alexandrum subtilemque Scotum acerbissime facta, propter quæ Romam citato ne quid funesti decerneretur, in capitulo Wimpinensi (a. 1506.) fraudes falsaque miracula excogitata sunt, quæ, cum Francofurtum Norimbergave minus apta theatra visa essent, Bernæ ineunte a. 1507. agi cœperunt, coniuratis inter se conventus Bernensis sociis Ioanne Vetter, Stephano Bolshorst, Francisco Ulschio, Henrico Steineckero, adhibito instrumento facinoris fatuo sed satis locuplete sartore Zurzacensi Ioanne Ietsero (*Jetzer*), cuius manui virgo, ‘in originali peccato sese conceptam’ professa, vulnus infixit, quod postea detexta Vetteri fraude eidem in genu cultro retribuit societatem veteratorum relinquens, — hæc et similia spurca facinora, eorundemque pro moribus illorum temporum condignum finem, rogum dico, fusius enarrant picturisque inlustrant Murnarus et alii, de quibus supra art. ‘Bernense scelus’ dictum est.⁵ De exitu Cauponis nihil mihi constat. Addimus ex Ioa. Piemontani MS. Auctario serr. eccl. fol. 67. hæc:

Wigandus wirt ordinis predicatorii de conventu frankfordensi homo in diuinis scripturis eruditus et in seculari philosophia egregie doctus ingenio acutus et eloquio promptus ligata oratione exercitatus et soluta scripsisse fertur multa studii sui utroque stilo sintagmata quibus nominis sui memoriam ad posteros transmisit de quibus ego duntaxat vidi hactenus subiecta scilicet contra wesalianicam ut ipse prenotauit perfidiam et sui ordinis persecutores

Dialogum apologeticum	li iij	Merito nunc thura persoluo
Patheticum in Se: brant	car j	Brant nimium insontes cornuta
In librum suum Elegiaca	oro j	Perge liber tandem ceptum q̄3

Is septimum capitulum tractatus Tritemii de sancta Anna vesana loquacitate impugnans contra eundem scripsit longam et procacem epistolam in qua se pensante manu subscripsit et nomen suum fraudulenter subiecit: cuius temeritati per Ioannem palionidorum: Rutgerum sicambrum: Gresemundum minorem: Iacobum wimpelingium: Philippum alberti et alios quam plurimos viros eruditos satis responsum est Ipse quoque Tritemius ne per silentium consentire et conceptionem purissimam dei genitricis impugnanti et basiliense concilium contemnenti ac penitus proijcanti videretur vnas duntaxat litteras firmissimus respondens instructas in eum rescribens noluit diucius cum batthologo contendere verbis Sciendum etiam quod prenomatus eius dialogus dudum publico instrumento per totam diocesim moguntinensem ab ipso reuerendissimo domino Iacobo eiusdem ciuitatis archipre-

3) Talem vel una eius epistola ad Reuchlinum, ut is a partibus machistarum stare vellet, ‘Ex Francofordia. Anno m.d.iiii. xv. Calend. Maii.’ data ostendit, cf. Illustr. viror. ad Reuchl. epp. Tubing. 1519. 4°. pagg. p^b pii. 4) *Rer. Moguntinar.* II. p. 792. 5) Cf. etiam Echard Serr. ord. prædicat. II. p. 13. et *Gieseler Kirchengesch.* II. 4. (ed. 1835.) p. 342.

sule iam pridem felicis recordacionis defuncto sub pena excommunicacionis late sententie legi prohibitus fuit ast ipse auctor per dominum apostolicum ad curiam citatus quomodo aut qualiter ibidem ei successerit nondum mihi plene innotuit erant qui dicebant eum tigris [sic] ebibiturum esse pro temeritatis sue mercede si quidem oppido ut aiunt presumptuosus est homo et plus quam suam decet religio- nem aut par extat inanis eloquentie folle tumescit et premitur Viuit adhuc ut audio in supramemorato conuentu predicator famosus et insignis pluraque conscribere dicitur prope diem in lucem futura sub Maximiliano et julio 2°. a^o 159 [i. e. 1509].

WITZ *vid.* Sapidus.

WÜSTENFELT, Arnoldus (p. 277²⁹), Lindaviensis, in Lipsiensi matricula inter rectores ter legitur¹:

a. 1507^a. Arnoldus Woestefeldes Lindaiensis ing. art. M. th. B.

a. 1519^a. Arnoldus Woestefeldes Lindaiensis.

a. 1533^a. Arnoldus Woestefeldes Lindaiensis M. th. B. forma C. (ter- tium); et inter collegiatis collegii maioris principum sic²:

ann. 1520...1540. Arnoldus Westenfeldes, Lindau. March.

antea fuerat collegii minoris principum sodalis, inter quos sic inscri- ptus est³

a. 1519...1520. Arnoldus Woestefeld, Lindaviensis Marchicus, in coll. maius receptus *discessit*.

Seckendorfius⁴ viro nescio per quem errorem Wessensfelder nomen dedit. Nonnullos Ciceronis libros edidit Wüstenfeldus; a. 1540. vita functus est⁵.

- 1) Zarncke in *Abhäll. der philol. hist. Cl. der sächs. Ges. d. W. II. Bd. Leipz.* 1857. p. 594. n. 196. p. 595. n. 220. p. 527. n. 248. 2) *ibid.* p. 751. n. 83. 3) *ibid.* p. 765. n. 70. 4) *Hist. Lutheranismi. Ff. et Lips.* 1692. fol. p. 90. 5) Cf. Köhler *Fragm. zur Gesch. Leipz.* p. 145.

WYNSZHEIM, Iodocus, magister (p. 58³⁸), mihi ignotus¹. fortasse de „Io- anne Sawr ex Winssheim art. ac phil. M. th. B.“², qui a. 1528. ante Lu- dovicum Sartoris Gorlicium³ Lipsiensis rector fuit, cogitare licet; sed Wittenbergensis, non Lipsiensis fuit ille Iodocus. De seniore Vito Wins- hemio sive Ortelio Winshemensi Franco⁴, Wittenbergensi professore ex Lutheri epistolis noto, etiam aetatis ratio ne cogitemus facit.

- 1) cf. *supra* art. Hungen. 2) cf. Zarncke not. 1. ad superior. art. cit. p. 596. n. 238. sq. 3) Hic Sartoris in epp. O. V. prænominis mutato est Thomas Lang- schneyder. cf. *supra* h. art. 4) de quo vid. Pauli Freheri *Theatrum* p. 1264. et Iöcher v. Vitus.

ZASIVS (Germanice sive Suevice *Zäsi*), Ulricus, Friburgensis ICTus et doctor merito celeberrimus, „ille antiquus iurista“ (p. 202. v. 136.), quippe a quo purioris iuris Romani per Germaniam studium pervulgari cœpit, cuius vitam Fichardus¹ olim ac Rieggerus², et nuper Rodericus Stintzing³ ac Schreiber⁴ descripserunt. Constantiæ anno 1461. natus ibi primis Latinis litteris imbutus est, maxime scholis ludimagistri Wenceslai Brack,

- 1) Ioa. Fichardi Vitæ recentior. ICTor, in Hoffmanni ed. Panziroli de claris II. interpp. Lips. 1721. 4° p. 429...434. 2) Udalr. Zasio Epistolæ ... comm. de illius vita præmis. I. A. Rieggerus Ulmæ 1774. tomi II. 8°. (c. Zasio effigie). 3) *Ulr. Zasius. Basel* 1857. 8°. 4) *Gesch. d. Univ. Freib. i. Br.* 1857. 8°. I. p. 190...210.

cf. Ep. May Mah
1507: Laborum
Erdarti Winshem-
mies.
Ep. Erasmi et
Bemynyngum
(Eol. Hans Holbe
wurde): Laborum
Winshemium thes
Wypen me non
ne saluter?

„artis professoris et examinatoris Constantiensis“⁵ usus; vicenarius Tubingense studium quattuor annos ante conditum adiit, quo relicto in patrio oppido notarii actuarii que apud curiam episcopalem aliisque pragmaticis muneribus functus est, donec Friburgum exeunte anno 1491. transmigraret, ubi protonotarius primum causarumque patronus ac Latinae linguae praeceptor factus iuris quoque studio, praecipue Paulo de Citadiniis Angeloque de Besutio⁶ praceptoribus usus diligentius incubuit. abdicato deinde ludimagisterio anno 1499. scholaris studii Friburgensis, rhetoricae poeticaeque lector, denique anno 1501. legum (non utriusque iuris) doctor Institutionumque professor, et anno 1506. ordinarius legum lector, anno 1508. imperatori a consiliis factus cum inlustribus eius temporis doctis viris Basiliensibus, Sletstadiensibus, Argentoratensibus, Augustanis, aliis amicitiam contraxit, sed simultates quoque cum non nullis acerbiores suscepit. obiit Friburgi d. 24. Nov. a. 1535. aetatis a. 74. municipes hoc epitaphium ei posuerunt: „Huldricus Zasio, Iureconsulto suorum temporum toto orbe celeberrimo, huius Academiae ornamento singulari et reipublicae Friburgensi in restaurando iure municipali iam olim strenuam operam navanti, aliisque multis nominibus de se bene merito Magistratus officii memor fieri iussit. Concessit naturae anno MDXXXV. VIII. Calend. Decembr.“. Scripta Zasio, praeter epistolas omnia fere ad iuris prudentiam pertinentia, quae singula recensent Erhardus⁷ et Stintzing⁸, saepius collecta edita sunt. De lectionibus a Zasio habitis non nulla accuratius ex archivo academico enotavit Schreiber⁹, idemque quomodo primum ille reformationi reformatibusque fauerit, deinde eos infestaverit, ac de rebus domesticis familiaribusque non laetis omnibus breviter exposuit. De Zasio sic Ioa. Piemontanus in MS. Auctar. serr. ecclesiasticor. fol. 147^b:

„Vdalicus zasius patria friburgensis homo et ipse ingenio studio atque doctrina scriptisque haec nostra tempora que doctos viros vbertius abundant communicabiliter illustrans eius pleraque quedam feruntur iam edita sintagma que nondum ad manus nostras deuenierunt legi tamen eius prolaxas atque elegantes ad Thomam Wolphium (iuris pontificii litterarumque humanarumque et integritatis adsertorem celeberrimum) litteras in commendationem sermonum conuivialium peutingeri [Argent. 1506. 4°.] scriptas sed et versus quosdam Viuit adhuc ceptis fortiter perstans in lucubracionulis legum doctor dudum creatus sub Maximiliano cesare et julio papa 2° Anno dñi Mif 512 [1512].“

Ex Zasio filii maior natu, Ioannes Ulricus, iudicii imperii aulici vicecancellarius anno 1570. nondum quinquagenarius Vindobonae decessit; alter, Ioachimus, praepositus Oelenbergensis, anno ante vita functus fuerat.

5) ut ipse auctor Vocabularii rerum in huius prohemio sese nominavit. continet hic Vocabularius Latina Germanicaeque rerum in 107 capita (sine numerorum adiectione) distributarum nomina. prodiit saepius: exemplum quo utor foliis 54 numeratis et uno non numerato in 4°. constat „*Impressum Argentine Anno dñi. m.cccc.lcv. | altera die post festum sancti Thome apti.*“ 6) cf. supra p. 301. art. Angelus de Besutio. 7) *Gesch. des Wiederaufblüh. der Wissensch.* III. p. 483... 486. 8) not. 3. cit. 9) not. 4. cit.

ZEHENDER s. Zehener, DECIMATOR s. Decimarius, Bartholomæus, ille Misocapnion, cuius facies Invidiae scorpionique comparatur, tætrique mores

acerbe describuntur¹, magister noster qui Moguntiae ad festivitatem Speculi ocularis comburendi ex ambone invitavit (p. 41⁵), et in cuius domo amici Coloniensium singulis septimanis conveniunt (p. 274⁶), quem Lappus (p. 240²⁹) cum Petris Bertram et Meyer brevius quam in Triumpho Reuchlini² factum est, sugillat. Idem est 'plebanus ad s. Martinum' p. 17²¹, sive 'praedicator in summo' p. 249²⁹. memoratus, i. e. in hodierna ad s. Martinum metropolitana ecclesia, *Mainzer Dom*, a Willegiso a. 1009. in locum veteris ad s. Martinum aedis aedificata³. Apud Ioannis⁵ relatum est Bartholomaeum Zehender, ecclesiasten metropolitanum, in reditu Alberti archiepiscopi e Saxonia brevem habuisse orationem, qua ei tum de dignitate cardinalicia, tum de felici adventu gratulatus esset. Fædo sane errore Münchius et ex eo Rotermundus hominem cum Bartholomæo Coloniensi, non incelebri Hegii discipulo Ortvinique præceptore, Coloniensi canonico et scholastico⁵, ac si Hutteni scripta nunquam vidissent, confuderunt.

- 1) Hutt. Opp. I. p. 165.   2) versib. 753... 771. 772... 789. 789... 841.   3) Cf. *Retberg Kirchengesch. Götting. 1846. I. p. 581. sq.*   4) *Rer. Moguntiacar. II. p. 827.*   5) de quo cf. Hamelmannum, Foppensium, Hartzhemium, alios.

ZVTPHANIENSIS *vid.* Sotphi.

Quasi complementum huius Indicis non nullos anno 1523. scriptos versiculos bibliothecam parochi Bütelsteinensis describentes subicimus. quæ quidem bibliotheca non tam dives quam a Ioanne Cerdonis prædicatoribus ac fratribus minoribus testamento legata (Hutt. Opp. VI. p. 457. vv. 21...33.), sed non nullis etiam inter Cerdonicos non memoratis libris instructa fuit.

In carmine 'Novella', quod Gengenbachium auctorem habere censet Carolus Gædeke (*Pamphylus Gengenbach. Hannover. 1856. 8°.*), podagricus parochus, qui se, nisi morbo inpediretur, pedibus Wittenbergam iturum affirmaverat, ut cum Luthero ipse disputaret, aedituo exprobranti

375   . . . . . ach herr nun schwigen,
                           Er wird eüch wortlich leren gigen.
                           Mich wundert das ir so thorecht sind,
                           Ir wären gegen imm ein kind.
                           So vil glert leüt hat er bestanden.
                           Ir wurden ouch von imm zû schanden
 380   Ir hand doch kein recht bücher nil.

indignabundus respondet

. . . . . dich schüt der rit,
 Siehst duß nit* dört vff dem schafft ligen,
 Ich wil der yn dem trog geschwoigen,

*) *dich schüttel' das feber! Siehst du sie nicht etc.*

- 385 *Lyt nit dōrt der sententiarum*¹,
*Vnd composita verborum*².
*Dicta Sinthis*³, vnd sermones *Bitontis*⁴.
*Hortena*⁵ vnd *Iohannes de Monte villa*⁶.
In krieichisch Hebreisch vnd latin.
- 390 *Auch institutiones Murnerlin*⁷.
*Deßglichen auch der Coclier*⁸,
*Vnd sermones Oliuier*⁹.
*Breuilouquum*¹⁰ vnd *Grammatellum*¹¹.
*Sulpitium*¹² vnd *secreta mulierum*¹³.
- 395 *Hortena*⁵ vnd den *Exquo*¹⁴
*Auch sind sermones Dormi secure*¹⁵ do,
*Vnd der Belial*¹⁶ zu latin,
Der wurd mir ein guter ghilff sin.
Ouch han ich den Murner,
- 400 *Der sich nempt der schelmen zunfftmeister*¹⁷.
Erfaren in allen bösen sachen.
Die gest begunden do all lachen,
Do er den Murner allegiert.
Der meßner sprach der ist wol ziert.
- 405 *Mit der geschryfft, sag ich fürwor,*
*Zeigt an die gouchnat*¹⁸ offenbor. . . . .

1) Petri Lombardi († a. 1164.) celebratissimi 'Magistri sententiarum', in quas commentariorum nubes. Cf. Fabric. Bibl. Lat. med. et inf. sct. V. p. 777...782. Hain Repertor. n. 10183...10201. 2) Ioannis Sinthen. cf. supra h. Ind. p. 472. not. 5. 3) cf. ibid. not. 4. 4) Antonius de Bitonto (Fabric. cit. I. p. 324.) sive de Bitonto, ord. minor. Apulus, scripsit (medio fere sœc. xv.) Sermones dominicales aliaque. cf. Hain n. 3217...3225. 5) Hortus sive Hortulus animæ? cf. Hain n. 8936...38. Fortasse autem Orterus hic laudatur, ut in Cerdonis testamento (l. c. p. 457. v. 24.) cf. supra p. 347. art. Clipeus Thomistar. 6) Ioannes de Mandevilla, Anglus, itineribus Anglice Gallice et Latine (v. 389. vult etiam Græce Hebraiceque) descriptis clarus, defunctus Leodii a. 1372. Cf. Fabric. cit. IV. p. 289. sq. Hain. n. 10641...10658. 7) Dubitari potest utrum Murneri 'Instituten verdütscht' an 'Chartiludium Institute' hic memorentur. cf. supra pag. 424. nott. 15. 14. 8) Cochläeus, puto, qui sæpe Cocleus scribitur. Iohannes Dobeneck de Wendelstein inde ab a. 1521. indefessus antilutheranus scriptor fuit. 9) Oliverius Maillard, ord. minor. vicarius generalis, † a. 1502. scripsit Sermones dominicales, de adventu, quadragesimale, alia, quæ passim risit Henr. Stephanus (*Apol. pour Herod.*). Cf. Fabric. V. pag. 18...20. Hain n. 10510...10520. 10) Hunc habuit etiam Cerdonis (cit. p. 457. v. 23.). Cf. supra p. 318. art. Breuilouquus. 11) 'pro iuvenum eruditione'. cf. supra p. 493. art. Vademecum. Exempla describit Hain n. 7849...7855. 12) cf. supra p. 481. sq. h. art. 13) Alberti Magni. Librum possidebat etiam Cerdonis (cit. p. 457. v. 29.). Cf. Hain n. 549...568. 14) cf. supra p. 496. art. Vocabular. Exquo. 15) Iohannis de Werdena? cf. Hutt. Opp. VI. p. 451. i. f. 16) Iacobi de Thera († a. 1417.) Processus Luciferi contra Iesum, de quo docte Stintzing *Gesch. der popul. Lit. Lpzg.* 1867. 8°. p. 271. sqq. 17) cf. supra art. Murner, p. 424. not. 6. 18) cf. ibid. not. 11.